SERIA III ANUL IV — No. 148

4 Lei Exemplarul în ţară
8 Lei Ex. în străinătate

Duminică 7 Octombrie 1923

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1
CONST. MILLE 1897—1

FONDAT în 1893

IN GRĂDINĂ

Miresme dulci de flori mă 'nbată şi mă alintă gînduri blînde...
Ce iertător şi bun ţi-i gîndul, în preajma florilor plăpînde!
Rîd în grămadă: flori de nalbă şi albele flori de mărgărint,
De par'c'ar fi căzut pe straturi un stol de fluturi de argint.

Sfioase-s bolţile spre sară, şi mai sfioasă-i iasomia:
Pe faţa ei neprihănită se 'ngînă 'n veci melancolia
Seninului de zare stînsă, şi 'n trandafiri cu foi de ceară
Trăesc mîhnirile şi plînge norocul zilelor de vară.

Atîtea amintiri uitate cad abătute de-o mireazmă:
Par'că-mi arunc'o floare roşă o mînă albă de fantasmă,
Ş'un chip bălan lîng'o fereastră răsare 'n fulger şi se stînge..
De-atuncia mi-a rămas garoafa pe suflet ca un strop de sînge

Ca nalba de curat odată eram, şi visuri de argint
Imi surîdeau cu drag, cum rîde lumina 'n foi de mărgărint,
Şi dulci treceau zilele toate, şi-arar dureri dădeau ocoale.
Ah, amintirile 's ca fulgii rămaşi uitaţi în cuiburi goale!

D. ANGHEL

Psalm Antic

David Ps. XXIII

Cel veşnic mi-e păstorul,
— Pot lipsa eu cunoaşte ?
Prin grasele păşune
Ce le-a udat isvorul
Acolo el mă paşte.
Acolo mă adapă
La liniştita apă.

Chiar paşii când m'or duce
Pe văi, în umbra morţii,
De rău, eu nu mă tem.
Tu eşti lumina torţii
Şi mâna-mi o s'apuce
Toiagul tău, în noaptea
Când, rătăcit, te chem.

In văzul celor care
Mă prigonesc, — tu masa
Mi-o 'ntinzi cu 'mbelşugare
Rupi firele din plasa
Vicleană, pânditoare,
— Şi cupa mi se umple
De binecuvântare!

In creştet untdelemnul
Mi-l torni, drept mângâere
Şi'n inimă îndemnul
Ce fericirea cere.
In tine 'mi cuget rostul
Şi'n cortul tău afla-voi
De-apururi adăpostul.

Psalmi moderni

Psalmul luptei

Victoria ce tu mi-o ceri
O! Doamne e atât de mare!
Un suflet nou? Alte puteri?
Când cel de azi, nimic bun n'are

Tu vreai să am tăria Ta
Şi mai puternic să fiu încă:
Eu gol, — din gol să pot crea,
Nimicul să se facă stâncă.

Mă sbat, şi gându-ţi oglindesc
In mlaştinile mele-o clipă:
Tresar, şi cânt isbândă! cresc...
..Dar simt a mîlului risipă.

Şi'n svârcolirea ce mă ţine
Făr' de nădejde, abătut,
Mereu căzând din culmi senine,
Şi iar urcând dela 'nceput,

De-a'şi şti că lupta n van durează
Şi nu e nici o izbăvire,
Nu pot să mă despart de-o rază
Ce'n iad mi-e singura sclipire!

Dar când în ultimile oare
In sus privi-voi rugător,
In calmul ce-o să mă'mpresoare
Veni-vei tu, biruitor?

1923. D. Nanu.

STUDII DE FOLKLOR

Zilele săptămînii

de I. AUREL CANDREA

„Conaşule, eu nu mai spăl astăzi, să mă tai!
— Dar de ce, fată?
— Mi-a spus o femeie de la noi că dacă spăl Lunia, îmi cade părul şi e rău de urît.
— Dar nu fii proastă, Licsandro, ce te iei după gura uneia şi alteia?
— Ba nu, conaşule, nu spăl, mai bine mor!"
Văzând că eu n'am încotro, o întorc pe altă foaie.
„Spune femeii care te-a învăţat că nu ştie nimic. Lunia poţi să speli, numai Miercurea, zic oamenii dela ţară, nu e bine să faci leşie.
— Păi dacă spui dumneata, aşa trebue să fie, că doară eşti profesor, şi le ştii toate".

Numai astfel am putut decide servitoarea să-şi vadă de treabă, căci să-i scoţi din cap că anumite lucrări sunt oprite în unele zile era peste poate.

Nemuritorul Anton Pan înregistrează nedumerirea unei femei din popor asupra lucrărilor oprite în diferitele zile ale săptămânei şi răspunsul ce primeşte, în următoarele versuri:

I-am zis odată: „Fetico! tă bine a mă ierta,
Să te'ntreb pentru ce oare azi nu lucrezi dumneata?
Ori este vre'o sărbătoare şi ţii pentru vre-un sfînt?
Spune-mi, mă rog, că ştii carte şi toate de pre pământ"
Ea-mi răspuunse zicându-mi: „Mamă, dacă vrei să ştii,
Peste toată săptămâna găseşti sărbători să ţii;
Că Lunea *sînt sfinţii îngeri,* Marţea *sfîntul Ioan,*
Carii şi "n alte zile se prăznuesc peste an.
Miercurea *e ziua Crucii, de-aceea şi post mâncăm,*
Şi furca fiind mai mică nainte-i n'o ridicăm.
Joia *sînt sfinţii Apostoli, cum şi sfântul Nicolai,*
Vinerea *e sfânta Vineri, s'o ţii chiar de n'ai mălaiu;*
Sîmbăta *facem colivă si de răposati vedem;*
Duminica *'ncai se ştie că trebuie să şedem.*
Asta e, mamă, pricina lucru'n mîini de nu iau eu,
Că sînt prea evlavioasă şi mă tem de Dumnezeu.
(„Povestea vorbii", ed. Minerva, p. 68).

Zilele săptămânii fiind ţinute aproape numai de femei, deseori bărbaţii iau în rîs muierile leneşe în strigătele lor de joc. Astfel, în Moldova:

Frunză verde fir de linte,
Măi bărbate-am prins la minte,
Ia cânepa şi mi-o vinde,
Şi mi-o vinde făr'de preţ,
Că eu *Lunea* nu lucrez.
Marţi e zi de sărbătoare,
Atunci capul că te doare
Miercuri e de fată mare;
Joia pentru dobitoace;
Vinerea că nu se toarce;
Sâmbătă de-amiază'n jos
Mă lau şi mă spăl frumos
Duminică dimineaţă
Mă pornesc la iarmaroc...

(*Şezătoarea*, I, p. 13; comp. I. Pamfil, *Cântece de ţară*, p. 324).

In Bucovina:

Din părinţi am apucat
Lunea, Marţea n'am lucrat;
Miercurea-i zi împărătească,

Toată lumea s'o slăvească;
Joile sânt legate
Şi mă tem să fac păcate;
Vineri e Vinerea mare,
Aş lucra şi-i sărbătoare;
Da *Sîmbăta* de-a tuna, de-a fulgera
Eu din pat nu m'oiu scula.
Duminică de-a lucra popa,
Voi lucra şi eu.
(Voronca, Dat. şi cred. p. 260)

In Transilvania:

Lunea, Marţea n'am lucra'
A ţinea m'am apucat;
Miercurea e sărbătoare,
Că scapă de multe boale;
Apoi *Joile*-s legate,
N'oiu lucra să-mi fac păcate;
Vinerile le cinstesc
Şi nu mă prea ostenesc;
Sâmbăta, când aş lucra,
Gata-i popa cu toaca,
Să înceapă vecernia...
Stăi, părinte, nu toca,
Că eu încep a lucra!
(Iarnik-Bârseanu, Doine, p. 350).

In Muntenia:

Lunea, Marţea n'am lucrat
Maj de când m'am măritat;
Miercurea n'am apucat;
Joile îmi sânt oprite,
Nú lucrez de nu ţin minte;
Vinerile-mi sânt legate,
Nu lucrez, că fac păcate;
Sâmbăta, ce-o lucra moaşa
Oiu lucra şi eu şi naşa.
(*Şezătoarea*, II, p. 80).

Astfel de versuri de batjocură adresate muierilor superstiţioase şi în special celor leneşe le găsim la foarte multe popoare. Aşa, de pildă, la Francezi:

Et la *dimanche* on ne fait rien-
Lundi, mardi, fête;
Mercredi, pent-être;
Jeudi la Saint-Nicolas;
Vendredi on ne travaille pas;
Samedi on se repaose;
Et le *dimanche* on ne fait rien.

(A. Orain, *Folkore de l'Ille-et-Vilaine*, I, p. 73).

Credinţa că unele zile ale săptămînii sunt faste, iar altele nefaste, aducătoare de necazuri şi dă tot felul de nenorociri pe capul aceluia care nu le-ar respecta e foarte veche şi se pierde în întunecimea timpurilor. Grecii şi Romanii nu întreprindeau nici o călătorie, nu se apucau de anumite lucrări, nu contractau căsătorii, etc. în zilele considerate „nefaste", de teama nenorocirilor care i-ar lovi fără doar şi poate. Aceste zile nenorocoase erau numite de Romani *zile negre* (dies atri), pentru că le însemnau cu un cărbune, pe când zilele „faste" le însemnau cu cretă. Tot astfel se zice că vechii Sciţi, când se duceau să se culce, puneau în tolba cu săgeţi o piatră albă, dacă ziua le-a fost norocoasă, şi o piatră neagră, în cazul când au avut supărări în acea zi. (M. A. de Chesnel, *Dict. de superstitions*, p. 505).

Intr'un discurs festiv „Despre superstiţiuni", rostit la Cernăuţi şi publicat în *Gazeta Bucovinei* (an. II, No. 79), d. Emilian Voinţchi constată că „la Romîni sînt în fiecare lună două zile rele sau nenorocoase. In aceste zile nici o întreprindere nu poate să succeadă; şi femeia care naşte într'una din aceste zile, trebue chiar să moară. In privinţa zilelor de peste săptămână există în general regula că nenorocoase sînt: *Lunea*, care e favorabilă numai pentru tot ce are să crească; *Marţea*, care e bună numai pentru afaceri judecătoreşti şi de contracte **Joia**, în care zi, acolo unde locuesc elemente slave, nu e permis să se serbeze nici o cununie. căci altfel va fi vijelie în viata conjugală, şi Vinerea care e cea mai nenorocoasă dintre toate zilele din săptămână. La zilele cele norocoase se numără *Sîmbăta* şi în special *Dumineca*, care se are în vedere mai ales la naşteri şi acţiuni bisericeşti".

Aceasta ne amintesc superstiţiunile din aşa numitul calendar agricol cu care se încheie scrierea poetului grec Hesiod (sec. VIII a. Chr.) intitulată **Lucrări şi zile**, „Intîia a 4-a, a 7-a, a 8-a şi a 9-a zi a luni sînt zile sfinţite; a 11-a şi a 12-a sînt favorabile lucrărilor, prima pentru tunsul oilor, cealaltă pentru seceriş, dar a 12-a e cea mai priincioasă; în a 13-a să nu se semene, ci să se sădească numai; a 16-a e rea pentru sădit, e favorabilă însă pentru reproducerea animalelor de sex bărbătesc; e rău pentru fete să se nască sau să se mărite în această zi; a 6-a e puţin favorabilă fetelor care se nasc în această zi; e bună pentru întors iezii şi mieii şi pentru făcut ţarcuri; a 8-a e bună pentru întors iezii şi pentru jugănit boii; a 12-a e bună pentru jugănit catârii; a 20-a e bună pentru a da naştere unu om înţelept; a 10-a e bună pentru născut băeţi; a 14-a e priincioasă pentru naşterea fetelor; e primejdioasă din partea dobitoacelor înfuriate; în a 4-a, a 16-a şi a 24-a zi e rău să fii trist; a 5-a, a 15-a şi a 25-a sînt buclucaşe; în a 17-a trebue jertfit zeiţei Ceres; în a 4-a trebuesc construite corăbiile; a 19-a e bună numai după amiazii etc.

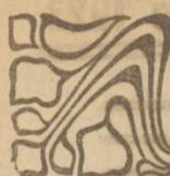
Aceste credinţe deşarte erau foarte răspândite la Greci şi-i opriau dela multe lucrări de teama celor mai mari nenorociri. Alimentate de doctrinele caldeene şi egiptene, superstiţiunile privitoare la zilele săptămînii s'au lăţit tot mai mult în popor, au continuat să influenţeze acţiunile mulţimii în tot evul-mediu şi, adînc înrădăcinate în mintea poporului, s'a păstrat în mare parte pînă în ziua de astăzi.

Să examinăm acum pe rând credinţele Românului privitoare la fiecare zi a săptămânii în legătură cu credinţele analoge la alte popoare.

Vom începe deci în articolul viitor cu *Lunea*.

I. AUREL CANDREA

LITERATURA STRAINA

ANTON CEHOV

Din literatura rusească

O Tămăduire...

In compartimentul pentru fumători al trenului personal care mergea dela Petersburg la Moscova se afla tânărul locotenent Klimov. In faţa lui stetea un domn în vârstă, ras ca un marinar, desigur un finez sau suedez cu stare, care nu înceta de a-şi suge pipa şi de a repeta cu un veşnic refren:

— A! eşti ofiţer!... Am şi eu un frate ofiţer. Dar el e marinar... E marinar şi serveşte în Cronstadt...

Dar de ce te duci la Moscova?

Am garnizoana acolo.

— A! eşti însurat?

— Nu, locuesc cu o mătuşe şi cu sora mea.

— Şi fratele meu este ofiţer... Marinar... Dar el e însurat; are soţie şi trei copii.

Finezul se miră de toate, râdea ca un idiot la orice, scotea într'una strigăte de exclamare şi nu lăsa luleaua din colţul gurii. Klimov, care nu se simţea tocmai bine, răspundea cu greutate la întrebările lui şi-l ura din tot sufletul. Se gândia cu câtă plăcere i-ar zmulge pipa din gură, i-ar arunca-o sub bancă şi l-ar trimite în brânci, pe finez în alt vagon.

— Ce oameni mândri finezii ăştia... întocmai ca grecii! se gândia în sine. Oameni cu totul de prisos; nu sunt buni la nimic; oameni murdari! Fac numai umbră pământului. Pentru ce mai încurcă lumea?

Şi gândindu-se la Finezi şi la Greci îl apucă ca o greaţă în tot corpul. Ca să se răzbune pe aceştia, voi să se gândească la Franţuji şi la Italieni, dar evacuarea acestor popoare nu aduse în gândul lui decât amintiri de orgii, de femei goale şi de tablouri cu vederi din străinătate, asemenea cu acele atârnate în camera mătuşei sale, deasupra sofalei.

In adevăr, ofiţerul nu se simţea bine. Braţele şi picioarele se părea că nu pot sta pe banca pe care de altfel o ocupa singur; gura îi era uscată şi lipicioasă. O ceaţă grea îi învăluia capul.

Se părea că gândirile lui se agitau nu numai în cap, dar şi în afară de craniu, între canapelele compartimentului şi oamenii cufundaţi în obscuritatea nopţii. In ameţeala lui, auzia ca în vis, mormăitul vocilor, zgomotul roţilor, loviturile uşilor. Semnalul clopotului, fluerăturile şefului de tren, graba călătorilor pe peroane, toate făceau un zgomot mai asurzător ca altădată. Timpul se scurgea repede, pe nesimţite şi i-se părea lui Klimov că trenul se opria la fiecare minut, la fiecare staţie şi că pe peron se aud voci metalice strigând:

— Poşta gata?

— Gata!

I se părea că omul pentru încălzitul vagoanelor intră de o sută de ori şi că priveşte într'una termometrul, că se făcea într'una încrucişare de trenuri şi că treceau peste poduri. Zgomotul, fluerăturile trenului, finezul, fumul de tutun, toate acestea, amestecate cu gesturile ameninţătoare ale unor chipuri confuze, de forma şi caracterul cărora omul sănătos nu poate să-şi dea seama, făceau ca Klimov să se afle în prada unui vis urât nesuferit. Chinuit de o nelinişte îngrozitoare, îşi ridica dânsul capul ca de plumb, privea lampa în lumina căreia se schimbase umbre şi pete fugitive şi-i venia să ceară apă, dar limba deabia i-se mişca în gură şi deabia izbutia să răspundă la întrebările Finezului.

Locotenentul se căznia să se întindă mai bine şi să adoarmă. Dar era cu neputinţă. Finezul care aţipea din când în când, se trezia îndată, îşi aprindea din nou pipa, se întorcea spre Klimov, începea din nou să scoată strigăte de mirare, apoi aţipi din nou. Locotenentul nu izbutia să-şi aşeze picioarele pe canapea şi fără încetare imagini ameninţătoare îi treceau pe dinaintea ochilor.

La Spirovo se coborâ să bea apă. Văzu oameni mulţi la masă şi graba acestora, ca să mănânce.

„Cum pot să mănânce!" se gândi, căznindu-se să nu simtă mirosul fripturilor şi să nu vadă gurile care mestecau. Aceste două lucruri îi provocau un desgust neînchipuit.

O frumoasă doamnă vorbia cu glas ridicat cu un ofiţer cu chipiu roşu. Surâzătoare ea lăsă să i-se vadă frumoşii dinţi albi, surâsul ei, dinţii săi albi şi toată fiinţa doamnei făcură asupra lui Klimov o impresie de repulsiune, puternică la fel cu cea a mirosului cărnii, şi al costiţelor fripte. Nu reuşia să-şi imagineze cum stetea militarul lângă doamnă şi-i privea chipul surâzător şi sănătos.

Când, după ce bău apă, se întoarse în vagon, finezul era aci şi fuma. Pipa lui gemea şi zmorcăia ca nişte galoşi sparţi pe o zi de ploaie.

— A!... făcu el cu mutră mirată. Ce staţie avem?

— Nu ştiu, răspunse Klimow, aşezându-se pe bancă şi ţinând gura închisă, ca să nu respire fumul de tutun.

— Când soseşti la Tver?

— Nu ştiu. Scuză-mă, nu... nu pot să răspund, sunt bolnav. Am răcit astăzi.

Finezul îşi scutură pipa de marginea ferestrei şi începu să vorbească de fratele său, marinarul. Klimov nu-l mai auzea şi se gândia cu dor la patul lui moale, confortabil, la o carafă de apă cu ghiaţă, la sora sa Katia, care ştia aşa de bine să te legene, să te adoarmă, şi să-ţi dea apă cu dragoste. Surâse chiar când se gândi la ordonanţa lui, Pavel, pe care şi-l închipui scoţându-i cismele grele şi punându-i apă pe măsuţa de noapte. I se părea, că ar fi deajuns ca să se culce în patul lui şi să bea apă, pentru ca toată indispoziţia să facă loc unui somn adânc şi reparator.

— Poşta e gata? întrebă în depărtare o voce surdă.

— Gata! răspunse o voce de bas, aproape de uşă.

Era a doua sau a treia staţie după Spirovo. Timpul curgea repede, în salturi şi i-se părea lui Klimov că strigătele semnalele, opririle nu vor înceta niciodată.

De disperare, îşi înfundă faţa în colţul canapelei, îşi luă capul între mâini şi începu să se gândească din nou la sora sa Katia şi la Pavel, ordonanţa. Dar sora sa şi Pavel se topiră în imagini ceţoase, îi întoarseră spatele şi dispărură. Răsuflarea-i arzătoare întoarsă de pielea canapelei încălzi faţa lui Klimov; picioarele îi erau aşezate rău; frigul îi pătrundea în spate. Dar cu toate că acestea îl făceau să sufere, nu se putea hotărâ să se mişte: o greutate de neînvins, ca aceia care te ţine pironit într'un vis rău, îl pătrundea puţin câte puţin şi-i lega mâinile şi picioarele.

Când se hotărâ să-şi ridice capul, în vagon era lumină.

Călătorii îşi puneau mantăile lor de blană şi se mişcau încoace şi'ncolo; trenul se oprise. Hamalii, cu şorţurile albe şi cu plăcile lor se grăbiau pe lângă călători şi le luau bagajele. Klimov îşi puse mantaua şi, maşinal, luându-se după ceilalţi călători, coborâ din vagon.

I-se părea, că nu mai merge el, ci că în locul lui merge un altul, un străin... Avea impresia, că odată cu el, din vagon ieşiseră fierbinţeala lui, setea lui şi acele chipuri ameninţătoare care nu-l lăsaseră să doarmă toată noaptea.

Işi luă maşinal bagajul şi chemă un birjar. Acesta îi ceru o rublă şi un sfert, ca să-l ducă în strada Povarscaia.

Klimov nu se tocmi şi fără să zică nimic, supus, se aşeză în sanie. Inţelegea încă diferenţa dintre cifre, dar pentru el banii nu mai aveau nici o valoare.

Acasă îl întâmpinară mătuşa şi sora sa, o tânără fată de opt-spre-zece ani. Katia avea în mâini un caiet şi un creion, şi Klimov îşi aminti că ea prepară un examen de institutoare.

Fără să răspundă la întrebări şi complimente, înăbuşindu-se de căldură, Klimov se plimbă fără scop prin toate camerele şi, a ajuns lângă patul lui, se culcă. Mintea lui erà ocupată de finez, de chipiul roşu al ofiţerului, de doamna cu dinţi albi, de fripturile din restaurantul gării, de imaginile fugitive din vagon. Nu mai ştia unde se află şi numai auzia vocile îngrijate ale celor din casă.

Când îşi reveni, se văzu în pat, desbrăcat; văzu o carafă de apă şi pe Pavel alături. Dar chiar aci în patul lui, Klimov nu se simţi mai răcorit, mai dispus, mai în voe. Ca şi înainte nu putea să-şi aşeze picioarele şi braţele, limba i-se lipia de cerul gurii şi aúzia într'una zgomotul făcut de luleaua finezului. Lângă pat, lovind ordonanţa cu spetele său larg. se plimba un medic corpolent, cu barba neagră.

„Nu-i nimic, tinere, nu-i nimic!" mormăia doctorul.„ Perfect, perfect!... Aşe!..."

Doctorul îi zicea lui Klimov tinere; în loc să-i zică: „aşà" zicea „aşe" şi în loc să zică: „bun" zicea: „bon".

— Bon, bon, bon, făcea el; aşe, aşe!... Perfect, tinere!... Nu trebuie să-ţi pierzi curajul.

Felul repede şi neglijent de a vorbi al doctorului, faţa sa mare şi ocrotitorul său „tinere" îl plictiseau pe Klimov.

— „Pentru ce îmi zici tinere?" gemu el. „Ce înseamnă familiaritatea asta? la dracu!"

Dar se înspăimântă singur de propria-i voce. Era aşa de slabă, de mică, şi fluerătoare, că-i era peste putinţă să o recunoască ca a lui.

— „Perfect, perfect", mormăi doctorul fără să se fi simţit câtuşi de puţin ofensat", „nu trebue să te superi... Bon, bon, bon..."

Timpul trecea acasă tot aşa de repede ca şi în vagon. In camera de culcat lumina zilei nu făcea decât să urmeze imediat după întunerecul nopţii. Lui Klimov i-se părea că doctorul stă fără încetare lângă patul lui. Fără încetare auzia pe acesta cum vorbia „bon, bon, bon". Prin cameră era o defilare neîntreruptă de persoane. Era aci Pavel, finezul, căpitanul secundant Iaroşevici, sergentul Major Maximenco, militarul cu chipiul roşu, doamna cu dinţii albi, doctorul... Toţi discutau, gesticulau, fumau, mâncau. Odată ziua, Klimov văzu lângă patul său pe preotul regimentului, părintele Alexandru, îmbrăcat cu epitrafirul şi cu crucea în mână. Mormăia ceva, cu o atitudine aşa de serioasă, cum Klimov nu-l văzuse niciodată.

Locotenentul îşi aduse aminte că părintele Alexandru, într'un mod afectuos de a vorbi, numia „liaci" pe toţi ofiţerii catolici şi voind a-i descreţi un moment fruntea, îi strigă:

— „Părinte Alexandre, ştii că în timpul răscoalei, liacul Iaroşevici a furat lemne.

Dar părintele Alexandru, om de spirit şi vesel, departe de a râde, deveni şi mai serios şi făcu semnul crucii deasupra lui Klimov.

Noaptea, înlocuindu-se una pe alta, fără zgomot, rămân în cameră două umbre. Erau mătuşa şi sora lui Klimov. Sora îngenuchia şi se ruga; se închina înaintea icoanei; şi pe perete umbra ei se închină şi ea; astfel, că două umbre se rugau lui Dumnezeu.

Tot timpul boalei, Klimov, a fost obsedat de mirosul fripturilor şi de pipa finezului, dar odată simţi un miros pătrunzător de tămâie. De desgust se întoarse sbătându-se în pat şi 'ncepu să strige:

— Tămâie!... luaţi tămâia!

Dar nimeni nu răspunse. Se auzia numai ca şi cum undeva cântau nişte preoţi cu voce înceată şi ca şi cum mai multă lume s'ar fi scoborît pe scări.

Când Klimov îşi reluă cunoştinţa nu era nimeni în cameră la el. Soarele de dimineaţă strălucia în ferestre prin perdelele trase şi o lumină tremurătoare, fină şi graţioasă, cu raze iuţi şi pătrunzătoare se juca pe carafă. Klimov auzi un zgomot de roţi, semn că pe stradă nu mai era zăpadă. Privi lumina, mobilierul din cameră aşa de cunoscut, uşa şi deodată începu să râdă. Pieptul şi tot trupul îi fură sguduite de un surâs dulce, fericit, îmbătător de suflete. O senzaţie de fericire infinită şi de bucurie animalică, asemenea aceleia pe care a trebuit să o încerce primul om când a văzut întâi lumea, îi năvăli toată fiinţa dela cap până la picioare. Klimov dori cu pasiune să aibă pe cineva lângă el, să simtă cum lumea se mişcă, vorbeşte în jurul lui. Corpul lui stătea întins ca ţeapăn în pat, numai braţele i se mişcau. Dar nu lua aminte la aceasta: atenţia sa era absorbită de lucruri neînsemnate. Se bucura de răsuflarea lui, de râsul său; se bucura, că există o carafă, un tavan, lumină, panglici la perdele. Lumea lui Dumnezeu, chiar atât de mică pe cât putea fi într'o cameră de culcare îi părea variată, măreaţă, grandioasă. Când veni doctorul, locotenentul se gândi: „Ce lucru frumos şi medicina! Ce doctor bun şi simpatic! Cât de buni şi interesanţi sunt oamenii în general!"

— Bon, bon, bon, făcu doctorul. Perfect, perfect... Acum suntem vindecaţi. Aşe, aşe!...

Klimov asculta şi râdea vesel. Işi aduce aminte de finez de doamna cu dinţii albi, de fripturile din gară şi dori să mănânce şi să fumeze.

— Doctore, zise el, comandă să mi se dea o felie de pâine de secară cu sare... şi nişte sardele.

Doctorul nu se învoi; Pavel nu ascultă de ordinul stăpânului său şi nu se duse să aducă pâine; locotenentul se răzvrăti şi plânse ca un copil capricios.

— „Copilul mie!" făcu doctorul râzând. „Mama, do, do, do, do!..."

Klimov începu şi el să râdă şi îndată ce doctorul plecă adormi adânc. Se trezi cu aceiaş bucurie şi cu acelaş sentiment de fericire. Mătuşa era lângă patul lui.

— A, mica mea tanti! strigă el cu veselie: ce-am avut aşadar?

— Febră tifoidă.

— O! dar acum sunt bine, foarte bine! Unde e Katia?

— Nu e acasă... A eşit desigur... pentru examen. făcând acestea, bătrâna mătuşă a lui Klimov cobori capul asupra ciorapului pe care îl împletia. Buzele îi tremurară şi întorcându-se isbucni deodată în lacrimi.

Biruită de disperare, uitând recomandările doctorului, ea murmură:

— Ah! Katia, Katia! Ea nu mai e îngerul nostru!... Ea s'a dus!...

Scăpă ciorapul şi se plecă să-l ridice. In mişcarea pe care o făcu boneta îi căzu de pe cap. Privindu-i părul alb şi neînţelegând nimic din ce-i spunea, Klimov se temu deodată pentru Katia şi întrebă:

— Unde e Katia, tanti?...

Bătrâna mătuşă, care nu se mai gândia la Klimov, stăpânită în întregime de disperarea ei, zise:

— A contractat febră tifoidă şi... şi acum e moartă! Am înmormântat-o alaltăeri.

Această noutate, aşà de stranie şi de neaşteptată, căzu ca un bloc de piatră în cunoştinţa lui Klimov. Dar ca şi cum nu ar fi fost nici oribilă, nici stranie, ea nu putu nimici veselia de animal care stăpânia pe tânărul locotenent convalescent.

Plânse, surâse şi curând începu să se plângă că nu i se dă să mănânce.

Deabia după o săptămână, când îmbrăcat în haina de cameră, sprijinit de Pavel, se apropie de fereastră pentru a privi cerul tulbure şi primăvăratec, în timp ce în apropiere se auzia uruitul roţilor unei căruţe, deabia atunci inima i se strânse de durere. Incepu să plângă cu fruntea rezemată de pervazul ferestrei.

— Cât sunt de nenorocit! murmură et. Dumnezeule, cât sunt de nenorocit!

Şi bucuria lui făcu loc tristeţei de fiecare zi si unui sentiment de pierdere ireparabilă.

Zidirea mânăstirei Devici

Legendă populară sârbeacsă

Căzu greu bolnavă cea singură fată
Lui Ghiuro, stăpânul cetăţii Smedrevo.
Ii zice pe nume frumoasa Marie.
Boleşte sărmana ani şeapte de zile
Nici moare, nici poate viaţa să-şi scape,
Nu doarme, nici poate un graiu să vorbească,
Ci tremură 'ntr'una ca frunza pădurei.
Iar tatuşo Ghiuro mulţi bani cheltueşte,
Chemând de prin lume pe vraci şi pe doftori,
Din Beci chiar aduce, din Ţara Nemţească,
Ş'aduce din Ţara Maghiarilor mândri,
Ci leac nu găseşte nici unul din doctori,
Şi fata rămase aşa cum fusese,
In boală şi chinuri muncindu-se, biata.
Şi Ghiuro se scoală într'o dimineaţă
Era 'n dimineaţa Duminicei sfinte
Se spală pe faţă, la Domnul se roagă,
Dar sus de pe dealuri, din vârful Godomin,
O voce răsună şi astfel îi vorbeşte:
„Ascultă-mă Ghiuro, stăpân în Smedrevo,
„Pe capul lui ta-tu căzuse blestemul,
„Blestem că trădase pe Ţar la Cosova,
„Din tată trecut-a blestemul pe capu-ţi,
„Căzu şi pe fată şi trece la neamuri,
„De-aceia şi fata-ţi de boală-i trudită.
„Ci hai te găteşte de drum şi plecare,
„Găteşte pe fata-ţi cea singură, scumpă,
„Ş'o a suta cătane să iai după tine,
„Ca pază să nu dai de oastea turcească,
„Să nu-ţi facă Turcii vr'un rău şi ruşine.
„Şi du-te de grabă la câmpul Cosovei,
„Dincolo de apa cea rece-a Dremiţei,
„La locul ce-i zice *„pustiul Davicia"*.
„Acolo trăeşte cel stareţ Ianiche,
„Ce 'ntr'una posteşte, la Domnul se roagă,
„Şi du-te la dânsul, că-ţi vindecă fata."

Iar Ghiuro îşi face o cruce smerită.
Şi se pregăteşte de drum şi plecare,
De drum pregăteşte pe Maria-i bolnavă,
Şi cheamă şi strânge o sută cătane.
Aşa mi-se duce la câmpul Cosovei,
La locul ce-i zice „pustiul Davicia".
Acolo găseşte pe pustnicul stareţ,
Cu părul şi barba albite ca neaua,
Pe băţ se sprijină bătrânul Ianiche,
Se 'nchină la Domnul şi plânge cu lacrimi.
Când mântuie ruga cel stareţ Ianiche,
O carte deschide din vechi ce-i lăsată.
Citeşte şi lacrimi din ochi-i tot varsă:
„Tu Sârbule Ghiuro, stăpân în Smedrevo,
„Pe capul lui tat-to rămas-a blestemul,
„Blestem că trădase pe Ţar la Cosova,
„Din tată pe capu-ţi blestemul căzut-a,
„De-aceia boleşte şi suferă fiica-ţi.
„Cu grea pocăinţă şi cu spovedanii,
„De boală şi chinuri se vindecă fata."
Şi plânge voivodul cu lacrimi amare,
Şi vremea-şi petrece în grea pocăinţă,
Şi se spovedeşte la pustnicul stareţ,
Şi leac îşi găseşte, se vindecă fata,
Şi e mai frumoasă de cum ea fusese,
Se scoală, vorbeşte, la Domnul se 'nchină.
Iar Ghiuro din punga-i o mie de galbeni
Ii scoase şi dete bătrânului stareţ,
Dar pustnicul sfântul astfel îi grăeşte:
„Nu vreau dela oameni avere şi aur,
„Ci Dumnezeu sfântul aş vrea să-mi plătească
„In lumea cealaltă, atunci când voi merge."
Iar Ghiuro pe dată îi cheamă pe meşteri.
Biserică sfântă zideşte 'n pustie,
Ca loc de 'nchinare lui stareţ Ianiche.
Apoi mi se 'ntoarce 'n cetatea Smedrevo.

Acestea când află vizirul Chiuprului.
Işi strânge de grapă puternică oaste,
Din *Liapi* şi *Latinii* trei mii el adună,
Flăcăi ce trecuse în legea turcească,
La Scopia cea veche, la râul Vardarul,!
Şi ia şi pe hoge cel mare 'n divanuri,
Şi oastei vizirul astfel îi vorbeşte:
„Eu prinsei de veste şi-mi spune şi lumea,
Că Ghiuro stăpânul Smedrevei venit-a,
La câmpul Cosovei, la locul Devicia.
Acolo zidit-a biserică mare
Unui Ianichie, un negru călugăr,
Ca loc de 'nchinare şi de rugăciune,
Şi 'n juru-i pe *Vlahii* îi cheamă şi 'nvaţă,
C'ar fi ci-că bine să piară cu toţii,
Dar legea creştină să n'o părăsească.
Pe Turci ocărâşte şi rău îi blestemă,
Pe noi ce trecurăm la legea turcească,
Şi spune că iadul pe noi toţi ne-aşteaptă."
Şi iarăşi grăeşte şi zice vizirul:
„Ci haide-ţi, tovarăşi, de-ajută norocul,
De prindem pe Ghiuro, stăpânul Smedrevei,
Mă jur eu că pielea-i de viu îi voi scoate,
In chinuri şi caznă pieri-va de mâna-mi,
Turci-voi oştenii, o sută cătane,
De stau împotrivă, sbura-le voi capul,
Biserica mare o fac în geamie,
Il prind pe Ianiche, pe negrul călugăr.
Şi ochii-i din frunte îi scot cu cuţitul,
Şi braţele-i două le taiu pân' la umeri,
Apoi îl asvârlu pe stâncile sterpe,
Să ştie ce pate pe Turci când blestemă."
Dar nu zice Turcul „dă, Doamne, ş'ajută!"
Se bizue numai pe-a oastei putere,
Ci silă, putere-i la Domnul din ceruri,
La Domnul ce nu vrea s'ajute pe-acela,
Ce crucea nu-şi face ca bun provoslavnic,
Trei degete strânse, cum crucea se face.

Vizirul Chiuprului porneşte pe drumuri.
Străbate Clisaxa din locul Caceanic,
Şi trece Sitniţa cu apa cea rece.
Şi calcă cu oastea-i prin râul Dremiţa.
Dar când vru vizirul cu oastea-i să intre, să-şi facă
Cea rugă turcească 'n biserica sfântă,
Un vânt se ridică din sfânta clădire.
Turbează nebună întreaga-i oştire,
Turbează şi caii de subt călăreţii
Şi fug nebunatici în 'verdea pădure.
Vizirul când vede că e 'n strâmtoare,
Din calu-i turbatul descalică iute,
Pe jos mi-se duce la sfânta clădire
Ş'astfel îi vorbeste lui stareţ Ianiche.
„Mă rog eu la tine, bătrâne călugăr,
„In legea-ţi creştină te roagă la Domnul
„Să-mi scape oştirea, s'o cruţe Prea Sfântul,
„Fac danie mare şi daruri bogate:
„De jur împrejurul bisericei sfinte
„Zidi-voi cu bani-mi clădire măreaţă."

Bătrânul călugăr la Domnul se roagă,
Oştirea turcească se vindecă 'ndată.
Aşterne-acum Paşa chilimu-i în ţărnă,
Aproape de poarta bisericei sfinte,
Şi 'n legea-i turcească la Domnul se roagă.
Apoi îmi aduce o sută de meşteri,
Clădiră cei meşteri o casă măreaţă,
Intr'ânsa să şeadă bătrânul călugăr,
De-aceia se spune şi se povesteşte
Că Ghiuro clădit-a biserica Devici,
Iar Paşa Chiupruli conacul şi casa.
Şi vreme prea multă la mijloc nu trece
Ş'adoarme 'n vecie bătrânul Ianiche,
Iar Domnul din ceruri în sfânt îl preface.
Acolo merg astăzi bolnavi, necăjiţii,
Se 'nchină la Domnul, se roagă de sfântul.
Bolnavi merg acolo, vin zdraveni cu toţii.
Ci slavă la Domnul şi Sfânta Fecioară
Şi slavă la stareţ, Ianichie sfântul.

Tradusă din originalul sârbesc de

N. BATZARIA

NOTĂ. — Este interesant de relevat şi vrednic de o cercetare mai amănunţită faptul că cele mai multe biserici şi mănăstiri istorice despre cari se vorbeşte în literatura populară sârbească, poartă numele de biserici şi mănăstiri *vlahe* (româneşti). Tot *Români* sunt numiţi egumenii, călugării, precum şi apărătorii acestor lăcaşuri sfinte împotriva Turcilor.

Dealtfel, despre stareţul *Ianichie* e vorba şi în alte legende populare sârbeşti, unde e arătat tot ca Român.

In legenda de mai sus se vorbeşte de *Liapi* şi *Latini*. *Liapii* sunt un trib albanez dela Sudul Albaniei, iar prin denumirea de *Latini* se înţeleg Albanezii catolici. N. B.

Literatura chineză

Lotusul alb din mânăstirea Tung-lin

— După Pe-Kiu-i —

Apa, la zăgazul nordic din Tung-lin
îşi vădeşte fundu'n frângeri de senin;
lotuşi albi de ape clare îşi anină
sute de boboci din care torc lumină
şi, cu boarea'n care, veseli, se îngână,
vântu tot parfumu'n depărtări le mână.
Serinul de argint, polenu-l sparge'n două,
curb, un spic de diamant clipeşte rouă
şi rubinele ce'n soare fierb splendoare,
când le văd cu ochiul meu de lut, mă doare...
Lotuşii, zadarnic sunt atât de roşi
şi atâta îngereşte de frumoşi,
înfloresc fără sfârşit o vară 'ntreagă
şi chiar toamnei dau miresme să aleagă.
Noaptea, pe când bonzii dorm şi toate tac,
pe furiş, un gând m'apropie de lac:
vreau o singură sămânţă dintr'un lan,
să o duc departe 'n lunca din Ciang-ngan
Dar mă 'ntorc... Ce e curat degeaba sameni.
niciodată nu 'ncolţeşte între oameni....

Petru Strihan.

O sută de ani dela moartea lui Gheorghe Lazăr

Viaţa lui George Lazăr

1770 — 1823

Pentru comemorarea celor o sută de ani dela moartea lui George Lazăr facem loc biografiei de mai jos. Ne-am ferit să dăm o biografie completă din două motive; nu avem loc îndestulător, pentrucă viaţa lui Lazăr trebue completată cu reproduceri din scrierile lui, şi nici nu ne îndemna cugetul la aceasta răci la o comemorare trebue să dai cititorului mai mult chestiuni de sinteză, de caracterizare generală decât un noian de date şi fapte inerente cadrului de conştiincioasă biografie. Pentru cei cari vor să cunoască mai în adâncime viaţa şi activitatea lui George Lazăr le stăm la dispoziţie cu bibliografia lucrată şi publicată în acest număr de prietenul Gh. Cardaş. Iar pentru cititorii cei mulţi, cărora ne adresăm în primul rând, reproducem articolul biografic al d-lui Andrei Pora, direct. Casei învăţătorilor din Cluj. E o biografie lucrată în stil impresionist, cu vederi asupra întregei activităţi şi impunătoarei personalităţi a lui George Lazăr.

George Baiculescu

„In anul acesta, lumea românească de dincoace şi dincolo de munţi, va avea prliejul a comemora deopotrivă pomenirea scumpă a celui mai mare dascăl ardelean a lui Gheorghe Lazăr, la împlinirea alor o sută de ani dela moartea lui.

Răsărit în satul **Avrig** din valea Oltului — şi crescut în slujba unui ideal, care pentru el era acelaş, dincoace şi dincolo de munţii despărţitori din acele vremuri, de mic căuta isvoarele culturii prin toate oraşele Ardealului, ajungând mai apoi până la atotputernica cetate Viena, unde stătuse „trei-patru ani, lăsând acolo amintirea unui om de talent, sârguinţă şi multă moralitate". Reîntors în oraşul mai aproape de căminul lui părintesc, — în Sibiu, cu o zestre bogată de cunoştinţe în toate domeniile ştiinţei, după ce nu reuşise la Mitropolitul sârb din Carloviţ să obţină scaunul de episcop ortodox, chiar atunci în vacanţă, pe motiv că e prea învăţat, îşi continuă cariera de profesor şi predicator la seminarul de ortodoxie din Sibiu, atrăgând tot mai mult luarea aminte a lumii asupra lui. Indrăsnind într'una din predicile lui să afirme cu hotărâre că Românii au egale drepturi cu toţi ceilalţi cetăţeni, şi numai nedreptatea curţii împărăteşti, alăturea de uneltirile Principilor din Ardeal este pricina pentru care ei nu se bucură de aceste drepturi, el fu destituit şi silit să renunţe la sljuba purtată, devenind astfel „liber, pe poarta neagră a prigonirii".

Şi astfel, după ce creă o operă în viaţa culturală a Ardealului de atunci, văzându-se în neputinţă de a da curs liber idealului ce-l stăpânea, a luat drumul pribegiei — trecând munţii prin anul 1816, pentru a ajunge la fraţii lui, cari întocmai ca cel din Ardeal, să trudeau să scape de sub oblăduirea unor stăpânitori „binevoitori".

Reuşind acolo să obţină dela grecoteii cari conduceau destinele Ţării româneşti, un loc de profesor la Sfântu-Sava, pe lângă profesorii de greceşte, pentru „această limbă, care este de mare trebuinţă, a se alătura pe lângă cea elinească", încet-încet, întocmai ca contimporanul său George Asachi în Moldova, — Gheorghe Lazăr formează din o şcoală elinească, cu limbă românească numai facultativă, o şcoală românească vestită, — cea dintâi şcoală românească în Muntenia, la care, îndată după rescoala lui Tudor Vladimirescu, se înscriau toţi tinerii români, devenind prietenii cei mai mari ai cărţii şi limbii româneşti şi gata a sprijini, unu ca altul, mişcarea de eliberare fanariotă, inagurată de acest domn.

Iată în scurt, viaţa lui Gheorghe Lazăr — o întreagă faptă, care a trezit la o nouă conştiinţă culturală lungul şi latul pământului trăit de Români. Căci aruncând idea dreptăţii, în Ardealul impilat — care idee a trăit dela el începând până azi — în sufletele tuturor — să duce să arate la fraţii de dincolo de munţi farmecul limbii româneşti, şi să întemeieze acolo în mjezul pământului lor exploatat de fanarioţi, cea dintâi şcoală românească.

Şi acest „dascăl fără arginţi, care îşi încălzea şcoala cu lemne de cerşit", după ce dă fiinţă celei dintâi şcoli româneşti, pentruca multe alte să-i urmeze, sdrobit trupeşte — se reîntoarce iarăşi în satul lui de lângă Olt în Ardeal, unde închide ochii pe veci, pentruca să-şi doarmă somnul lui la căpătâiu cu vecinic plinele de adevăr cuvinte:

Precum Hristos pe Lazăr din morţi l-a înviat
Aşa tu România din somn ai deşteptat.

In Ardealul desrobit, aceaş apostolie a lui Gheorghe Lazăr o face fiecare dascăl român, în satul lui, astăzi după strecurarea unui veac. Fără a se mai înfricoşa de prigonirile duşmane, fiecare dascăl român, este un străjer şi propagator al ideilor lui Gheorghe Lazăr.

Andrei Pora

(Aşezăminte învăţătoreşti, Fondul Gh. Lazăr, Cluj 1923, p. 3—6.)

Lui Gheorghe Lazăr...

(Sonet)

Ca un bolid, Tu flacără-minune,
Trecuşi umil prin lumea de mizerii,
Avânt sublim şi vis al re'nvierii
Unui popor cu datine străbune,

Duşmani şi făcători de rău puzderii
Au vrut durerea 'n suflet să-ţi adune;
Dar suferinţa fù să te 'ncunune
Cu laurii ce poartă Cavalerii.

Părinte blând făuritor de slove,
Dormi liniştit ca un copil cuminte,
Căci 'n Ardeal, pe crestele Moldove,

Şi'n Olt s'aud aceleaşi dulci cuvinte,
Vin azi în Avrig, preoţi cu ceaslove
Ca să 'ngenunche 'n preajma ţărnii sfinte.

George Nikita

Manifestul lui Lazăr

la deschiderea „Academiei cu ştiinţe" la 1818

Venit în ţară la 1816, Lazăr se gândi să facă la şcoala domnească dela Sf. Sava, pe lângă cursurile lui de filozofie şi noţiuni de gramatică generală, un curs de inginerie hotarnică, curs absolut trebuincios în acele vremuri. Inainte de deschiderea unui asemenea curs, Lazăr a lansat manifestul tipărit mai jos, în care se vede întreg planul de organizare al şcoalei lui. De amintit că inginerii hotarnici trebuiau să citească — spre îndeplinirea meseriei — multe din documentele vechi, astfel că inginerii din şcoala lui Lazăr trebuiau să fie şi buni cunoscători ai limbii naţionale. Manifestul e publicat mai întâi în Convorbiri literare (XXX. 1896, p. 1139—1146) şi apoi tot în Convorbiri literare (XXXVIII, 1904, p. 399—403) de către d. Ion Bianu, de unde-l scoatem noi. G. B.

De mult izvor înfloririi
Vremea mă pusă la uitare,
O povaţă omenirii
Dându'm duh de răsuflare

Iară spre organ m'au întocmit,
Muzelor spre desfătare
Prea sfinţitul Mitropolit,
Bunul Părinte Nectarie

Sfântă cârjă păstorească
Luminatul Domnu Carage
Prin schyptru, slavă domnească
Au pus'o spre paza mea.

Cununi dar de flori împletesc,
Din Olimp la toţi putere —
Vouă întâiu vă typosesc
Tinerilor mângâiesc!

INŞTIINŢARE

de toată cinstea vrednică tinerime

După ce s'au milostivit Dumnezeu de cu sfânta sa şi atot puternica milă au privit şi spre această patrie, şi o au înfrumuseţat, şi o au încoronat cu puterea schyptrului prea luminatului şi înălţatului Domnului Domn, **Ioannu Gheorghiu Caragea** voevod, precum şi cu prea vrednici patrioţi Arhierei şi mai mari Efori Boeri, s'au început apoi ş ac a se vi luceafărul mângâiarii, cu o de znoavă sădire, plămădire şi de mult poftită îndreptare a binelui de obşte, care să fie Măriei Sale prea luminatului nostru Domn, precum şi Dumnealor cinstiţilor mai mari Efori Boeri, spre pomenire slăvită, Patriei spre folos şi odihnă, iară prea înaltei Dumnezeiri spre slavă vecinică şi necurmată. Pentru care deşteptaţi fiind Măririle sale şi învăţaţi prin binele pilde ale celorlalte neamuri vecine, care să află bine încoronate cu strălucirea cunoştinţelor, s'au îndemnat şi cu dreptul au socotit, ca după ce au chivernisit Patria cu alte mai multe orândueli vrednice şi tămăduitoare, să o mai împodobească şi cu mijloacele acele, prin care iară să se dezvălească şi să se pue la lucrare scoposul strămoşăsc, ca să poată apoi cu cuvânt pretenderisi întrarea în numărul şi ocolul cel proslăvit al celorlalte popoare luminate, aflându-şi acolo trepta cea perdută a cinstii strămoşăşti.

Patrii nu-i poate fi tot una măcar ce feliu de creştere vor primi mădulările următoare, nici nu poate adiaforisi în cunoştinţa sufletului cea adevărată, pentru că odhina ei cea din lăuntru, precum şi cea din afară, aşa şi binele cel de obşte precum şi cel privat, stau cu creşterea tinerimei următoare într'o analoghie prea strânsă legate. Din care pricină fieştecare Patrie, fieştecare stăpânire bine sistematisită, osăbit privighează, ba are a privighea pentru creşterea cea cuviincioasă a tinerilor următori.

Această trebuinţă prea bine o cunoscură şi mai înainte moşi şi strămoşi noştri, de unde în poftorite rânduri, cu osăbite osteneli, destul s'au trudit să pue mai sus ziselor mijloace în lucrare şi cu adevărat să şi punea, de nu le înzădărnicea vrăjmăşia vremilor şi nepriatinoasele stări împrejur, în care mai în toate veacurile au înolat Patria, precum dovedeşte Istoria ei însuşi.

Intr'acest feliu de prepastie gemu lungă vreme sfântul cuget al vrednicilor Boeri sau Patrioţi, însă numai potolit, iară nu de tot stins, pentrucă privind apoi mai pe urmă Dumnezeiască milă, cu rază plină de mângâiare odihnita şi spre pravoslavnicul său popor şi blagoslovindu-l cu o înţeleaptă liniştită stăpânire a schyptrului prea luminatului nostru Domn şi milostiv Povăţuitoriu **Ioannu Gheorghiu Caragé** Voevod, cea mai dintâiu şi mai ferbinte apucare şi îngrijire a Mării Sale, precum şi a cinstiţilor mai mari Efori Boeri, n'au fost alta decât de iznoava ridicare şi punere la poftita lucrare a mai sus ziselor mijloace, adecă: şcoala cea mare Domnească întărindu-o, înzestrându-o cu fel de fel de daruri şi împodobindu-o cu dascăli vrednici şi profesori harnici, care şi până acum, măcar că în scurtă vreme, destule pilde strălucitoare au pus la lumină, iară în curgerea vremii mare folos poate să se aştepte Patrii, paradosind şi socotind la lumină fel de fel de ştiinţe şcumpe şi tămăduitoare.

Incă nu fu stâmpărat părintescul cuget al prea luminatului Domn şi al Blagocestivilor Boeri, ci poftind Măria Sa să-şi facă o osăbită pomană şi nume în veci proslăvit, după ce au privit la celelalte popoară şi limbi, mai ales evropeneşti (care afară de limba cea ţigănească) toate se află bine împodobite cu şcoli mari şi Academii de ştiinţe strălucitoare, chiar în limbile lor, pentru procopsirea tinerilor, cu dreptu au judecat că cu ruşine vine unui popor şi neam, ce este aşa vechi, aşa vestit proslăvit şi înzestrat cu toate rodurile pământului, precum şi cu toate darurile duhovniceşti, cu un cuvânt neam împărătesc, şi care acum se află chiar însuşi supt ocârmuirea prea înaltului schyptrul Mării Sale, să nu aibă şi el o şcoală mai de treabă, o Academie cu ştiinţă, chiar în limba maicii sale, ci să se lase mai slab, mai scăzut şi mai batjocorit, decât toate celelalte limbi şi popoară ale feţii pământului.

Drept aceia prin Duhul Sfânt luminat fiind, de milostivul Dumnezeu întărit şi povăţuit, numai decât strajnic au şi poruncit Măria Sa ca să se pue treaba în lucrare, orânduind şi dregând cuviincioase case la Sfeti Savva, pentru aşezarea doritei Academii cu ştiinţe chiar în limba românească, care din înalta milă a Mării Sale şi cu ajutoriul lui Dumnezeu nu numai că s'au săvârşit, dar s'au pus şi în lucrare. Care Academie, de va avea noroc să fie mântuită de gabalele neştiuţilor şi de sfaturile celor ce ştiu prea multe, negreşit va păşi pe cărarea surorilor ei.

Deci dacă iubită de toată cinstea vrednică tinerime! iată o epohie nouă, o întâmplare strălucitoare, un glas dulce părintesc, supt pavăza schyptrului Domnesc, după care de mult oftară inimile Dumneavoastră, vă chiamă, vă strigă, părinteşte vă înbrăţişează: Veniţi toţi de toate părţile şi de toată starea, veniţi la izvorul tămăduirii! la Muzeul înfloririi! ca să ne înpărtăşim şi noi, acum măcar şi mai puţin, iară în curgerea vremii, cu împrumutate puteri ajutoraţi fiind, şi cu mai multe ştiinţe folositoare, ca cu silinţa noastră şi purtarea cea tuturora bine plăcută, să putem aduce sporiul şi folosul cel răspunzătoriu şi potrivit înaltului cuget al prea luminatului nostru Domn, precum al prea sfinţitilor părinţi Arhierei şi al cinstiţilor mai mari Efori Boeri, care au ostenit pentru binele nostru, ca îndemnarea noastră să le fie Măririlor sale spre întreaga mângăiare, că nu le-au fost osteneala în deşert iară nouă spre întemeiare şi folos arătându-ne în faptă ascultarea şi mulţumirea cea cuviincioasă.

Măririle sale au făcut încă mai mult decât le era datoria părintească, prin care s'au pus acum zăgaz tuturor bârfelelor, că doară n'am avea unde învăţa, iară sporiul, lauda sau defăimarea, care vom face cu purtarea sau neascultarea noastră numai nouă înşine vom avea a ni le înputa şi a răspunde şi înaintea lui Dumnezeu.

Vremea trece iute, nu se mai întoarce, ne fură şi anii vieţii cu sine, şi noi rămânem tot lipsiţi şi necioplit; pentru aceia, grăbiţi-vă, nu întârziaţi a vă arăta şi a vă trece la condica şcoalii, ca apoi puindu-le toate la cuviincioasa orânduială, să putem începe cu ajutorul lui Dumnezeu cât mai îngrab paradosirea matemilor după rândul mai jos însemnat:

A) Cei mai slăbănogi sau de tot nedeprinşi să vor orândui mai întâiu la alţi dascali mai jos, unde se vor învăţa:

1. Cunoaşterea slovelor şi slovinirea cuviincioasă.
2. Cunoaşterea numerilor şi întrebuinţarea lor.
3. Citirea desărvârşit.
4. Scrisoarea cu ortografia, şi de mai multe feluri.
5. Katehisisul şi istoria vivlicească, testamentul vechiu şi cel nou.
6. Gramateca şi Aritmetica încâtva şi alte ştiinţe mai mici folositoare pruncilor.

B) După acestea vor trece la altă tagmă de învăţături, unde vor avea de a asculta:

1. Gramatica desăvârşit, cu sintacsu dimpreună.
2. Poetica cu mitologhii şi Gheografia globului pământului.
3. Retorica şi Istoria neamului cu a Patriei dimpreună şi alte ştiinţe ce sunt de trebuinţă spre înţelesul acestora.

C) Cei mai de vârstă şi deprinşi la acestea toate vor avea de a auzi:

1. Aritmetica cu toate părţile ei.
2. Gheografia despre toată faţa pământului, aşijderea cu toate părţile ei.
3. Gheometria teoreticească, Trigonometria, Alghebra şi altele.
4. Gheodezia sau Inţeneria câmpului cu Iconomia şi Arhitectura.

D) Mai având apoi volnicie dela mai marii Efori Boeri, vom trece şi la celelalte mai înalte tagme filosoficeşti, fieştecare după rândul său, aşijderea şi la tagmele inridiceşti sau normică, care cum vor urma.

Pentru cei ce vor să treacă la cinul preoţesc, se va orândui osăbită vreme şi ceasuri pentru ascultarea sfintei teologhii, dogmelor credinţii şi cunoştinţa legii creştineşti şi altele mai multe trebuincioase.

Cu blagoslovenia prea sfinţii sale Părintelui Mitropolit, Kyriu Kyr **Nectarie** s'au dat întru întemeiarea şcoalei dela Biserica Sfântului Sava, prin

al Dumneavoastră prea plecatul şi gata spre slujbă

LAZAR

August 1818.

Un centenar

Precum Hristos pe Lazăr din morţi a inviat,
Aşa tu România, din somn ai deşteptat.

Scarlat Rosetti

O sută de ani în urmă.

Pribeagul îşi regăsea satul. Visurile şi îndemnurile lui de altă dată rămăseseră agăţate în spini, — roase de pietrele de cremene ale drumului ce ridicase Golgota.

Patruzeci şi patru de ani îşi aveau sfârşitul, petrecuţi de neamurile toate cu glas de bocete şi tânguiri de clopot, într'o lume mai bună.

Lutul chemase lutul răsvrătit din el, îi acoperise cu grijă truda.

Acolo, vântul se răsbătuse şuerând spărturile dela Sf. Sava, nu mai avea ce căuta.

Avrigul, da liniştea celui înstrăinat, celui care-l uitase.

Apoi anii au trecut mulţi, în curgere domoală şi grea, iar ucenicii ridicaţi în urma celui ce se odihnea, aveau încă în inimi icoana sufletului care odinioară putuse să-i ducă în auzul glasului unui neam ce-şi striga din răsputeri drepturile, din tabăra dela Cotroceni.

Nu-l uitau, şi floarea darurilor ce o primise dela El, o purtau din sat în sat, din loc în loc, o arătau tuturor celor dornici de lumină şi adevăr, o făceau să înflorească mai frumoasă de cum fusese vr'odată.

Şi toţi i-au priceput, au întins urechea la povestea trecutului plin de neguri şi scânteeri de fapte, s'au înălţat scăldaţi de lumină nouă.

Pe plaiurile rănite de brazde arnăuţeşti, frământate cu lacrima frunţilor de iobagi ridicaţi dela vetrele pustii cu fum de ardei, mânaţi de şfichiuirile de bici ale slujitorilor greci, — floarea smulsă din pieptul celui ce plecase şovăind în satul mamei lui, răsărea mai deasă, se întindea ca un covor fermecat ce se aşternea peste un pat în care vrăjitoarea din poveste adormise cu vrăji, o scurgere de veac, acele plaiuri.

MIHAIL STRAJE

Din „Fabulele lui Gh. Lazăr"[1]

1. Leul şi Magarul.

Leul s'au însoţit cu măgarul şi au plecat împreună la vânat, unde măgarul, cu necioplitul său urlet, au speriat toate animalele şi, înfricoşindu-se, au început toate a fugi prin pădure afară, după care leul alergând au prins multe din ele. Măgarul, cam mândrindu-se în sine, au întrebat pe leul zicând:

„Ia, spune-mi, fârtate, ce-ţi pare de sunetul meu?". „Dar ce mai întrebi încă — răspunde leul — şi eu însumi, dacă nu te ştiam cine eşti, m'aş fi spăimântat de tine".

Invăţătura: Fabula aceasta se cuvine acelora cari se arată înfricoşaţi pânăla un timp, adică până-i cunosc oamenii; deci dacă i-au cunoscut, nimeni nici nu mai caută la ei şi cu cât strigă mai tare şi îngrozesc, cu atât mai mult râd alţii de dânşii. Omul cel prost este ca şi copilul, cel care de orice vedere se sperie, iar cel cu sufletul mic are necontenit frica în sân şi trăieşte ca epurile. Când strigă oare undeva buhu noaptea,, atunci se sperie babele căci după socoteala lor, prevesteşte moartea cuiva. Dar oare dacă omul se naşte nu trebue să moară? Dacă nu ar fi buhe tot trebue să moară oamenii. Nu este bun obiceiu a speria copii cu asemenea lucruri şi altele căci obişnuindu-se aşa se sperie pânăla bătrâneţe şi se înfricoşează, care nu le-au văzut şi nici nu le vor vedea. De se teme cineva a nu se lovi noaptea cu capul de un lucru sau să nu cadă noaptea într'o groapă, are dreptate atunci a se păzi şi să se teamă. Dar de se teme să nu vadă ceva în întuneric, nebunească idee are; căci dacă va vedeà acel lucru bine, se va încredinţa că nu este nimic.

Babele spun şi narează felurite vorbe. Ele se înşeală foarte mult cu zicalele lor şi mai bine ar fi să tacă. Să tacă lesne este a zice: dar baba Stana vrăjitoarea narează atâtea şi atâtea pilde cum s'a nălucit unora, iar alţii au văzut unele şi altele trecând noaptea pe lângă morminte şi se prefac pricolicii în găini. Nu credeţi, dragii mei copii, nu; căci acestea sunt tot minciuni goale şi proaste, ci ascultaţi de unde vine această spaimă: la morminte sunt cruci mari şi multe şi multe măguri şi alte ridicături, de cari noaptea, la lună, se fac umbre multe, deci dacă trece vreunul pre acolo noaptea, care din copilărie a început a se speria, vede umbrele crucilor, vre-un câine sau vre-o pisică (căror noaptea le luceşte ochii) alergând, atunci li se aprinde imaginaţia minţii, sângele se turbură în el, groaza şi cutremurul îl cuprinde, apoi iată vedenia! Altă cauză a credinţei de strigoi cari umblă cu o lumină noaptea, este aceasta: în locurile cele băltoace şi râpoase precum şi la locuri unde sunt morminte vechi sau unde a fost vreodată sat, oraş sau cuptoare de cărămizi, se află necontenit sudoare de silitră, fosfor şi alte materii arzătoare; din aceste materii căldura soarelui (mai ales primăvara) trage gazuri în cursul zilei, din care unele se înalţă sus, iar altele rămân mai jos în aer, care fluturând seara şi noaptea se întâlnesc cu alte gaze din alte materii, şi lovindu-se între sine scapără şi se aprind, deci focul acela merge în voia vântului, încotro îl mână, până se isprăvesc gazurile arzătoare.

Din aceste materii sunt şi altele pe care proştii le numesc strigoi, smei şi pricolici (stele căzătoare). In acest chip s'au născut credinţa cea deşartă, toate scornirile de smei, strigoi, pricolici de zâne şi de milostenii cari nici nu pot să existe.

Bătrâna servitoare Chiva a vecinului nostru, mergând odată noaptea, pe lună, fără lumânare în pivniţă unde prin ferestruia pivniţei, abia lumina luna, iar sărmana Chiva, fiind din copilărie fricoasă, fără de veste se sperie de umbra ei, care pe pereţi se arăta şi din toate puterile ei, vai de ea, începu a striga; în acea oră intră şi stăpâna în pivniţă cu lumânarea aprinsă şi aşa biata babă cunoscu că din nimic s'au spăimântat. Lumina este mintea cea luminată care ne arată adevărul, iar întunecoasa credinţă deşartă ne face a ne teme de găini şi de oasele mormintelor celor vechi. Foarte înţelept ne învaţă Pitagora de ce trebue să ne temem unde zice:

„Fă aceeace nu te poate vătăma şi ocupăte de lucru; făcând rău să te temi, iar făcând bine, să te bucuri; fii bun înţelept şi drept". Apoi vei zice către toate spaimele deşarte, ce a zis leul măgarului.

2. Greerul şi Furnica.

Greerele a venit iarna la furnică, rugându-se să-l împrumute cu vreun bob de grâu ca să se hrănească şi să nu piară de foame. Furnicile l'au întrebat: dar ce-ai lucrat astăvară? Am fluerat. Aşa dar dacă tu astăvară ai fluerat acum joacă, ca să-ţi treacă de foame! hai, trage-te şi te cară din uşa noastră.

Invăţătura: Lenea este păcat de moarte căci dintr'însa se nasc multe răutăţi; lipsa, sărăcia şi toată nenorocirea din ea vine şi se împuteşte omul în lenevire.

Chiar viaţa îi este greutate, zace până îi dor coastele şi abia aşteaptă să treacă ziua. Bărbatului şi femeei îi şeade urât şi este ruşine a sta fără lucru cât de avuţi ar fi. Că tot ce nu gândeşte la bine, gândeşte la rău. Căci natura omului este astfel, ca totdeauna să se ocupe cu ceva. Ci leneş nu s'a născut să vieze şi să trăiască ci să putreziască şi să piară încă vieţuind. De se naşte sărac, el aşteaptă să se sfârşească cerşetor, nu aduce nici un folos moşiei, Patriei, nici neamului, nici lui însuşi; şi pentru unii ca acesta s'au deprins oamenii cei activi a zice că mai bine să fie morţi decât vii: că de ce utilitate este o asemenea viaţă? pentrucă luna, soarele şi toate vieţuitoarele lui Dumnezeu, oare ce ne învaţă cu neîncetatele lor umblări şi mişcări? Nu oare către îndeletnicirea noastră cea de eternitate? Cel avut şi de bun neam când cunoaşte preţul cel drept şi spornicia sufletului său celui cuvântător şi înţelept nu se îndoeşte cum că n'ar mai avea lucru această trecătoare viaţă şi ca şi un iubitoriu de osteneală lucrătoriu de pământ; meşterii şi comercianţii, văzând şi pe albinele cele mici cu ce iubire de osteneală adună nouă mierea cea dulce. Deci putem noi să nu băgăm în seamă pentru mierea şi avuţia sufletului celui cuvântător şi fără de moarte al nostru? Pentru aceia băeţii şi fetele, mai cu deosebire, când sunt avuţi, de părinţi nobili, încă din etatea cea mai fragedă trebue să se deprindă la osteneală. Cari dacă se vor deprinde, li se vor părea că nu numai li va fi greu, ci încă li va fi o mare, dulce consolaţie, lucrând şi ostenindu-se, însă cumpătat că sunt prea în etate fragedă şi de lucruri grele sau ridicări, se pot lesne strica, aicea se'nţelege numai lucruri uşoare.

1) Extrase din „Povăţuitorul tinerimii către adevărata şi dreapta cetire" (Buda 1828) şi încorporate într'o culegere, nepublicată, a d-lui Paul I. Papadopol.

Un erou, o personalitate, un simbol: Gh. Lazăr

de PAUL I. PAPADOPOL

I. Numele lui *Gh. Lazăr* este, pentru sufletul românesc, *o răspântie*, iar, pentru cultura românească, *o peatră de temelie*.

Intr'adevăr: dacă primul, expus din însuşi momentul formaţiunii sale la tot felul de influenţe, prin marele făgărăşean (1), se găseşte la întretăierea unora dintre acestea, între ele, pedeoparte. şi cu abiă născânda cultură românească. pedealta, aceasta din urmă, neglijată. călcată şi hărţuită pe chiar pământul strămoşilor ei, devine în urma avântului pe care, pentru prima oară acelaş i-l dă, din umilă cenuşerească. regina şi stăpânitoarea de astăzi, consora atâtor şi atâtor universale culturi.

Şi când ne gândim că numai în timp de şease ani (2), trecere care, în viaţa celor mai mulţi, nu lasă nicio urmă rezistentă, a putut marele Lazăr să înfăptuiască, mai mult singur şi mai mult prigonit şi înconjurat de neîncredere, marea minune a recreştinării la românism a neamului acestuia de iobagi — ne putem da, mai de aproape, seamă de aureola de măreţie şi de valoarea simbolică a acestui „întemeitor" — aureolă şi valoare care justifică, într'o largă măsură, epitaful pe care „un şcolar al său, comitele Scarlat Rosetti, care vizită acele locuri (Avrigul) puse să i-l sape pe piatra mormântală

> Precum Hristos pe Lazăr din morţi a inviat,
> Aşà tu România din somn ai deşteptat (3).

II. Că Gh. Lazăr, cu propriile lui puteri, a săvârşit această minune, se poate uşor dovedi.

Dar mai inainte să ne facem o uşoară idee despre timpul descălicării, în Ţara românească, a acestui român învăţat. Istorici, informatori şi chiar literaţi, ne vor ajuta la aceasta. Vom trece însă chiar peste cel mai plastic zugrăvitor al epocii — I. Ghica (4) — şi vom culege câteva informaţiuni, în acest sens, din redusa operă scrisă a lui Lazăr (5).

Intr'adevăr, in prefaţa abecedarului, pe care i-a plăcut să-l intituleze „Povăţuitoriu al tinerimii către adevărata şi dreapta cetire" (6), adresându-se „iubiţilor şi fraţilor.., Români", le aminteşte, între altele, starea generală culturală a Munteniei la venirea sa.

In total: o stăpânire a sufletului grecesc care făcuse, din pământul nostru, un leagăn al idealismului său, şi, ca urmare, o înăbuşire a celui băstinaş. Asta, cel puţin în clasa de sus, vădit înstrăinată, ba chiar duşmănoasă unei posibilităţi de cultură românească.

Astfel, pentru a mă referi la chiar vorbele zelosului Român, el întâlneşte, aici, „numai maximuri greceşti... care împedică sporul către înfrumuseţarea limbii noastre şi înmulţirea", iar, din neamul nostru, unii sunt „cu totul predaţi în limba grecească şi mai vârtos zic *chirie eleison* decât *Doamne miluеşte*... ba şi moravurile Fanarioţilor s'au făsut deobşte ca o datorie a le urma Românii întru toate legile ţării, şi năravurile româneşti încet încet s'au părăsit".

Cu un cuvânt: un mediu duşmănos constituit, pedeoparte din străini cari „au cuprins toate veniturile ţării şi s'au îmbogăţit", căutând să ne supună culturaliceşte, iar, pedealta, din boerii „patrioţi", cozile de topor, dintre cari „unii nu se ruşinează a împiedica sporul şi înfrumuseţarea fericirii noastre", iar alţii, „sub aripile străinilor crescuţi,... se ruşinează a vorbi româneşte, ba ce e mai mult... defaimă limba rămânească".

III. Iată unde cred că rezidă unul din capitalele merite ale lui Lazăr: să întâlneşti, tu, luptător idealist, o piedică înspăimântătoare ca aceiea a completei negaţiuni sufleteşti a neamului tău, venită din chiar partea acelora ce-l constituesc, o autodecapitare, şi totuşi să nu dai înnapoi, să nu te descurajezi, dar să persişti, să perseverezi, să lupţi cu puteri mereu înnoite şi cu stăruitoare energie, cu gândul luminos şi sigur în isbânda finală, şi pedeasupra, să isbândeşti, să impui tu, individ izolat, unei întregi societăţi organizate, un nou fel de a fi, să deviezi albia isvorului cultural în direcţiunea de care sufletul tău debordează pentrucă ţi-e scump numai ţie — iată ceeace, se ni se pare a constitui permanentul, universalul, supraomenescul, cu un cuvânt: eroicul figurii culturale dela a căreia moarte s'au scurs abia 100 de ani. Şi atunci, dacă generaţiilor de azi li e într'adevăr trebuitoare amintirea lui Gh. Lazăr, apoi ele sânt obligate să vadă, mai înnainte de cât orice, în modesta întrupare neînsufleţită din faţa Universităţii, cel mai mare şi mai complet suflet românesc înzestrat şi cu o inteligenţă clară, şi cu o sentimentalitate adâncă, dar mai presus de toate, *cu o voinţă neînvinsă şi de neînvins, cu un caracter eroic, cu o stăruinţă supraomenească.*

Aceasta mai ales astăzi, eând, în aceieaş proporţie cu numărul mereu crescând al blazaţilor, al scepticilor, al învinşilor fără să fi intrat în lupta vieţii, creşte şi ceata apologiştilor caracterului, eroicului.

IV. Dar nu numai atât: dacă la această stăruinţă adăogăm şi nota nouă a calităţii, a superiorităţii idealului căruia îi era aservită şi dacă, în directă legătură cu ea, menţionăm, pedeoparte, perfecta dezinteresare de care era întovărăşită, iar, pedealta, numeroasele privaţiuni şi urmăriri de natură numai morală sau şi materială care au urmat-o încununând fruntea subiectului ei cu razele nemuririi, nu ne îndoim că am oferit, şi educatorilor învăţăceilor în ale educaţiunii, cel mai adevărat, dar şi cel mai, cel mai apropiat de noi, model de altruism eroic. Cercetaţi, aşadar stăruinţa de martir, această fântână nesecată învioratoare de energie naţională, a marelui Lazăr, urmăriţi-i-o şi analizaţi-i-o deaproape şi cu tot răgazul, confundaţi-vă în întregime. în ea şi, în chip firesc, veti eşi reînnoiţi şi reîmprospătaţi sufleteşte.

Cu aceste câteva circumscrieri, Gh. Lazăr ne apare şi ca o *distinsă personalitate* pe care trebue s'o înţelegem, dar şi ca un simbol—pe care sântem ţinuţi să ni-l însuşim.

V. *O personalitate?* Desigur şi, poate, dintre cele mai interesante, pe deoparte, prin complexitatea ei, pedealta, prin numeroasele contraste pe care le înfăţişează.

Iată elementele de bază ale acestei personalităţi: o inteligenţă clară, o nesecată iubire de neam şi o voinţă continuă, toate aceste ţâşnind şi potenţându-se într'un mediu de trei ori prielnic: şi prin curăţenica păturii sociale, şi prin suferinţa Ardealului ferecat, şi prin ideile renăscătoare ale trinităţii transcarpatice—Micu—Şincai—Maior. Adăogaţi la acestea o bogăţie şi temeinică instrucţiune academică pornind din setea de a şti şi având ca ţintă gândul de a ridica şi pe alţii şi veţi avea pe acel Lazăr, care în vârstă de 37 de ani, trece Carpaţii «într' acest ales şi de Dumnezeu binecuvântat pământ românesc, să samene grâul cel curat şi fără neghină» în „mulţimea de mărăcini„ pe care a aflat-o. Şi de aici două deziluzii: una în legătură cu împotrivirea culturală pe care, aici, a întâmpinat-o, alta cu indiferentismul naţional.

Dar Gh. Lazăr nu s'a descurajat. Timp de aproape doi ani, solul Ardealului luminat, a cercetat deaproape boerimea noastră orientalizată, a studiat-o şi a clasificat-o, a luptat cu fiecare categorie pe rînd, pe una convingând-o, pe alta învingând-o, pe a treia neglijând-o şi fără să uite glasul intern care-l trimisese dincoace, şi-a asociat câţiva boeri „aleşi patrioţi" şi câteva ajutoare ca ardeleanul *Erdeli* şi pe *Eufrosin Poteca*, şi-a pornit cu toldinadinsul la muncă atrăgându-şi elevi şi ascultatori dintre cei mai de seamă ca: *Nănescu, I. Pandeli, Gh. Ioanid, Ioan Palama, Christian Tell* etc. Deci: a învins!

VI Dar personalitatea lui Lazăr maipoate fi privită din două puncte de vedere:

a) din acela al *complexităţii* şi

b) din acela al *apropierelor contractante.*

a) Lazăr e—desigur—una dintre cele mai complexe personalităţi pe care sufletul românesc le-a produs, prezentând următoarele aspecte psihologice:

1). asfectul *naţional*; — ca unul ce reprezintă ideile marilor ardeleni. marele îndrumător îşi întemeiază predarea pe concluziunile acestora, lucru care se poate, cu uşurinţă vedea din o uşoară cercetarea a „Povăţuitorului....". Astfel, peutru Lazăr e o axiomă faptul că mai sântem strănepoţi ai Romanilor „al căror neam era oare-când cel mai mărit al lumii. era cel mai iscusit, era cel mai înţelept, înfrumuseţat întru ştiinţe, cel mai mare în suflet patrioticesc" şi suferă nemăsurat când vede cât de departe erau, din aceste puncte de vedere. contemporanii săi. (7). Din acest punct de vedere Gh. Lazăr aduce şi mişcării ardelene, şi neamuluii nostru un imens serviciu: celei dintâi — vulgarizându-i ideile, lucru pe care, mai ales la noi, din cauza exageraţiunilor sale, nici ea nu fusese în stare să-l facă. Nefiind nici pedeparte filolog sau istoric, nefăcând, prinurmare, ştiinţă, în aceste direcţiuni, Lazăr alege partea eternă—adevărul—întregului şir de cercetări şi, la orice prilej, încearcă să le insinueze şi să le propage maideparte.

Neamului îi foloseşte Lazăr, stabilind pentru întâia oară o legătură mai trainică între cele două povârnişe ale Carpaţilor, prin transportarea ideilor naţionaliste renăscătoare la curţile boerilor orientalizaţi sau numai grecizaţi;

2). aspectul *didactic* fiind cel dintâiu conducător şi întemeietor de şcoală Românească, cel dintâiu dascăl şi cel dintâiu autor de cărţi de şcoală;

3) aspectul *religios* şi *moral* ca unul care-şi întemeiasc învăţătura pe credinţa cea mai perfectă şi pe fabulaţii de-ale lui Esop, Tichindeal etc. sau pe naraţiuni moralizatoare proprii;

4) aspectul *democratic*: în politică împărtăşind ideile lui Tudor, în literatură, strecurând, în acelaş „Povăţuitoriu..." povestiri despre credinţele deşarte, maxime în graiul poporan şi cântece pline de naivitate despre natură şi anotimpuri la ţară;

5) aspectul *cultural*, lucrând din răspuneri, prin şcoală, prin cărţi, prin teatru, pentru culturalizarea neamului nostru;

6) aspectul *ştiinţific* contribuind, indirect la desvoltarea acestui curent (8), fie predând, exercitând sau scriind tratate de hotărnicie, inginerie, trigonometrie, geografie, filosofie, fie scoţând elevi cari să-l continue, în aceleaşi direcţiuni;

7) înfine aspectul *literar*, prin puţina lui literatură, dar mai cuseamă prin stilul şi linba lui, liniştite, curate, lipsite de întortocheri şi de inversiuni, apropiate de firescul limbii poporului şi ocolind fără să le amintiască preţiozităţile naţionalist fanteziste, creaţiunile adhoc ale trinităţii ardelene. Din acest punct de vedere nu putem decât regretă numărul restrâns de lucrări scrise ale aceluiea care a lucrat atât de mult cu fapta.

VII. Dar distincţiunea personalităţii lui Lazăr se vede şi din *mulţime contrastelor* pe care ea—în mod minunat le împacă astfel: partizan al ardeleniştilor şi scriind după simţul limbii, teolog şi om de ştiinţă, bun credincios şi filosof, om de cultură generală şi specialist, literat şi om de ştiinţă, învăţător şi profesor academie. democrat şi totuşi trăind în cercul boerilor din protipendată, naţionalist şi om al culturii universale, autor al unei trigonometrii (9), dar şi a unui abecedar, Gh. Lazăr este, desigur, cea mai tipică şi mai nouă contopire armonică a tuturor posibilităţilor sufletului omenesc subordonate toate celor trei mari interese: naţional, religios şi cultural ştiinţific. Din acest punct de vedere prinurmare el reprezintă un tip psihologic. tipul bogatei înzestrări, şi multiplei conprehensibilităţi.

VIII. Cu toate aceste caracterizări, voinţa nestrămutată de al căreia rol ne ocupăm, capătă, cu drept cuvânt, proporţii de *simbol*: ea reprezintă, pedesparte, ceadintâi concentrare practico teoretică a sufletului românesc setosde cultură ştiinţifică naţională, iar. pedealta, cel dintâi semn de posibilitate în sensul deşteptării şi unităţii neamului nostru, cea dintâi dovadă neîndoioasă că în adâncurile sufleteşti ale acestui neam, sălăşluiau, ascunse de veacuri, două *idealuri*: cel *cultural* şi cel *naţional*.

Şi dacă prin cel din urmă Lazăr aparţine numai *neamului* acestuiea, prin celălalt. caşi prin partea lui de eroism, este al *omenirii* întregi.

Paul I. Papadopol.

1) Erà născut „dintr'o familie de iobagi, din marele sat Avrig, pe Olt". (N. Iorga).
2) 1816—1822.
3) D-n „Istoria literaturii române" de Th. Adamescu.
4) Vezi „Scrisori către V. Alecsandri".
5) A lăsat 3 cărţi de şcoală, o odă, un manifest, un apel şi 2 cuvântări.
6) Scris la 1820 şi tipărit la trei ani după moartea autorului, (1826. Buda) ed. Carcalechi.
7) „Ah! cu mare durere a inimei simţesc aceasta"...
8) I. Simionescu: Evoluţia culturii ştiinţifice în România.
9) Tipărită de d. Traian Lalescu. Buc. 1919.

Cuvînt al lui G. Lazăr
la înscăunarea Mitropolitului Dionisie

Prea osfinţite Stăpâne!

„Prea bine este lumea cunoscută slava şi mărirea Românilor, strămoşilor noştri; apoi încât este pentru strălucirea ştiinţelor şi a măestriilor în vremea acelora, lasă istoriile, dar mărturisească mărturie învederată însuşi stâlpii podului marelui Traian din albia Dunărei, precum şi temeliile turnului Severinului care până în ziua de astăzi se află în faptă şi care în chip de hrisoave nemincinoase ne mărturisesc dreptul ce avem în stăpânirea pământului strămoşesc, deşteptându-ne a urma şi noi strămoşilor noştri, ca neprecurmată să se proslăvească seminţia în veacuri şi prea înaltului schiptru împărătesc neîncetat să-i arză focul pe jertfelnic, prefăcându-se slava în mărire iar nu în perire şi stingere.

„Dar oare când s'ar ridica duhul din ţărâna acelora şi ar privi peste strănepoţii marelui Cesar, slăvitului Aurelie şi înaltului Traian, oare în ziua de astăzi mai cunoaşte iar? Negreşit i-ar căuta în palaturile cele mai împărăteşti, şi i-ar afla in vizuinile şi bordeile cele proaste şi încenuşate; i-ar căuta în scaunul stăpânirei, şi i-ar afla amărâţi subt jugul robiei; i-ar căuta proslăviţi şi luminaţi, şi cum i-ar aflà? Rupţi, goi, amărâţi şi asemănaţi dobitoacelor, de tot căzuţi în prăpastia orbirei, bine gătiţi spre slujba vrăjmaşului omenirei, răpitorului casei părinteşti.

„Ajungă lacrămile patriei, ajungă jugul robiei, vreme este de când cu oftare aşteaptă căzuta semenţie cuviincioasa isbăvire, ţărâna strămoşească cu cuvânt pretenderiseşte acum mântuire căzuţilor săi strănepoţi înălţându-ţi braţul prea Sfinţiei Tale însuşi din sângele părintesc mijlocitor acelora spre mângâiere.

Acestea nu e decât o pronie dumnezeiască care făcându-i-se mai pe urmă milă, şi de acest neam căzut, au rupt anii blestemului, şi prin ridicarea dreptei prea Sfinţiei Tale va să pue acum stavilă viscolilor întunericului.

Drept aceea obştea cu mulţumită glăsueşte:

Blagoslovită să-ţi fie rădicarea în scaun ca şi următorilor spre pildă în veacuri nesocotite, bine cuvântată să-ţi fie ocârmuirea; şi păstorească cârjă a prea sfinţiei tale, înverzească ca toiagul lui Aaron, ca să fie oglindă de înţelepciunea păstorească nepoţilor şi strănepoţilor omenirei, ca după mai multe sute, ba şi mii de ani, jertfelnicul cu bucurie să ţi-l înnoiască cu cuvânt fălindu-se şi cu povestirea istoriei strămoşilor din veacurile dinainte, precum şi noi înşine cu căldur, ne aducem aminte de moşii şi strămoşii noştri care au făcut cândva bine neamului omenesc. Iată dar şi noi strănepoţii lui Romulus şi umiliţii fii duhovniceşti a prea Sfinţiei Tale îţi bine cuvântăm scaunul pre care te-au înălţat Pronia celui Prea înalt ca să ne fii părinte şi povăţuitor milostiv; îţi binecuvântăm toiagul păstoriei, nouă spre întărire şi spor, iar prea Sfinţiei Tale spre vecinica laudă şi mângâiere: că nu-ţi va fi cu noi ostenenile în zadar, pentrucă ştiinţele noastre subt ocârmuirea prea Sfinţiei Tale vor da pricină de ajuns până cât şi zidurile şi coarnele plugului după mai multe sute şi mii de ani vor mărturisi înţeleapta păstorie a prea Sfinţiei Tale.

Calcă prea sfinţite părinte, nespăimântat pre poteca care cu braţ voinicesc şi cu duh Românesc spre mai mare mirarea neamurilor o ai desfundat; fără sfială întindeţi pasul spre descoperirea brazdei strămoşeşti; aici frica n'are loc, sfiala zace moartă călcată la pământ, Pronia lucrează, şi noi toţi cu bucurie îţi urmăm.

Notă. — Această cuvântare de primire, rostită de G. Lazăr într'o limbă curată şi neaoş românească a fost publicată de Eliade Rădulescu în „Curierul Românesc" din anul 1839 No. 66 p. 266, reprodusă în „Analele Academiei" seria I tom. 4 şi în G. Adamescu: „Modele de discursuri".

Revista „Gheorghe Lazăr"

Sub acest titlu citim în ziarul *Carpaţi* (19 Sept.) următoarele:

Ziarul „Carpaţi" va edita o revistă culturală, purtând simbolicul nume „Gheorghe Lazăr" al cărui prim număr va apare în cursul lunei Octomvrie, lună în care se celebrează centenarul marelui iniţiator cultural şi neobositului dascăl Gheorghe Lazăr. Vom căuta în primul rând să facem din această revistă o expresiune sintetică a actualei vieţi intelectuale a ţărei.

Pentru aceea ne-am adresat la scriitorii consacraţi şi reprezentativi, cari înfăţişează, în afară de o personalitate manifestată prin opere literare cunoscute, diferitele curente care străbat actualmente sufletul românesc.

Aceşti scriitori nu reprezintă numai un nume, ci o personalitate reală, prin care se reflectă unul din multiplele aspecte ale vieţii noastre sufleteşti şi culturale.

In al doilea rând vom căuta să facem de actualitate vechile figuri ale culturei româneşti, aceste icoane din templu naţional, aureolate de pulberea trecutului, care astăzi nu sunt cercetate decât de iniţiaţi şi specialişti.

Studiii biografice şi bibliografice, extrase din operile marilor scriitori ai trecutului românesc, din toate fostele provincii, vor familiariza marele public cu trecutul nostru cultural şi cu cei mai străluciţi reprezentanţi ai lui.

Intâiul număr din revista „Gheorghe Lazăr" este închinată în cinstea şi în memoria marelui dascăl, al cărui centenar românismul îl sărbătoreşte în luna Octomvrie.

Numărul acesta va cuprinde în afară de bucăţi originale şi inedite, iscălite de fruntaşii mişcărei noastre culturale, extracte din studiile pe care istoricii literaturii româneşti le-au consacrat marelui iniţiator şi dascăl, Gheorghe Lazăr.

De asemeni acest număr va mai cuprinde descrierea serbărilor lui Gheorghe Lazăr, impresii din Avrig şi numeroase notiţe biografice şi bibliografice referitoare la fiinţa şi activitatea celui sărbătorit de întregul românism. *G. B.*

M'am oprit pe malul apei..

M'am oprit pe malul apei leneşe şi line...
Din când în când,
Scurte năruiri de mal s'aud tăcerea'nsângerând..

Pe malul apei leneşe şi line m'am oprit...
Ce dor neînţeles în min' s'a prăbuşit?...
De ce tăcerea asta trup de plumb mi-a dăruit,
De gândul mi-l au aşa de limpede, necontenit,
Ca pe-un bondar de aur în soarele din mine?...
La ce mă tulbur oare aici? Şi pentru cine?...
Şi ce-oiu fi aşteptând?
O, năruiri de maluri, o, năruiri de gând,
La ce întârziu oare aici, şi pentru cine?...

O, câte râuri pline-pline n'au trecut?...
Ce ţărm nebănuit s"a prăbuşit în mine,
De m'a'm oprit, pierdut,
Pe ţărmul astei ape leneşe şi line?!...

A. Cotruş

Georgie Lazăr

...Georgie Lazăr, s'a născut într'un sat, Avrig, lângă Sibiu, pe moşia lui Brukăntal. Luat de mic în casa acestui magnat al Ungariei, s'a crescut în îngrijire de către acest nobil care a ştiut în multe chipuri a întrebuinţa bine averile sale.

Mai pe urmă, prin ajutorul patronului său intrând în uiversitatea dela Viena, şi-a făcut cu mare spor cursul învăţăturilor. In vreme mai de douăzeci de ani având înlesnire a cultiva ştiinţele în mai multe specialităţi, s'a dat mai pe urmă cu dinadinsul spre învăţătura Teologiei, fiind hotărât unul dintre candidaţii de episcop al Ardealului de credinţă grecească neunită.

La numirea episcopului, fiind ales Prea Sfinţia sa cel înainte Episcop, părintele Moga, Lazăr s'a hirotonisit arhiacon al Episcopiei, şi s'o orânduit învăţător al tinerilor ce se gătesc pentru darul Preoţiei.

Intâmplându-se oare-care neînţelegeri între răposatul şi între Prea Sfinţia sa păr. Episcop, Lazăr a trecut în Braşov, de unde ca un învăţător al copiilor răposatei Logofetesei Brcăneascăi, a trecut cu această cocoană în ţara româneasca la noi. Aci în vreme mai mult de un an se apucase de profesia ingineriei. Printr'aceasta s'a făcut cunoscut răposatului Banului C. Bălăceanul, atunci Logofăt de ţara de sus.

Acest boer avea o judecată sănătoasă firească; era un ... de vechiul boierism al ţării, unul din aceia ce nu-l strica încă moda acelui veac, adică moda de a nu fi rumân. Vorbele cele dese ale lui Lazăr asupra românismului, aflară în răposatul Bălăceanul un protector înrâvnat. Din norocire, acest boier, se afla dinpreună cu ginerile său efor al şcoalelor (greceşti atunci). Lazăr insuflă în inima acestui rumân încredinţarea că se pot învăţa ştiinţele în limba patriei. Efia făcu anafora către fostul Domn Caragea, cerând a se statornici o şcoală românească în Sfântul Sava spre învăţătura ştiinţelor în limba naţională. Cuvintele acestea de „ştiinţi în limba naţională" se părură Prinţului cu totul nouă şi neprincioase de a se înfiinţa: cu toate acestea, pentru curiozitatea lucrului, porunci a se aduna divan spre a se chibzui dă este limba capabilă de a exprima, desluşi şi desvolta frasele ştiinţelor. In divan a fost chemat şi răposatul Veniamin ce se afla atunci întâiul profesor în şcoala grecească di Măgureanul, de Matematică şi de Filosofie; dinpreună a fost chemat şi Georgie Lazăr.

In zadar bietul runian se silea să arate că termenii ştiinţe şi meşteşugurilor sunt necunoscuţi fiecăruia om şi fiecăreia naţii până ce nu cultivă ştiinţele şi meşteşugurile; în zadar spunea că limba grecească a norodului din izvorde unde a păstrat a zice **Filos** şi **Zofos** de acolo poate scot dreptul să zică şi **Filozofia** s. c. l. şi asemenea şi rânul de unde a păstrat a zice **lucire**, de acolo poate a se întrebuinţa a zice şi perlucid, şi de unde ia rămas vorba opt de acolo poate zice şi **opac**; în zadar asuda rumânul sărăte că omul în general este primitor de idei, şi că ideile prin învoire sau prin împrumutare pot aşi dobândi un nume oare-care şi prin-trânsul se fac cunoscute omului, sau acest nu se face cunoscut prin dobândirea ideii ce înfăţişează; în zadar căci la toate din când în când răposatul Veniamin ca oracol repeta refrenul:.... S'a spart divanul: dar Lazăru s'a desnădăjduit; a făcut pe răposatul Bălăceanul să ceară dela stăpânire a se deschide o şcoală rumânească subt nume: de a se scoate meşteri ingineri, şi de a învăţa pe cirmfci ce venia a se preoţi, slujba şi datoriile Preotului. Venitul şcoalelor pe atunci era, o puţină parte, ale moşiii mânăstirei Glavaciocului (până la 10.000 lei cel mult), iar a mai mare parte, din contribuţia preoţilor. Argumentul esta de a se împărtăşi şi Preoţia din foloasele banilor cu ri ea sprijinea şcoalele, era cam tare, şi dreptatea str pentru aceşti birnici bisericeşti.

...n sfârşit să puse la cale a să întocmi şcoala în ruinele Sf. Sava; se scoaseră făurăriile din zidirea unde se află acum Museul Naţional şi Biblioteca, şi se numi Lazăr dascăl de Teologie şi de Inginerie (aşa îi zicea).

...ncepu la anul 1818, luna lui August. Avea vre-o câţi-va grătici sau ţircovnici ce se gătia a se preoţi, şi pe care îi învăţa Catihisul şi slujba bisericească; îi dideseră şi vre-o câţiva panachideri sau ucenici din şcoalele din Colţea şi Sfântul Georgie. Aceştia abia ştia să sloviască, şi Lazăr trebuia negreşit să iasă cu dânşii la câmp, cu masa de ingin şi cu astrolabul ca să ardice harte din triunghiu în triunghiu.

. . . .

. . . .

Lazăr a fost profesor în Sfântul Sava patru ani cu mare râvnă. El slujba sa niciodată nu şi-a socotito drept o profesie, ci o chemare, o misioană. Avea vre-o douăzeci de şcolari regulaţi; dar când făcea lecţie de Filosofie, sala gemea de auditori, în capul cărora era răposatul Alexandru, tatăl fiilor Tel. Toată destoinicia avea acest înnvăţător atât de făcător de bine rumânilor. Pare că era într'adins preursit pentru de a deschide un drum de regeneraţie. El îşi simţea voia sa. Când se afla în clasă el vorbia însuflat. Catedra lui semăna un amvon; vedea cineva cum i se bate peptul. Cu mâini pline în orice ocazie arunca seminţile rumânismului şi naţionalităţii.

Poate cineva să vază energia şi hotărârea lui din cuvântul următor ce l-a compus la înscăunarea de mitropolit al ţării rumâneşti a răposatului Dionisie. Până atunci pe scaunul Mitropoliei stătuseră mitropoliţi greci. In vremea răposatului Domn Suţu s'a restatornicit metropolia rumânească. Poate oricine socoti câtă era hotărârea acestui bărbat, când în vreme de domnie străină şi subt un guvern ca cele atunci a avut curajul a rosti un astfel de cuvânt. Nu era aşa de lesne a hareteriza cineva pe acele vremuri ce va să zică fanariot; el însă vorbind de rumâni în acest cuvânt zi: „bine gătiţi spre slujba vrăjmaşului omenirei, răpitorul cei părinteşti".

Cum putea altul mai bine subt două nume atât de însenătoare şi de îndrăsneţe să arate acel machiavelism infeal ce a stat viciul şi ticăloşia a două naţii întregi Rumânilor şi Grecilor.

Cuvântul acesta, ca să-l rostească în adunarea boierilor la mitropolie s'a dat să-l înveţe părintele David cel acuma înainte econom al sfintei mitropolii. Se pierduse acest cuvât, dar mulţumită părintelui economului David că a ştiut să păstreze.

La 1822 Lazăr s'a îmbolnăvit în Sfântul Sava, apăsat de multe mâhniri şi nenorociri. A scris fraţilor săi la Avrig să vie să-l vază. Aceştia sosind în Bucureşti l'au găsit într'o căsioară la târgu d'afară, în preajma unde îşi avu casele şi tipografia. L'au ardicat bolnav şi l'au dus în locul naşterii sale. Acolo peste curând şi-a şi dat obştescul sfârşit.

Călătorule rumân, când treci dela Braşov la Sibiu, în satul Avrig în mâna dreaptă, d'alăturea drumului este o bisercuţă. Acolo e mormântul lui **Georgie Lazăr**. O cruce albă de marmoră este frumosul lui monument, monument vrednic de un om ce a ştiut răbda în viaţa sa. Sărută acea cruce şi vei citi pe dânsa următorul epitaf:

Cititorule, ce eşti, am fost;
„Ce sunt, vei fi;
„Găteştete dar".

Georgie Lazăr

Frumos epitaf, şi frumos adevăr, vrednic de acela pe care oamenii îl pregătia de episcop, şi Dumnezeu, când toate ajunseseră degeneraţie şi amorţeală, îl hotărâse pentru regeneraţia Rumânilor.

I. Eliad

Notă. — *Această biografie amănunţită scrisă de I. Iliade Rădulescu, şi din care, din cauza spaţiului restâns, dăm numai un fragment —, a fost publicată în „Curierul Românesc" anul 1839 No. 64 şi 66 pag. 255—256; 261—265; şi reprodusă şi în „Foaia pentru minte, inimă şi literatură" anul 1840 No. 6—7; iar un fragment în „Lepturariu" lui A. Pumnu.*

La fericitul George Lazăr

de C. Viişoreanu [1]

Realţă-te din groapă fantasmă strălucită
S'auzi cum Armonia te cântă grândios,
Să vezi a ta ţărână de noi cât e slăvită,
Şi cum lira română te plânge dureros.

Pe timpul când trecuseşi la noi în România
In oarbă neştiinţă Românul suspina;
Pe fruntea sa pălită citeai ticăloşia
Şi braţele-i slăbite în bende tremula.

Că soarele ştiinţei ce lumea luminează
Atuncea pentru dânsul era tot eclipsit;
Că sila, nedreptatea în Stat când se 'ncuibează
Se poate ca să fie supusul fericit?

Veniai să verşi lumină în spiritul junimii,
Să semeni fericirea în tristul ăst pământ!
Da, nu ştiai, martire, că 'n sânul românimii
Invidia grinţândă te 'mpinge în mormânt.

Căci gloria, virtutea şi focul patriotic
Ca faclele din ceruri ardeau în peptul tău,
Aprins de kreatorul a totului kosmotic,
Române înzeite, Apollo-Prometeu.

Păşişi în sus Carpaţii, şi negura erorii,
Ca noaptea ce refuge în sînul lui Pluton
Când fulgeră asupra-i splendoarea Aurorii,
Din capul tinerimii se sparse fără svon.

Atunci văzu Românul cum mândru se renaşte,
Cum zile mai senine lucesc în viitor,
Cum Raţia regină metodic propăşeşte,
Şi el se recunoaşte de plin moştenitor.

Puţini însă zăriră lumina radioasă
Ce fruntea-ţi decorase într'ale vremii de foc;
Puţini te 'mbrăţişară cu faţă seninoasă:
C'atuncea fiii patriei în sânu-i n'aveau loc!

Românul nume încă era în dispreţiu mare,
Incât Românul însuşi numindu-l se roşa.
Proscrişii săi discepuli în sala de 'nvăţare
Ca furii într'ascunsuri şoptind abia păşia.

Iar tu oftând în spasme ziceai plin de durere:
„In anii de urgie, o drept Răsplătitor.
„Românul până unde va fi fără putere,
„Şi 'n casa lui paternă vicleanul Târâtor?...

„Răsaie din morminte mărirea străbunească,
„Să vază strănepoţii Inaltului Traian
„Gemând în jug, Sclavie, în ghiara vrăjmăşiască
„Căzuţi 'ntr'un întunerec, prăpastii, noian!

„ . . . .
„ . . . .
„ . . . .
„ . . . . ".

Lumina îmi estinde cea mantă cristalină
Asupra României ce capul a 'nălţat;
Refulgeră Dreptatea, severă şi divină,
Şi-şi face drum d'adreptul, restună la palat.

Deşteaptă-te acuma din somnul veşniciei,
Când sgomotul lucrării se 'nalţă cu minuni;
Când lirele s'acoardă în calea Armoniei,
Şi tinerii sunt emuli să merite cununi;

Când soarele răsare ş'apune fără pată,
Şi aripele Păcii se întind peste români;
Când cerul ne surâde cu bolta-i înstelată;
Când saltă 'ntr'o speranţă şi tineri şi bătrâni...

Indaru astă dorinţă hrăneşti românimea
In inima-i setoasă! căci tu călătoreşti
Prin regiile sacre pe unde serafimea
Te'ncântă în concerte de armonii cereşti.

Căci glorie resplată, în cetele de genii,
Ce a produs pământul, acolo te-aşteptă
Să-ţi dea realitatea divinelor vedenii
Ce-avû în calea vieţii sublim anima-ta.

1843 Dechem: 14. **C. Viişoreanul**

[1] Poezie publicată în „Curierul Românesc", XVI, 1844, p. 17—18. N'are alt merit, decât acela că arată mulţumirea poporului român faţă de acela care le-a dat întâi şcoli româneşti, precum şi starea cultural-socială a vremii.

Mărturii despre George Lazăr şi despre activitatea lui

Ioan Heliade Rădulescu:

Lazăr a fost profesor în Sfântul Sava patru ani cu mare zel. Deregătoria sa profesorală nu şi-a socotit-o niciodată ca un mijloc de vieţuire şi de chiverniseală ci ca o chemare şi misiune. Avea vre-o douăzeci de învăţăcei ordinari, însă când ţinea prelegerile din filozofie, gemea sala de auditori, în capul cărora era *Alexandru Tel.* Toată destoinicia avea acest bărbat, atât de binefăcător al Românilor. Pare că era într'adins preursit, ca să deschidă un drum de regenerare. El îşi simţea chemarea. Când se afla în şcoală, vorbea ca inspirat. Catedra lui semăna ca un amvon: vedeai cum i se bătea inima în piept. Cu mâini pline arunca la orice ocaziune, seminţele românismului şi ale naţionalităţii.

(Septurariu lui Pumnul, IV, 1, 1864, p. 62)

N. Iorga:

Cu toate plângerile, ocările, batjocurile prin placarde anonime, ce se aruncau pe la uşile oamenilor, după datina grecească revoluţionară de atunci, folosind tot aşa de puţin ca şi batjocurile şi unele tirile pe care le făcuse la Iaşi Gobdelas împotriva lui Asachi, — Duhul cel nou biruia, cum în chip firesc trebuia să biruiască.

Lazăr era parcă anume făcut pentru a-l înfăţişa. Avea faţa, ochii, glasul, gestul unui apostol care sgudue, cucereşte, întăreşte. Răpede fu uitată făgăduiala de a se ţine numai de matematică, şi eforii se învoiau, din partea lor, nu fără înduioşare patriotică, la această necontenită şi patentă călcare a contractului. Prin Lazăr, prin toată lecţia lui, ca şi prin orice cuvânt ce-i eşia întâmplător din gură, vorbia crezul îndrăzneţ al lui Clain, Şincai şi Petru Maior. Zi de zi, se propovăduia ucenicilor nobila obârşie romană şi toate datoriile ce rezultă dintr'însa; zilnic se alăturau jalnicele şi umilele împrejurări ale timpului de faţă cu toată măreaţa strălucire a unui trecut fără păreche. Nici odată în viaţa lor tinerii pe cari, din nenorocire, nu-i cunoaştem după nume, afară de prea puţini dintre dânşii, sorbiau solia cea bună, care se sălăşlui pentru totdeauna în inimile lor, rodind viitorul.

(ist. lit. rom., XIX 1, „Şcoala lui Lazăr" p. 18)

Pompiliu Eliade:

L'assertion de l'origine latine des Roumains, la protestation continuelle contre le ségne de l'étranger, voilà donc les principes qui caractérisèrent l'enseignement d'un maître roumain venu de Transylvanie, et qui caractériseront plus tard l'enseignement ou les écrits de tous ceux qui sortiront de son école, et voilà enfin ce qui se trouve exposé d'une façon trés nette dans les quelques publications qu'on de Georges Lazăr.

Il prend parti contre tout ce qui ne conduit pas directement et visiblement au réveil du patriotisme. Ainsi il est choqué du mouvement français dont il ne peut entrevoir les consequences lointaines et qui, sous sa forme actuelle, lui semble puéril et daugereux. *„Nos gens ont tort de croire, — écrit — il — que cest dans l'allemand ou dans le francais que réside la veritable instruction. Il faut de la vertu, car il faut vivre..."* Tout en reconnaissant l'utilité des études à l'étranger, le maître Lazar ne pent s'empêcher de remarquer pour l'instant que *„ceux qui viennent de l'étranger* — d'ailleurs fort peu nombreux — *en aportent avant tout des modes d'habit, des gestes et des manies, surtout la manie de la parole; on aime mieux les faiblesses de l'étranger que la simplicité nationale..."*

(L'Infl. fr. en Roumanie, Paris 1898, p. 315).

Petrache Poienariu:

Zi de zi şcoala lui Lazăr prindea rădăcini. Şcolarii se îndulciseră a urma fără pecurmare prelecţiunile ce le făcea învăţatul profesor, şi după ce se prepararā cu învăţăturile preliminare în gramatică, geografie, aritmetică şi desemn, înaintară succesiv în studiile speciale de filosofie şi de matematică, cu aplicaţiunea acesteia din urmă la ridicarea de planuri topografice, şi la diferite constructiuni mecanice.

In curs de cinci ani, mulţi din junii Români se distinseră cu solide cunoştinţe ca ingineri, ca profesori, între care memorăm aci cu onoare pre repauzatul Theodor Palladi; el întâia dată fu care introduse metoda lancasteriană în şcoalele româneşti, pentru clasele primare, cu table tipărite în limba naţională, iară între cei mai eminenţi s'au încununat cu osebite merite de ştiinţă şi de sentimente patriotice, genialul poet şi literat distins Ioan Eliade, care, ca profesor în şcoala lui Lazăr a fost cel mai energic al său secundante, apoi continuând şi întemeind principiile româneşti ale nemuritorului învăţător, ilustra limba naţională cu variatele producţiuni literare, cu care se glorifică astăzi românimea.

(Lazăr şi şcoala română, An. Ac. R. IV, 1871, p. 119—120).

G. Sion:

Epoca ce a făcut George Lazăr în istoria noastră modernă, apostolatul la care s'a consacrat, însăşi peripeţiile vieţii acestai memorabil bărbat, sunt, în adevăr, materie, care, coordonată cu abilitate de artă, ar forma tabelele cele mai interesante.

Abia jumătate secol ne desparte de epoca aceasta; cu toate acestea avem atât de puţină memorie, încât generaţiunea actuală cunoaşte evenimentele petrecute tot atât de puţin ca şi acele strecurate cu două sau trei secole mai înainte.

(Răsp. lui P. Poienariu, ibidem, p. 12.

Ovid Densuşianu:

Gheorghe Lazăr deschise şcoala lui la 1818 în câteva încăperi dela Sft. Sava care i-se dăduse cu învoirea eforiilor. El răspândi atunci un manifest (Conv. lit. XJXX. 1139) în care arăta ce-l îndemnase să deschidă şcoala, cum înţelegea învăţământul lui în limba strămoşească şi îndemna pe tineri să se împărtăşească din darul sufletesc pe care li-l aducea.

Dacă apelul nu a fost poate întâmpinat cu entuziasm de câţi se aştepta, Gheorghe Lazăr avu mulţumirea — cum spune mai târziu — să găsească câteva „suflete puternice şi nespăimate" care pricepuseră gândurile lui şi să vadă strângându-se în jurul lui ucenici din care unii aveau să ducă mai departe opera sa. Un program sistematic nu putu fi, de sigur, urmat dela început în ce se învăţa la această şcoală. Limba română, câteva cunoştinţe de istorie, geografie, filozofie şi matematică se întâlneau în predare, după împrejurări şi în măsura în care Lazăr putea birui munca lui de apostolat. Era destul că răsuna acolo un glas cald şi se auzia vorbindu-se româneşte despre lucruri care nu mai fusese spuse.

(Lit rom. modernă, 1920, I, p. 153).

Al. Papiu Ilarion:

Lazăr era om înalt, uscăţiv, cu favorite, îmbrăcat ungureşte; era ca de 50 de ani, dar foarte sdruncinat în privirea sănătăţii. Lazăr cânta şi cu vioara. In urmă veniră fraţii săi de acasă, de-l luară şi-l duseră îndărăt în Transilvania. Eliade şi Tell au fost faţă, împreună cu alţi mulţi, la plecarea lui de aici din ţară. Zice Tell, că după ce se sui Lazăr în car, se sculă în picioare, şi întorcându-se în cele patru punturi cardinale, binecuvântă Ţara Românească şi apoi se aşeză şi plecă. Acestea dela d-l Tell. Şi numai atât am putut afla despre Lazăr.

(Scrisoare către Bariţ, publ. de d. V. Pârvan, Conv. lit. XXXVI, 1902, p. 1145—1147).

Marin Ştefănescu:

Lazăr a fost unul din acele genii cari înţeleg că propăşirea omenirei se face prin concertul între propăşirile naţionale ale fiecărui popor, şi el a reuşit să-şi traducă ideea în fapt. El a fost întemeietorul primei şcoli superioare româneşti din Bucureşti, care, dând la oparte exagerările streinismului, în deosebi grecismul, din calea românismului, a deschis larg drumul desvoltărei acestuia. El ştia că literatura unei naţiuni trebue să trăiască prin literaturile celorlalte naţiuni. Dar el mai ştia că o literatură trebuia să trăiască şi prin genial propriu al poporului căreia ea aparţine. Iată ceeace trebue să reţinem noi aici. Din chiar puţinele rânduri ce ne-au rămas dela el şi despre el, reiese limpede misiunea sa de apostol al culturii naţionale în sensul cel larg al culturei generale a omenirei. Dar, după cum vom vedea, acest adevăr se arată cu o deosebită putere la elevii şcoalei sale, în scrierile unui Eufrosiu Poteca, Heliade Rădulescu sau Niculae Bălcescu. George Lazăr pleca din Transilvania spre Bucureşti ca un împlinitor al destinului Românilor, cari cereau ca ei să nu mai fie despărţiţi pentru a fi robiţi, ci să fie unul şi acelaş suflet, liberi şi sprijiniţi pe una şi aceeaş gândire naţională, pentru ca, astfel, să fie şi ei un neam de omenie.

(Filosofia românească, Buc. 1922, p. 121—122).

Am reprodus aceste păreri după judecăţile care au fost aduse dată judecată greşit, dar cu răutate nu. Un Eliade Rădulescu ar pu*tea fi judecat mai cu asprime pentru greşelile lui; George Lazăr însă a venit cu suflet cinstit aci şi a făcut ce a putut în negura vremilor de atunci. Deaceea toate părerile date mai sus aduc o bună contribuţie la cunoaşterea omului şi a sufletului său întinerit în timpul propovedaniei de pe „amvonul" dela Sf. Sava.*

GEORGE BAICULESCU

In satul lui Gheorghe Lazăr

AVRIGUL

(FRAGMENT)

In plină restaurare, biserica din Avrig îşi arată şi îşi ascunde după schele sfinţii cu picioarele subţiri, îngerii cu mişcări aeriene, în rochiţe de flori şi de stele, fântâni şi iazuri unde se scaldă betegii, ziduri de cetăţi şi de temple, mulţimi şi chipuri de aiurea, lume cerească şi interplanetară unde frânturi de Bizanţ se îmbină cu înrăurire târzie de Renaştere. Maestrul Satmary îi tratează cu ceeace e astăzi mai greu de găsit în Avrig: pâinea! Nici un pecl nu mai coace de când stăpânirea ocroteşte cu atâta îndârjire pe consumator cu preţurile maximale. Că îi face o economie, n'o poţi tăgădui; dacă n'o găseşte trebue să cruţe banii, n'are încotro. Trebue să fii sfânt ca să capeţi pâine. Şi sfinţii din Avrig ar merita şi colaci, atât sunt de frumoşi. Cine a fost acel fericit artist? Când şi cine anume a ridicat biserica? Nu se ştie hotărît. Probabil în veacul al optsprezecelea. Pizania a aflat-o maestrul pe jumătate ştearsă sub un cor barbar făcut în urmă, care a retezat mulţi sfinţi şi capete graţioase de ctitori. Altă scriptă, supt antimis, n'a fost încă desvelită.

Şi ştiţi cine-i ajută în restaurare? Gheorghe Lăzăroaia, zis femogelul, strănepot adevărat al lui Gheorghe Lazăr. Frescele au o dulceaţă de colorit, o unitate şi armonie de linie, cu predominarea intenţiei decorative, de-ţi fură ochiul într'o confuzie de mozaic. Cu tot respectul pentru ştiinţa maestrului, parcă îmi pare rău după fumul şi negura pe care o ia jos cu miezul de pâine scumpă. Maestrul Satmary va lumina cerul cel negru care face acum să-mi pară mai tainici şi mai impresionanţi sfinţii subţiri. Căci cerul frescelor n'a fost dela început întunecat ca acum. S'a schimbat cu vremea din ultramarinul care n'a fost soi scump de lazur. Va înviora brocarturile, purpura şi mătasa şi va da iarăş strălucire aurului şters din draperiile şi nimbii sfinţilor şi sfintelor măreţe ca nişte bazilise. Bănuesc că pe una mai ales, cu un chip micuţ şi fin, după uşa altarului, o va face mai frumoasă ca toate. Gusturi şi aplecări de artist. In schimb mi-a plăcut şi mie un sfânt uscat până la ultima expresie trupească, îmbrăcat într'o haină scurtă, modernă. Mai era şi un drac scund, hirsut, pe care-l ţinea de lanţ sfânta Marina, cum mână mondenele noastre un ogar. Am găsit o icoană veche, pe glajă, cu o groază de sfinţi mici, micuţi, de le zăreşti doar cihpurile şi mânuţele albe, — să-l tot alegi pe care cugeţi că-i mai sfânt. (Ai să te închini şi tu când îi vedea-o, cât eşti de nedus pe la biserică).

Pe scări putrede m'am suit sus, sus, în clopotniţa din turnul pătrat, care poartă o pălăriuţă ascuţită de ţigle. Vezi de acolo Negoiul, Surul şi Avrigelul şi chiar în faţă, într'o vale prelungă, trecătoarea Branului — tot peisajul care se desfăşoară mereu acelaş de-alungul Oltului, în pacea şi egalizarea lucrurilor privite din văzduh, dinspre Dumnezeu.

De nu puneam gând să poposesc, satul lui Lazăr nu mi se părea mai monstru decât un altul. Un minut de pietate la mormântul ce împlineşte azi un veac, e mai potrivit ca trecător, pe drumul acesta muncit, care-şi dărueşte cu greu rodul. Dar nu aştepta răsfăţat de trai îndestulat, cum nu trebue să ceri desfătări literare unui curs de gramatică. Plin de râvnă şi de grijă, ca Avrigul, va fi fost şi Lazăr. Dar poet nu se arată din epitaf.

(Ideea Europeană) **Cora Irineu**

Portretul lui G. Lazăr

Portretul cel mai cunoscut al lui Gheorghe Lazăr e cel publicat în „Analele Societăţii Academice Române" Tomul IV. Bucureşti 1872. Este o litografie 10,5 ori 11,5 cm., foarte bine reuşită. Lazăr se înfăţişează tânăr, are părul mare lăsat în jos, barbete mici în jurul feţei, mustăţile potrivite şi drepte, fruntea lată şi privirea senină. Este îmbrăcat cu haine negre şi cu cravată neagră la gât; are o figură impunătoare de învăţat. Dedesubtul bustului scrie: *„Georgiu Lazaru, filosofu şi juristu absolutu în Academia dela Clusiu în Transilvania, şi theologu obsolutu în Universitatea de la Viena, membru al societăţei filologice de la Halle, fostu profesore de teologia al seminarului ortodoxu din marele Principatu alu Transilvaniei, şi acuma fundatoriu, directoriu şi profesoriu allu şcoalei românesci din Bucuresci, la anul 1816.*

Această litografie trebuie să fie luată după o pictură sau un desen din anul 1816.

O reproducere după această litografie au făcut-o *Fraţii Şaraga* din Iaşi, format carte de vizită (4,5 ori 5,5 cm.). Dedesubtul bustului scrie: „Georgiu Lazaru Profesor 1816 No. 266". No. 266 este numărul de ordine al fotografiei dat de Şaraga, pentru-că aceşti librari au mai reprodus după tablouri, mulţi Domni Români, persoane ilustre şi fie care avea câte un număr de ordine.

Un alt portret al lui Gheorghe Lazăr este reprodus în „Tablou comemorativ „Liceul Lazăr". Jubileul de 50 de ani dela înfiinţare (18 Ianuarie 1860—18 Ianuarie 1910".

IOAN C. BACILA

UN PICTOR MACEDONEAN

Costache Scodreanu

Amatorii clasicismului în artă vor avea prilejul, anul acesta de a admira câteva din pânzele unui român din Macedonia, care va expune pentru prima dată la noi în ţară.

Scodreanu, spre deosebire de ceilalţi pictori macedoneni stabiliţi în ţară, unde şi-au făcut şi studiile, este tipul reprezentativ al geniului rasei latine din Peninsula Balcanică.

Născut şi crescut în Macedonia, după ce şi-a făcut studiile secundare la Bitolia, Scodreanu împins de instinctul artei care se relevase în el cu putere, încă din copilărie, se duse la Roma. Acolo în metropola artelor, necunoscut şi nesprijinit de nimeni, dar mistuit de focul sacru al talentului său, care nu-l lăsa să dispere, cu mijlocul celor mai mari dificultăţi şi privaţiuni, prin care e menit să treacă, — in cele din urmă reuşeşte să se facă remarcat de unul din cei mai reputaţi maeştri de pe' atunci, profesorul Francisco Grandi, care-l ia sub protecţia sa.

La Roma Scodreanu îşi desăvârşeşte studiile alături de marii maeştri şi în atmosfera vie şi luminoasă a clasicismului italian.

După o şedere de 20 ani în cetatea eternă cedând nostalgiei care-l chiamă în Patrie, Scodreanu se înapoiază în Macedonia, unde rămâne câtva timp reţinut de vraja peisagiilor sale pline de pitoresc şi de nesfârşita varietate a timpurilor ce compun acest colţ împestriţat din Sud-Estul Europei.

Astfel arta lui Scodreanu respira realitatea şi este străbătută de lumina şi căldura soarelui Oriental.

Dar în Macedonia, pentru artă, câmpul de activitate fiind restrâns, Scodreanu pleacă la Constantinopol, unde faima lui nu întârzie de a pătrunde prin porţile zăvorite ale Ildiz-Kioscului.

Scodreanu. — Cap de bătrân

Incărcat de onoruri Scodreanu rămâne cât-va timp în Capitala Sultanilor, cu titlul de pictor al Palatului Imperial.

De cât nici onorurile, nici succesele sale nu-i putură potoli nostalgia codrilor Macedoniei şi apa cristalină a păraelor ei.

Intors din nou în Macedonia, Costache Scodreanu, fu unul din cei mai aprigi susţinători ai ideei naţionale româneşti, punând în serviciul ei marele său prestigiu de care se bucura pe lângă autorităţile turceşti.

Dar veni răsboiul, răsboiul care mutilă corpul frumos al Macedoniei româneşti, şi Scodreanu fu nevoit să-şi părăsească vatra, mutându-se în Ţară, unde guvernul nostru, spre a-i asigura bătrâneţea i-a dat o catedră la unul din liceele noastre din provincia transdanubiană.

In acest colţ retras Scodreanu îşi jeleşte Patria părăsită şi se mângâe prinzând în bogata-i paletă apusurile de soare ce îneacă albastrul Dunărei în flacăra lui purpurie, sau răsăriturile ce scaldă în razele lor aurii înaltele minareturi pe cari muezinii cheamă la rugăciune pe puţinii credincioşi ce-au mai rămas.

Dar să nu anticipăm!

Scodreanu este unul din acele suflete care, în cântarea frumosului desăvârşit, sunt vecinic nemulţumiţi de creaţiunea lor. De aceea, el lucrează mai mult spre a-şi satisface o trebuinţă a sufletului de cât pentru delectarea privirilor profane.

Dacă, totuşi, s'a hotărât să expune a face cedând stăruinţelor unor prieteni. Aşa încât ori-ce laude ce i-am aduce ar putea să-i jignească modestia lui care nu este egalată de cât de arta lui desăvârşită.

De aceea ne mărginim, din cele câte-va zeci de pânze ce va expune în ulei, pastel etc., să reproducem aci câte-va acvarele pentru cititorii „Adevărului Literar", cărora credem, că le procurăm o plăcere oferindu-le această întâietate.

C. Constante

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor:

In ţară:

Lei 150.— pe timp de un an
„ 75.— „ „ „ 6 luni
„ 40.— „ „ „ 3 „

In străinătate:

Lei 260.— pe timp de un an
„ 140.— „ „ „ 6 luni
„ 75.— „ „ „ 2 „

STATUETA

(poveste dinnainte de război, când era leul: franc-aur)

de H. STAHL

Sunt două mijloace pentru un profesor secundar sau director de minister să-şi facă o casă:

Ori să muncească 40 de ani, strângând ban cu ban, fără a merge la un teatru, fără a da o masă prietenilor, fără a pleca vara la băi pentru ca, la 65 de ani, să-şi trântească o casă frumoasă, cu un salon mare, bine mobilat — dar cu celelalte odăi goale — şi, după ce 4—5 ani a stat într'o casă mare, — dar locuind tot două odăiţe în care a înghesuit mobila veche — să se mute pentru vecie la Bellu.

Ori, să cumpere un loc, mai pe la mahala, să se împrumute în dreapta şi în stânga, să-şi clădească o casă drăguţă, s'o puie la Credit când e „de roşu", pentru a plăti pe ceilalţi creditori mai arţăgoşi, şi 40—50 de ani să trăiască într'o locuinţă confortabilă, casa lui, plătind anuităţi cam grele, dar trăind, bucurându-se de viaţă, considerat în mahala, ajungând poate — Doamne fereşte — deputat ori ministru.

La această a doua soluţie s'a gândit profesorul de istorie Constantin Ionescu ocazional şi ziarist-critic de artă, realizând un vechi ideal al său: să aibă, pe unul din dealurile Bucureştilor, cu vedere asupra oraşului o casă în stil românesc, dar să aibă *o casă nu o biserică*.

„Păcatul arhitecţiler" — cum spunea el — e că prin *stil românesc* înţeleg: o turlă de paraclis, un salon întunecos cu stâlpi groşi ca un interior de biserică, şi o sufragerie ca un cavou. Şi al doilea mare păcat al lor e că nu ştiu să priceapă pitorescul dealurilor bucureştene, folosindu-l Cotrocenii, Arsenalul, Filaretul, toate dealurile acestea frumoase, acoperite cu vii odinioară, se macină zi de zi. Fiecare taie dealul, taie şi iar taie, pentru ca apoi, în rate, cu căruţe şi înjurături, să'l ducă să umple gropile maidanelor, să sece heleşteiele din jurul Bucureştilor care ar putea deveni şi ele o podoabă a oraşului cum a devenit lacul Cişmigiului! Toţi contribuim la sluţirea Capitalei. Vrem vot universal peste tot: nivelarea nu numai a capetelor, ca să fie toţi oamenii la fel de proşti, dar nivelarea locurilor să fie aceeaşi monotonie peste tot şi casele la fel de urâte! Uniformă şi iar uniformă: uniformă la clasele primare, uniformă la liceu, la armată, la magistraţi, la avocaţi, la comisari, ciocli! Ca mâine o să vezi uniformă la profesori, funcţionari, moaşe!..

Dacă fiecare arhitect ar face case în stil românesc dar întrecându-se în căutarea notelor originale şi dacă ar fi întrecere în căutarea de perspective pentru clădirile bucureştene, vârâte prea înnalte în străzi prea înguste de-ţi suceşti gâtul când priveşti al doilea etaj, n'ar fi oraş mai original şi mai pitoresc ca Bucureştii. Ar fi ceva ca Nürembergul dar mai cochet, mai plin de viaţă.

După multe planuri pentru utilizarea terenului — căci locul cumpărat de Ionescu era pe un povârniş din Dealul Spirei, şi suprafaţa doar de 10 metri la stradă pe 40 adâncime în spre deal — după multă chibzuială cu arhitectul său, un prieten de şcoală, pentru gospodărească utilizare a fiecărui metru pătrat de loc, şi-a făcut o casă cum alta nu e poate în Bucureşti: avea o turlă, dar nu semăna a cuib de cucuvele; o sufragerie veselă, mare şi luminoasă, ce nu semăna cu mormântul Iuliei Hajdău; un iatac cu vederea spre grădină şi mai ales un salon-bibliotecă de toată originalitatea: rafturile cărţilor, erau puse la 2 metri de parchet, ca într'o nişă sprijinită pe patru stâlpi subţiri de zidărie, reuniţi sus prin arcade, la mijloc salonul era ca despărţit în două subîncăperi printr'o largă boltă sprijinită pe doi stâlpi de zidărie cu delicate capitèle. Ferestrele, foarte mari erau tăiate în mijlocul altor bolţi, legate de aceleaşi coloane mediane. Plafonierile erau mulaje după arabescurile ajurate ale catedralei din Curtea de Argeş. Uşile erau de brad dar cu aplicaţii de sculpturi româneşti foarte discrete, şi toată lemnăria dată cu un lac subţire, aproape mat. Sobele de teracotă, în formă de vatră ţărănească, erau iarăşi cu motive româneşti. Jocuri de umbră şi lumină peste tot, zugrăveală nicăeri, ci doar pereţii văruiţi foarte alb. Şi toată casa n'a costat decât 30.000 lei.

Dar mai mândru decât de casă, era Ionescu de grădina lui. Urcai pe o scară de stejar etajul, ajungeai la odăile de culcare şi, prin prispa feritoare de crivăţ, soare şi ploi din faţa ferestrelor, dădeai sus pe deal, într'o grădină ca cea de la Oppler. Grădina avea trei etaje legate prin câte cinci trepte; o balustradă de mesteacăn, acoperită cu trandafiri agăţători, despărţia fiecare „grădină suspendată" presărată cu brazde de flori, cu pomi de toate soiurile; de pereţi şi garduri erau peri şi piersici tăiaţi în spalier. Pe stânga era un chioşc rustic de mesteacăn acoperit cu viţă şi strejuit la intrare de doi brazi argintii. Sub chioşc, o pivniţă adâncă ci pământul scos înnălţase şi mai mult grădina. Lângă chioşc era o bucătărie de vară, alături un coteţ cimentat. De pe ultima terasă a grădinei — de unde vedeai Mitropolia Sft. Spiridon, Adunarea Deputaţilor, Expoziţia, jumătate din Capitală — treceai peste chioşc şi peste bucătărie, pe o pasarelă de beton, la turla de pe coama casei unde aveai o privelişte şi mai minunată. Cu o lunetă vederea străbătea dincolo de raza oraşului spre minunata privelişte a mănăstirei Văcăreşti şi până dincolo de Pantelimon, Colentina şi Floreasca. Iar noaptea oraşul părea nins de stele; brazda fosforescentă a Bulevardului parcă era „Drumul lui Traian" lăsat asupra Capitalei.

Işi câştigase mulţi admiratori cu casa lui profesorul Ionescu, dar nici unul nu era mai entuziast ca un vecin al lui, pensionarul Iancu Popescu. Admiraţia îi mersese până a-i da pentru terminarea casei 7000 lei în bonuri, contra poliţe, fără altă dobândă decât plata cuponului la scadenţă.

Admiraţia simpaticului pensionar era comunicativă: pe toţi vecinii îi aducea să vadă cum se construeşte „palatul lui conu Costică" şi „grădinile suspendate". De parcă ar fi fost el arhitectul, dacă nu chiar proprietarul, „Conu Iancu", mic şi gras cum era, urca schelele cu neastâmpăr dând explicaţiile cu atâta exuberanţă de-i tremura barbişonul, îi lunecau ochelarii pe nas se făcea roşu ca după o baie de aburi şi trebuia să-şi şteargă chelia îmbrobonită de sudoare cu batista — o imensă batistă colorată. Şi, după ce plimba vizitatorul pe toate schelele şi-l urca până în vârful grădinei să-i arate vederea panoramică a oraşului, cu un gest atât de larg de parcă la gestul lui s'ar fi risipit pe tot întinsul miile de case şi grădini bucureştene, regulat cu un oftat, încheia:

— „Să fiu eu om bogat, Dom'le, pe cinstea mea că pe toţi oamenii de treabă i'aşi ajuta să-şi facă o casă la fel şi să fie aici, în Dealul Spirei, case numai una şi una, tot româneşti, toate cu grădini suspendate! O frumuseţe, domnule!... Dar sunt om bătrân şi sărac, iar casă... mi-oi face la Ghencea sau Pătrunjel!...

Şi pentrucă macabra viziune producea un moment de reculegere, simpaticul bătrân gonea cu o glumă melancoliea zicând pentru concedierea vizitatorului:

— „Ei! Ce facem? Plecăm ori nu mai stăm?... Trebuie să mergi la slujbă, nu-i aşa? Nu te jena: la revedere! Serviciu uşor! serviciu uşor!"

Apoi pensionarul pleca în căutarea altui pacient. Şi n'a rămas conmahalagiu care să nu fi fost căţărat din pivniţă până în turla casei de neobositul conu Iancu Popescu.

Pelerinagiul a mai încetat când s'au pus uşile şi ferestrele. Dar şi atunci timid, conu Iancu aducea măcar câte un vizitator pe zi — făcând însă acum oarecare selecţie —. Spunea cu un glas atât de rugător: „Nene Costică, îi dai voie d-lui Georgescu să-ţi vadă palatul?" încât ar fi trebuit să ai inimă de piatră ca să nu'l laşi pe conu Iancu să-şi plimbe muşteriul, să-i explice originalitatea planului clădirei şi să-şi expună umanitatea-i platonică teorie de împroprietărire a „oamenilor de treabă".

Am uitat să spun că pe lângă atâtea calităţi, entuziastul pensionar avea şi două originalităţi: o iubire înflăcărată pentru tricolorul românesc şi o admiraţie fanatică pentru... Napoleon I. Memoriile de la Sft. Elena le ştia din scoarţă în scoarţă şi nu puteai vorbi ceva mai pe larg cu conu Iancu, fără să nu pândească prilejul să plaseze o anecdotă din viaţa eroului, spunând: „Aşa şi cu bietul Napoleon: după Austrelitz, în 1805..." sau: „După Waterloo în 1815..." şi se înflăcăra gesticula, tuna şi apoi, liniştindu-se brusc, trecea mâna dreaptă cu degetele răsfirate în giletcă, mâna stângă după spate şi stătea aşa o clipă imobilizat, solemn.

Culorile naţionale îi erau atât de dragi încât nu numai că purta veşnic o panglicuţă tricoloră la butonieră, dar, de când începuse să-şi tencuiască Ionescu casele, nu mai avea astâmpăr ca să-i convingă să zugrăvească odăile „naţional" şi să şi-le mobileze cu pirogravuri Brumărescu văpsite în cele mai aprinse trei culori naţionale:

— Pereţii când îi zugrăveşti, nene Costică?

— Nu-i zugrăvesc, coane Iancule, îi las aşa, văruiţi alb.

— Asta nu se poate!! Imi pare rău! Casă românească, ce Dumnezeu. Uite: să-mi faci, aşa numai de o palmă, de jur împrejurul odăilor un brâuşor roş-galben-albastru...

— Vai de mine!

— Nu te calici! Te sperii de parale, ştiu eu...

Casă românească, ce Dumnezeu, nene Costică, unde s'a dus mia treacă şi suta... Aşa şi cu bietul Napoleon...

— Nu-mi place luxul, coane Iancule. Ca la ţară: văruit alb şi atât!

— Lasă mă, nene, cu democraţia! Ce Dumnezeu! Casă românească — casă românească, dar de oraş nu de sat!!!... Ascultă-mă pe mine: numai un brâuleţ tricolor în fiecare odaie. Ce o să coste? E păcat să strici casa!

— Altă dată, coane Iancule, Să-mi plătesc întâi datoriile...

— Dom'le, dom'le! De ce nu's om bogat?!... Mai lasă, zău datoriile!... Despre mine să n'ai grijă: te aştept cât vrei! Aşa şi cu bietul Napoleon: când era sublocotenent de artilerie...

— Ştiu, coane Iancule, îţi sunt foarte recunoscător, dar întâi îmi plătesc datoriile.

— Păcat rămâne casa neisprăvită!

— E foarte frumoasă şi aşa.

— Cine a zis??!! Nu! Uite, aci, între stâlpii bibliotecii, la mijloc trebuie să mi-l pui pe *Traian* şi anul 101, căci 101 tunuri tragi la 10 Mai. 101 tunuri când s'a născut prinţul Carol, 101 a fost când s'a născut viţa românească!... La dreapta să-l zugrăveşti pe *Radu Negru*: 1290, la stânga pe *Dragoş Vodă*, fiecare într'un chenar tricolor, şi...

— Zău, coane Iancule, aşa ţi-ar place D-tale?

— Ar fi pe cinste!.. Şi aici pe scară, unde ai pus d-ta porcăriile astea de caricaturi englezeşti — iartă-mă nene Costică — să pui la fiecare treaptă câte un Voevod: urci prima treaptă, să fie *Mircea;* mai urci una: *Ţepeş;* încă una *Ştefan cel Mare* şi aşa la fiecare treaptă câte un Mare Domnitor şi sus, în capul scărei, *Mihai Viteazul*, mai mare peste toţi...

— Va să zică, aşa ţi-ar place?! Ei, şi ce cusur mai găseşti coane Iancule?

— Să n'ai d-ta un *Napoleon* în toată casa!

— Las că pui, zău. Ei şi apoi?

— Păi, nu-mi place pompa aia din grădină!

— Dacă nu e strada canalizată! Ce aş face cu grădina fără apă?

— Primărie ticăloasă, dom'le!!! Dar pompa nu-mi place, nu-i în stil, pompă ca asta vezi în fiecare curte!!

— Ei, şi ce ai fi făcut d-ta, coane Iancule?

— Ce aş fi făcut eu?!... Am un italian, meşter dom'le!

Face purcei de gips, să zici că guiţă! Face dorobanţi, de i-ar fi mâncat din ochi Napoleon! Face pe doctor Draş, pe Verdi şi alţi mascalţoni de ai lui... de parcă vorbesc.

Ei bine, cu pompa iacă ce zic eu: să-i pui pe italian să-ţi facă pe Napoleon călare, cu ochianul în mână, şi pe Napoleonul ăsta scobit de piatră pe dinăuntru, să-l pui peste pompă; mânerul pompei să intre în coada calului, şi când îi mişti coada în sus şi în jos apa să curgă pe nările calului!

—!!

— Ei, ce zici nene Costică? Ţi-aduc pe Talianul?... E om cum se cade, n'o să-ţi ia mult şi îi plăteşti şi în rate...

— Coane Iancule, mai vorbim. Să-mi plătesc întâi datoriile.

Sosiră toţi prietenii profesorului Ionescu, invitaţi la inaugurarea casei afară de conu Iancu. Această întârziere neobişnuită şi atât de prelungită nelinişte pe Ionescu care prinsese o dragoste sinceră de simpaticul pensionar; aceeaşi nerăbdare o aveau şi invitaţii, intrigaţi să cunoască pe faimosul „inventator al pompei sistem Clayton-Napoleon" de care făcuseră atâta haz.

Intr'un târziu, când să treacă invitaţii în sufragerie, o trăsură se opri, şi pe poartă, cu un pachet imens în braţe, apă de năduşeală, apăru conu Iancu Popescu. Ajuns în salon, puse pachetul pe o masă şi, ridicându-se în vârful picioarelor, ca să-şi poată săruta prietenul, spuse solemn şi emoţionat: „Să le stăpâneşti sănătos, dragă nene Costică, şi... să ajungi ca... acesta!"

Atunci, desfăcând hârtia imensului pachet, apăru o oroare de statuetă de a lui Napoleon, de gips, înnaltă de 75 cm., cu bicorn negru, haine albastre, giletcă roşie, pantaloni albi, cisme verzi şi cu două panglici tricolore atârnând de picioarele statuei.

„Să-mi dai voie, dragă nene Costică, ca semn de mare dragoste şi fiindcă eşti profesor de istorie, să-ţi ofer acest mic suvenir. Să-l pui aici, în salon, pe chemineu..."

Şi aşa, în casa profesorului Ionescu, de un gust atât de sobru, cu minunate covoare ţărăneşti, cu tablouri de pictori tineri dar de un real talent, cărora li făcuse profesorul articole elogioase şi care-i mulţumiră prin câte un dar, trona abominaţia polihromă de statuetă cu panglici tricolore a lui Napoleon, pe care Ionescu, din simpatie pentru bietul domn Popescu, din respect pentru cei 7000 lei ce-i datora, o lăsă în salon, pe „chemineu"...

Dar când văpseaua a început să cojească, şi când — vorba prietenilor ce-l batjocoreau — „Napoleon s'a îmbolnăvit de scarlatină", prezenţa sfidătoare, cu braţele încrucişate, a eroului d-lui Popescu începu să acţioneze tot mai grav asupra nervilor lui Ionescu, până ce, într'un moment de revoltă estetică, profesorul, folosindu-se de plecarea lui Popescu pentru un proces la Mizil, a luat pe Napoleon, l'a dus în grădină şi l'a trântit odată de pompă de s'a făcut ţăndări; cu un ciocan l'a făcut praf şi apoi, uşurat, răsuflând adânc şi surâzând machiavelic, s'a dus în biroul lui şi a trimis la Mizil următoarea scrisoare:

Dragă coane Iancule.

Cu multă mâhnire trebuie să-ţi aduc la cunoştinţă o nenorocire! Toanta de Mariţa, vrând să scuture praful în salon, i-a alunecat scara pe parchet şi a căzut, dobitoaca, peste Napoleon făcându-l praf! Sunt dezolat!

Al D-tale recunoscător şi devotat.
C. Ionescu".

In aceeaşi zi, Ionescu primea următoarea telegramă:

„*Mizil 4 August 1909: Nu face nimic! Napoleon nu moare. Câştigat procesul. Peste trei zile Napoleon identic salon. Salve Popescu*".

H. STAHL

Din „Omie şi una de gândiri"

256.

Flămând, animalul devine îndrăsneţ.

Omul se obrăsniceşte cum are ce mânca.

257.

De cele mai multe ori ne pierdem demnitatea fiind siliţi să revenim asupra unor violente manifestări de vanitate.

258.

Ne pierdem demnitatea în rate şi-am vrea s'o recâştigăm dintr'odată, printr'un act de orgoliu.

259.

Locomotivele îmi fac impresia că aleargă aşa de vertiginos ca să nu se observe cât sânt de ridicole când pufăie, stând pe loc.

Ca şi ele, biciuim viaţa, ca să vedem neantul existenţei.

260.

Fă cele mai tainice acţiuni ale tale ca şi cum un ochi străin te-ar urmări neîncetat.

Recunoştinţa, ca orice povară, apasă. Lăsaţi pe bieţii oameni să se desrobească.

261.

Asemeni mărgăritarelor, recunoştinţa creşte numai în rapturile bolnave. Omul întreg n'o cere şi, pare-se, nici nu trebue s'o dea.

262.

Ca orce lucru al trecutului, în progres recunoştinţa este o piedică.

263.

Exişti nu prin binele ce l-ai făcut, ci prin răul pe care l-ai putea face.

264.

Când eşti slugă, ai numai un stăpân. Când eşti stăpân, eşti sluga tutulor slugilor tale.

265.

E înţelept s'aştepţi judecata lui Dumnezeu, dar e mai prudent să te adresezi justiţiei omeneşti: dela oameni am mai văzut dreptate, uneori...

266.

Când nu eşti sigur dacă cineva e un om de geniu sau un nebun, fii sigur că e un farsor.

267.

De cele mai multeori o glumă bună e o faptă rea.

268.

Dincolo de inteligenţă e şiretenia. Iar dincolo de şiretenie, e prostia.

269.

Prefer să fiu naiv decât şiret. Căci prea multă şiretenie tot la naivitate duce.

Şiretul cade'n greşala prostului: crede pe ceilalţi mai proşti decât el...

270.

De multe ori, scrii mai frumos când n'ai ce spune: gândirea pune aripi pe aripile stilului...

271.

Ce lucruri frumoase aş scri eu, dacă n'aş fi nevoit să iscălesc!

272.

Scriu eu şi se obosesc confraţii.

273.

Meseria de scriitor are prea puţine satisfacţii.

Dacă n'ar fi insuccesele confraţilor, ce bucurii ar mai avea bietul scriitor?

274.

Nu-mi pare rău când are succes un confrate. Imi pare rău când scrie un lucru bun.

VICTOR EFTIMIU

Publicul la tragerea premiilor marelui ziar popular „Dimineata"

INSEMNĂRI

Contribuții la istoricul societății literare „Junimea" dela Iași

Corespondența lui *Miron Pompiliu* cu d. *Iacob Negruzzi* publicată de *Gh. Cardaș*

Miron Pompiliu născut în Șcheiu ținutul Beiușului în anul 1848. El a colaborat la mai multe reviste din țară și de peste munți: a trecut în 1868 în țară din cauza asupririlor ungurești și s'a așezat la Iași ca profesor secundar și publicist. Intrând în cercul literar al „Junimei" a fost credincios membru al ei până în anul 1897 când a murit de o crudă boală ce l'a chinuit mai mult timp și l'a făcut să-și pue singur capăt zilelor amare.

El a colaborat la mai multe reviste din țară și de peste munți: „Convorbiri literare, Albina Pindului, Traian, Familia, etc...

La „Convorbiri literare a publicat diferite traduceri din poeții germani și mai multe culegeri și studii de literatură populară.

Miron Pompiliu mai este cunoscut și prin editarea unei „Antologii române pentru uzul școalelor secundare" în mai multe ediții.

Despre rolul lui la „Junimea" și despre munca pe care a depus-o la conducerea „Convorbirilor literare" timp de câțiva ani, ne va lămuri publicarea corespondenței sale cu d-nul G. C. Negruzzi.

Iași, 8 Iunie 1879

I

Iubite Domnule Negruzzi!

In sfârșit vei fi dat ochii cu „Convorbiri". Nu știu minte să se mai fi întâmplat o asemine întârziere. Cauza a fost pe de-oparte migăiala cea mare cu articolul lui Cihac 1) pe de altă parte trebuința de-a se tipări încă jumătate de coală peste ceeace se prevăzuse din pricina lui Rolla 2). Greșeli de tipar vor fi, însă cred că nu multe. Dar de greșeli stilistice geme acest număr: admirabilul studiu a autorului Eternității se ilustrează într'un mod escepțional pentru Convorbiri. Nu înțeleg... acel studiu a fost dat în cercetarea unei comisii, să-l mai ciopleească. Cu toate aceste el se înfățoșează cu pozderia de cusururi ce le avea când a văzut întâiași dată lumina zilei. Acele fraze lungi cu construcție vicioasă, la tot pasul acea suflare grea de o limbă archaică, acel nămol de citații jicnesc gustul așa de tare, în cât, dacă dedesupt n'ar fi Veruzzi *fictumest*, ai crede că-i un alter Păcală în proză. Comedie! Nu putea scrie cum se scrie astăzi?! Alt timp: cam altă gândire și altfel de limbă.

Errata relative la articolul „Cuvinte din betrani" 3) le-am lăsat pentru numărul viitor.

Acum un lucru mare! D-ta cum se vede ai să stai în București și parte din luna Iulie. Eu de acest număr mă îngrijesc, însă numai până la finea lui Iunie, de oarece la 2 sau 3 Iulie plec din Iași. Deci te încunoștiințez din vreme, ca să însărcinezi pe alcineva, la caz că n'ai să poți fi aici luna lui Iulie

Al D-tale stimator
M. Pompiliu.
1880 *)

II

Domnule Negruzzi!

Greu, de tot greu merge treaba cu No. Convorbirilor de la 1 Ianuarie. Ai lăsat Articol. D-lui Maiorescu și sfârșitul novelei „Osândiții; în colo să pun eu ce-oiu găsi de cuviință. Dar ce să pun dacă nu-i de unde. Pân'acum coala 1 este tipărită gata, coala 2 se tipărește astăzi. Coala 3 încă-i zățuită aproape toată. Aceste trei coale s'au înjghebat din partea 1 art. Maior. din „Osândiții" și traducerile de Ascanio. Dar celelalte două coale cu ce să le umplu? Cu Lina Chiralina lui Creangă?

Nu-i vorbă am un articol intitulat Despre „Exercițiul" escerpt dintr'un discurs ținut de Emile Du Bois Reymond" adus de Dr. Max și citit în Junimea. Cum sunt câte odată Onorabilii, nu dau semne nici de aprobare, nici de desaprobare, ci moțăesc trântiți care încotro, astfel în cât se pare că ce s'a cetit se primește. Eu am luat art. la mine. Și Dr. mă întreabă când îl public. Acum la urmă Onorabilii mă întâmpină cu vorbele: Da ce te potrivești? Se înțelege artic. nu-i de publicat. Un extras ca vai ș'amar dintr'un discurs!! Novela și poemul de N. Xen** le-a luat la dânsul Al. Xen., rămâind să le aducă spre a le citi. Remâne să vedem mâne sară ce-a mai fi. Mă rog, pe-acolo nu găsești nimic? vr'o dare de samă, vr'o critică?

Sunt două săptămâni de când am trimis Ministrului de Justiție petiția pentru încetățănire dimpreună cu actele necesare. Te rog, vezi să nu se rătăcească, și la timp căutați, să nu-mi facă Onorabilii democrați vr'o șotie respingându-mi cererea.

Al D-tale cu stimă
M. Pompiliu.

III

Iași, 8 Octomvrie, 1887.

Stimabile!

De bună samă vei fi crezând că te-am uitat cu desăvârșire. Nu te-am uitat, dar trebile zilnice cu școala mă năuiesc de cap, încât nu-i chip să am un ceas senin.

Ascultă: amicul Roman mi-a promis că va scrie o dare de seamă asupra cărții lui Nădejde; și eu mă las în nădejdea lui, cu atât mai vârtos că în jurnalul local „Liberalul", pe care știi că-l redactează dânsul, a scris niște aprecieri asupra cărții care nu-s fără tic. Că amicul Roman are gând bun, eată dovada: trei poesii, pe cari te rog a le publica când se va putea. Articolul cu critica, dacă nu pentru Numărul de la 1 Decemvrie, dar pentru cel de la 1 Ianuarie, de sigur gata. Salutare!

M. Pompiliu

B. S. Luptă înverșunată pe la noi, cu socialiștii la Societatea pentru învățătura poporului român.

IV

Iași, 27 Noemvrie, 1887

Onorabile!

S'avem pardon: prea mă iei din scurt. Când am putut, și ce-am putut n'am făcut? Zilele acestea am cetit împreună cu Roman darea de samă asupra cărții lui Nădejde. I-am făcut mai multe observări șir a rămas să-o prelucreze, îmbunătățind-o. Are să fie, nu cine știe ce lucru mare, dar un articol instructiv pentru belferi. Vezi, prin urmare, că nu mă dau în lături, când e vorba despre susținerea „Convorbirilor" noastre. Nu numai atât. Un tânăr cu studii serioase făcute în Academia de pictură din München, cu numele Mureșanu, bietul exsuplinitor de la școala artelor frumoase de aici, se ocupă cu facerea unui studiu asupra bisericii de la Trei-Ierarchi. Judecând după schițele ce mi-a arătat, are să fie o lucrare interesantă, făcută cu conștiință și competență. Vra să facă din acest studiu o teză în limba germană pentru a se duce și a lua doctoratul, ca în Septembrie viitor să se poată prezenta în regulă la concursul pentru catedra de estetică și istoria artelor de la școala lui Panițeanu.

Mi-a făgăduit că îndată ce va fi gata lucrarea, are s'o publice în Convorbiri. Nu numai atât. Un biet de ovreu, băet cu vr'o patru clase gimnaziale, are o colecție interasantă de povești, doine și descântece culese de la Hârlău, și culese întocmai așa cum se află ele în gura poporului. Doinele s'au și pus sub tipar; are să fie un volum de vr'o 20 de coale; se tipăresc în graiul țărănesc neschimbat, păstrându-se, pe cât se poate, toate nuanțele fonetice ale sunetelor dialectale; așa cred, ai să primești bucuros câteva pentru a se publica în Convorbiri, dimpreună cu o mică întroducere. Așa dar vezi, că nu mă dau în lături.

Insă să fac eu o dare de seamă asupra lui Conachi, îmi pare cam ciudat. Ce pot să zic despre ceeace am făcut însumi: despre schimbarea rândului „Alcătuirilor" din ediția I, despre chipul cum am tălmăcit unele cuvinte din scrierile lui Conachi? Chiar și despre prefața prințului Vogoride? Chiar să nu fiu luat parte la tipărirea volumului tot mi-ar părea cu neputință o dare de seamă cum mi-o închipuesc. Ar trebui să ai la îndemână literatura poetică en vogue din a doua jumătate a secolului trecut în Franța și totodată să fi familiar cu poezia erotică grecească din secol. trecut și de pe la începutul acestui secol. De unde păcate să-ți procuri acei poeți francezi, aci cu desăvârșire uitați, cari au încântat pe Conachi? Cum poți eși la capăt cu autorii greci din timpul Fanarioților, când nu pricepi limba?

1) A. Cihac: „Hașdeu și Cuvinte din Betrani" Convorbiri lit. XIII p. 81 și urmare.
2) Cunoscutul poem a lui Alfred de Musset.
3) De Bogdan P. Hașdeu:
*) Anu'i trecut cu creionul la sfârșitul scrisorii. N. E.
**) N. Xenopol.

Competent în această grea sarcină ar fi d. Papadopol Calimach, dacă ar scrie mai cu noimă și sîmbure.

N'ai pe cineva la îndemână în București? Nu vine prin Junimea ce văd că ați înjghebat-o din nou; profesorul care a scris monografia lui Barbu Catargiu? Caută: trebue să găsești acolo pe cineva. Ce socotești: n'ar fi bine să treci între publicațiunile Junimei pe Conachi?

Admițând, vei chibzui vr'o formulă, cum ar fi aceasta de pildă: Vogoride și Pompiliu Poezii: Alcătuiri și Tălmăciri de Logofătul Costachi Konachi, ediția II-a Iași 1888.

Salutare și succes bun în lupta ce se pregătește din nou!
M. Pompiliu

D. S. Cine-i Costin? Răfuește sdravăn pe de la Vrancea. Bravoo lui!...

V

Iubite amice!
1890 *)

Iți trimit două poezii de Doamna Micle.

Atât pretinsa elită a Junimei, cât și mult ocărita caracudă le-a găsit, bune de publicat. Și când caracuda se pronunță, altă instanță nu mai încape.

In Junimea de-a sară, o junime rară în caraghioslâcuri și'n anecdote foarte decente, s'a pus la cale banchetul. S'a ales comisiunea de trei precum și secretarul perpetum, comisiunea pentru a regula clefăiturile triburilor mâncăcioase, și secretarul pentru a da de știre cohoartelor împrăștiate spre a se strânge. In comisiunea de trei și subsemnatul are onoare a face parte anul acesta. M'am opus destul, dar n'a fost chip să nu primesc. In fața votului unanim al caracudei atotputernice și mai ales în considerația motivelor de forță majoră ce le-a adus înainte șleahta, cea hămisită și sărăcăcioasă, presidentul ei n'a avut încotro. Poți acum să vestești tuturora speciilor care fac parte din numeroasa clasă a caracudei, că anul acesta ca nealtădată: toate, toate eftine și bune.

Am avut plăcuta ocasie de-a vorbi cu doamna Poni. Mi-a promis că o să se întoarcă la Convorbiri. Insă... fii bun și numai decât trimete-i Convorbirile de pe întreg anul acesta. Mi-ai spus că merg bine, deci nu te scumpi pentru o nimica toată. Nu vorbesc de mine care trebue să alerg pe la ușile oamenilor ca să văd și eu câte-un număr, dar interesul general, interesul colectiv, onorabile...

*) Pe pagina 4-a a scrisorii e scris cu creionul anul 1890.

în această privință nu e de glumit. Așa cred: nu trebue să insist mai mult.

Antologia română sau moftologia, cum au botezat'o gurile rele, ori antropologia, cum a avut cinstea a o boteza un librar de spirit din Bârlad... ce efect a făcut pe-acolo, prin strălucitele cercuri literare? Așa-i că prost de tot? Ai mai vorbit cu cineva despre afacerea mea cătănească? S'ar putea traspune procesul aici? Salutare și la revedere în ziua de 26 Oct.

M. Pompiliu.

VI.

Iași, 24 Ianuarie, 1894.

Iubite Domnule Negruzzi!

Vei fi aflat, că m'am întors din străinătate astă-vară, deplin însănătoșit. Am văzut pe Domnul Maiorescu și așa mi-a părut de bine, găsindu-l sănătos, în toată puterea și ducând o viață liniștită, mulțămită și senină. Mi-a părut rău numai că nu te întorsesăși încă în București; deasemenea mi-a părut foarte rău că n'am putut să te întâlnesc când ai fost câteva zile aici. Ce mai fac Convorbirile? M'am bucurat când mi s'a spus că ești hotărât a continua cu redactarea lor.

De când m'am îndreptat și m'am întors la catedră, m'am tot gândit să-ți mai trimit și eu ceva. La întoarcere, m'am oprit pe-acasă, printre Românii din Biharea, despre cari, ți-aduci aminte, s'a publicat un studiu în Convorbiri.

Am strâns din nou câteva date, notițe despre limba Crișenilor (Crișul Negru) și bucăți de poesie populară. Insă din cauza ocupației cu ale școalei, n'a fost chip să revăd materialul strâns și să înjgheb un articol de Doamne-ajută. Ba azi, ba mâne. Odată tot o să fac ceva.

Așa cred, cunoști bine pe institutorul Răceanu, tovarăș de-a lui Creangă la cunoscutele cărți didactice pentru învățământul primar. Bietul, sufere de-o boală de nervi, întocmai cum am suferit eu. E în concediu de câteva luni, catedra i-o ține un suplinitor rânduit înadins de către Minister. Suplinitorul e slab de tot ca profesor, și se poate întâmpla ca ministerul să-l schimbe. La o așa întâmplare, Răceanu e grozav de îngrijat, să nu să facă vr'o boroboață, să-i încurce catedra. La April ese la pensie, și m'a rugat foarte mult să-ți scriu ca să binevoiești a-i fi cu priință când ar veni în discuție posiția lui. El cere numai atât să fie lăsat în pace până la 1 April. După ce s'ar liniști pe deplin, eșind la pensie, s'ar pune omul pe căutare cu tot dinadinsul.

M'a mai rugat să-ți pomenesc despre *metoada* lor și despre *Invățătorul Copiilor*. Anul acesta e să se aprobeze de către minister toate cărțile didactice pentru școalele primare, în spiritul și virtutea nouelor programe. Răceanu se îngrijește, nu cumva să rămână pe dinafară cărțile lor. Cine, mă rog a putut fi sfătosul care-a înjghebat programul școalelor normale de institutori și institutoare? Intre multe năsbutii, a făcut una boacnă, a pus să se cetească și să se analizeze, ca model de op literar Ioan-Vodă cel cumplit a lui Hajdău. O scriere infectă și ca fond și ca formă. Ca fond: o vanitate ș'o laudă patriotică grețoasă, ca formă o frazeologie hodorogită, un stil bombastic de par'că auzi părăind rachete. Ioan Vodă cel cumplit e bun nu pentru a vedea mostre de compositiune literară de valoare, ci pentru spicuiri din cale afară numeroase de tot felul de cusururi stilistice. Nu știu cum ași face, să mi se acorde un concediu de vr'o 10 zile. Ași vrea să viu la București ca să vizitez școala normală de institutori precum și aceea unde e profesor un distins pedagog dela Caransebeș, venit anul acesta în București. Mi-ar plăcea să asist și la cursuri și la lecțiuni practice în școalele de aplicație. Școala noastră centrală devenind și ea, școală normală și încă de institutoare, noi dascălii din timpuri cam înapoiate, ne-am trezit că nu prea ne știm orienta în mijlocul acestor prefaceri. Simțim trebuința de a învăța câte ceva acu la bătrânețe. Mi s'ar da oare concediu, arătând sincer motivul? O asemenea orientare am căutat'o și în vacanția de Crăciun. Având trebi la Pesta, pentru interese familiare, în tot timpul cât am stat în capitala Ungariei, am profitat de ocasie și am visitat câte-va școli cu deosebire școalele normale superioare. Deși pentru știință și metoade pedagogice nu se duce nimenea pe la Unguri, totuși am observat că tot poți profita ceva. Dacă n'au creat nimic nou, însă cu împrumuturile bune și nimerite ei sunt mult înaintea noastră. Complimente și salutări cordiale!

M. POMPILIU

VII.

1894 *)

Domnule Negruzzi!

De ce m'am temut nu-i chip să scap. Insomnia, de care mă liniștisem puțin de trei zile, m'a cercat din nou cu mare furie și acum împreunată cu sudoare și simptome de friguri.

In această stare ori-ce preocupare neobișnuită mă aprinde și mă tulbură într'un mod spăimântător. Simțesc, că ar fi foarte greu, ba cu neputință chiar, să țiu prelecția de Duminică. Deci te rog, pregătește-te D-ta pentru Duminica viitoare. Totuși dacă printr'o întâmplare norocită mi-ar mai trece, am să viu la D-ta Joi dimineață, în cazul însă de-a nu veni, nu rămâne alta decât să faci publicația cuvenită de schimbarea prelecției în Curierul de Vineri.

Scuză, n'am prevăzut cazul. In publicație să nu fixeze Duminica pentru care se amână prelecția mea. Fixarea Duminecii atârnă de liniștirea mea deplină, și această fixare se poate face cunoscută iarăși cu două zile înainte de ziua prelecției.

Al Dumitale Stimator
M. POMPILIU

*) Pe pagina a doua a scrisorii e trecut anul 1894.

*

POMPILIU. — *Pe Miron (sau Mirune) Pompiliu ca versificator, ni-l așează Panu — în ale lui Amintiri dela Junimea din Iași — printre următorii* poeți ai *„Convorbirilor literare": Samson Bodnărescu și I. Brociner.*

Alăturarea de Brociner e dreaptă; punerea alături de Bodnărescu e o exagerare în bine pentru Miron Pompiliu.

Familiar cu poezia lui Geibel, Rückert, Uhland, Heine, Platen, Goethe și Lamartine; culegător de balade române; întocmitor al unei antologii (gospodărește făcută), Miron Pompiliu avea la îndemână: bunul-simț didactic, graiul poporan altoit pe o deplină stăpânire a limbii latine, și câteva literaturi cu vast conținut sufletesc: — atâtea mijloace pentru alcătuirea măcar a unor bune traduceri în versuri.

Și, totuși, din tălmăcirile lui, numai una: „Ferăstrăul" — reprodusă în gramatica lui Tiktin — rămâne. Celelalte traduceri, în cazul cel mai bun, nu se ridică cu un milimetru mai sus decât „Copila birtășiței", prin care — în „Convorbirile literare" din 15 Iunie 1870 — și-a inaugurat seria traducțiilor în versuri:

Trei flăcăi trec Rinul și din drumul lor
La o birtășiță se abat cu dor.

— „Birtășiță dragă, am venit să bem,
S'a ta mult frumoasă fată să vedem".

— „Berea mea e rece, vinul meu curat
Copila mea doarme pe al morții pat".

Și'n cămara tristă spăimântați intrând
Găsiră copila în sicriu zăcând.

Cel dintâi ia vălul depe ea uimit
Și lung o privește cu ochiul mâhnit:

„De-ai trăi tu încă, îngeraș frumos,
De-astăzi înainte te-aș iubi voios".

Al doilea vălul peste ea'ntinzând
Iși întoarse fața cu amar plângând:

„Ah, căci vântul morții curând te-a sfârșit
„Tu, pe care-odată ferice-am iubit"

Al treilea iarăși vălul ridica
Și palida-i gură oftând săruta:

„Eu te-am iubit, dragă, până'a nu muri,
Te iubesc acuma și'n veci te-oi iubi".

A început să scrie cam în aceeaș vreme cu Eminescu. Și, — pe când acesta trecuse de Venere și Madona, *și ajunsese la* Rugăciunea unui dac *și la* O, mamă, dulce mamă... *— Miron Pompiliu tot mai rimă:* parte *cu* șoapte, îmbin' *(în loc de* îmbină*) cu* suspin *și cu* sin, ies *cu* mers, *și nu izbutea să se urnească din mijlocul rimelor:* melodie-ciocârlie, colori-flori, amărită-văduvită, așteptat-aruncat, slăvit-primit, frumos-zgomotos, rătăcesc-zăresc: *tot sufixele* acelorași *moduri și timpuri și persoane ale verbelor de aceeași conjugare, mereu adjective și substantive ușor și banal clocite din verbe, iarăș participii cu participii, din nou determinative în* os, *și tot* sânt *care rimează cu* mormânt!

Și când, într'o tălmăcire din Geibel, ți se pare că s'a zmuls din această mlaștină de rime stătute, ofuscant de calice, și când te mai bucuri de versuri ca:

Pe frunze, pe pietre, pe fețe bizare,
Fantastic se joacă a focului zare:
E lae pribeagă, e roi de țigani
Cu plete undoase, cu ochi de vultani,

Miron Pompiliu — bâldâbâc! — a și făcut un salt spre mediocru și trivial:

De-al Spaniei soare fierbinte, pârliți.

Intre anii 1879—1885 a fost redactorul de vacanță al „Convorbiriilor literare". In această calitate, a încercat să ni-l dreagă pe Creangă, și dacă nu l-a stricat e că proza povestașului humuleștian e de o robusteță ce rezistă chiar și „îndreptărilor".

Și față de proza tumultoasă și copleșitor-metaforică, — dar prodigios-zugrăvitoare — a lui Delavrancea și față de romantismul lui Hașdeu din „Ioan Vodă", Miron Pompiliu și-a manifestat lipsa de înțelegere care se învecină cu lipsa de bun-gust. Pe „Ioan Vodă" l'a întâmpinat cu acei termeni cu cari se întâmpină pseudoromantismul; și a găsit dreaptă critica lui A. Costin (N. Petrașcu) care spunea despre Delavrancea că acesta vrea „prin straniu și bizar" să înlocuiască absența unor „calități superioare" printre cari și originaltiatea.

In schimb însușirile-i de măsură și bun simț apăreau în recensiile scurte, ale căror titluri încep — invariabil — cu despre: Despre cartea de cetire de A. T. Puiu, despre Principie de stil și compoziție după E. Sommer a d-lui Dem. I. Pompilianu, despre fragmente din autorii români vechi și moderni ai d-lui C. S. Stoicescu, despre stilistica d-lui M. Strajan; — despre: colecțiunea de cântece sociale pentru studenții români, Völkerkunde Osteuropas de Lorenz Diefenbach; Vocea Română; Colecțiune de fabule române editate de G. Petrini...

Aci eră în elementul său: de critic, al manualelor didactice în deosebi, începând dela abecedare, trecând pe lângă exercițiile graduale de compoziție și stil și sfârșind cu istoria literaturii. Numai pentru istoria limbii și literaturii a d-lui Ioan Nădejde, nici Miron Pompiliu, nici protejatul său d. Ioan N. Roman n'au avut o deplină pricepere: i-au văzut doar disproporțiile și micile cusururi, nu marile calități, — mai ales în prima-i parte: istoria limbii.

Barbu Lăzăreanu

*

Lunca Mirceștilor

„Dorința mea este ca frumoasa luncă de pe malul Siretului să nu se taie niciodată în mod de a fi desființată".

Testamentul lui V. Alecsandri.

O jale îți cuprinde sufletul că istorica luncă a Mirceștilor mult cântată de V. Alecsandri astă-zi este culcată mai toată la pământ de D-na Margareta N. Catargi una din cele două moștenitoare a poetului, ștergându-se pentru totdeauna amintirile ce legau memoria răposatului cu trecutul nostru istoric, când Cuza, Negri și Alecsandri petreciau în luncă, cu care ocazii a și botezat diferite colțișoare a dragii lui lunci ca: Fântâna blanduziei, Salonul Doamnei, Poiana lui Pisoske, Cotul lui Ionașcu, Fantul, etc. etc...

Fiecare colțișor are denumirea lui istorică, unde s'a inspirat V. Alecsandri, cum de altfel povestesc bătrânii satului, și care desigur se vor șterge și aceștia, de oarece terenul se transformă în pământ de arătură.

In 1920 când a început tăeria luncii, văduva lui V. Alecsandri, a adresat Camerei deputaților o cerere pentru a se expropria în întregime lunca și a se treoe în patrimoniu Statului, astfel că să se poată păstra cel puțin ultimile amintiri ce mai rămăsese dela V. Alecsandri. Domnul N. Iorga, marele nostru istoric a făcut în acest scop chiar o interpelare în Cameră, care a rămas fără rezultat...

Materialismul și nepăsarea cu care generațiile de astăzi lasă să se șteargă orice urmă ce ar reaminti trecutul înaintașilor, merge până la încălcaria legilor, — astfel Lunca Mirceștilor, scoasă de sub regimul silvic în 1912, în conformitate cu legea și potrivit art. 1 din codicele silvic al. g. se pune însărcinarea de a se lăsa o bordură de jur împrejurul Siretului pe o adâncime de 60 m. în scopul de a proteja malurile contra ruperilor și mâncăturilor de ape și pentru asigurarea cursului regulat al Siretului. ceiace nu s'a executat, exploatându-se ras până la Siret. Tot legea la art. 12 și 13 prevede că pădurile fie că sunt, fie că nu sunt puse sub regimul silvic, nu se pot defrișa; cu toate acestea lunca mai mult de jumătate este transformată în teren de arătură.

Credem că cei în drept vor lua urgente măsuri contra acestor încălcări a legei, în care scop primăria com. Mircești a adresat un raport amănunțit Regiunei Silvice Bacău sub No. 430 din 16 Mai 1923.

C. I. LUNGULESCU

Peros

Tragedia lui *Perosi*, cel mai mare compositor bisericesc al Italiei — este cunoscută. *Perosi* suferea de-o vreme încoace de-o gravă indispoziție sufletească.

Un acces de insuficiență mentală era să provoace distrugerea tuturor manuscriselor lui *Perosi*, și numai intervenția mamei lui Perosi, a putut scăpa lumea de o mare și ireparabilă pierdere. *Perosi*, acum, și-a revenit în fire. Deși Papa dela Roma l-a numit „șef al chorului Capelei Sixtine", *Perosi* a părăsit catolicismul și și-a ales confesia lui Calvin. *Perosi* să prepară de drum, și, după cum declară ziariștilor italieni, va părăsi definitiv Italia, stabilindu-se în Londra.

Actualmente *Perosi* compune musica *Psalmilor lui David* și a terminat 50 de Psalmi. Nouile composiții le va cânta Chorul Anglican din Londra cu prilejul sărbătorirei ce să face celui mai mare empiic al bisericei.

Intrebat de muzica modernă *Perosi* a vorbit cu mare admirație de muzica modernă rusească, spunând că Mussogoski este cel mai mare compositor al veacului XX-lea și opera lui „Boris Godunco" este „nemuritoare și totdeauna nouă, ca apa și iubirea".

*

ABECEDARUL LUI LAZAR, tipărit la 1826, în Buda, cu titlul pus de autor: „Povățuitorul tinerimei către adevărata și dreapta cetire" se compune din două părți distincte: 1) semne de punctuație, litere, și câteva ușoare exerciții pentru cetire; 2) istorioare, fabule, rugăciuni, apoi cunoștințe sumare despre istoria țării, din geografie, din aritmetică, mitologie, cosmografie și istorie naturală.

Alfabetul lui Văcărescu se compunea numai din 33 de semne, pe când Lazăr îl mări la 40. Probabil pentru ușurarea ortografiei și a pronunțării.

In partea a doua aproape toate bucățile erau originale, afară de câteva care erau imitate sau chiar culese din „Invățăturile morale" ale lui Chichindeal. Lazăr a căutat dela început să se ferească de latinisme și rar dacă întâlnim câte o construcție ca aceasta:

„Mai bine este singur, decât în societate rea, a fi".

Limba în care a scris Lazăr istorioarele sale, ca și în discursurile și lecțiunile lui, e o limbă clară curgătoare și mult bogată în expresiuni românești, putând îmbrăca astfel în haină frumoasă toate ideile de care a fost călăuzit.

* * *

LAZAR scrie d. Al. Philippide în „introducere în istoria limbei și literaturei române", — 1888, p. 189—190 — ca și ceilalți transilvăneni contimporani cu dânsul, trecuse marginile hotărâte de despotismul austriac în libertatea cugetării și îndrăsnise chiar, la o piedică din episcopie, să acuze pe însuși împăratul că în schimbul serviciilor pe care i le-au făcut Românii totdeauna, n'a vrut să recunoască egalitatea Românilor cu celelalte nații din Transilvania. Văzând că nu poate să fie episcop, Lazăr s'a hotărât să fie profesor și a trecut la 1816 munții în Muntenia, unde, după îndelungate stăruințe la eforia școalelor (grecești, susținute cu banii românești), reuși a deschide în București, în încăperile mănăstirii S-tului Sava, o școală românească, în care el singur era profesor de toate cele, de gramatică, geografie, matematică, desen, filozofie, inginerie. In timp de cinci ani el a învățat singur și dela o vreme ajutat de elevul său, Eliade Rădulescu, până când la 1821 s'a închis școala lui Lazăr, din cauza turburărilor politice din acel timp, pentru a se redeschide mai târziu, sub Grigorie Ghica (1822) cu numele de Gimnaziul Sf. Sava.

Dacă ne gândim că școlile în țările românești de dincoace de Carpați înainte de 1821 au fost totdeauna, chiar cele de sub Vasile Lupu și Șerban Cantacuzin, cu tendințe străine, cu profesori străini și cu învățături în limbi străine și că mai ales în școalele de la sfârșitul perioadei care ne preocupă atât era de înrădăcinat spiritul grecesc, încât Domnului și chiar boerilor pământeni cu greu le intra în cap că s'ar putea învăța ceva și în limba românească, apoi întrucât privește Muntenia — George Lazăr cu drept se poate considera ca fundatorul școalelor naționale.

Ancheta noastră

Vorbeam în *Adevărul literar*, (No. 145 din 2 Septembrie), la rubrica mea „Cărți și reviste", despre ancheta deschisă de revista „Les Annales" și am reprodus notița următoare:

„Un ziarist strein pretindea că Franța nu numără în literatura ei măcar un singur tip de fată, care să fie simbol al calității și al dragostei, după cum întâlnim în Nausica din Odiseea, în Julietta lui Shakespeare, în Laura lui Petrarca sau în Beatricea lui Dante".

Răspunsul Franței, prin ancheta descihsă de *Yvonne Sarcey*, a fost impunător: eroina franceză, așa cum o cerea ziaristul strein. este cu totul grațioasa *Mireille, Mireio* a lui *Mistral*, singura care corespunde cerințelor streinului.

Am deschis și noi o anchetă similară. Repetăm cerințele noastre: *româncă aleasă de cititori ca tipul cel mai reprezentativ trebue să fie frumoasă, cu sufletul clocotitor de dragoste care însă să fie stăvilită de virtute.* Am atras luarea aminte asupra poeziei poporane, căci pe lângă proza sau poezia cultă, avem o mare bogăție de tipuri în poezia poporului.

Răspunsurile se vor centraliza și publica la o dată anunțată. Cu acestea declarăm ancheta încăodată deschisă și amintim cititorilor noștri că am primit o serie de răspunsuri, unele judicioase, în special al unui domn craiovean. Răspunsurile se primesc la „Adevărul literar" pe adresa:

GEORGE BAICULESCU

BIBLIOGRAFII

In editura „Ancora" a apărut primul volum al *Cursului de limba română* alcătuit de d-nii Benedict Kanner și Constantin Dinu. E o carte de citire și gramatică pentru clasa I secundară unde materia e distribuită după următoarele categorii: *familia, școala, natura, societatea* și *umanitatea*.

Autorii în prefață spun că, în acest manual, au dat copilului „numai acele bucăți de literatură, cari să-i placă, să-l atragă și să-l farmece, conducându-l fără întrerupere, din tinda casei părintești, prin grădină și prin soare, prin cuprinsul sufletelor liniștite sau sbuciumate ale patriei și ale lumii, către înțelegerea largului spre care îl îndeamnă sburdalnica imaginație a vârstei".

*

In editura Socec a apărut:

Rumenische Schriftsteller: *Mihail Eminescu:* GEDICHTE, NOVELLEN, deutsch von *Maximilian W. Schroff*, 292 pagini în octav.

D-l Maximilian W. Schroff a scos (la Cartea Românească din București, și Scrisul Românesc din Craiova) un *Dicționar german-român*, 528 pagini în octavo mare.

Asupra acestor importante lucrări vom reveni.

Al. T. Stamatiad. Pe drumul Damascului — poeme religioase. — (Edit. Casei Scoalelor.)

Din istoria literaturii italiene

Privire generală asupra veacului al XVIII-lea

Când un Galileo (1564—1642), sau un Torricelli (1608—1647) prin cercetările lor științifice revoltau gândirea omenească punând într'o oarecare contradicție cugetarea teologică cu cea științifică-filosofică; — când teoriile filosofilor John Locke (1632—1704) și Descartes (1596—1650) dobândeau în Italia tot mai mulți adepți și împărțeau în două tabere pe cugetătorii Italieni; — când un Bernini, un Carlo Dolci, un Guido Reni și mulți alți dădeau capodopere de artă, bine înțeles nu în genul adevăratei Renașteri, ci într'un stil în care predomină mai mult forma decât fondul *(stilul baroc)*; — când cavalerul Marino (1569—1625) dădea opere literare bunăoară *Adonis*, cu o formă ce e drept manierată (marinism) dar caracteristică în acea epocă și altor literaturi decât celei italiene: — în vremea aceea s'au găsit critici cari să spună că Italia nu mai produce nimic demn pentru omenire pentrucă e într'o stare de *decadență* regretabilă.

Mai întâi vorba decadență are un sens retrograd. Or, arta nu retrogradează: ea își urmează cursul ei continuu, *evoluează;* dar în tot parcursul ei urmează dealuri și văi: aci ajunge pe o culme și atunci îi zicem că e *clasică* aci se scoboară în vale și în cazul acesta o numim *romantică*.

Se înșeală prin urmare și Boileau care ca și jezuiții nu putea înțelege pe Italieni, poate și din o oarecare divergență între spiritul francez și cel italian, din care pricină se iscă așa numita *fronda delle penne d'oca;* se înșeală și germanii cari căutând să nesocotească Italia pentru ca să-și ridice cultura lor, precum și protestanții în genere, înciudați pe Italieni că voiau să rămână tot catolici, — se înșeală, zic, socotind arta și literatura din vremea aceasta (veac. XVII) drept decadente când ele nu-s decât într'o perioadă de *romantism*. Și cum putea să fie altfel, când spiritul de libertate și de toleranță atât de necesar propășirii artei — mai ales în vremea ocupației spaniole și după conciliul dela Trident — nu mai exista?

Și arta și literatura veacului al XVII-lea după popasul ce-l făcură acuma și căpătând forțe noi țintesc să se urce iarăși pe culmile Parnasului care strălucește atât de frumos din vale.

La sfârșitul veacului o seamă de literați se întovărășesc să facă o asemenea ascensiune având de călăuză pe o femee urâtă la chip, dar cu un suflet ales: Cristina de Suedia. Tovărășia aceasta de literați își luă numele de ARCADIA pentrucă țara păstorilor inocenți și fericiți din centrul Peloponezului le amintea *simpitatea clasică care voia să readucă literatura italiană*.

Își închipuesc arcadienii aceștia că sunt păstori — de altmintreli toți și-au schimbat numele lor obișnuite în porecle păstorești — își închipuesc că în jurul lor, prin pădurile și livezile pe care le străbat sânt numai zâne bălăioare,—nimfe ce se scaldă prin izvoare răcoroase și se împodobesc cu flori. Cupidon poznașul, făcând mare haz de minunile lui, însăgetează pe câte un asemenea păstor, care bolnav de dragoste, nu vede în iubita lui păstoriță decât tipul frumuseții dumnezeești pe care a avut prilejul să o cunoască mai înainte de a veni pe pământ. Iubind pe aceste drăgălașe ființe, păstorii aceștia nădăjduesc să se ridice la prototipul frumuseții divine. Dar iubirea lor platonică rareori e sinceră, mai ales că mai toate iubitele lor seamănă cu Laura lui Petrarca; de aceea din miile de păstori ai Arcadei dela sfârșitul veacului XVII-lea și din prima jumătate a veacului al XVIII-lea puțini au fost cari să producă adevărate capo-dopere cu accente sufletești simțite; și printre acești puțini merită să fie pomeniți nu numai întemeetorii acestei noui academii: Gravina și Crescimbeni ci și G. B. Felice Zappi, Eustachio Manfredi (din epoca sonetului), Paolo Roli și melodiosul Metastasio (epoca canțonetei), prodigiosul Carlo Inocenzo Frugoni și A. Conti (epoca versurilor albe).

In viața lor obișnuită poeții aceștia din prima jumătate a veacului al XVIII-lea nu mai sânt păstori: sânt dimpotrivă niște bărbați eleganți, pudrați, parfumați și îmbrăcați cu mare grije. Vorbesc foarte spiritual, fac curte cocoanelor galante, stau la petreceri cu nobilii, discută lucruri nu tocmai de mare importanță, beau cafea sau ciocolată, băuturi la modă. Nobililor le place să stea în tovărășia lor pentrucă sânt cântați în sonete, canțonete, madrigaluri, ce fac mare efect deși mai toate nu prea au mare valoare. Prea mecenați nobilii aceștia nu sânt. Ei iubesc poezia numai pentrucă le procură plăceri și senzații, iar pe poeți îi cinstesc numai întrucât ei sânt autorii asemenor divertismente. In casele lor elegante, împodobite cu opere de artă, cu strălucite tablouri în genul lui Watteau și Trepolo, cu plafonuri pictate și aurite, cu pereții acoperiți cu panouri în stilul *rococo;* în aceste case se găsea și câte o prea frumoasă bibliotecă cu multe cărți franțuzești elegant legate în piele și purtând cu dăureli discrete pecetea nobilului lor posesor. Nobilii aceștia, credeți că dacă aveau o asemenea bibliotecă ereau atât de studioși? O nu!

Numai un istoric ca Muratori (1672—1750), autorul celor 28 de volume de erudiție istorică: *Rerum italicorum scriptores* și a celor 6 volume *Antiquitates italicae medii aevi*, sau un filosof ca Gian Battista Vico (1668—1744), autorul *Științei noi* (la Scienza mova) în care se pun bazele filozofiei istoriei, numai câți-va oameni de aceștia puteau duce o viață modestă consacrată studiului. Indeletnicirile nobililor trebuiau să fie mult mai „înalte", prin urmare să nu consiste decât din: aranjarea toaletei, mese mari, petreceri, baluri, plimbări, teatru, discuții asupra artei și literaturii etc. Literatura e doar numai un divertisment, sau numai un mijloc de a procura somnul. Cărțile frumos legate și în interior cu o mulțime de stampe reprezentând scene galante, inițiale cu peisagii, amorini etc., împodobeau biblioteca, un ornament indispensabil în palatul unui nobil.

Dacă nici viața, nici poezia din vremea aceasta nu mai sânt la înălțime, dacă poeții umbă pe căi nu tocmai nimerite; totuși numai un singur poet rămâne pe culmea Parnasului e Metastasio (1698—1782) „le seul poete du coeur, le seul génie fait pour émouvoir par le charme de l'harmonie poétique et musicale", cum îl caracterizează I. J. Rousseau, e cel mai gingaș și mai delicat poet din veacul al XVIII-lea, — e poetul iubirii, al contrazicerilor, al iluziilor și al desnădăjduirii îndrăgostiților. Melodramele *Didona abbandonate*, *Atilio Regolo* ș. c. l. minunate capodopere ale acestui gen, nu numai că îl așează pe poetul „cezaro-crăesc" din Viena printre cei mai de frunte poeți ai veacului al XVIII-lea dar fac fala literaturii italiene.

***

Pe când nobilii și poeții academicieni duceau o viață frivolă, pe când cei din starea treia îndurau o seamă de nedreptăți muncind din greu, oameni cu mult bun simț începeau să se întrebe: — Oare, Doamne, când va dispare viața aceasta coruptă, plină numai de manierism a nobililor și când va veni și celor de jos să ducă un trai mai omenos? Când va veni vremea în care să tronze iarăși tradiția și bunul-simț?

Spiritul acesta premergător revoluției e însuflețit de un ideal prin urmare deosebit de cel de la începutul veacului. Imitaseră până acuma tot ce era franțuzesc, tot ce era modă franțuzească: *galomania;* văd însă că haina franțuzească nu le prea prinde bine și de aceea nu numai că vor să o lepede, dar o ură neîmpăcată clocotește în sufletul lor față de Francezii pe cari cu puțin înainte îi iubise atâta. *Galomaniei* acesteia îi urmă *anglofilia* adică simpatia pentru tot ce e englezesc. Oamenii aceștia cu idei noui au alte plăceri, alte aspirații. Pentrucă iubesc științele naturale le place să se plimbe pe câmp, și să erborizeze sau să culeagă exemple pentru insectare, acasă fac experiențe de fizică și chimie, iar în cafenele discută economie politică și filosofie.

Jurnalele pe care le scot acești oameni cu aspirații noi literați enciclopedici, anume: *La Frusta letteraria* (Biciul literar), il *Caffé* (Cafeneaua) și *l'Osservatore* (Observatorul) sânt pline de invective la adresa traiului nobililor și poeților arcadieni. Se săturaseră de atâtea vorbe pompoase și nesincere, cereau *cose non parole* (lucruri nu vorbe), voiau să vorbească cum le venea mai bine ca să-și exprime gândurile lor, indiferent dacă limba folosită era curat italienească sau nu.

E curios faptul că moda care fusese până atunci un rău, tot ea e aceea care împrăștie aceste idei sănătoase. Curentul de reacțiune împotriva nobilimei și în favoarea burghezimei răspândindu-se tot mai mult în Franța prin scrierile „subversive" ale lui Diderot Montesquieu, J. I. Rousseau, Voltaire ș. a., venea să se infiltreze și în Italia odată cu cărțile franțuzești și cu călătoriile pe cari le făceau italienii în această vreme în Franța. Moda de a ceti și a interpreta aceste cărți franțuzești căci începuse să se citească mai mult, — precum și moda de a imita pe enciclopediști, fac pe cucoanele italiene să se intereseze și de științe; de chimie, fizică, botanică, astronomie), în acest sens Algorotti scrie și o carte intitulată il *Newtonianismo per le Dame*, precum și de chestiuni de pedagogie, mai ales *Emile* al lui J. I. Rousseau e o carte de foarte mare preț pentru dânsele.

Modei franceze îi ia locul cea engleză. Călătoriile în Anglia sânt numeroase. Scriitori ca Rolli, care a tradus *Paradisul pierdut* al lui Milton, ca Antonio Conti tălmăcitorul *Ariciului pierdut* al lui Pope, ca Giuseppe Baretti redactorul cunoscutei foi *Frusta literaria*, au stat multă vreme în Anglia, au căutat să facă cunoscută englezilor literatura italiană și, întorși în Italia, aduc cu dânșii simpatia pentru o țară utilitaristă, pragmatică; dar nu trebue să trecem cu vederea faptul că acești scriitori aveau de mai înainte o închinare spre utilitarism care de fapt nu e decât utilitarismul latin.

In vreme ce se traduc în italienește operile lui Pope, Young, Milton, Tompson, Ossian ș. a. poezia și dramaturgia italiană își are reprezentanții ei naționali: pe *Goldoni* (1707—1793) pe *Parini* (1729—1799) și pe *Alfieré* (1749—1803).

***

Geniu înăscut pentru teatru, cu o admirabilă intuiție a naturii omenești, într'un timp când mai dăinuiau încă prejudecățile în literatură, Goldoni a știut să redea printr'o dibace technică teatrală, *sufletul omeneso din toate timpurile și din toate țările*, cu toate că a căutat să-l învăluiască într'o icoană vie a vieții italiene din veacul al XVIII-lea.

Temperament optimist, dotat cu o vervă naturală, nu numai după modelele ce natura i le oferea deși în această privință dânsul spunea că singurii lui maeștri ce l-au călăuzit în viața-i de autor de comedii, i-au fost numai *(le monde et le théâtre)*, — ci și din comicii clasici pe cari întotdeauna îi admira; — alungând de pe scenă romancierul și neverosimilul, înlocuite cu *realitatea nedeformată de prejudecățile literare;* în comediele sale reprezentate fie la Veneția (de compania Medebac sau la teatrul lui Vendramin) fie la Paris (la „Comédie Italiené), — Goldoni poate fi socotit drept reformatorul comediei italiene, drept *Molière al Italiei*.

Deși dânsul a avut mulți dușmani, — căci a trebuit să lupte și cu publicul care prefera comediei regulate măștile și arlechinrii din comediile cu subiect, — și cu artiștii, criticii și autorii de comedii firave, cu abatele Chiari și Carlo Gozzi, — totuși unele comedii ale lui au rămas și astăzi pe scenă, drept cele mai frumoase capodopere de adevăr și frăgezime, de brio (vioiciune) și spiritualitate", de pildă: *La locandiera*, *La botteza del Caffè*, *Irusteghi*, *Le boureu brênfaisant*.

Combătând *galomania* prin ridicolul ce învălue unele personagii — în special nobile — și personificând prin tipul lui Pantalone pe burghezul sănătos și cu bun simț, Goldoni a fost nu numai un artist, ci și un moralizator al societății, rol pe care îl va îndeplini mai bine Parini, autorul poemului *il Giorno* (Ziua).

***

Fiu al unui negustor de mătase, crescut deci în acea viață modestă a societății burgheze din care făcea parte, Parini nu se putea să nu se revolte în sufletul său sănătos, împotriva nobililor acelora corupți pe cari i-a cunoscut destul de bine în casa ducelui Serbelloni unde era preceptor.

Prin opera sa *il Giorno*, prefăcându-se că vrea să dea lecții unui domnișor („giovin signore") ce trebue să facă în diferitele părți ale zilei, ironizează într'un mod foarte fin, dar usturător, viața frivolă a nobililor; iar în *Ode* ne dă o glorificare a bunului simț și a tradiției italiene. Intr'o formă clasică și cu o armonie specifică sufletului său, Parini nu făcea numai critica societății în care trăi, ci fu și „restauratorul conștiinței italiene". Din întreaga sa operă reese un *ideal civic* (de cinstire a virtuților cetățenești) care la Alfiere și Foscolo va deveni idealul național.

Alfieri, cel de-al treilea geniu al poeziei italiene din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea a căutat prin opera nu numai însănătoșirea literară luând de model pe clasicii antici, ci și însănătoșirea morală a individului, propăvăduind întotdeauna întoarcerea la tradiția cu adevărat italiană.

Prin tragediile lui, în special *Filippo*, *Virginia*, *Oreste*, *Mirra*, *Saul*, cu o acțiune restrânsă mergând repede spre desnodământ, fără multe personagii și într'un stil conchis; prin spiritul lui înflăcărat și aprig, prin ideile lui îndrăznețe fiind un strașnic *odiator de tiranni*, — Alfieri „leul ostigian cu coama roșcată," a răcnit întotdeauna după libertate, egalitate, frăție. Artist de seamă, zugrăvindu-se de multe ori pe sine, în operile lui, om energic și cu voință, înflăcărat de idealul național, Alfieri va fi nu numai propăvăduitorul revoluției ci și al vieții sănătoase a burgheziei. Nobil, el ura nobletea coruptă; propăvăduitor al revoluției, nu putea suferi totuși escesele celor ce dărâmaseră Bastilia, deși scrisese *Parigi sbastigliato;* voia, dealtmintreli ca mai toți scriitorii din vremea aceasta, o formă nouă de guvernământ, nu însă o republică ci o „patrie italiană liberă și unică" cârmuită de un prinț bun și capabil să o îndrumeze întotdeauna spre propășire.

***

Fie că vorbele criticilor și enciclopediștilor (Gaspare Gozzi, frații Pietro și Aless. Veri, Cesare Beccaria, Tiraboschi, Genovesi, Galiani ș. a.) precum și ale lui Goldoni, Parini și Alfieri au fost ascultate, — fie că au venit condițiuni de așa natură care să glorifice bunul simț și viața italiană sănătoasă întemeiată pe tradiție, contribuind la însănătoșirea morală a Italiei, — fapt constatat însă e că viața italiană de la sfârșitul veacului al XVIII-lea e cu totul deosebită de cea de la începutul veacului.

Aceasta a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, în care timp se ridică burghezia cu spiritul ei pragmatic — utilitarismul ei dealtmintreli nefiind decât vechiul utilitarism al Romanilor, când influențele străine (franceze și engleze) nu au fost decât fermentul care să redeștepte bunul simț și conștiința tradițională italiană; când Italia după mai multe șovăiri, dibuituri și erori ajunge să se regăsească pe sine, — această perioadă e o epocă de reînoire morală și artistică, e epoca numită il *Rinovamento* și socotită drept o a doua Renaștere: *il secondo Rinascimento*.

CONST. RADU

Cărți și Reviste

Revue des études hongroisses et finno-ongriennes (Anul I. Ianuarie-Iunie 1923) apare la Paris sub auspiciile Academiei de științe din Budapesta, și e condusă de *Zoltan Baranyai*, doctor în litere și *Alexandre Eckhardt*, profesor de limba și literatura franceză la universitatea din Budapesta.

Revista are dela început până la sfârșit un caracter iredentist. Incepe, cu ceeace trebuia să înceapă în cazul acesta, cu un articol al contelui *Stefan Zichy* despre originea poporului ungur. In articolele următoare va atinge, desigur, problema drepturilor sau non-drepturilor noastre asupra Ardealului; în No. de față însă face numai o introducere, cu documentarea istorică a originei, respingând teoria veche a istorio-grafilor și bibliografilor unguri, cari puneau formarea poporului lor în legătură directă cu descendenții Hunilor lui Attila și admite cealaltă teorie — nouă — stabilită de *Paul Hunfalvy* și *Ioseph Budenz, care spune* — pe temeiul cercetărilor linguistice — că neamul unguresc ar fi de origină fino-ugriană.

In tendința de a se arăta cât mai mult legați de pământul pe care l'au ocupat și pe care-l locuesc astăzi, revista se ocupă pe larg de raporturile franco-maghiare din decursul epocilor istorice. In sensul acesta e scris articolul cu slabă argumentare al lui *Dezsö Pais* „Rapoartele franco-maghiare sub domnia lui Arpad"; în sensul acesta, studiul „Saint-Jacques de Compostelle et Saint-Ladislas de Hongrie", al lui *Floris Holik*.

Cronica vorbește despre acelaș lucru, pentrucă Ungurii vor să fie, sau să pară cât mai mult legați de Occidentul Europei, negând că ar fi avut vreodată puternic contact cu Orientul, deși originea, pe care-și-o mărturisesc singuri prin istoricul lor *Pravy*, e stabilită drept turcă (în Supplementum ad Annales, Tyrnaviae, 1764).

Trecem peste aceste lătrătoare considerațiuni și ne oprim la rubrica recenziilor. E vorba aci despre studiul d-lui *Nicolae Iorga: „Die Madjaren"*, publicat în „Weltgeschichte begr. von *Hans F. Helmolt*, Leipzig u. Wien. Nu știm tot ce a scris d. Iorga în articolul d-sale. Dar din citatele date de *Gyula Miskolczy* se vede că avem a face cu un studiu general asupra Ungurilor. Probabil însă că neconvenindu-le părerile istoricului nostru, cronicarul izbucnește — fără pic de argumentare serioasă și liniștită — într'o serie de imprecațiuni demne de... discursurile care alimentează — de pildă — o campanie electorală:

„Mediocritatea lucrării d-lui Iorga îți sare în ochi", sau *„fructul unei impreciziuni stupefiante"*, sau *„opusculul nemțesc al d-lui Iorga este cel mai de plâns produs al literaturii istorice actuale"*, sau *„d. Iorga nu cunoaște istoria modernă"*, sau *„pamfletul d-lui Iorga compromite prestigiul ilustrului autor și istoriograf german"*, etc....

Desigur că argumente de această natură se mai pot găsi multe. Limba franceză (în care e scris articolul) e foarte bogată în adjective. De aceste soiuri de argumentare suntem sătui.

E dezastruos pentru noi — și lucrul acesta l'am mai amintit odată că nu avem încă o revistă europeană. Ne-ar cunoaște lumea, ne-am pune valorile în fața ei, și atunci atacurile de pretutindeni, ori n'ar mai fi deslănțuite, ori ar fi prevenite cu argumente cinstite.

Un singur articol cuminte am găsit în revista de care mă ocup: acel al lui *Jenö Kastner* asupra lui *Petöfi*, studiat din punct de vedere estetic.

***

Revue bleue (1 Septembrie) aduce un studiu al lui *André le Breton* intitulat „Les premiers Romans sociaux de Victor Hugo" și un altul mai interesant „La poésie d'aujourd'hui: De l'incohérence a l'Hermetisme" semnat de *W. Mayr*.

Ceeace ne interesează în mod direct, este traducerea novelei lui *Caragiale:* „La hanul lui Mânjoală", lucrată de *M. Voilquin*. In franțuzește poartă titlul „A l'Auberge de Manuel". Pare că expresia franțuzească să fi prins pe alocuri pe cea a lui *Caragiale;* în privința dialogului însă, tot expresia acestuia rămâne mai caracteristică, mai vioae, mai naturală. Un exemplu:

„Ah! Dame Mariette! quels vous avez! Savez-vous une chose?"
„Quoi?"
„Si vous le venillez bien, faits-moi donc faire un café... Mais moins doux"...
Et de rive! La servante dit, en venant avec le café:
„Maîtresse, vous êtes ici à bavarder... vous ne sarez pas ce qui se passe dehors?..."
„Quoi donc?"
„Il s'est levé nu de ces vents il yaura du malheur".
Je me suis dressé subitement et j'ai regardé l'heure, près de dix heures trois quarts. Au lieu d'une demi-heure, j'étais resté à l'auberge deux heures et demie. Voyez ce que c'est quand onse met à bavarder.
„Qu'on m'amène moff cheval!"
„Qui?... Les valets sont couchés".
„J'irai moi-même à l'écurie..."
„Quel sortilège t'attive chez le colonel?" dit la maîtresse de maison, en ponffant de rire et en me barran la route.

— Fie, cocoană Marghioalo, strașnici ochi ai!... Știi ce?
— Ce?
— Dacă nu te superi, să-mi faci o cafea; da... nu așa dulce...
Și râzi!... Când vine jupâneasa cu cafeaua, zice:
— Cocoană d-v. stați de vorbă aici... nu știți ce-i afară...
— Ce e?
— S'a pornit un vânt de sus... vine prăpăd.
Am sărit drept în picioare și m'am uitat la ceas; zece și aproape trei sferturi. In loc de o jumătate de ceas, stătusem la han două ceasuri și jumătate. Vezi ce e când te 'ncurci la vorbă!
— Să-mi scoață calul!
— Cine?... Argații s'au culcat!...
— Mă duc eu la grajd.
— Ți-a pus ulcica la Pocovnicu!... zice cocoana pufnind de râs și ținându-mi calea la ușe...

Nuvela e bine tradusă; dar, de altfel limba franceză are expresiile ei; noi pe ale noastre, și dacă ne plac mai mult ale noastre e că sunt ale noastre. Poate nu ne-ar plăcea cum a fost tradus: — *S'a pornit un vânt de sus... vine prăpăd...* prin: *„il s'est levé un de ces vents... il y aura du malheur...* sau pentru: — *Ți-a pus ulcica la Pocovnicu!* să citim: *„Quel sortilège t'attire chez le colonel?"*

Dar numai atât. Traducătorul a știut tot atât românește cât și franțuzește. Un alt exemplu ne va veni în ajutorul celor susținute și va arăta traducătorului mulțumirea noastră:

„C'est un grand ouragan, dit Dame Mariette en frisounant et en serrant fortement ma main. Etes-vous fou de partir par un temp pareil! Restez cette nuit ici et vous partirez demain au jour".

— E vifor mare, zise cocoana Marghioala, înfiorată și apucându-mă strâns de mână; ești prost? Să pleci pe vremea asta?...
Mâi de noapte aici; pleci mâine pe lumină.

***

Revue internationale de l'Enseignement publiée par la Société de l'Enseignement supérieur (15 Septemvrie) *cu un articol al lui Edmond Courband:* „Pour Virgile" *cu ocazia ridicării unui monument poetului în orașul Mantua:*

„Virgil — scrie Courband — rămâne un poet uman pentru spiritele din toate timpurile. Fără îndoială că nici unul n'a exprimat mai cu mândrie aspirațiunile poporului-rege, decât acel care, în Eliseu, în prezența străbunilor, a făcut să defileze toate gloriile viitoare ale rasei și niciunul nu știe să vorbească mai bine inimei noastre, inimei noastre moderne, decât cântărețul Didonei, al Andromacăi, al lui Marcellus. Această poemă a patriotismului roman este poema emoțiunii răzvrătită de toate nedreptățile vremii. Cu Didona avem disperarea tuturor dragostelor înșelate, cu Andromaca, durerea tuturor femeilor, ce-și plâng un fiu, un bărbat, soții și mame nemângâiate, cu Marcellus, regretele sfâșietoare pe care le inspiră un tânăr în floare și care duce în mormânt speranțele unei națiuni. Ce patetic! și câtă melancolie!... Da ne place Virgil pentru emoția lui atât de înalt omenească, pentru dragostea lui față de toate cele care trăesc, pentru mila arătată acelora cari suferă; îl iubim pentru că iubește pe toți cei de o seamă cu el"...

Rânduri îndreptățite, rânduri frumoase, rânduri cari cinstesc amintirea poetului național al Romei antice.

***

Revista Moldovei (Iunie-August) dela Botoșani caută să aibă în fiecare număr câte o cercetare istorică asupra vieții poetului *Mihail Eminescu*, născut după cum se știe în orașul în care apare revista. Un articol „Cum l'am cunoscut pe Eminescu" de *Andronic M. Țăranu* și „Eminescu și Botoșanii" de *George Neculau*, aduc modeste contribuțiuni pentru cunoașterea omului și a personalității lui de scriitor.

Colaborează la acest număr cu proză și versuri d-nii *D. Nanu*, *George Pallady*, *Artur Gorovei*, *George Voevidca* și *Tiberiu Crudu*.

O „legendă valahă" (Walașcaia legenda) a lui *Maxim Gorki* publicat d-nii *dr. Borthievici* și *C. Iordăchescu*, care are ceva din atmosfera și chiar din motivul lui *Heine*, din balada „Loreley". Eroul e un român „Marcu, flăcău fără minte":

De atunci, singuratec, zi — noapte
El cată și plânge pe maluri
— „Ah, unde-i?" se tângue. — „Nu știu!"
Șoptesc ale Dunării valuri.

— „Mințiți!" le răspunde; „zeița-i
„Cu voi! și zădarnic aștepți!"
Nebun, se aruncă în apă
Să-și strângă iubita la piept...

La rubrica „însemnări critice" o notiță asupra unor „doi poeți adevărați, puțin cunoscuți". E vorba de d-nii *Gala Galaction* și *Nichifor Crainic*, despre cari se spun lucruri frumoase. Restul numărului interesant completat cu articole, versuri și notițe.

***

Dunărea (Iunie-August) revista d-lui *Pericle Papahagi* dela Silistra continuă să scoată la iveală sub formă de studii —, acte și documente din trecutul cultural, istoric și linguistic al Dobrogei. De remarcat articolul „Contribuțiuni la studiul culturei românești în Silistra, sub dominațiunea turcă", semnat de d. *G. Profiriu* precum și cel al d-lui *Papahagi* despre „Sumedru" un nou element aromânesc în Daco-română".

Sumedru e o formă a lui *Sf. Dumitru* dela latinescul *Sanctus Demetrius*, care numai trecut prin aromână *(Sâmedru* apoi *Sumedru)* a ajuns în daco-română. Argumentarea pe care o face d. Papahagi ca să susțină aceasta ni se pare hotărâtoare.

Reproducem ca o simplă curiozitate unul din proverbele tătărești publicate de d. *Papahagi:*

„Tar bearinsiz, chioi chiopecsiz, bolmaz"

pe românește: pădure fără lupi, sat fără câini nu se găsește — cu sensul proverbului românesc:

„Pădure fără uscăciuni nu se găsește"

George Baiculescu

Revista modelor

Sigur ceeace vă interesează în momentul de față, este fără îndoială, capitolul rochiilor.

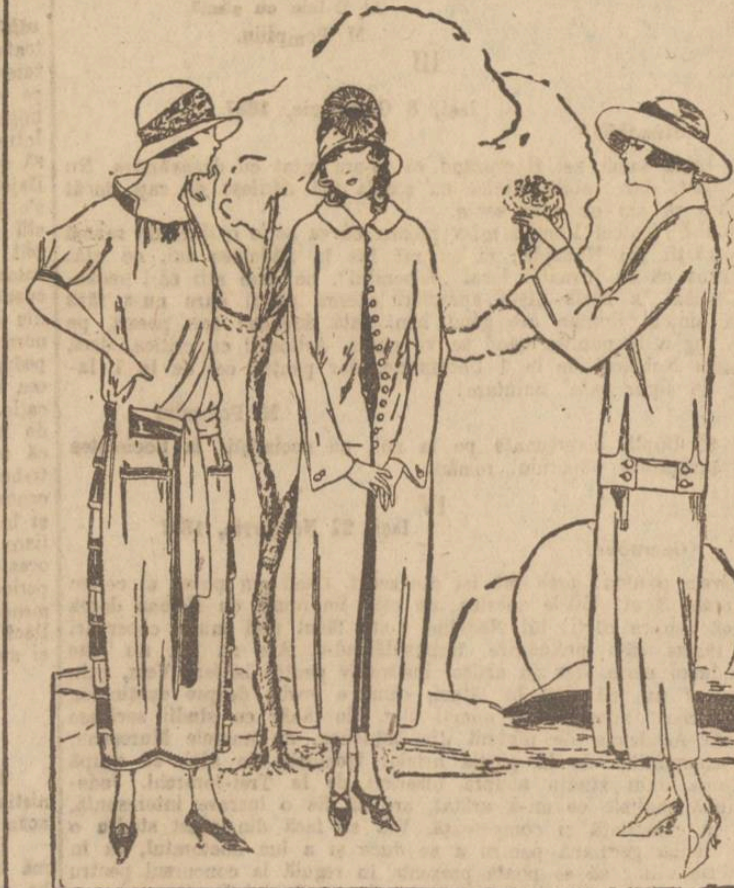
Sunteți nerăbdătoare să aflați primele modele și să vă închipuiți cam cum s'ar potrivi cu frumusețea voastră bine reputată.
jos, în dreptul șoldurilor.

Nu foarte scurtă, nici foarte lungă, fusta se va garnisi în părți sau va fi spintecată în față.

Sub haine, vom purta mereu crepul și serjul.

Am văzut costume din Velină, un fel de postav lustruit și cu păr, care imită perfect pielea de căprioară.

Iată trei modele dintre cele mai noi, pe care moda pariziană, le-a lansat la Etretat.

Combinația a două culori este admirabil susținută în prima rochie, de crep Minerva, pe care autorul ei a executat-o în albastru marin cu „Sable".

Două buzunare subliniate cu tonul mai închis, garnisesc foaia din față, tivită în à-jour.

Rochia de alături în formă de cămașe, se închee în față până în talie, cu nasturi roșii, mâneca e spartă la cot și toată cade pe un fond de crep reșu, tonul ei fiind albastru marinar.

Costumul „tailleur", după cum vedeți este tăiat fantezie, având o mânecă largă, cu aceiași mișcare ca partea de jos a jachetei, care afectează forma unor colți pătrați.

Fusta se termină la fel. Toate terminațiunile sunt subliniate cu piele.

Costumul e din vellina havană.

Ca pălării, formele variază aceleași „cloche", cu cocarde din panglică; apoi canotiere cu bordul întors în dreapta panamale din pâslă și mai târziu tocele — iată arsenalul basmalelor ce se poartă.

Diana

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

SERIA III ANUL IV — No. 149

4 Lei Exemplarul în ţara
8 Lei Ex. in străinătate

Duminică 14 Octombrie 1923

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Popa Enache

— AMINTIRI —

de I. PETROVICI
PROF. UNIVERSITAR

Era institutor la şcoala de băeţi No. 1, din târgul meu natal. Avea pe seamă clasa a III-a primară de peste treizeci de ani, pe-atuncea nu se cunoştea rotaţia ş'o dată numit la o clasă, îi rămânea proprietate de veci. Mai toţi părinţii elevilor îi fuseseră şi dânşii elevi, pe vremuri tot la clasa a II-a şi învăţaseră întocmai aceleaşi lucruri, după o metodă neschimbată.

Nalt şi voinic, c'o barbă albă pătrată, dar cu părul negru la sprincene şi foarte puţin încărunţit pe cap, unde-l purta lins ca în palmă şi strâns într'o codiţă pe jumătate subt guler, popa Enache sau cum i se spunea în faţă: părintele Enache, avea pururea privirea aspră, ocara pe buze şi pumnul gata de plecare. Când striga unuia: scârnăvie! (apelativul său de predilecţie), nefericitul îşi băga în mod reflex capul între umeri, pentru a nu primi chiar acolo lovitura.

De altfel popa Enache nu-şi varia prea mult sistema de bătaie, care consista în două procedee principale. Pe-acei mai uşori îi apuca ţeapăn de amândouă urechile şi sgâlţâindu-i, îi ridica în văzduh până la trei ori, deslănţuind chelălăeli desnădăjduite. Pe cei mai corpolenţi îi apuca de „chică, le apleca până jos capul şi pe spinarea îndoită le căra la pumni, până ce trupul se lăsa inert pe podele. Aceastâ de a doua metodă se generalizase repede, fiindcă o foloseam şi noi „monitorii", ispitiţi de pilda superbă a magistrului.

Nu ştiu dacă într'un an de zile l'am auzit explicând de trei-patru ori lecţia viitoare. Obiceiul era: luaţi de aici şi şi până colo. Când se ivea câte-o chestie mai nouă (bunăoară fracţiile sau declinarea) atunci striga pe câte unul din repetenţi.

— Măi Ciocârlan, ia ieşi la tablă... Iţi mai aduci tu aminte de anul trecut... în afară de numerile întregi... ce mai avem în aritmetică?... ia scrie două treimi, cinci zecimi, patru optimi... aşa... ce sunt astea?

— Aistea sunt... fracţii bulgare.

— Ce bulgare nătărăule?... se chiamă vulgare... adică proaste.

In ruptul capului părintele Enache nu voia să întrebuinţeze termenul curent de fracţii ordinare. Le-am zis deci şi noi toată vremea vulgare, cei mai mulţi găsind totuş că expresia lui Ciocârlan „bulgare" vine pe limbă mai uşor. A trebuit să trecem în clasa a 4-a unde era un profesor modern şi inteligent, pentru ca, văzându-l sguduit de hohote, să renunţăm pentru totdeauna la terminologia părintelui Enache...

Asemenea la declinarea substantivelor, pe care nu ne-a explicat-o nici odată şi pe care încet-încet am ghicit-o singuri (fiecare din noi a fost în chestia aceasta un fel de Blaise Pascal care îşi uimise contemporanii descoperind singur teoremele geometriei lui Enclid), părintele Enache îşi avea termenii săi personali. Nu se spunea la noi în clasă: cazul genetiv sau cazul nominativ, ci căderea genetivului, căderea nominativului şi aşa mai departe. Evident cuvântul era mai arhaic şi mai autohton. Dar numai noi ştim ce bizară impresiune şi ce nedumerire ne învăluise când auzeam denumindu-se un fenomen normal de gramatică, o „cădere" sau mai multe „căderi"!

La ascultat de asemeni părintele nu asculta decât pe unul singur: pe monitorul obiectului respectiv. Instituţia „monitoriatului" era de altminteri la dânsul pe larg organizată. Fiecare materie îşi avea un monitor permanent, ales după cea dintâiu impresiune, la începutul anului. Eu ştiu că aveam gramatica şi poezia, altul geografia, altul aritmetica etc... După ce monitorul era ascultat, el îşi lua locul în bancă, îşi deschide catalogul său de care era atât de mândru, şi pe dinaintea lui începeau să defileze în ordinea alfabetică toţi colegii, debitând lecţia, bine înţeles în şoapte, aşa ca să nu turbure treaba celorlalţi monitori, precum şi tăcerea clasei pe care părintele Enache o pretindea desăvârşită. In timpul acesta Sfinţia sa, suit pe catedră, îşi ascuţea creionul, trecea ochelarii după urechi şi deschidea evanghelia sa cotidiană, care nu era nici a lui Luca, nici a lui Matei, ci „Universul" lui Cazzavilan. De şi cetea gazeta din scoarţă în scoarţă, dela titlu până la anunciul „pomadei italiene", totuş articolele le lua uneori pe sărite. Acesta era şi rostul creionului: de teamă ca să nu citească de două ori aceleaşi lucruri, de cum sfârşea o coloană, o şi tăia. Din când în când, pentru a domoli intensificarea glasurilor care rosteau lecţia la monitori, părintele îşi ridica ochii şi privind mânios spre cele trei-patru ghişeuri unde se cerceta învăţătura şcolarilor, striga răguşit şi ameninţător: „Hei, mai încet... n'auziţi?... mai încet!"

După ce monitorii îşi mântuiau operaţia (ei între dânşii nu se ascultau, ci îşi dădeau nota din oficiu, pe cale de compensaţie), se duceau cu însemnările lor la catedră: „Părinte, am ascultat". Părintele îşi deschidea catalogul, un vast cerşaf liniat cu îngrijire şi scris c'o ireproşabilă caligrafie, şi trecea notele în dreptul fiecăruia. El punea notele în cifre, monitorul însă nu avea să spue despre fiecare de cât: ştie sau nu ştie. In cazul când era „nu ştie", părintele punea elevului în rubrica zilei şi la materia corespunzătoare un punct, care se chema o „rămăşiţă". Rămăşiţele trebuiau trecute înaintea monitorului altă dată, fiindcă nu se concepea să rămâie o singură lecţie de nimeni neînvăţată. Dacă din contră era „ştie" atunci i se trecea nota pe care ar fi meritat-o şi despre care monitorul nu avea de dat nici o relaţie, ci cifra la care se ridicase în decursul anului prin evoluţie treptată. Aci trebue să dau câte-va explicări. La părintele Enache nota era un grad, pe care elevul îl câştigase, pe care în genere nu-l putea pierde şi la care se putea sui numai cu anume formalităţi severe şi solemne. Bunăoară un şcolar căpătase la începutul anului, când părintele făcea personal odată controlul tuturora, nota opt, — celace îmi pare că fusese chiar cazul meu. Două-trei luni de zile am fost ţinut în nota aceasta, până când dânsul apreciind vechimea, îmi zise într'o zi. „Tu n'ai vrea să treci la nota nouă?. Ba da părinte.

— Atunci să te prezinţi la un examen de geografie.

Era socotit ca examenul cel mai serios dintre toate, întrucât trebuia să desemnezi pe tabelă harta României, şi aicea se înfundau cei mai mulţi. A dat Domnul să trec examenul acesta — care cuprindea lecţiile pe două-trei luni — şi am fost proclamat cu ceremonie „avansat la nota nouă" pe care alte două luni am avut-o la toate materiile, inclusiv la acelea la care erau monitori alţii, dar, netrecând examenul meu de înaintare, căpătau note mai mici...

Dar originalitatea de căpetenie a popii Enache şi spaima cea mai mare a şcolarilor erau rămăşiţele, aceste datorii întârziate, care, învechindu-se şi înmulţindu-se, prigoneau ca o stafie periculoasă chiar pe acei care aveau ceva activ. Fiindcă părintele ne declarase ritos că cineva nu poate trece clasa, dacă nu şi-a aranjat toate rămăşiţele. De fapt lucrul nu stetea chiar astfel, fiindcă existau elevi promovabili, cu tot bucheţelul lor de rămăşiţe, şi pe care, în realitate îi şi promova. Dar tocmai aci comedia atingea culmi minunate: în caz când cineva până la sfârşitul anului nu şi-ar fi complectat în întregime rămăşiţele, era vestit că dacă voieşte să promoveze clasa, trebuie în luna lui Iulie, în vacanţa cea mare, să le treacă neapărat la părintele acasă. De fapt acestora li se ascundea că fuseseră promovaţi din vară şi pentru a înlătura o barieră ce nu era decât închipuită, îşi luau, după zile de năduf, cărţile subţioară şi se'ndreptau spre mahalaua părintelui Enache. Acum părintele îşi trăia adevărata lună de profesor activ. Fără giubea, cu mânecile suflecate, aşternând catalogul pe masa din sufragerie, controlând cu minuţiozitate în dreptul fiecăruia, numărul punctelor încă neprefăcute în cifre, ca nu cumva să fie păcălit — vai de acela căruia muştele sezonului îi va fi adăugat în coloana lui puncte suplimentare! — deda cu voluptate la această operă, născută dintr'un instinct pedagogic, de valoarea suverană a căruia n'avea cea mai mică îndoială...

Astăzi teribilul părinte Enache, scos la pensie curând după absolvirea mea, putrezeşte în cimitirul aceluiaş târg în care atâţia ani de-arândul, iarna asculta cu monitori, iar în cuptorul verii singur, atâtea şi atâtea serii de şcolari...

Nu ştiu care a fost soarta sufletului său în ceruri, nici chiar dacă a avut vre-o una. Dar îmi închipuiesc că dânsul spre sfârşitul zilelor sale, în aşteptarea raiului religiei creştine, trebue să se fi văzut ajutând pe Sfântul Petru lângă porţile paradisului la controlul noilor sosiţi. Pus să răsfoiască filele unei condici uriaşe, în care sunt trecute isprăvile tuturor muritorilor, însărcinat să le verifice şi eventual să anuleze, după un examen, rămăşiţele... la morală.

I. PETROVICI

SBURATORUL

„Vezi mamă, ce mă doare! şi pieptul mi se bate,
Mulţimi de vineţele pe sân mi se ivesc;
Un toc s'aprinde 'n mine, răcori mă iau la spate
Imi ard buzele, mamă, obrajii'mi se pălesc!

„Ah! inima'mi svâcneşte!... şi sboară dela mine!
Imi cere:.. nu-ş-ce'mi cere; şi nu ştiu ce i-aş da;
Şi cald şi rece, uite că'mi furnică prin vine;
In braţe n'am nimica şi par'că am ceva;

„Că uite, mă vezi, mamă? aşă se 'ncrucişează,
Şi nici nu prind de veste când singură mă strâng.
Şi tremur de nesaţiu, şi ochii'mi văpăiază,
Pornesc dintr'înşii lacrămi, şi plâng, măicuţă, plâng.

Ia pune mâna mamă — pe frunte, ce sudoare!
Obrajii.. unul arde, şi altul mi-a răcit!
Un nod colea m'apucă, ici coasta rău mă doare;
In trup o piroteală de tot m'a stăpânit.

„Or ce să fie asta?... întreabă pe bunica;
O şti vr'un leac ea doară... o fi vr'un Sburător?
Or aide l'alde baba Comana ori Sorica,
Or du-te la moş Popa, or mergi la vrăjitor.

„Şi unul să se roage, că poate mă desleagă;
Mătuşele cu bobii fac multe şi desfac;
Şi vrăjitorul ăla şi apele încheagă;
Aleargă la el, mamă, că doar mi-or da de leac.

„De cum se face ziuă, şi scot mânzat'afară,
Il mâi pe potecuţă la iarbă colea 'n crâng;
Vezi, cât îi ziulica, şi zi acum de vară,
Un dor nespus m'apucă şi plâng, măicuţă, plâng.

„Brânduşa paşte iarbă la umbră, lângă mine,
La râuleţ s'adapă pe maluri pribegind;
Zău, nu ştiu când se duce, că mă trezesc când vine,
Şi simt că mişcă tufa, aud crângul trosnind.

„Atunci inima'mi bate şi sai ca din visare,
Şi par'c'aştept... pe cine? şi pare c'a sosit,
Acest fel toată viaţa mi-e lungă aşteptare,
Şi nu soseşte nimeni!... Ce chin nesuferit!

„In arşiţa căldurei când vântuleţ adie,
Când plopul a sa frunză o tremură uşor,
Şi 'n tot crângul o şoaptă s'ardică şi'l învie,
Eu par'că mi-aud Scrisul pe sus cu vântu 'n sbor.

„Şi când îmi mişcă ţopul, cosiţa se ridică,
Mă sperii, dar îmi place — prin vine un fior
Imi fulgeră şi'mi zice: „Deşteaptă-te Florică;
„Sunt eu, vin să te mângâi..." Dar e un vânt uşor!

„Or ce să fie asta? întreabă pe bunica;
O şti vr'un leac ea doară... o fi vr'un Sburător!
Or aide l'alde baba Comana, ori Sorica,
Or du-te la moş Popa, or mergi la vrăjitor".

I. HELIADE RADULESCU

STUDII DE FOLKLOR

Zilele săptămânii.—Lunea

de I. AUREL CANDREA

1. Lunea e capul săptămânei. In această zi „trebue început orice lucru de ispravă, pentru ca Dumnezeu să ajute a-l termina cu bine şi curând" (Gorovei, **Cred. şi superst.** 19050; **Şezătoarea I, 126**).

— „La Români, tot lucrul ce se începe Lunea merge bine, cu spor, uşor şi ţine mult, e trainic. Românul Lunea începe totul, dar nici într'un chip Marţea sau Sâmbăta" (Voronca, **Datinele şi credinţele**, p. 268).

Această credinţă pe care o au şi Bulgarii (Geroff, **Dicţ. bulg.** III, 171) şi probabil şi Sârbii, se deosebeşte cu totul de aceea a altor popoare la care Lunea e considerată ca nefastă. La Ruşi, de pildă, credinţa generală e că Lunea e o zi nenorocoasă pentru ori-ce fel de întreprindere (De Chesnel, **Dicţ. des superstitions**, p. 507). La Sicilieni de asemenea Lunea e de rău augur. Cu deosebire trei Luni peste an pot fi fatale anului: întâia Luni din April, întâia Luni din August şi prima Luni din Decembrie care aduc pe capul omului tot soiul de nenorociri (Pitré, Usi e costumi, IV, 253). Numai visurile din noaptea de Luni sunt bune, pe când cecace ce visează cineva în alte nopţi e de rău augur (id. ibid. IV, 277—278). La Germani, de asemenea, Lunea e o zi nenorocoasă. Nu trebue început nici un lucru în această zi, căci **„Montags Anfang hat Keinen guten Fortgang"** (lucrul început Lunea n'ar urmare bună) Wuttke, **Der deutsche Volksaberglaube**, p. 59; Busch, **Deutscher Volksgaube**, p. 14; Strackerjan, **Aberglaube** II, 24). „Nu trebue început Lunea nici un lucru care trebue să aibă o durată, căci, întocmai ca luna, căreia această zi îi e consacrată, lucrul nu va dura mult". P. Drechsler, **Sitte in Schlesien** II, 19, 185).

Slugile nu trebue să intre la stăpân într'o zi de Luni; omul nu trebue în această zi să se mute într'o casă; nu trebue să-şi trimeată copiii pentru întâia oară la şcoală, etc. (Wutke, **op. cit. p. 59**; Busch, op. cit. p. 14; Strackerjan, **op. cit.** II, 24);

2. „Oricine trebue să se bucure în această zi, pentru a fi vesel peste toată săptămâna iar dacă i s'ar întâmpla supărare, atunci toată săptămâna se va întrista şi-i va merge rău pentru te miri ce". (S. Tl. Marian, **Sărbăt. la Români** I, 99). „Lunea să te păzeşti, să nu te sfăteşti cu nimeni, să nu baţi, să nu fii mânios, că eşti aşa toată săptămâna. Cum îţi merge Lunea, îţi merge toată săptămâna şi mai ales Lunea cea dintâi la începutul lunei" (Voronca, **op. cit.** 268). Cum îţi merge Luni, aşa-i toată săptămâna (Gorovei, **op. cit.** 1959). Dacă paţi ceva Lunea, apoi toată săptămâna paţi câte ceva (Revista **Ion Creangă** IV, 81).. „Dacă te doare capul şi te jelui cuiva Lunea, te va durea capul toată săptămâna" (Gorovei, **op. cit.** 1963).

Aceiaşi credinţă o regăsim la Germani: „Cum a început să-ţi meargă Lunea, cu noroc sau fără noroc, aşa-ţi va merge toată săptămâna" (Wuttke, **op. cit.** p. 59). „Cine se se îmbolnăveşte într'o Luni şi nu se face bine până în nouă zile, acela trebue să moară curând" (Grohmann, **Aberglauben**, p. 150).

3. „Când ţi-a intra Luni în casă un om cu noroc, îţi merge ca din apă; dar când ţi-a intra unul fără noroc, sărăceşti şi flămânzeşti" (Voronca, **op. cit.** p. 268).

Aceiaşi credinţă analogă o regăsim la Aromâni: „Luni dimineaţa, dacă-ţi vine om în casă, de va fi cu inimă bună, toată săptămâna îţi va merge bine; de va fi ursuz, îţi merge rău" (Cosmulei **Dat., cred. şi superst.** p. 44). In Silezia se crede că dacă Luni dimineaţa îţi intră cel dintâi în casă un străin bătrân, dar mai ales o femeie bătrână, toată săptămâna vei avea supărări (P. Drechsler, **op. cit.** II, 185; M. Zoeppen, Aberglauben, p. 75). In alte părţi ale Germaniei e credinţa că dacă cel dintâiu care-ţi păşeşte pragul Luni dimineaţa e un Evreu, vei avea un proces, chiar numai dacă se uită vre-unul din aceştia pe fereastră, toată săptămâna îţi va merge rău (Wuttke, **op. cit.** p. 208).

4. Cine se naşte într'o Luni e fără noroc (**Calendarul Ioan Creangă**). In Bavaria se crede de asemenea că copiii născuţi Lunea nu trăesc mult (Wuttke, **op. cit.** p. 59). In Abruzzi e credinţa că copiii veniţi pe lume într'o Luni devin „lunateci" (G. Finamore, **Tradit. pop. abruzz.** 71).

5. In schimb însă e bine să se înţarce copiii Lunea (S. Fl. Marian, **op. cit.** I, 99). Tot astfel cred şi Bulgarii (Strauss, **Die Bulgaren**, p. 297).

Lunea e o zi nefastă. O mulţime de lucrări trebuesc evitate în această zi, dacă omul ţine să nu-şi încarce sufletul cu păcate, dar mai ales dacă nu vrea să-şi atragă tot soiul de necazuri, pagube, primejdii şi nenorociri.

6. In primul rând „Luni dimineaţa, până la răsăritul soarelui, nu se lucrează, că se chiamă că e tot Duminică. Nu se lucrează până nu vezi urmă de vită înaintea casei, că atunci se chiamă că-i târzior. Luni să fie o sărbătoare cât de mică, s'o ţii, să nu lucrezi, că de n'o ţii, nu-ţi merge. Se ţine pentru gospodărie, nici nu se lucrează, nici vita nu se înjugă până la amiazi. Afară în grădină, mai poţi lucra; dar în casă, nimic; căci, cum ai îndrăzni, îndată ţi s'arată vre-o pagubă, piere vre-o vită" (Voronca, **op. cit.** p. 269—270).

— „Nu e bine să lucrezi nimic afară din casă. Nici să sapi, nici să seceri, nici să aduni fân, nici măcar să culegi surcele. Vai de mine, nu ştii că Lunea e rea de apă? Aduce ploaie şi înnecuri, şi de lucrezi Lunea nu-ţi mai creşte părul, de eşti fată, şi-ţi cade de eşti nevastă. Nu ştii că Tudora, fata, lucra Lunea, şi-ai văzut cum i-a plouat la nuntă, de n'a fost nici horă, nici veselie, nici nimic. De geaba i-a fost plânsul şi necazul. Şi-apoi ce să mai lucrezi Lunea? Nu eşti destul de obosită de hora de ieri, şi nu ţi-e capul ca oala spartă de puiul de chef ce s'a încins cu basamac la cârciumă? Las' că e mare săptămâna, este vreme de lucrat". (G. Coşbuc, **Dintr'ale neamului nostru**, p. 92).

7. Să nu porneşti niciodată Lunea la drum (Gorovei, **op. cit.** p. 1962). Această credinţă e foarte răspândită la Germani (Wuttke, **op. cit.** p. 59; P. Drechsler **op. cit.** II, 185; Strackerjan, **op. cit.** II, 24). Aiurea, se crede din potrivă, că ori-ce călătorie trebue să se întreprindă Lunea.

Astfel la Aromâni „zilele în care e bine să se facă călătorii, sunt Luni şi Joi" (Cosmulei, **op. cit.** p. 44). Tot astfel, în descrierea pe care o face asupra moravurilor din Algeria, generalul Daumas zice: „Oricine întreprinde o călătorie„ trebue să pornească Lunea, Joia sau Sâmbăta; aceste zile sunt norocoase călătorilor. Ferice de cel ce pleacă Sâmbăta! Profetul prefera această şi celelalte două. Oamenii, ce e dreptul, călătoresc şi Miercurea, Vinerea şi Dumineca; dar tot drumul călătorul e stăpânit de nelinişte" (De Chesnel, **op. cit.** p. 507).

8. „Lunea nu-i bine de a merge înpeţite, pentrucă ziua aceasta e începutul săptămânii, şi, de cumva fata, pe care şi-a pus feciorul ochiul şi la care a mers într'o Luni înpeţite, n'ar voi să se ducă după dânsul, lesne poate să fii se întâmple mai pe urmă că nici altă fată n'ar voi să-l ia de bărbat; ba i se poate foarte lesne întâmpla încă şi altă neplăcere sau nenorocire" (S. Fl. Marian, **op. cit.** I. 101). Tot astfel, la Germani, nu se fac nunţi niciodată într'o Luni (Wuttke, **op. cit.** 59, 368; Strackerjan, **op. cit.** II, 24).

9. „Lunea nu se îngroapă morţii căci, luând-o din capul săptămânii, e rău de moarte pentru cei rămaşi în viaţă" (S. Fl. Marian, **op. cit.** I, 100). „Ingroparea unui om nu-i bine să se facă Lunea" (Revista **Ion Creangă** I, 49).

10. „Nu e bine să se dea bani din casă în această zi, şi cu deosebire dimineaţa, căci toată săptămâna va trebui să tot dea; ci să caute numai a lua, căci atunci va primi de pretutindeni" (S. Fl. Marian, **op. cit.** I, 100) „Lunea e bine să iei, dar să nu dai" (Gorovei, **op. cit.** 1955, 1957; Voronca, **op. cit.** p. 269). „Aceiaşi credinţă o regăsim la Germani (Wuttke **op. cit.** p. 59; Busch, **op. cit.** p. 14). Tot astfel la Sicilieni (Pitré **op. cit.** IV, 253).

11. „Lunea să nu dai nimic din casă, căci îţi dai norocul sau pacea şi liniştea" (**Calendarul Ioan Creangă**). „Să nu dai nimic din casă Lunea, că toată săptămâna păgubeşti" (Gorovei, **op. cit.** 1956). „Luni să nu dai nimica din casă, că dai toată săptămâna şi nu se ţine lucrul de casă. De-ţi vine o megieşă bună şi-i dai ceva, iei din lucrul acela oleacă înapoi, că se chiamă că iei la casă. — Lunea, dacă dai ceva din casă, poate să-ţi ia acela tot sporul şi norocul dacă-ţi ia începutul săptămânii" (Voronca, **op. cit.** p. 269). „Lunea nu e bine să dai nimic din casă, că e pocinog şi ai să dai săptămâna întreagă" (G. Coşbuc, **op. cit.** 92). Aceleaşi credinţe le au şi Germanii (Wuttke, **op. cit.** p. 59, 405).

„Lunea să nu dai frupt dela vacă de pomană, căci stârpeşte" (Revista **Ion Creangă** VI, 143). „Lunea nu se dă lapte, ca nu cumva cel ce ia laptele să facă vrăji cu el" (**ibid.** II, 272). „Luni să nu dai frupt din casă, sare, făină, pentru vite, că poate să dea vre-o boală, mai ales la lună nouă. Lunea, Miercurea şi Vinerea, cine are oi, să nu dea sare din casă, că pot peri. Când ai viţel mic, Luni să nu împrumuţi nimic, că nu se ţine viţelul de casă şi n'ai frupt mult" (Voronca, **op. cit.** p. 269). La Germani se crede de asemenea că dacă vinde cineva Lunea sau Vinerea laptele muls în aceeaşi zi, vaca i se va stârpi sau va da lapte albastru. (Wutke, **op. cit.** p. 447).

De asemenea şi alte lucruri nu trebuesc date afară din casă în această zi: „Să nu dai afară cenuşa Lunea, Miercurea şi Vinerea, ca cioarele să nu-ţi răpească puii dela cloşcă" (Revista **Ion Creangă** VII, 145; IV, 239). Să nu dai cenuşa din casă, că-ţi ia uliul găinile. Nu se dă focul dela casă. Nu se împrumută borş şi aluat dospit (Voronca, **op. cit.** 269, 271). Nu-i bine să dai gunoiul afară din casă, căci sărăceşti, sau se împrăştie găinile, sau îţi ia uliul din ele (Rev. **Ion Creangă** III, 213,339; IV, 363; Cal. **Ion Creangă**; Voronca, **op. cit.** 269).

Tot astfel, la o parte din Germani, nu trebue dus pe câmp Lunea gunoiul pentru îngrăşat. Dacă e însă nevoie absolută, carul trebue încărcat de Duminică şi lăsat peste noapte lângă grămada de gunoiu (Iohn, **Aberglaube**, p. 220).

12. „Să nu duci Lunea lut, căci îţi aduci la casă greieri şi toate gujuliile" (Rev. **Ion Creangă** IV, 301). „Lunea nu se aduc cele trebuincioase pentru uns, adică lut şi baligă, căci astfel se ivesc în casă şvabi, ploşniţe, ş. a." (ibid. II, 101). „Dacă lipeşti Lunea pe jos în casă, apoi va cânta greerul în casă" (**ibid.** IV, 361). „Luni să nu aduci lut, că se fac gângănii, ploşniţi în casă. Luni să nu aduci lut, că cumpăneşte asupra capului" (Voronca, **op. cit.** 271).

13. „Lunea nu e bine să se spele rufe, pentru că va face buboae vre-unul din membrii familiei" (Rev. **Ion Creangă** VI, 112). „Dacă faci lăutoare ori speli cămeşi Lunea, ai să te îmbolnăveşti de râie şi de rapân, ai să faci păduchi şi lindini, şi de pureci nu te vei mântui" (Gorovei, **op. cit.** 1953). „Cine păzeşte Lunea şi nu face leşie, pe ceea lume Sfânta Luni îl scapă dela greu. „Luni nu se face leşie, că pe ceea lume martirii o beu". (Voronca, **op. cit.** 276, 271). Aceeiaşi credinţă o au şi Germanii (Wuttke, **op. cit.** p. 59).

Din potrivă, la Bulgari, femeile au obiceiul să spele numai Lunea şi Joia; afară de aceste zile, nu e bine să se spele rufe (**Sbornik zanarodni umotvorenija**, V, 114).

14. „Nu e bine să te speli pe faţă cu apă Lunea, căci e rău de urât" (Rev. **Ion Creangă** VI, 111). „Lunea să nu te lai, că e rău de urât" (**ibid.** IV, 182). „Fetele cari se vor spăla Luni cu apă adusă de Dumineca, nu se vor mai mărita" (Cal. **Ion Creangă**). „Luni să nu te lai, că te ia (de nevastă un om) bătrân. Bărbatul sau femeia, de se lau Luni, rămâni văduvi. Fata să nu se leie Luni, că-i mor fraţii, de are mai mari. „Luni să nu te lai de uri, ca să nu ai uri peste săptămână" (Voronca, **op. cit.** 271).

15. „Lunea nu e bine să-şi taie cineva unghiile, căci îşi va căpăta vrăşmaşi şi-l vor urâ prietenii" (S. Fl. Marian, **op. cit.** I, 101). „Când tai unghiile Lunea, se zice că vei fi urât de lume şi toată săptămâna aceea îţi va merge rău" (Rev. **Ion Creangă** VI, 143; ibid. IV, 240, 302).

Această credinţă e foarte răspândită în Europa. La Abruzzesi (Italia) se crede însă, din potrivă, că cel ce-şi taie unghiile Lunea va fi ferit de dureri de cap (G. Finamore, **Credenze**, p. 53).

16. „In această zi să nu se ia ouăle din cuibar, căci găinile nu se vor mai oua acolo" (S. Fl. Marian, **op. cit.** I, 100; Rev. **Ion Creangă** III, 338, 339, 340; IV, 240; Gorovei, **op. cit.** 2915). „Lunea nici să iei, nici să numeri ouăle din cuibar (Gorovei, **op. cit.** 1958).

17. „Nu-i bine să numeri găinile Lunea, că n'ai noroc la ele" (Rev. **Ion Creangă** VII, 146). „Când numeri ceva Lunea, se zice că vei pierde din numărul acela până săptămâna viitoare" (**ibid.** VI, 143).

18. „Când îi pune cloşcă Lunea, îţi scoate numai cocoşei" (**Şezătoarea** I, 51). „E bine să pui cloşca în zi de dulce, că ies mai multe găini ce se ouă, şi mai ales Lunea, capul săptămânii; dacă o pui în zi de post, ies mai mulţi cocoşi" (Rev. **Ion Creangă** III, 149).

19. „Lunea nu este bine a se reteza stupii, căci fiind zi de post, le va merge rău şi vor seca stupii" (Calend. **Ion Creangă**).

20. „Lunea nu se umple borş, că se scaldă dracul în el" (Gorovei, **op. cit.** 1952). Lunea nu se umple borş, că, pe ceea lume, morţii îl beau (Voronca, **op. cit.** 270).

21. E o credinţă veche şi foarte lăţită la Români că cel ce se apucă să postească Lunea, acelui în multe privinţe îi va merge bine. Orice-şi propune duce la bun sfârşit. Aşa nevestele, care n'au copii şi doresc să aibă, dacă postesc douăsprezece Luni dupăolaltă, cred că vor naşte copii (S. Fl. Marian, **op. cit.** I, 100; Gorovei **op. cit.** 1960). „Lunea cei mai mulţi oameni postesc, crezând că e bună pentru boale. „Doamne, soro dragă, pe mine mă dureau ochii de nu mai ştiam ce să fac! Şi de când m'am prins c'oiu posti Lunea, parcă mi-a luat cu mâna", aşa povestia o femeie care suferia de ochi şi care n'a mai mâncat de frupt Lunea" (**Şezătoarea** III, 199—200; comp. Voronca, **op. cit.** 270). „Lunea nu se mănâncă frupt: păţeşti ceva şi, pentru vite, e rău de dihănii" (Gorovei, **op. cit.** 1961). „Poporul zice că Lunea este a sfinţilor îngeri sau voivozi şi e bine să se postească fiindcă, când moare omul, atuncea vin Sf. Mihail şi Gavril, cari iau sufletul, cu milă şi blânzi, iar nu mânioşi" (ibid. 1949). „Lunea să posteşti pentru viaţă, ca să ai zile lungi; e de mare ajutor pentru noroc şi ori-ce, pentru sănătate la om şi la vite, dar de o înfruptă omul, se îmbolnăveşte. Lunea tare să mânie dacă s'apucă oamenii s'o ţie şi mănâncă (frupt). Pe ceea lume zice: „M'ai mâncat tu pe mine, te mănânc şi eu!" „Sf. Luni se posteşte că ţine cea dintâiu cheie dela raiu" (Voronca, **op. cit.** 268—270). „Lunea se posteşte, ca să trăiască copiii sau vitele" (Rev. **Ion Creangă** II, 100).

Tot astfel postesc Lunea şi Huţulii din Bucovina, ca să le meargă bine vitelor şi să li se împlinească orice dorinţă (Kaindl, **Die Huzulen**, p. 89).

I. AUREL CANDREA

Slove pentru Lety

Chemare

Curge-albastră luna peste sat
ca un rîu de primăvară revărsat.
Stele'n limpezişul cerului au isvorit;
undeva'ntr'o claie proaspătă de fân cosit
Vântul, — mângâiat de sară s'a culcat
şi nu ştie că'n grădină
florile de dorul lui suspină...

Vino!...
Te vei strânge lângă mine 'nfrigurată,
braţele-mi vor fi în jurul tău inel molatec.
şi-ai culege de pe gura-ţi bujorată
balsam blând de crâng sălbatec;
iar adâncul ochilor tăi largi
se va umple ca o amforă cu apa serii
şi'ntre gene lungi să spargi
două lacrime... mărgelele tăcerii...

Elegie

Toată noaptea singur am umblat pe uliţi;
te-am chemat cu glasul stins şi tremurat.
Gândul meu sburdalnic, veşnic aripat,
s'a sbătut în mine ca străpuns de suliţi.

Mi-am simţit, deodată, ochii calzi şi uzi;
aşteptam din umbră, albă, să răsai
şi să vii, sfioasă, mânele să-mi dai...

Te-am chemat cu glasul stins, cu ochii uzi...

Mâni împreunate am'nălţat spre cer
şi Singurătatea mi-a căzut în braţă,
mi-a pătruns în suflet albă ca o ceaţă...

Mânile zadarnic le-am 'nălţat spre cer...

Privelişti în zori şi gânduri...

Zarea'n depărtare, genele ei roşii, —
grele de odihnă, — şi le-a desfăcut
şi lumina blondă ca un rîu crescut
a'nceput să curgă spăimântând cocoşii.

Cu ochi largi şi limpezi, zorile-au venit
şi m'au prins c'o floare 'n mână în grădină.
Trist, ascult cum vântul deşteptat suspină
şi cum trece Vremea'n grabnic fâlfâit.

...Dac'ai fi aicea, te-aş luà aproape
şi ţi-aşi prinde'n părul c'o şuviţă albă,
flori înrourate, frunze mari de nalbă,
şi am stà'n lumină cerul să ne'ngroape...

Am privi cum vine, goală, dimineaţa
îmbătată parcă de miasme crude —
şi-am porni şi noi'n câmp, în ierburi ude
s'ascultăm cum suie, colcăind viaţa...

Lângă noi, şăgalnic, Soarele-ar veni
şi ţi-ar risipi zâmbete pe faţă,
sălbi pe sâni, brăţări pe plăpânde braţă,
şi în ochi nădejde nouă ţi-ar sădi...

. . . .

Zarea'n depărtare, largă, s'a deschis.
Soarele se-arată cald şi bujorat.
Sufletu-şi se sbate, cearcă spăimântat
să-mi încătuşeze cel din urmă vis...

ZAHARIA STANCU

Din „Omie şi una de gândiri"

275.

Intre cameni şi lucruri vechi, nu poţi să ai decât gânduri vechi.

276.

Când ai o credinţă, ţi se iartă şi lucrurile urîte pe cari le faci. Lipsa de credinţă, însă, nu e scuzată nici de frumuseţea operei tale.

277.

Orgoliul ne împinge să socotim nu numai acţiunile, dar chiar intenţiile noastre, superioare realizărilor laborioase ale celorlalţi.

278.

Bătrâneţea începe din clipa când nu mai vrei să vezi pe nimeni spânzurat.

279.

Nu aleargă nimeni după fericire, căci vanitatea noastră n'o mai doreşte.

Dacă ne-ar întreba ursitoarele:

— Iţi dau bani, glorie, mărire, femei, satisfacţia tutulor ambiţiilor, — dar odată cu ele nu-ţi dau fericirea...".

Sau:

„— Nu-ţi dau nimic din toate acestea, dar îţi dau fericirea, — care din noi ar alege fericirea?

280.

De nimic nu se satură omul mai repede ca de bine. Totuş, fereşte-ne, Doamne, de un nou războí!

VICTOR EFTIMIU

LIVIU MARIAN

Un detractor al lui Eminescu: N. Xenopol

Cu un an înainte de prima manifestare a nebuniei lui Eminescu s'a tipărit în ziarul bucureştean **„Telegraful"** (1882) un pamflet la adresa poetului. El purta titlul **„Portret"** şi avea de autor pe N. Xenopol. Eminescu era atunci redactor la ziarul „Timpul", poetul se dedicase carierei, aşa de grele şi ingrate de jurnalist politic, din nevoe: îi trebuia o bucată de pâne! Şi ştim, din gura lui şi a prietenilor săi, cât a suferit dânsul pe urma acestei activităţi neîntrerupte de salahorie gazetărească.

Cu toate nemulţumirile şi supărările de ordin material şi moral, Eminescu a ştiut totuşi să-şi facă cinstit datoria, nu atât pentru plată, cât pentru a-şi apăra convingerile sale politice, la care a ţinut cu consecvenţă şi demnitate până la sfârşit. Ironia sorţii însă a voit, ca detractorul său dela organul liberal „Telegraful", N. Xenopol, să primească cu timpul chiar aceste convingeri politice, pentru cari îl duşmănea pe Eminescu, şi să devie în 1913 (în guvernul conservator al lui Titu Maiorescu) chiar ministru de — industrie şi comerţ!

Avea multă dreptate B. P. Hasdeu, când scria, în 1889, în necrologul său despre poetul mort în casa de nebuni: „El va trăi, deşi a murit nebun. Şi a trebuit să moară nebun. E grozav a o zice! Să nu fi înebunit, el nu avea ce mânca. Mai rău decât atâta: ca să aibă ce mânca„ el fusese silit a-şi mânca inima, înlocuind avânturile poeziei, avânturi măreţe, avânturi, cari nu se pot vinde, prin acea proză de toate zilele a sterpelor lupte de actualitate, cari îi aduceau **o fărâmă de pâine, stropiţă în ascuns cu amare lacrimi** — prefaţa nebuniei".

Ca să putem înţelege încă mai bine, cu ce amare lacrimi îşi stropea Eminescu pâinea se de ziarist, reproducem articolul adversarului său politic dela „Telegraful" 1).

Biografii lui Eminescu ar trebui să introducă în monografiile lor un capitol special despre aceşti detractori, cari au adăugat, la suferinţele fizice cunoscute, încă şi suferinţii morale, poate mai dureroase decât primele pentru firea sensibilă a poetului.

Liviu Marian.

PORTRET

Acei, cari cunosc deaproape pe d-l Eminovici (citiţi Eminescu, vă rog!), vor recunoaşte acest portret. Adeseori privirile trecătorului sunt atrase de un individ cu un ciudat cap în patru muchi, astfel cum bucureştenii vor fi văzut uneori la lucrătorii bulgari (cu ocazia canalizării Dâmboviţei, este dat fie căruia să constate acest fapt). Acest individ poartă pantaloni vineţi, un gheroc negru de împrumutat şi o pălărie neagră, mare, întocmai ca aceia a nemţilor, cari umblă cu flaşnetele în spate. E pururea plin de noroiu şi faţa şi mânile sale poartă nenumărate urme de negreală violetă. Cizmele le înlocueşte adeseori prin papuci şi în acest hal i se întâmplă uneori să intre pe la Hugues, spre a căuta vre un stăpân din ai săi, care, nu ştie sărmanul, unde să se ascunză mai curând, spre a nu fi văzut de fostul grădinar. Dăm aici signalmentul exact al acestui bizar personagiu, căci pe la ora mesei, de-l întâlnim pe stradă, e bine să te fereşti de dânsul. Şi de altminteri nu e bine să stai cu el de vorbă. Cine a citit poeziile sale: **Impărat şi proletar, Strigoii,** nuvela sa **Sărmanul Dionis,** care pe lângă o necunoştinţă deplină a limbei române cuprind nenumărate exemple de aberaţiune mentală, — acela desigur îl va ocoli cale de o poştă.

Cât a scris numai poezii, era destul de inofensiv. Dar ce să-ţi închipueşti? Băiatul are oare-care imaginaţie, şi într'o bună dimineaţă părăsind fructuoasa meserie a pastramagiilor (o industrie foarte răspândită în Botoşani, dar din păcate e toată în mânile Bulgarilor), şi-a pus în minte să ajungă om mare: îndată şi-a găsit o opinie, e cesarist şi în genere toate ideile sale se potrivesc cu o stare de lucruri şi cu o epocă, care nu poate fi alta decât aceea a lui Ciubăr-Vodă. Pe urmă a citit câteva ispisoace din vremea aceluiaş potentat şi şi-a creat o limbă împestriţată numai cu cuvinte slavone — o bulgaro-manie instinctivă. Cu toate acestea individul nostru a citit pe Schopenhauer, aşa încât în două fraze în stilul cronicarilor îi scapă câte o expresiune de acestea: „lucrare de resumţiune a unor elemente antice presistente", de-ţi vine, să-ţi ţii coastele de râs, nu altceva.

Până acum tot merge, dar de când s'a făcut rău de tot, de când amicii săi tremură, să nu se fi întâmplat ceva sub craniul său pătrat, şi din momentul ce şi-a schimbat terminaţia numelui de ovici în escu, de atunci nu vorbeşte în fiecare zi decât de „mândria sa de rasă", de „sângele strămoşilor noştri, care se revoltează în vinele sale". Toţi acei, cari nu poartă faimosul sufix, sunt pentru dânsul nişte venetici, nişte inamici ai naţionalităţii române, nişte trădători vânduţi străinilor. Chiar sub terminaţiile în escu d-l Emin-escu ştie să găsească originea ascunsă a familiilor.

Cu alte cuvinte d-l Eminovici se serveşte acum de acelaş sistem, cu care erau combătuţi membrii Junimei din Iaşi, taxaţi de toate părţile de: ovrei, nemţi, trădători şi câte altele. Acel sistem era întrebuinţat de bucureşteni în glumă; d-l Emin-ovici însă îl exploatează în serios şi crede că-i va putea ţine loc de program politic. Prin aceasta putem avea o idee despre seriozitatea personagiului în chestie.

Nu mai încape îndoială că la un asemenea individ oarecari circomvoluţiuni cerebrale trebue să se fi desvoltat într'un mod cu totul anormal. Zicem cu totul, căci cazuri ca acele ale d-lui Emin-ovici, sunt foarte rare. Avem până acum pe omul, care se crede cucoş; pe acel, care-şi închipue că e o umbrelă şi stă toată ziua într'un ungher, pentru a se usca, etc. Dar pe omul care se crede român şi vorbeşte de sângele strămoşilor, fiindcă şi-a schimbat terminaţia numelui din ovici în escu, aceasta nu s'a mai văzut. Desigur că doctorul Maudsley în vre-o nouă ediţie a cărţii sale **Hathology of Mind** va trage toate foloasele din exemplul ce-i aducem aici. Ne e teamă însă că Maudsley va rândui d-lui Emin-ovici o cură îndelungată în vreun stabiliment, bunăoară, la Mărcuţa... Ce zic: poate se va convinge şi doctorul, că nici un loc nu e mai potrivit pentru individul nostru decât însăşi redacţiunea **Timpului**.

N. XENOPOL

1) „*Literatorul*" răposatului *Al. A. Macedonski* (poet şi el!) s'a grăbit să reproducă pamfletul în Nr. 4 (April 1882) al revistei sale (pag. 240—241).

Vederi din Carpaţi

de IOAN SLAVICI

I

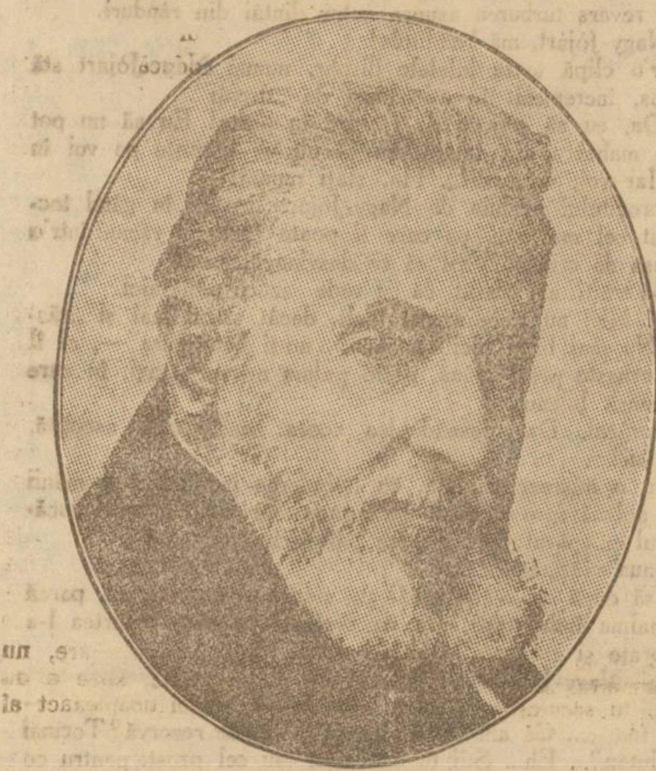
ROSTUL EXCURSIUNILOR

Astă-vară câţi-va dintre prietenii mei au luat hotărîrea să facă împreună o preumblare pe la Răcoasa şi pe la Câmpuri la Soveja şi de acolo prin munţii Vrancei spre obârşiile Putnei.

Aducându-mi aminte cele scrise de A. Odobescu despre Vizantea şi Soveja şi însufleţirea cu care-mi vorbia despre frumuseţele Vrancei, i-am rugat pe acei prieteni să mă ia şi pe mine cu dânşii.

Am prins încă din timpul copilăriei mele slăbiciune pentru asemenea preumblări făcute numai în vederea mulţumirii de a le fi făcut, şi atât în timpul tinereţelor mele, cât şi mai târziu am făcut multe aşa zise excursiuni de plăcere la început singur, iar mai târziu în tovărăşia vre-unui prieten, cu familia mea, cu elevii ori cu elevele mele, şi zilele petrecute în asemenea cutreierări sunt cea mai plăcută parte a vieţii mele. Lasă că e viuă şi cu deosebire senină mulţumirea ce te cuprinde când stai uimit în faţa frumuseţelor naturii, dar mulţumirile de felul acesta sunt totodată comoară dăinuitoare a vieţii, căci ele ţi se reivesc în suflet şi-ţi însenineaază lumea de câte-ori ţi le aduci aminte. Nici odată însă mulţumirile de felul acesta n'au fost în sufletul meu atât de vii ca acum, la bătrâneţe, în faţa vederilor din munţii Vrancei şi, bucurându-mă de cele ce se desfăşurau sub ochii mei, eram cuprins de înduioşare şi-i plângeam la tot pasul pe cei ce n'au parte de asemenea mulţumiri.

Cu deosebire neuitate sunt mai ales preumblările făcute în timpul copilăriei şi în al tinereţelor, căci pe urma lor se revarsă asupra întregei vieţi o lumină dulce, şi de aceea aşa zisele excursiuni şcolare, fiind făcute cu priceperea cuvenită, sunt una din cele mai mari binefaceri.

D. IOAN SLAVICI

Judecă greşit cei ce se gândesc, când vorba e de asemenea excursiuni, la foloase practice, la cunoştinţele de tot felul, pe care le câştigă excursioniştii, ori la înrîurirea priincioasă în ceeace priveşte desvoltarea trupească a excursioniştilor. Bine e fără îndoială să vezi multe şi să cunoşti natura din propria ta intuiţiune. Nu mai puţin bine e să faci mişcare în aer liber, să osteneşti urcând şi coborând, să mănânci cu poftă şi să dormi dus după ce te-a răpus osteneala.

Acestea nu sunt însă decât un fel de accesorii ale excursiunilor, foloase de mâna a doua, pe care poţi să le ai şi preumblându-te de ici până colo prin împrejurimile bine cunnoscute ale satului ori ale oraşului, în care-ţi petreci viaţa.

Excursiunile făcute în timpul copilăriei şi'n al tinereţelor au în vedere mai presus de toate formarea caracterului.

Umblând de ici până colo fără ca să urmărească vre-un folos practic, viitorul om se deprinde a voi cu tot dinadinsul şi se oţeleşte ostenind, încordându-şi puterile, înfruntând fel de fel de primejdii, învingând greutăţi, răbdând la foame, la sete, şi fie la arşiţă, fie la frig, toate aceste numai în vederea mulţumirilor senine şi cu desăvârşire impersonale, de care-şi face parte umblând cu ochii deschişi prin lumea lui Dumnezeu.

Pentru cel nedeprins cu asemenea mulţumiri lumea e pustie şi urîtă, iar lepădarea de sine e prostie; nesuferită îşi face viaţa cel osândit a-şi căuta mulţumiri numai mâncând şi bând, satisfăcându-şi poftele totdeauna neistovite şi alergând după plăceri trupeşti. Rob al slăbiciunilor sale e cel ce trăieşte numai cu trupul, şi om liber, stăpân pe sine, însuşi se face numai cel îndrumat spre cele sufleteşti, care sunt totdeauna împreunate cu lepădarea de sine. Iar îndrumarea aceasta ni-o dăm noi înşi-ne stând cuprinşi de uimire în faţa nemăsuratelor comori de frumuseţe ale naturei.

Dar excursiunile şcolare au fost introduse sunt acum o sută de ani în Elveţia ca cel mai firesc mijloc pentru cultivarea simţământului patriotic.

E cuprins fiecare de înduioşare când îşi aduce aminte de locul său natal, numai însă dacă şi-a petrecut zilele copilăriei bucurându-se de viaţă. Ceeace ne înduioşază e dulceaţa, pe care ni-o revarsă în suflet reamintirea bucuriilor, pe care le-am avut odată. Iubim locurile unde am trăit ceasuri plăcute, şi scumpi ne sunt toţi oamenii, care într'un fel ori într'altul ni-au îndulcit viaţa. Locurile, în care n'am trăit, ne sunt indiferente, iar acelea, în care am avut suferinţe, ne sunt urgisite, încât reamintirea lor ne umple inima de amăriciune.

Dacă voim deci să desvoltăm în inima viitorului cetăţean iubirea de ţară şi de neam, avem să-l preumblăm de ici până colo şi să purtăm de grijă, ca el să aibă de pretutindeni pentru toată viaţa reamintiri plăcute. Numai aşa pot să-i fie dragi atât locurile, cât şi oamenii din ţara lui. Declamaţiunile, cântecele şi serbările patriotice ori exagerările istorice sunt mofturi seci pentru cei ce nu-şi cunosc ţara şi neamul din propria intuiţiune. Aceştia ţin la ţara lor numai dacă pot să trăiască pe nemuncite în mijlocul ei.

Fiind aşa, excursiunile au să fie făcute a'ndelete şi cu plăcere, numai la nevoie în trăsură, mai rar călare şi cel mai bine pe jos.

Excursiuni făcute pe calea ferată, în automobile ori, poate chiar cu aeroplanul sunt întreprinderi excentrice. Cu atât mai vârtos sunt excentrice excursiunile făcute peste hotarele ţării, bună-oară prin Grecia, prin Boemia, prin Polonia, prin Italia ori chiar la Paris.

Nu doară că n'ar fi plăcute şi instructive şi acestea. Din contră! Cea mai adâncă dintre durerile bătrâneţelor mele e că împrejurările nu mă iartă să mai văd Veneţia, Neapolul, Milanul, Roma şi Forenţa, unde am avut atâte mulţumiri sufleteşti. E însă lucru anapoda să alergi prin ţări străine câtă vreme nu te-ai învrednicit să-ţi cunoşti ţara şi poporul, din care faci parte.

Putem să ne cunoaştem ţara şi din descrieri făcute de alţii, din ilustraţiuni şi mai ales din reproduceri cinematografice. Vorba e însă, că numai cele trăite azi ici, mâne colo, pot să dea tăria simţimântului patriotic.

Din gândul acesta a pornit în mine îndemnul de a descrie pe scurt excursiunile, pe care le-am făcut prin Carpaţii noştri pentru ca să-i fac şi pe alţii doritori de a umbla în căile în care am umblat eu.

Ţin, mai înainte de toate, să încredinţez pe părinţi, că nu pot să le facă copiilor săi un mai mare bine decât purtându-i ori îndemnându-i să umble de ici până colo, fiecare în cercuri pe cât se poate de largi prin împrejurimile locului, unde trăeşte.

Vorba e că ei să prindă slăbiciune pentru asemenea cutrierări şi să se dosvolte în sufletul lor trebuinţa de a se dumiri din ce în ce mai îndeplin asupra lumii, în mijlocul căreia îşi petrec viaţa, şi de a-şi îndulci viaţa prin mulţumiri senine.

Eu încă pe la vârsta de doi-spre-zece ani am început să fac plimbări mai lungi şi le făceam mai ales singur pentru că nu-mi găsiam tovarăş. Singurătatea îmi era plăcută fiindcă singur nu mi-se ura nici-odată, nu mă plictisia nimeni mă opriam când voiam, mă abăteam după placul meu din drum, făceam ce voiam, nu atârnam de nimeni. Una din cele mai plăcute părţi ale vieţii mele e o călătorie de vre-o şase săptămâni, pe care am făcut-o singur pe jos. Azi, la vârsta în care mă aflu, nu sfătuesc cu toate aceste pe nimeni să facă ceeace am făcut ei. Imi dau seamă că prea am fost îndrăsneţ şi mă prinde adese-ori mirarea, că nu mi s'a întâmplat nimic.

Preumblându-mă apoi cu alţii, m'am încredinţat, că cel ce-şi face preumblările cu alţii vede cu mai mulţi ochi şi judecă cu mai multe minţi, şi rău nu e nici să te deprinzi a te potrivi cu alţii.

Mai e, pe lângă aceste, şi că e dureros să te bucuri singur şi că bucuriile împărtăşite cresc, încât drumeţii sunt mai voioşi când sunt mai mulţi.

N'avem însă să perdem din vedere îndrumarea ce ni-o dă Românul.

Românul nu pleacă adecă singur la drum mai lung, ci se întovărăşeşte cu alţii, oaleni de seama lui, iar cei plecaţi împreună se ajută la nevoe între dânşii. Când dau bunăoară de vre-un pripor, atât la **mânec**, adică la **urcuş**, cât şi la **clin**, adică la **coborâş**, pun umăr la umăr. Nu însă cu ori-şi cine intră Românul în asemenea întovărăşiri. De aici vorba: **„N'am a face cu el nici în clin, nici în mânec"**, adecă nici la deal, nici la vale. Când pleci dar la drum, ai să te însoţeşti numai cu oameni de seama ta, cu care te poţi nărăvi în toate împrejurările, nu însă şi cu de aceia, cu care nu poţi să ai a face **„nici în clin"** „nici în mânec".

De aceea excursiunile făcute de şcolari sunt bune chiar şi dacă nu sunt făcute sub conducerea vre-unuia dintre învăţători. Pe lângă toate cele-lalte îi mai şi apropie sufleteşte pe cei ce iau parte la ele.

(In nr. viitor: **Strâmtori**.

Ioan Slavici

Mulţumire

Pe dincolo de visul,
frumos, de-o zi şi noapte,
incepe altă lume,
ce-i poate mai frumoasă
în cupa dimineţii
albastre, luminoase...

Şi totuşi parcă stărui
s'opresc clipita 'n cale,
a zilei ce se duce...!

Ştiu eu Le-o fi mai bine şi mai frumos pe lume,
de mâine dimineaţa?

Dar ştiu că astăzi-s una,
cu noaptea şi cu ziua,
ce-mi fură leagăn dulce
de zâmbet şi nădejde,
ce-mi aromiră gânduri şi gesturi şi credinţe...

Şi totuşi de v'aş ţine,
cu mine-o veşnicie,
o, spune-mi albă soră a nopţei de blândeţe,
n'ar plânge 'n zări chiemarea
şi tânguirea celor
desmoşteniţi de mine?
Şi spune-mi noaptea-albastră,
cum ţi-ar mai pune zorii cununi de iasomie,
pe creştetul în friguri,
— vărsând din cupa plină
atâtea visuri nouă şi atâtea gânduri bune,
pentru cei mulţi, ce astăzi
sunt covârşiţi de dorul
clipitelor de mâine —,
de-ai fi cu mine numai şi pentru mine doar?...

O, nu, nu vreau belşugul
cerut de-atâtea inimi,
plecaţi şi voi departe,
— grăunte 'n fundul mării —

De dincolo de visul,
frumos, de-o zi şi-o noapte,
începe altă lume, —
Din cupa dimineţii, sorbi-vor însetaţii
licoarea caldă-a vieţii...

Otilia Ghib

Contribuţii la istoria literară contimporană

Alegerea lui Barbu Delavrancea ca membru activ al Academiei Române

Intr'o scrisoare adresată lui B. Delavrancea, d. I. G. Negruzzi îi anunţă că-l va propune membru activ al Academiei. La această scrisoare Delavrancea răspunde prin următoarele rânduri:

I.

Scumpe Domnule Negruzzi,

Fireşte, primesc cu mulţumire, — adică aş primi cu m. mulţumire onoarea ce mi-ar face cea mai înaltă instituţie a ţărei.

D-tale îţi voi rămâne recunoscător. E a doua oară când te munceşti pentru mine. Dator ţi-am fost şi-ţi sunt. Când mă voiu plăti şi mai ales cu ce mă voiu plăti?

DELAVRANCEA

De trei săptămâni n'am părăsit patul. Bolnav. Azi e prima oară — de talia aceasta, când mă dau jos din pat. Sunt m. mai bine.

Cu dragoste şi cu devotament, al d-tale

Barbu Delavrancea

16 Mai 1912

In şedinţa de la 19 Mai 1922, d. preşedinte Iacob C. Negruzzi citeşte următoarea expunere a activităţii literare a lui B. Delavrancea.

Domnilor Colegi,

„Mulţi s'or fi mirând cum un autor atât de cunoscut, de original şi de talentat, cum este d. Barbu Delavrancea, este propus aşa de târziu ca membru activ al Academiei Române. Dar dv. ştiţi că locurile noastre sunt mărginite; avem douăsprezece scaune pentru literaţi şi filologi împreună...

Ceeace nu s'a putut face până acum, secţia literară propune să se facă astăzi. D. Barbu Delavrancea este unul din prozatorii noştri de frunte. Debutând ca autor de nuvele, d. Delavrancea s'a făcut întâiu cunoscut prin publicarea volumului intitulat „Sultănica" şi care cuprinde şase nuvele. Această publicaţie i-a stabilit de îndată reputaţia de autor de talent; au venit apoi printre altele, în deosebite rânduri volumele „Trubadurul" cu şapte novele şi „Intre vis şi viaţă" cu cincisprezece; au apărut după acestea: volumele „Hagi Tudose" şi romanul „Paraziţii" — acesta încoronat de Academia Română. Iar acum în urmă d. Delavrancea a scris cunoscuta trilogie dramatică: „Apus de soare" — premiat şi acesta de Academie, — „Viforul" şi „Luceafărul" tragedii cari au făcut un efect atât de mare pe scena Teatrului Naţional. D. Delavrancea s'a distins prin limba sa frumoasă, stilul său concis şi imaginaţia sa bogată.

„Trilogia" care înfăţişează în mod aşa de strălucit figura măreaţă a lui Ştefan cel Mare, caracterul bolnăvicios şi crud al lui Ştefănţiă Vodă şi chipul luminos al lui Petru Rareş, este un monument ce va rămânea şi în literatura nooastră şi pe scena Teatrului Naţional.

Cum vedeţi, scrierile literare ale d-lui Barbu Delavrancea sunt însemnate şi numeroase. In virtutea lor, secţia literară îl propune ca să-l alegem ca membru activ între noi şi nu se îndoieşte că plenul Academiei va confirma propunerea ce vă face".

Se procede la vot, al cărui rezultat este: votanţi 26; voturi pentru 20, contra 6.

D-l preşedinte anunţă că propunerea întrunind două treimi, conform art. 24 din statute, proclamă membru în secţiunea literară pe d. Barbu Delavrancea.

* * *

Aflând despre propunerea făcută de d. I. Negruzzi în şedinţa din 19 Mai, Delavrancea scrie următoarea epistolă de mulţumire d-lui Negruzzi:

II

Scumpe d-le Negruzzi,

Iţi mulţumesc, d-tale, de marea onoare ce mi-a făcut „Academia Română". Mă vesti casierul D. V. Tocmai lucram la o piesă căci a dat Dumnezeu să pot umbla prin casă — când mi-aduse ştirea telefonul. Ştiu că d-ta ţi-ai pus toate puterile să mă alegi în Academie. Şi ai reuşit. Noroc şi sănătate să-ţi dea „Al-de-Sus".

Al d-tale cu toată dragostea şi cu tot devotamentul.

Barbu Delavrancea

19 Mai 912

In şedinţa dela 21 Mai a. c. se mai citeşte o altă scrisoare a lui Delavrancea adresată oficial d-lui preşedinte al Academiei:

Domnule Preşedinte,

„Vă mulţumesc d-voastră şi tuturora academicianilor cari mi-au făcut marea onoare de a mă alege membru activ al Academiei Române.

Onoarea aceasta — pe care n'am căutat-o — nu ştiu dacă o merit. Mă voi sili însă să mă apropii de înălţimea la care voinţa D-voastre suverană m'a ridicat, ca astfel să contribui, după puterile mele, la opera de cultură şi de regenerare a neamului nostru.

Imi pare rău, D-le Preşedinte, că nu sunt pe deplin întremat ca să pot lua parte la nepreţuitele şedinţe ale Academiei.

Incă odată vă mulţumesc D-voastre şi mai marilor mei colegi, cari au binevoit să mă scoată demn de a sta alături de Domniile-lor".

După moartea marelui scriitor, locul vacant a fost ocupat de distinsul nostru filolog D-l Ovid Densuşianu, care, în discursul său de recepţie, ne-a dat o minunată caracterizare a operei lui Delavrancea.

GH. CARDAS

Pe stradă...

Şi când te plimbi adese-ori pe stradă
De-alungul sclipitoarelor vitrine,
Sunt mii de minţi întoarse după tine
Şi mii de ochi avizi ca să te vadă!

Tu ai priviri şi mlădieri feline
Şi porţi, când treci dorită ca o pradă,
A crinilor candoare de zăpadă,
Zâmbind şi cochetând cu ori-şi-cine...

Dar tu nu ştii ce patimă nebună
Şi ce deslănţuire de furtună
Perfid aprinzi în sufletul ori-cui;

Un zâmbet vag, un fulger de privire
Şi faci să moară toţi de-a ta iubire
Frumoasa tuturor şi-a nimănui!

MIRCEA RĂDULESCU

Moşu

— Schiţă —

de GH. BRĂESCU

Mic, mic de tot, şchiop din alte vremuri, decând se purtau Nemţii cu coadă, zicea el, moşu era cunoscut în tot oraşul; tânăr însă nu-l ţinea minte nimeni. Aşa îl apucase lumea: sur, cu părul în sus, cu sprâncenele negre, stufoase încreţit la faţă ca un sbârciog. Trecea sprijinindu-se într'un băţ de corn lustruit şi oblu, umblând după tăiat lemne cu capra la spinare, cu ferestrăul dea curmezişul. Nu se învoia oriunde — avea casele lui şi era eftin: un blid de mâncare şi doi, trei gologani. Tăia lemnele liniştit, năsurat, cu un tic nervos, care-i strâmba gura şi barbişonul în ritmul ferestrăului. Lemnele le crăpa, stând într'un picior, echilibrându-se cu cel beteag, ca o echilibristă cu umbreluţa. Vorbea cu butucii ca cu oamenii: „fii de treabă strâmbule! Nu vrei să te spargi, hai? Stai, că-ţi arăt eu ţie..." Şi mic cum era răsucea butucul deasupra capului şi-l trântia icnind de căpătâiu, rămânând câtva timp răzimat în coada toporului, cântărindu-şi din ochi işprava. N'avea nume, sau dacă avea, decând i se zicea moşu, lumea îl uitase. Locui în ograda crâşmei din marginea oraşului, unde se aduna prostimea toată.

Moşul bea numai rachiu, până se'nchidea prăvălia: cinzacă, după cinzacă, tacticos, cu gesturi de preot care slujeşte, povestind de holeră, de cazaci, de Cuza şi avea invariabil pentru cine îl întreba, optzeci şi şase de ani.

Ingăibenia încet ca o gutue, care se coace; puterile îl părăseau pe nesimţite. Dela un timp se învoia numai cu tăiatul din ferestău, apoi ici, colo, două, trei lemne pe unde găsia, fără spintecat, la cucoane scăpătate, pentru un gologan. In cele din urmă, nu mai tăia de loc. Venia pe la curţile pe unde muncise odinioară şi se aşeza lângă poartă, la umbra gardului, aşteptând fără să ceară. Iarna intra deadreptul în bucătărie. Cucoanele îl miluiau, bucătăresele îl ospătau cu resturi de mâncare, iar conaşii făceau haz de senilitatea lui, pisându-l cu aceeaş întrebare: „Ea ce face, bre?..." la care, moşul răspundea cu ochii stinşi, râzând cu gură de copil de lapte: „şede pe canapé." Ne mai putându-se mişca se obloji în grajd, lângă bivoliţă, la curtea judecătorului de pace, om închis şi avar, singurul la care toată viaţa, moşu tăiase lemne numai pentru mâncare, din ce da Dumnezeu. S'o fi gândit moşul atunci să-şi plătească astfel şi din vreme, chiria unui colţ pentru bătrâneţe?!...

Judecătorul asista în fiecare dimineaţă cu o haină veche, îmbrăcată peste cămaşa înflorită de noapte, cu gulerul ridicat la mulsul bivoliţii. Măsura laptele şi-l punea singur la foc pentru ca să nu-l amestece „tâlhăriţa" cu apă. Prezenţa moşului pe care-l simţia suflând ca un puiu de găină la spatele lui, îl irita în fiecare zi mai mult.

— „I-ascultă", zise el bucătăresii „tâlhăriţa intrând în bucătărie. „Mult o să şadă beţivul ăsta la noi?"

— „Dă conaşule..."

— „Ce-i la mine, han?"

— „....."

— „Hotel?"

— „....."

— „Crâşmă?"

— „Dă, voia-i la mata conaşule... Se hodineşte şi el pân'o muri, că mult nu mai are săracul!"

— „Şi mâncarea cine o plăteşte?"

— „Da ce gândeşti mata, că mănâncă?..."

— „Lesne e de vorbit pe spinarea altuia..."

— „Ii face coniţa aşa, câte-un ceaiu de se mai încălzeşte.. Cu asta se mai ţine."

— „Ceaiul nu costă parale?"

— „Ce-i dragă, ce s'a întâmplat? Ce răcneşti aşa?"

— „De moşu, coniţă. Zice conaşu să nu mai stea în grajd".

— „Vaai!..."

— „Niciun vai. Nu vreau să-l mai văd. Du-te Catincă şi spune-i să plece imediat."

— „Nu mă duc, conaşule să ştiu bine că mi-i da o mie de galbeni..."

— „Spune-i tu Mioară..."

— „Da tu de ce nu-i spui?"

— „Crezi că nu-i spun?"

— „Vasile!... Vasilică!... Basile je te prie... Dacă mă iubeşti, laisse-le... Ai să răceşti!..."

— „Scoal deacolo!"

— „....."

— „Pleacă d'aci!"

— „....."

— „Ridică-te când îţi spun, că te ia dracu!" Şi repezindu-se înfuriat, judecătorul îl mişcă cu piciorul. Dar capul moşului, cu părul sur de un veac, se rostogoli descoperit în lumina uşii, cu ochii sticloşi, galben ca de ceară cu gura strâmbată de un rictus nevinovat de copil de lapte.

— „O trăsură!... Catinco, dute degrabă după trăsură, să nu moară moşul la noi... Sau mai bine adă un cotiugar să-l ducă la spital!..."

Il aşezară ţapăn în căruţa de scânduri, care porni grabnic, acoperit c'o manta putrezită înaintea lui.

Fiind în ajunul Crăciunului, spitalul pentru a scăpa de grijă, îl trimise la primărie sub cuvânt că-i mort de moarte naturală. De aci fu înaintat cu adresă la cimitirul oraşului — altă autoritate — unde aşteptă trei zile pe canapé de zăpadă, căci nu se găsia cine să-i sape groapa.

GH. BRĂESCU

LITERATURA STRAINA

ARDENGO SOFFICI

Din jurnalul de Bord

Traducere de TH. SOLACOLU

13 Ianuarie

— Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însu-ţi

— Aproapele tău cel mai de aproape eşti tu însuţi.

Admirabil. Să începem dar prin a ne iubi pe noi înşine.

14 Ianuarie

Deschid fereastra, şi în ciuda amurgului care mătură văzduhul îngheţat, mă cufund cu totul în cerul înstelat. Ce noapte, prieteni!

Gânditu-v'aţi vreodată, că dacă am putea număra toate stelele, dacă ochii noştri ar avea o putere de câteva mii de ori mai mare decât aceea pe care o au şi ar putea distinge aştrii cei mai depărtaţi, tot cerul ni s'ar părea atât de plin, atât de compact, fără un petec de întuneric, că ne-am simţi ca subt o boltă de foc?

Ideea aceasta îmi năzări pentru întâia oară acum câţiva ani, la Milano, într'o capelă la Sant 'Ambrogio Vecchio, subt o cupolă bizantină în mozaic de aur — şi de atunci, întotdeauna — nu ştiu dece — mi-a umplut sufletul de bucurie.

Dar tot acolo, în mijlocul cupolei mai era şi un Dumnezeu, în roşu şi albastru, care distona spăimântător...

16 Ianuarie

Răsfoind notiţele proectelor mele literare, pescuiesc aceste însemnări pentru un studiu asupra lui Rodin:

„A se dovedi, A + B, lipsa de valoare reală a lui August Rodin ca artist. Puncte de sprijin:

— Inceputuri suspecte. Rodin elev şi secretar al mizerabilului sculptor Carier. Belleuse.

— Cea dintâi operă: Omul cu nasul rupt; (o falşificare după cei antici. Inceputul!)

Din cele trei perioade ale activităţei de sculptor a lui Rodin: Prima perioadă (maniera manuală): cea mai bună, cea mai cinstită. Rodin copiază natura cu dibăcie, ştiinţific chiar, lăsându-se acuzat că copiază cu adevărat (scandalul cu privire la Epoca de Bronz, 1877). Sf. Ion Botezătorul: Lipsă completă de artă; lucrare însă cu meşteşug executată. Bune imitaţii după trupul modelelor; excelente studii pregătitoare, cari au nevoie să fie lucrate.

— Nenorocirea însă e că trec drept opere de frumuseţe, deşi simţi deja în ele falsitatea manierei care va urma. Medalii şi diplome.

Perioada a doua, (maniera literară!). Rodin vrea să lucreze în „mare" — Imitaţie superficială după Michel Angelo şi după Donatello. Nimic omenesc, nimic simţit. Poză, pentru voinţa de a poza. Atitudini căutate şi gesturi (contorsiuni) stranii, fără nici o legătură cu viaţa, inespresive din punct de vedere plastic, şi în schimb considerate pline de profunde înţelesuri psihologice şi dramatice. Gestul Rodinian e gestul michelangelesc: Michelangelo sculptor, n'a exprimat niciodată senzaţiile lui în faţa vieţii; gesturile figurilor sale nu oglindesc o mişcare culeasă din lumea vizibilă: sunt mai de grabă gesturi intelectuale traduse în chip plastic. Lumea lui Michel Angelo, e o lume interioară, deflexivă, morală. Poate să nu emoţioneze, poate să nu placă, dar e legitimă şi se impune ca ceva cu adevărat profund, mare.

Gestul rodinian e şi el strein de viaţă, dar îi lipseşte raţiunea, interioritatea şi spontaneitatea. E un reflex, o maimuţăreală a gestului michelangelesc, şi de aceea lipsit cu totul de sens. O traducere de concepţie plastice degenerate în o mimică convenţională, la fel cu cea teatrală; a teatrului simbolist. Rodin şi Malterlink.

A se insista asupra vulgarelor atracţii clasice ale lui Rodin. Rodin insensibil faţă de mişcarea purificatoare impresionistă. Deformaţiuni baroce. Totul, în opera lui, e o reminiscenţă de muzeu, neasimilată, nerevăzută.

Rodin: Michel Angelo şi Donatello pentru uzul gazetarilor. Pretext pentru literatura lui Mirbeau. Pretenţii pentru înţelepciunea anatomică michelangelescă şi donateliană; însă „escamotage". Mâini şi picioare de efect. Draperii drept ornamentaţie şi umplutură. Pot fi confruntate cu locurile comune ieftine şi cu fraze de proză pseudo-decadentă.

Burghezii din Calais, Sărutarea, (a nu se încrede în fotografii). Dorinţă de sublim, academic însă, pentrucă în loc să caute măreţia în adâncirea realităţii vii, şi 'nchipue că o găseşte în imitarea vechilor maeştrii. Rodin reface pe Michel Angelo, aşa precum Monti refăcea pe Dante în Basvieliana.

A se vorbi despre influenţa literaţilor proşti asupra lui Rodin, incultul; — dezastruoasă. — Rodin, care se crede geniu, păgân, o forţă a naturii!

Gânditorul (Le Panseur): pastişă greco-michelangelescă din care se poate vedea mai bine nedestoinicia lui Rodin. Nu e un studiu de forme; nu e studiul unui trup în lumină; nu e expresiunea plastică a unei idei, cu toate că pretinde a fi toate acestea la un loc. E un bloc de banalitate, de falsitate şi de puerilitate, pretenţioase. Faţa bestială, umerii ciclopici, mâna stângă greoae, şi picioare enorme, înţepenite nimic, decât obişnuită literatură. Literatura lui Rodin! Literatură de cioplitor care a citit pe Ibsen şi pe Heredia!

Păgânismul lui Rodin! Centaurii, nimfele, Apollo.

— Vicleşugul cu mutilările.

A se povesti o vizită în atelierul lui. Lucrători cari îi lucrează marmora. Măsurători cu compasul. Monumente şi busturi pentru piaţete şi cimitire, la fel cu oricare altele. Atitudinea rece franceză şi burgheză, a omului. Sfiala, circumspecţia şi solemnitatea. Banalităţi asupra lui Dante cu privire la Poarta Infernului. Teatralitatea şi literatura ieftină a acestei opere. Incub mihelangelesc. Schimonosiri inutile, tragedie falsă, orori zadarnice. (A se cita cuvintele lui Totstoi despre Andreiew: „Andreiew vrea să înfricoşeze, dar nouă nu ne e frică"). Lipsa totală de modernitate în opera lui Rodin. Mereu reminiscenţe. Iterii à la De Max. (Admiraţiunea simptomatică a lui Rodin pentru desgustătorul balerin rus Niginski).

Balzac. Impresionismul lui Menardo Rosso, pus la contribuţie. „Rodin e cu adevărat Rodin, numai atunci când e Menardo Rosso".

Grabnică recădere în pseudo-sublim şi academic. Henri Becgue (bust à la Trenta costa) face trecerea la o a treia şi ultimă manieră.

A treia perioadă (modern styl). Ruina rodiniană Michel-Angelo-Liberty. Simbolism ornamental.

Filosofia lui Rodin! Falsa lui viziune despre univers. Rodin de acord cu Ricciotto Canudo! Turnul Muncii: tirbuşon ridicol înalt cât campanila din Pisa, după care s'a inspirat, şi menit să glorifice munca omenească! Concepţie belgo-americană. Iarăşi literatură.

Sentimentalismul bestial al figurilor de îngeri de pe turn. Estetică de fabricant de mobile în stil înflorit. Estetică de Luna-Park.

Rodin scriitor. Apostol, — însfârşit! — al artei gotice. A se răsfoi Cartea lui despre Artă.

Sfârşitul lui Rodin.

Minune, că nimeni n'a îndrăznit încă să spuie adevărul asupra acestui producător de geniale imitaţiuni. Motivul: şovinismul francez; lipsa, în Franţa, a unei critici independente; abilitatea negustorească a lui Rodin. Incopetenţa, ignoranţa, şi josnicul fetişism al străinilor.

Concluziuni. Neadăogând nimic la patrimoniul artistic occidental, neputând niciodată să pătrundă fondul vieţii, nefiind decât o umbră caricaturală a artiştilor de muzeu, — fals, manierat, superficial, şi în fond, scolastic, academic, — Rodin va rămâne astfel, în istoria artei, un exemplu de mediocritate glRorioasă, o figură — de-o altă specie, dar — interesantă mai presus de orice: ca Dupré al nostru".

Iată un studiu folositor, dacă l'aş scrie; dar obosit, de-aci înainte, să-mi restabilesc atâtea ingrate pângăreli, cred că n'am să-l scriu niciodată; şi recopiez aci aceste notiţe, numai pentruca să fi spus măcar o părticică de adevăr şi pentruca să dau o dovadă despre bunele mele intenţii.

Zâna albă

„Revue de Paris" începe să publice sub semnătura d-lui Fotiadis un lung studiu asupra unei femei de-o răpitoare frumuseţe, care a jucat un rol însemnat în viaţa câtorva poeţi francezi din veacul trecut. Se numia Maria Kalergis, nepoata lui Nesselrode, care a fost timp de patruzeci de ani cancelarul Rusiei. Mama ei era poloneză şi fu crescută la Petersburg unde primise o educaţiune franceză. Se căsători cu un nobil din Veneţia, naturalizat mai târziu grec. Acest Kalergis, cu care se căsătorise ea, descindea dintr'o veche familie veneţiană şi număra printre strămoşi pe însăşi Desdemona.

Maria Kalergis se despărţi de soţul ei şi începu să cutreere lumea, impresionând distinsa societate din Varşovia, Viena, Londra, Neapole şi Milano, până ajunse la Paris unde îşi stabili fermecătorul imperiu. Aci îşi petrecu vremea în mijlocul artiştilor, poeţilor şi muzicanţilor, care o descriau astfel: „o poloneză înaltă, cu o elegantă înfăţişare, cu pielea mai albă ca laptele, a cărei strălucire era scoasă în evidenţă prin părul de-un extraordinar roşu-auriu". Principele Louis Bonaparte îi compara ochii cu violetele.

Ea vru să cunoască mai întâi pe Chateaubriand, care în strivita lui bătrâneţe o deziluzionă şi apoi făcu cunoştinţa lui Alfred de Musset, care fu turburat de frumuseţea acestei „zâne albe".

Din fundul Ucrainei, d-na Hanska auzise de ea şi se temea grozav ca nu cumva s'o placă Balzac.

Theophile Gantier se îndrăgosti nebun de dânsa şi Maria Kalergis îi inspiră: „Symphonie en blanc majeur" din „Emaux et camées". Fiica poetului nu cunoştea amănuntul şi i l-a spus d-na Cosima Wagner, soţia lui Wagner care murise în palatul Kalergilor din Veneţia.

Pe patul de moarte, Henri Heine, avu fericirea s'o vadă şi „Elefantul alb" din „Romancero" îi este dedicat.

Zâna albă nu fu adorată numai de poeţi. Liszt şi Wagner au scris sub inspiraţia ei.

Nu s'a prea amestecat în politică deşi salonul ei era locul de întâlnire al capilor marilor mişcări. Războiul Crimeei micşoră din influenţa ei şi după 1870 deveni chiar o duşmană a Franţei.

NOTE

Franţa se pregăteşte să serbeze, în 1924, al patrulea centenar dela moartea lui Ronsard, marele poet, creatorul limbei poetice fraceze. Un comitet prezidat de d. Pierre de Nolhac, academician, ia iniţiativa serbărilor, şi va invita, guvernul să fixeze programul comemorării. Delegaţiuni ale tuturor ţărilor latine, vor sosi la Paris şi fără îndoială, că România va ocupa un loc de cinste, când ştiută este discuţiunea, dacă într'adevăr Ronsard... (banul Mărăcine) ar fi originar de pe malurile Dunărei, cum singur spune într'un sonet.

* * *

In Februarie viitor are loc la Academia Franceză primirea solemnă a lui Georges de Porto-Riche, marele dramaturg. Discursului de recepţie va răspunde poetul Henri de Régnier.

* * *

In librăria germană a apărut o nouă lucrare de Gerhart Hauptman „Phantom" în care un fost ocnaş îşi povesteşte amintirile.

* * *

Victor Margueritte, romancierul parizian, care anul trecut izbutise să provoace un enorm scandal cu „Garçonne" publică acuma un nou roman: „Le Compagnon". E tot atât de prost scris, ca şi cel dântâi şi lumea nu se mai ocupă de el.

* * *

Teatrele pariziene au pe afiş două piese noui scrise de autori cunoscuţi. Una: „L'Esclave errante" de Kistemaekers şi alta „Masque de Fer" de Maurice Rostand".

* * *

A făcut mare senzaţie la Paris decorarea lui Dranem cu legiunea de onoare. Dranem este un artist de varieteu şi café-concert, foarte iubit şi apreciat de parizieni şi de streinii care vizitează Parisul. Lumea se întreabă însă care sunt meritele acestui cupletist, pentru ca totuşi să capete o atât de frumoasă distincţiune?

Dranem, cu adevăratul său nume Armand Ménard, n'a fost decorat de ministrul artelor, ci de al prevederilor sociale, pentru că, foarte bogat, s'a gândit la nenorociţii săi camarazi de scenă, care, fie că n'au un egal talent, fie că nu sunt favorizaţi de soartă, mor săraci şi bolnavi. Dranem le-a clădit un azil şi guvernul i-a mulţumit pe această cale.

Literatura elenă

Antigona lui Sophocle

(Fragment)

Actul III (Scena I)

Corul

E fericit acela care 'n vieaţă
De-a soartei lovitură — a fost cruţat
Şi-amar, amar de-acel a cărui casă
Vreun zeu răsbunător a clătinat,
Nenorociri se-abat nenumărate
Pe toţi urmaşii săi necontenit,
Ca valurile mării când furtuna
Din negrele adâncuri le-a trezit,
Şi 'mpinse ne'ncetat de vântul Tracic,
Nisipul din afunduri răsturnând,
Se năpustesc isbindu-se de maluri,
Iar malurile le primesc gemând.

Destinul Labdacid îl văd şi-acuma,
Pe cei mai noi urmaşi s'a abătut; —
Niciunul din cei vechi, sdrobiţi de dânsul,
Să-şi mântuiască neamul n'a putut.
Un zeu — ca să-i sdrobească-i urmăreşte
Şi ei scăpare caută 'n zadar!...
Păreà că o lumină luminoase
Din Labdacizi pe ultimul vlăstar;
Dar vai! Deodată Hades din adâncuri
A repezit un val de sânge, — un nor —...
S'a 'ntunecat lumina albă, — a atins'o
Un suflet furios, răsbunător!
Dar cine, O zevs! a cutezat să 'nfrunte
Puterea ta, ce niciun muritor
Nici somnul cel ne'nvins n'a'nvins, nici anii
Ce trec neobosiţi în sborul lor?
Calci peste veacuri, Chronos ţi se 'nchină
Şi stăpâneşti tu, domn nestăpânit,
Olympul ce se scaldă în lumină
Şi în lumină râde fericit.
In mâna-ta-i trecutul şi prezentul
In mâna ta întregul viitor.
Căci vieaţă liniştită şi eternă
Nu-i hărăzită celui muritor.

Speranţa trecătoare se strecoară
In suflete, iar muritorii prinşi
In lucitoarea-i mreajă, nu-şi dau seamă
Că sub picioare au cărbuni aprinşi.
„Acel pe care zeii vor să-l piardă..."
— O vorbă din bătrâni a glăsuit —
„Găseşte BUNUL rău şi RĂUL bine
„Şi merge spre pieirea lui orbit!"
Dar iată, rege, fiul tău soseşte;
Se vede că-i adânc îndurerat....
El vrea să plângă soarta Antigonei
Şi visul lui cel dulce spulberat.

Traducere de
Ana N. Codreanu şi C. Niculescu-Novac

Scriitori unguri ardeleni

Luleaua

de Géza Tabéry

Compania sta în drum. Insera, şi înainte de plecare adresai soldaţilor următoarea cuvântare:

— Fiecare îşi va ţine gura. Cine îndrăzneşte să scoată o vorbă mai tare: *Il împuşc imediat*. Să-şi ţină fiecare strâns baioneta; cel mai mic zgomot, zăngănit, poate fi trădătorul nostru. Şi încă ceva! Din partea mea, ziua, puteţi fumà ca un coş de moară, cât toate palatele Seghedinului iarna. Dar pe cine îndrăzneşte să-şi aprindă ţigarea, acum, noaptea: — *îl împuşc*. Duşmanul nu e departe. Ne pândeşte. Un băţ de chibrit poate fi trădătorul întregei companii. Te trădează mai bine decât o vacă albă sau decât o rusneacă albă în Grodovice. Deci băgaţi de seamă! Aţi înţeles?

Din rând se înălţă în aer, ici-colo, câte un *'mda, 'nţăles* mormăit, ca un fâlfâit de liliac obosit. Am găsit de cuviinţă să accentuez încă odată:

— Pe cel care calcă porunca: *îl împuşc*. Habt Acht: Marschiren, Direction... drumul... Kompagnie... — ...cravaşa, care înlocuia sabia incomodă, tăie aerul rece de iarnă şuerând.

— Marrrsch!...

...Şi compania porni la drum împletecindu-se. Ne târam obosiţi prin noaptea de cărbune. In marginea satului, la întâia cotitură, vântul se coborâ în noi ca într'o uriaşe vântrea. In stânga înegrea un dâmb pleşuv, undeva deasupra capetelor noastre plângea tânguirea vâjitoare, neogoită, a firelor de telegraf, aducând înaintea închipuirii degerate pe vechii noştri morţi. In cadenţa marşului celor două rânduri, musteţi posomorâte atârnau, tremurau ritmic, mâinile degerau şi gândul îngheţă adânc în noi.

Ţinea acum de vre-o trei sferturi de ceas. Am pipăit de câte-va ori cu jind în buzunar după lulea, deşi ştiam bine că nu mă voi încumeta să încep aşa ceva. Cu toate că poate niciodată n'am dorit mai mult, să sorb din comoara asta caldă, mică, decât pe vremea aceasta urgisită, ca ziua judecăţii de apoi, în toiul acestui vârtej şuierător al îngheţului, al vântului şi al morţii, departe de cei în apropierea cărora am stat odinioară, departe de cei cari m'au iubit, cari m'au călăuzit când-va în trecutul de poveste a lui „a fost odată".

Dacă aş putea-o acum umplea cu tutun moale, negru, oricât de prost! Degetele ar simţi răsuflarea uşoară a foilor tăiate lung, ar simţi în timpul înfundării cum îşi caută cu toată puterea lor de viaţă, elastică, locul cel mai potrivit. E mai bine să laşi tutunul să-şi caute singur locul. Degetul să săvârşească acest lucru numai aşa, de formă. Apoi aş vedea jarul sâsâitor, aş simţi chiar de la a patra pufăire acea mare mulţumire vegetativă. Gândurile mele încă ar deveni de bună seamă altele. Prietenoase, încrezătoare.

Sau s'ar întoarce acasă?

Poate. Atunci aş *simţi* casa, la care acum numai gândi pot. Aş simţi odaia, în noaptea viforoasă, aşa cum am trăit într'ânsa cu ani în urmă şi am studiat. M'ar urmări citirea unui roman rus în braţele fotoliului liniştit. Romantismul lui Turgenjew sau Puşkin; fericit şi cu conştiinţa liniştită, că mi-am chemat de afară şi câinele; poate deci să urle iarna pe coperişul casei, cel puţin dimineaţa, când mă voi trezi, va fi cu atât mai mare zăpada şi pe stradă vor *clopoţi* sănii.

Ori mă va duce fumul lulelii înapoi într'o cârciumă mică, mucedă, unde am păşit odată plin de libertatea conştientă a artistului; aveam părul lung şi aceasta mai potolea obida iubirilor mele.

Căci şi atunci mă îmbărbăta prietenos aceeaş lulea, pe care o ştiu acum în buzunar.

— N'ai grije! Le vom arăta noi!

Ar arde, ar arde, acum, undeva pe la mijloc, şi mi-ar încălzi mâna îngheţată cu trupul ei butucos, de forma unui butoiaş minuscul, m'ar îmbărbăta, m'ar linişti şi nici nu m'ar mai supăra smorcăitul ei, pentru care altădată o ocăram şi-i băteam gura de călcâiul bocancilor, sau căutam cu vre-un beţişor subţire să văd: „ei, unde-i năcazu iar?"

Dacă aş putea-o aprinde acum!...

Ispita lua proporţii din ce în ce mai mari. Dacă nu m'aş ruşina în faţa companiei de faptul, că nu am în mine decât atât de puţină putere de voinţă, dacă ar fi vorba numai de mine, acum... acum... dracului i-ar mai păsa de urmări.

In clipa asta vântul, răbufnind în galop, târăşte în faţa mea două mantale fâlfâitoare. Mă anunţă dârdâind, că patrula de siguranţă trimisă câte-va sute de paşi mai înainte a prins doi ruşi, dânşii au venit cu ei îndărăt.

Ajunserăm destul de binişor aproape de duşman.

— Conduceţi prizonierii mai înapoi.

Mantalele salută, între ele merg doi mujici, clănţănind, dar fericiţi. Privesc la ei pismătăreţ şi urmăresc cât-va timp paşii lor săritori calzi.

Dar în aceeaş clipă aş fi în stare să omor!

In spatele meu cu o nepăsare indolentă, cu o linişte desăvârşită întreagă compania pufăie.

La dracu, cu tot paradisul ăsta fumegos!

Uit, că aici sunt în cleştele muscalilor şi năpustindu-mă sălbatic îmi revărs turbarea asupra celor dintâi din rânduri.

— Nagy-Jòjàrt, mă banditule!

...Intr'o clipă toate lulelele dispar, numai Nagy-Jòjart stă neputincios, încremenit în atitudinea de „drepţi".

— Da, eu să grijesc de fiecare în parte! Eu să nu pot trage din mahorca aia amară, ca să nu vă împuşte pe voi în rărunci! Iar voi, voi, voi!... Ha, staţi numai!

Nenorocitului aceluia de Nagy-Jòjàrt îi veni în gând tocmai lucrul cel mai rău, pe care îl poate face un răcan într'o situaţie aşa de critică. Vroi să se desvinovăţească.

— Să trăiţi, am crezut, că nu vede cazacu până aici.

Mna! Nici nu trebuia mai mult, decât să-mi mai şi „răspundă". Nu mai birui nici să spun: „nu-ţi bate gura"—, ci îl plesnesc orbeşte peste mână, peste palma mânei stângi, în care ţinea ascunsă luleaua.

Nu crâcni. Dar desnădejdea aceea neaşteptată, ascuţită, din faţa lui!

Şi cu o mişcare ciudată, cu întinderea instinctivă a mânii lovite se apleacă spre pământ, unde zace sfărâmată în mici bucăţele ciobul cumpărat de acasă cu patru creiţari.

Luleaua sfărâmată...

Intinsă după ea, mâna şovăieşte stângace, neajutorată, parcă ar ţine palma îndreptată spre un copilaş, pe care moartea l-a luat în braţe şi stă gata-gata să-l ducă.

Mihai Nagy-Jòjàrt!

Dacă tu socoteşti, că te-am compătimit atunci noaptea, — te înşeli foarte... Că am lăsat plutonul întâi de rezervă? Tocmai întâiul pluton?... Eh... Ştii tu cu capul tău cel prost, pentru ce a fost bine să manevrez înainte cele din urmă trei plutoane! Ai tu idee de tactică, de înaltele probleme ale artei războiului!

Din faptul că a doua zi ţi-am vârât cu de-a sila în sacul tău de pâine propria mea lulea, tu eşti în stare să scoţi, că eu... de aceea am lăsat plutonul tău înapoi, ca dimineaţa, dacă mai trăim, să te pot despăgubi pentru un ciob rău mirositor, odată cu care s'a fărâmiţat eri jumătate din viaţa ta.

Prost cap ai, Mihai Nagy-Jòjàrt. Cine a mai auzit una ca asta?

Trad. I. LUPU

Literatura rusă

— MIRRA LOHVIŢKAIA —

Cometa

Frumoasele stele, răzleţele stele,
Pe bolta albastră sclipesc întristate.
In cuibul ferbinte al cerului sudic
Tânjesc şi se 'ndeamnă visând libertate.

„Loc larg! Tot mai larg! Inlături, voi, astre!"
Cometa aleargă în voie deplină.
Cu-a ei despletită cosiţă de flacări
Aleargă 'mbătată de vis şi lumină.

Şi-atunci: „Libertate!" luni palide cântă...
Planete, prind ruje pe-obrazele pale...
Din sori se'ntind raze, ca strune sonore
Şi 'ncet pornesc toate în hori triumfale.

Chiar lumi, ce'n văzduhuri plutesc nevăzute
Ca rouă de perle, se mişcă din loc
Strigând: „Libertate! Spre ost să ne ducem,
Urmând a cometei cosiţă de foc!"

Când ultima, însă, pereche de stele
Pleca spre lumină în splendid avânt,
In urmă-le, singur, cu jale adâncă
Suspină greoiul, uitatul pământ:

„S'au stins ochii falnici! S'a rupt legătura!"
Şi, vajnic, răzbindu-l cu hohote plânsul
S'aruncă în bezna căscată a nopţii
Eternele-i lanţuri târând după dânsul.

Trad. de Dr. Borikievici şi C. Iordăchescu

CHIPURI şi ICOANE

Din povestirile lui Moş Andrei

de I. Agârbiceanu

Intâlnirea cu Moş Andrei

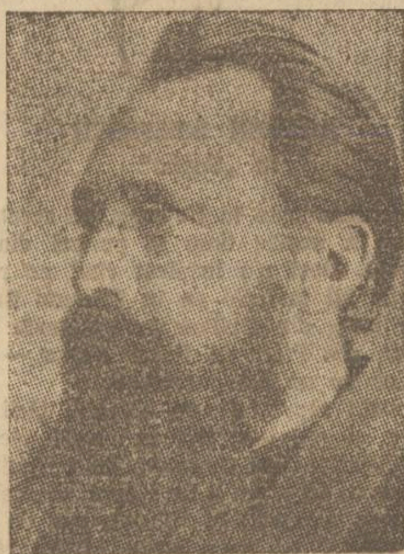
I

Nu mai fusesem în Dumbrăveni de şase ani, dela intrarea României în războiu. Cu o lună înainte mă pornìră pe frontul italian, iar părinţii mei, în ziua de Sfânta Măria-mare, fură ridicaţi şi trimişi undeva în Ungaria, într'un lagăr de internare. De-atunci ni s'a stricat cuibul din Dumbrăveni. Dar nu l'au uitat nici părinţii, nici noi copiii, resfăţiţi azi în toate unghiurile ţării. Când ne 'ntâlnim povestim cu drag despre căsuţa noastră nouă-nouţă, cu cele şase ferestri mari spre estrala, dintrecari prin trei, se vedeau rafturile din prăvălie încărcate cu toate bunătăţile.

Prăvălia noastră era cea mai de frunte în zece sate din jur şi veneau străinii să cumpere ca dintr'o magazie dela oraş. Ce nu adusese tata în ea? Mă rog: ne pismuiau negustorii saşi din satele vecine.

Şi apoi băuturi ca la noi mai rar! Aducea tata vinaţurile hât de pe la Ighiu, de pe la Cricău, unde-i mama vinului din Ardeal. Şi ştiu că nu făcea floare în pivniţă! Ce cântece şi ce frământare de perdele era în odăiţa din fund — cu perdele albe, cu grădina în faţă, — aproape în toate serile. Era aici locul de întâlnire al domnilor din sat. Iar când se 'ntâmpla câte un maslu cu şapte popi, se golia butoiul într'o noapte. In vremea din urmă se încinsese şi o cărţărie afurisită de care tata nu era vesel de loc. Se pripăşise în sat un lungan deşirat: un scriitor în cancelaria notarului. Dracu' ştie de pe ce drumuri l'o fi adunat domnu' Michel, notarul. I-au fost destule trei seri ca să aprindă cu patima jocului de cărţi pe domnii din sat: părea că, odată cu vinul, le turnase pe gât o flacără care-i ardea acum, să-i mistue.

Treburile ne mergeau bine; tata era un om priceput, lucra şi socotea în tihnă, ca şi când ar avea lângă el toate cărămizile din care să ne clădească viitorul. Copii eram unii la carte, alţii la meşteşug, unul îi ajuta în prăvălie. Eu, cel mai mare, pe vremea aceea terminasem al doilea an de drept.

D. ION AGARBICEANU

Cum nu ne-am aduce cu drag aminte de cuibul nostru din Dumbrăveni, când în el, ca într'un stup harnic, se aduna zilnic mierea din care ne hrănirăm cu toţii şi ne făcurăm începuturile pe care se poate clădi o vieaţă! Şi cum să nu vorbim mereu de căsuţa cea nouă, mândria tatei, când ei abia i-a fost dat să trăiască patru ani, ridicată cu multă trudă în locul cocioabei strâmbe în care nu mai încăpeau nici copiii, nici mărfurile, nici gândurile părinţilor!

Cele dintâi obuze nemţeşti din limpezile zilei ale lui Septembrie 1916, o luară la ţintă, şi nu s'au lăsat până n'au făcut'o una cu pământul. Prea se ridica semeaţă peste celelalte case ale satului!

De mărfurile care nu s'a ales praf, s'a făcut jaf. In războiu se fură în aceeaşi grije de-a alege marfa pe care o pui în vreme de pace la cumpărarea ei. Ce-a mai rămas au fost dărămăturile.

După furtună părinţii n'au mai avut inimă să vadă prăpădul. Şi-au făcut cuibul într'altă parte. Şi dintre copii, iată-mă pe mine cel dintâi care calc pământul Dumbrăvenilor după şase ani.

Gara e pustie în această zi de miezul verii. Trenul abea s'a oprit şi şueră de plecare, smucind cu greu, vagoanele toropite de căldură. Cu călătorii îmbulziţi, clae pe grămadă, în geamuri atâtea capete pleoştite câte încap, trenul îţi face impresia unei uriaşe cuşci de paseri, pe care căldura le-a muiat ca pe nişte cârpe.

Satul nu e departe: se văd bine întâiele case. Drumul luce printre lanuri de porumb. Mă cuprinse o nelinişte adâncă, un fel de frică chiar. Mă întrebam: sunt eu cel ce trec pe drum? Căci iată: drumul cu cotiturile lui e acelaş ca şi înainte cu şase ani, lanurile sunt aceleaşi, teii de pe margine mă privesc neliniştiţi, ca şi când numai ieri aş fi trecut pe lângă ei, chiar şi pietrele de cari mă împiedec sunt aceleaşi. Numai un aer de tristeţă parcă le 'nvălue şi le apasă pe toate. Aceeaş tristeţă se desprinde şi din întâia casă cunoscută, neclintită, pe lângă care trec...

Dar nu, mă înşel! Tristeţa e în ruine! Tristeţa mi-o cerne în suflet simţimântul nimicniciei noastre ce mi-l deşteaptă lucrurile ce le aflăm neschimbate după trecere de ani. Inconştient simţim cât suntem de trecători, şi ne pare rău, păcatele noastre, după vieaţa scursă ce nu se mai întoarce. Da! Nu e un gând de nimic, nici uşor, să-ţi dai seama că un bolovan din drum va face să se zdruncine carele, când tu vei fi de mult oale şi ulcele!

Şi apoi cum să nu pizmuim zidurile şi copacii care au rămas neclintiţi la locul lor, când noi cei trecuţi şi ieşiţi din războiu nu ne găsim nici azi un adăpost de pace? Lucrurile neînsufleţite au vreme să gândeacscă, să viseze! Iată un bine pe care omul eşit din războiu nu-l va avea curând...

Mă trezii dinaiurările mele: în urma mea se auzia tot mai stăruitor o tusă cu înţeles, şi un şoltâc-şoltâc, pe osul drumului.

Intorc capul şi într'un nouraş de praf zăresc un bătrânuţ şchiop, c'un sac în spate. Păşea vârtos să mă ajungă. Işi dăduse pălăria veche pe ceafă, — o pălărie rotundă ca un cuib de ţarcă, pe care îmi părea că o cunosc; părul alb colie, retezat scurt, lucea în lumina dogoritoare. Năduşala n'avea de lucru să-şi facă drum, de pe frunte: se scurgea domol prin brezdele adânci ce împreunau, pe după colţul ochilor, încreţiturile frunţii cu părăiaşele obrazilor.

Era la câţi-va paşi de mine, şi-l aşteptam nedumerit: Să fie Moş Andrei, factorul poştal din Dumbrăveni? După şoltâcaiul lui de om şchiop din naştere, după sacul lui din spate, el trebuia să fie, mai ales că venia dela gară. Dar' aşa de gârbovit, aşa de alb, aşa de puţin spornic la mers?

Il ştiam, înainte cu şase ani, abea încăruntit, c'un obraz roşu aprins, cu puţine creţe, cu umbletul vioiu, de parcă şchiopa numai din glumă, să-şi bată joc de cineva. Dar, cine să vie pe vremea asta, când frige secerisul, cu sacu 'n spate dela staţie?

Mi se tăie nedumerirea când, oprindu-se înaintea mea, îi văzui clipitul ochilor albaştri, ascunşi sub stufoase sprâncene sure, plin de înduioşare.

— Doar' nu vei fi domnişoru' Vasilică? Iată, iată, iată! Văutul'aţi? E chiar dumnealui. O ptii! Bată-te norocu' să te bată! Da' mare vlăjgan te-ai făcut!

Şi pe când îmi vorbea, mâncându-mă din ochi, mă pipăia pe umeri, pe braţe, cu mânile lui crăpate şi uscate, mă întorcea şi pe-o parte şi pe alta. Din ochii lui mici izvorără lacrimi mari. Un scâncet uşor, ca de copil se auzi, dar' numai o clipă.

Işi şterse, din două, cu mâneca largă a cămeşii aspre de pânză, lacrimile, zmânci din cap, se îndreptă, şi zise, în vreme ce mă măsura din creştet până 'n tălpi:

— „După umblet îmi părea că te cunosc. Ai legănatul dumitale la mers. Dar' cine s'ar fi gândit! Nu ne mai aşteptam să vină prin Dumbrăveni cineva dintre dumneavoastră.

Ochii lui Moş Andrei se umeziră din nou. Mă simţeam şi eu înduioşat nu atât de amintirile trecutului cât de topirea prea grabnică a micului moşneag şchiop, pe care-l ştiam vioiu ca argintul viu altă dată. Şi ceeace mă mişca şi mai mult era impresiunea ce mi-o câştigasem, că bătrânul nu-şi dădea nici pe-o clipă seama că n'a mai rămas din el decât o ruină. Iată, îmi ziceam, aşa ajungem să fim cu toţii cu un picior în groapă, fără să băgăm de seamă groaznicul alunecuş.

Pornirăm încet pe drum, cu popasuri dese, când bătrânul, după obiceiul lui, se opria să vorbească.

Mă întreba de părinţi, de fraţi, de meleagurile pe unde erau acum. Ochii lui erau întristaţi şi glasul tânguios.

— Nu! Te 'nşeli dumneata! Sunt supăraţi pe ticăloşii din Dumbrăveni, de-aceea n'au mai venit pe la noi. Dumnezeu ştie, poate ne vor fi şi afurisit!

— Crede-mă, moşule, când îţi spun. Pentru ce ar fi supăraţi? Ei ştiu bine că tunurile nemţeşti sunt de vină. Dacă n'ar fi dărâmat ele, nu s'ar fi apucat nici oamenii de furat.

— Zadarnic vorbeşti dumneata. Jaful dela dumneavoastră rămâne o ruşine pe sat. Dar' ce să-i faci, în răzmiriţe de aceste omul se schimbă în dobitoc. S'au furat unii pe alţii! Doamne ce viespar după trecerea focului! Se băteau în drum, se băteau prin case şi ogrăzi, părându-se împrumutat şi smulgându-şi din mână câte-un suman, un val de pânză, o cratiţă de pământ, şi te miri ce!

Cât de frumos ar fi fost ca după bătaie, când ar fi venit vr'unul de-ai domnilor voastre în Dumbrăveni, să se fi găsit baremi un om de omenie care să-l fi luat de mână, să-l fi dus la un loc ascuns şi să-i fi zis: Iată ce-am putut scăpa din avutul dumitale, câştigat cu atâta trudă şi alergătură".

Moş Andrei tăcu, privi în pământ şi porni şchiopătând pe lângă mine. Părea că vorbele le spuse apăsat de o mustrare: de ce nu fusese el omul acela.

— Nici o supărare moşule. Vorba scripturii. Domnul a dat, Domnul a luat. Apoi noi ştim cu toţii ce e războiul. De-om trăi ne vom face alte cuiburi. Şi aşa n'am fi încăput cu toţii în cel de aici: era prea strâmt pentru atâta lume.

Incredinţat, pe semne, că nu ne mai gândiam să mai găsim ceva din avutul nostru, şi că, la nici o întâmplare, nu aceasta era ţinta venirii mele aici. Moş Andrei se înseninà, îi reveni vioiciunea, şi zise:

— „Dar ce păcat că v'au cărăbănit pe toţi din Dumbrăveni chiar în pragul zilelor minunate. Nu ştiţi nimic? N'aţi văzut nimic! Acum, vezi bine, sunteţi veseli şi dumneavoastră că prin toate colţurile de pământ pe unde v'a împrăştiat soarta, e tot ţara românească, Numai harnici să fiţi, ca părinţii, şi vă puteţi clădi case ca cetăţile. Dar' mie unuia tot îmi pare că nu poţi şti ce s'a petrecut, ce schimbare s'a făcut, dacă n'ai văzut venind dorobanţii şi dacă n'ai văzut cum s'o surpat stăpânia duşmanului. Ţi-ar fi rămas şi dumitale, cum mi-a rămas mie, uite-aici la inimă, ca un picur de miere, din care gust mereu şi nu se mai isprăveşte.

Ce lume, domnişorule Vasilică! O să-ţi povestesc eu dumitale! Ce folos c'au venit şoacăţii mai târziu, strângând în pintenişi îmbulzându-i către România, pe unguri şi pe austrieci! Ce folos că ne băteam în toată ziua să ştim până unde au pătruns în munţi, şi după munţi. Picurul de miere îl simţeam mereu. Imi ziceam: sunt lucruri cari, de cad, nu se mai ridică niciodată. Şi eu, domnişorule Vasilică, am văzut puterea duşmană căzând. Ce păcat că n'aţi fost aici să vedeţi!"

Moş Andrei se înduioşă la amintirele de acum şase ani. Din vorbele ce mai schimbarăm băgai de seamă că pentru el România de azi se cuprinde toată în ceea ce-a văzut şi simţit el în cele două săptămâni de stăpânie românească, în Septembrie 1916.

Intrarăm în grădina crâşmei lui Avrămuţ şi, cistindu-ne mereu, el cu câte-un ciocan de rachiu, eu cu câte un pahar de bere, începu să-mi povestească din zile pe care nu le mai putea uita.

De câte ori făceam un semn că-i rămân scrisorile ne'mpărţite pe ziua de azi, Moş Andrei, mişca braţul stâng c'un fel de nepăsare duioasă ca şi când ar fi zis: „Nu-i nimic! Suntem doar în ţara noastră."

I. AGARBICEANU

In nr. viitor: **Moş Andrei.**

Inima serii

Inima 'nserării bate ca o toacă de vecerne
Intr 'un schit de lemn...

Nicăeri în seară un îndemn.

Peste sat şi peste ţarini ca un vis de lut s'aşterne
Linişte de scrum —
Şi se lasă printre streşini cu miros de pae arse
Şi cu fum...
Dealurile dorm în zare cu spinările întoarse...

Râu'n adieri încete curge printre maluri verzi...

Gesturi blânde; foc de pae; undeva lătrat de câne;
Ochi în care tihna serii şi-a găsit cămin —: îi vezi,
Liniştit citind pe zare ziua care va fi mâne...
Dinspre câmp aduse vântul dela grâu miros de pâne
Şi când toaca bate, crezi...

Lin — ploapele-ţi închide visul serii, fără nume;
Dumnezeu, poate pe-aproape, trece undeva prin lume..

Iar cu focuri roşii şi fum,
Cu cirezi bălţate care vin în sat mugind pe drum —
Seara satului s'aşterne...

Nicăeri vreun îndemn...

Inima 'nserării bate ca o toacă de vecerne
Intr'un schit de lemn...

MIRCEA GHEORGHIU

Mişcarea literară

de Claudia Millian

Poezia lui Alexandru Stamatiad

Cu sufletul avântat ca acum cincisprezece ani, când l'am cunoscut, cu aceiaş pasiune pentru cântările inimei, cu aceleaşi cărţi iubite subţioară îl întâlnesc şi azi pe poetul Stamatiad.

Cu un zâmbet însă mai amar, cu o crispaţiune mai dureroasă, vorbeşte de anii celor dintâi amintiri boeme, când visele erau mai roze şi laurii gloriei mai proaspeţi.

Am două volume de versuri pe masă: **Mărgăritare negre** şi **Pe drumul Damascului**, două cărţi care exteriorizează, două stadii sufleteşti deosebite.

In prima, poetul porneşte în ritmuri largi impetuoasa revoltă a inimei şi a simţurilor. Lirismul lui se revarsă volubil în imagini de peisagiu amestecându-l cu umbra unei melancolii întârziate.

Dar azi beţia luptei şi mai ales triumful
Iţi înfăşoară gândul cu atâta voluptate
In cât realitatea o schimbă 'n fantezie
Va trece însă timpul şi zilele vor trece,
Triumful se va terge,
Fiorii primăverii vor coborî din ceruri
Şi vor cuprinde firea din nou ca şi-altă dată,
Prin sărutări de flăcări vor reaprinde viaţa
In ori şi ce fiinţă ;
Chemări misterioase vor alerga prin spaţiu,
Vor tâlţâi în suflet
Reînviind iubirea şi zilele-i de aur !
In clipe acestea voi fi triumfătorul....

Imaginea lui Stamatiad nu este exprimată printr'o simplă metaforă, ci într'o ascendenţă de mişcări, care-i dă viaţă. Imaginea lui nu e statică, ci mobilă, iar motorul care o mişcă este permanenta funcţiune a inimei, asociind procesul interior cu fatala înrâurire a vremii, poezia lui e în continuă înlănţuire cu viaţa.

Dar timpul curge intr'una...
Şi iarna îşi cerne fulgii
Pe arbori şi pe case,
Pe strade şi pe ape
Pe viaţă şi pe gânduri,
Urâtul cu încetul se 'ntinde peste fire
Şi năvăleşte 'n suflet—din ce în ce mai tare
Cu sgomote de valuri şi'n fiecare clipă.

Lirismul poeziei lui Stamatiad e de un dramatism teatral, fiindcă se mişcă şi înaintează ca într'o „acţiune" scenică.

Din pleiada poeţilor cu ritm nou, Stamatiad este unul din cei mai sinceri cântăreţi ai inimei. Procesul lăuntric — mai totdeauna dureros — nu este exprimat prin cuvinte bizare sau prin poze de exibiţiune literară, el se exprimă simplu şi adesea banal, dar îşi târăşte ideia într'un tumult de mişcări, repezi şi fără respiraţie, care-i dă o muzicalitate adeseori sălbatecă.

Primitiv în dorinţa de a se exterioriza, nu aşteaptă replica cititorului şi nu sfârşeşte decât când imaginea şi-a ajuns expresia din urmă.

Primitiv şi ca sensibilitate, el nu şi-o rafinează, distilând sentimentul în forme de stil :

Lucesc mărgăritare pe margini de pleoape
Iubito, eşti departe dar eu te simt aproape.

Ceva sincer, nebănuit de adevărat ţipă în poezia lui ; e o viaţă de iluzii şi de sbucium care trăeşte în unele pagini din **„Mărgăritare negre"**. Mai multă selecţiune, ar fi făcut cartea mai puţin vulnerabilă în „ensemble", de cât poate fi luată.

Trecând de la lirism, poetul Stamatiad intră într'un stadiu contemplativ religios. Aici în locul mişcărei ritmice găsim un extas preoţesc.

Ar fi putut să-şi amestece şi în **Drumul Damascului**, ceva din interiorul său, şi n'a făcut-o.

Nu regăsese decât evlavia unui drept credincios şi cucernic creştin, tot aşa de simplă şi netedă, cum şi-a spus durerea sufletului.

Nu s'a amestecat, dintr'un sentiment pios, cu nimic omenesc, în cântările lui religioase. A cântat pe Dumnezeu, cu convingerea şi simplitatea unui convertit la practica Evangheliei. Sentimentul mistic, nu i-a turburat concepţia poetică, ci numai l'a scos din mişcare, aşezându-l într'o statică contemplativă.

Alături de durere, divinitatea devine muză. Cântările acestea religioase sunt scrise în vremea sângerosului războiu din 1916.

E tot ca şi cum închis într'o mânăstire, te rogi lui Dumnezeu, să-şi aducă aminte de durerile tale de om.

Noi femeile, adresăm acatiste Maicii Preciste să ne vie în ajutor, iată de ce îl înţeleg pe poetul Stamatiad când cântă :

Mărire, Preacurato,
Deapururea mărire,
Păşune 'mbelşugată
Şi veşnică 'nflorire !

Mărire, Preacurato,
Deapururea mărire,
Mireasmă pururi vie,
Şi albă strălucire !

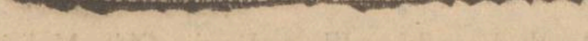
. . . . .

Mărire, Preacurato,
Deapururea mărire,
Corabie de vise !
Extaz ! Nemărginire !

. . . . .

Părinţii ne-au învăţat să credem că Maica Domnului ne ajută.

CLAUDIA MILLIAN

Galileană

In zori de zi,
In zori cu cântece sglobii
Pescarii pleacă spre Ghenezaret
Pe drumul pietruit cu fel de fel
De scoici de aur şi granit şi gresie,
Pe cari trecu şi marele profet,
Mult-aşteptata Mesie
Din neamul biblic a lui Israel

Şi'n zori de zi,
Când soarele aruncă roşi făclii
Şi sute de tremurătoare curcubee
Peste întreaga Galilee,
Bătrânii învăţaţi mai descifrează slovi
Din vechiul testament
Şi ridicându-şi mânile spre firmament
Se roagă în taină lui Iehova,
Pe când fecioarele desculţe vin de zor
Purtând pe umeri urcioare mari de lut
Să scoată apă din isvor,
Isvorul unui sfânt necunoscut.

In ţara Galileii
In ţara bucuriilor
E sărbătoarea mare a Floriilor
Când se înveselesc şi porumbeii
Şi scutură din aripi puful alb pe temple.
E primăvară —
Şopârlele-au eşit din vizuini afară
Şi se prăjesc la soare ca pe lan
Pe malul râului Iordan,
E primăvară —
Melcii au eşit din casa lor de ceară
Şi'ntind cornitele spre-o umbră răcoroasă,
E primăvară albă şi frumoasă
Când miile de vieţuitoare au eşit din casă,
Din cuib, din ascunziş, din scorb
Şi sorb
Lumina dătătoare de lumină
Prin aer heruvimii cântă raiului,
Tăcerea grea cădelniţează veşnic
Şi printre catacombe şi ruini
Un grup de pelerini
Persani
Culege depe lespezi floarea mucegaiului
S'o-aducă lui Ormuz măritul,
Pe când în răsăritul
Descojit de coaja dimineţii
Toţi drumeţii
Spun că ar vedea acolo unde se'ntretae
Cerul cu pământul,
O sclipitoare vâlvătae
Şi-un Christ plângându-şi gloria cea mare
Că'şi seamănă Cuvântul
Pe sterpe şi pustii ogoare.

SAVIN CONSTANT

Femeia în artă

Se poate închipui artă fără femeie?

Femeia este, de multe ori, **inspiratoare şi bărbatul artistul creator.**

In antichitate erau redate în artă prototipuri de femei. Era **Ecuba**, mama cea nefericită; era **Penelopa**, femeia veşnic credincioasă; era **Clitemnestra**, soţia lui Agamemnon, femeia adulteră şi criminală; era **Elena**, frumuseţea uşuratică şi fatală; era **Antigona**, fiica nefericitului rege Oedip, întruparea dragostei filiale; era **Ifigenia**, fecioara virtuoasă şi seducătoare care alunga barbaria; era **Polixenia**, fecioara, victima destinului; era fermecătoarea **Andromaca**, soţia ideală a lui Hector; era **Medeea**, femeia adânc jignită în amoru-i propriu şi răsbunătoare. Fiecare denumire a acestor femei înfăţişează ceva, viţiul sau virtute.

Mai târziu, la Romani, deşi părea că se continua tradiţia greacă şi cu toată înrâurirea femeilor matroane la Roma, ele au jucat în artă un rol secundar.

Lucreţia şi **Corneiia**, mama Grahilor, erau mai mult nume istorice şi puţin s'a inspirat literatura dramatică din ele.

Poeţii lirici, la romani, în special **Catul, Tibul, Ovidiu** şi **Horaţiu**, au cântat mai mult pe curtizană şi femeia amantă.

In evul mediu poeţii au cântat castitatea şi castelana.

In vremurile moderne însemnătatea femeii în artă a crescut. Mai ales în epoca romantică, ea a fost obiectul unei idolatrii generale. Femeia frumoasă era isvor de bunătate, de fericire şi inspiratoarea de gânduri şi fapte mari. Această proslăvire a femeii în artă a avut şi consecinţe practice. A contribuit şi ea la acordarea drepturilor femeilor la tendinţa de egală îndreptăţire dintre cele două sexe.

Arta modernă a înălţat moravurile prin lauda adusă femeii, prin imnul de zeificare generală. Numărul femeilor distinse a crescut şi cultura lor a devenit în unele direcţii deopotrivă cu a bărbatului. Astfel s'a dovedit înc'odată efectul civilizator al artei.

In romanele lui **Flaubert**, ale lui **Balzac**, ale lui **Maurice Barrès** sau ale lui **Anatole France** găsim o purificare a greşelilor şi a păcatelor femeii.

In cele mai grele situaţiuni şi în cele mai înjositoare patimi, femeia prin dragostea şi puterea de asimilare, prin activitatea şi prin desinteresarea sa, a ajuns un factor decisiv în formarea artei.

Femeia menţine atmosfera poeziei prin sentimentele şi aspiraţiunile ei nobile, fără de care viaţa ar deveni vulgară şi cultura noastră ar cădea în barbarie. De aci rolul covârşitor al femeii în arta de azi.

Bărbatul este nevoit să joace un rol meschin în societatea actuală, fiind silit să-şi câştige existenţa cu toate mijloacele şi să treacă prin o întreagă peripeţie de stări meschine ce nu interesează arta, care vrea gesturi mari şi eroice.

De aceea, cu cât bărbatul se pierde mai mult în amănunte, cu atât femeia, păzitoarea tradiţiilor şi inspiratoarea actelor mari, devine un subiect preferat în artă. Totuş, nu se poate vorbi de o influenţă exclusivă, ci numai e vorba de o tendinţă generală în artă care predomină într'o anumită epocă mai mult.

G. T. NICULESCU-VARONE

Romanul unei familii

George Drogli, nepotul lui Eminescu

(Sfârșitul unui calvar)

de VASILE GHERASIM

Cunoscut este că una dintre surorile marelui Eminescu, anume **Aglaia, s'a căsătorit la 1870** (vezi căpitan Matei Eminescu omagiu) cu Ioan Drogli, profesor la Școala Normală de Invățători din Cernăuți. 1) Cu aceasta trăi până la moartea lui, la 22 Noemvrie 1887. 2).

Ioan Drogli s'a născut la 1832, în satul Mălăneşti din Bucovina. După terminarea liceului și a studiilor teologice se pregăti în anul 1861 pentru profesoară la preparendia din Praga, și fu numit în acelaș an (1861) profesor provizoriu, un an mai târziu deveni definitiv în aceeaș funcțiune; iar la 1866 ocupă postul de director provizoriu la preparandia gr. or. din Cernăuți.

Prin ordinul Ministerului i. r. pentru Culte și Instrucție din 20 August 1871, No. 9529, s'a hotărât ca Școala Normală din Cernăuți, unele materii să fie predate și în alte limbi (româna și ruteana). Pentru predarea învățământului în limba română fu numit directorul provizoriu dela preparandia gr. ortl., Ioan Drogli.3).

Aceasta se întâmplă deci, un an după căsătoria lui Drogli cu Aglaia, sora lui Eminescu.

Iar prin ordinul Min. p. Culte și Instr. din 1875, No. 13403, profesorul Ioan Drogli, e numit Inspector districtual pentru județele Suceava și Câmpulung, cu sediul în Suceava, și anume pentru durata de 6 ani (1875—1882) și prin urmare fu disrădicat pentru acest timp din serviciu la Școala Normală. 4).

Probabil că în acest timp a vizitat Eminescu Suceava. Căci d-na consilier de tribunal Marin, născută Orchiș, care locuește și astăzi în casa din strada Zotenilor No. 3, vis-à-vis de casa în care a locuit familia Drogli (casa care pe frontul dinspre strada principală poartă No. 1202) mi-a povestit: „într'o zi, e mult acum de-atunci, căci eram o copilandră numai, Aglaia prietena mamei căpătă oaspeți. Erau doi domni tineri și o domnișoară oloagă. Mi s'a spus că unul dintre acei tineri ar fi poetul Eminescu". Iar d-na Director C. Mandicevschi spune că l-a văzut și i-a admirat — era și dânsa o copilandră — fruntea înaltă, zicându-și: „omul acesta trebuie să fie foarte cuminte".

A vizitat deci Eminescu pe acea vreme Suceava. Și a mai vizitat-o odată, mai târziu: la 1885 — prin urmare când era bibliotecar la Bibl. centrală din Iași, și după ce se deslănțuise întâia furtună asupra geniului său — la 1885 deci, a vizitat dânsul pentru ultima dată Suceava. In casa directorului gimnaziului, Șt. Dracinschi, se dădu un prânz.

Era tocmai în ziua de Sf. Ștefan, a treia zi de Crăciun, ziua onomastică a directorului Dracinschi. Eminescu vizită probabil, în timpul sărbătorilor, familia Drogli, care era acu stabilită iarăşi la Cernăuți. Trecând îndărăt spre Iași, prietenul său Vasile Bumbac îl opri la Suceava, luându-l seara la familia Șt. Dracinschi. Acolo se întâlni cu vechi cunoscuți și prieteni. Erau de față profesorii A. Daşchevici, Muntean, Vasile Bumbac, Ștefureac, apoi d-nii C. Mandicevschi, I. Isopescul, ș. a. Dl. prof. G. Bujor lipsea din rândul lor. Iată cum îmi explică d-lui absența sa: „dealtfel eram nedespărțit de colegii mei. Nu era întrunire a lor, la care să nu iau și eu parte. Dar când erau mai multe zile libere, fugeam la Cernăuți, la logodnica mea. Deaceea eu nu-mi amintesc de o astfel de vizită a lui Eminescu la Dracinschi, neaflându-mă în Suceava; pe de altă parte cred sigur că a fost în ziua de Sf. Ștefan, fiind patronul directorului".

Scharnagel, catechetul liceului, ținu un vesel toast în care dădu etimologia numelui Eminescu dela cuvântul „emineri". Insă nimic nu-l înduplecă pe nenorocit să răspundă. La întrebarea lui Ștefureac, dacă i-a citit lecturarul, Eminescu răspunse numai cu cuvintele: „l-am frunzărit", cuvinte ce le însoți de o mișcare a mânei, prin care arăta că pentru el acest lucru n'are nici o importanță. Dl. C. Mandicevschi l-a întrebat atunci pe Vasile Bumbac, „de ce nu vorbește Eminescu? Și Bumbac a răspuns: „sărmanul Eminescu, dânsul e foarte bolnav; el n'are s'o mai ducă mult..." Când ne gândim că la 1886 Eminescu e din nou lovit de grozava nenorocire, înțelegem prea bine starca sufletească în care se afla dânsul în timpul vizitei dela Suceava. 5).

Dar să revenim la familia Drogli. Din căsătoria Aglaiei Eminovici cu Ioan Drogli se născură trei copii: o copilă, despre care aflai, într'o descriere a boalei lui George, că muri de difterie și 2 băieți: George și Ioan.

Ne vom ocupa mai deaproape de George Drogli, deoarece dânsul arată sufletește mari asemănări cu unchiul său, Mihaiu. Acest nepot al lui Eminescu, precum cetim în istoricul boalei lui dat de „Niederästerreichische Landes: Irvvenanstalt in Wien", journal No. 738, se născu la 27 Aprilie 1874, deci un an înainte de transferarea tatălui său la Suceava, în postul de inspector districtual. Aproape 2 ani mai târziu George primi un frate.

Despre acești doi frați am putut afla că erau, chiar din copilărie, două firi cu totul opuse. Pecând Ioan, fratele mai mic, era un băiat de toată drăgălășenia, ascultător, silitor și vesel ca o frumoasă dimineață de Maiu, George, cel mai mare, era o fire închisă, tăcut și predispus merge pe drumul pe care altul nu mergea. Dl. Vasile Țurcan, actual profesor la școala Normală din Cernăuți, mi-a adeverit aceasta. Dealtfel am aflat și în istoricul boalei mai sus citat, aproape aceleaşi dovezi.

George făcu liceul în Cernăuți, studie apoi Dreptul și se activă ca judecător militar în armata austriacă, ajungând la rangul de auditor militar. Dar pe la 1893 vru nenorocirea ca dânsul să se infecteze cu „Lues" (vezi „Parere des Polizeiarztes Dr. Hönigsfeld" din 6/6 1905, care se află în Archiva Spitalului de alienați din Cernăuți). Și din acest moment începe a-l persecuta groaza că într'o bună zi această boală îi va întuneca creerul, și va înebuni. Ca să scape de acest spectru, se dădu cu totul beției. Astfel, încât în acel „Parere" de mai sus citim: „Intre anii 1904 și 1905 se observă un puternic Potus zi și noapte vin, bere și felurite rachiuri".

Dar aceasta era numai o încercare desperată de a-și paraliza fantazia. „Urmarea — citim în acelaș act — „fu însă tocmai contrară. Incepu să se teamă de împrejurime, mai cu seamă de Maiorul său. Pierdea în timpul serviciului, în fața acestuia, orișice stăpânire de sine, tremura în tot corpul. Se plângea de slăbirea memoriei în urma marilor turburări sufletești; deaceea — așa zicea dânsul — nu mai e apt pentru nimica". Astfel că pe la mijlocul lui Martie 1904 trebui să intre în Spitalul garnizoanei din Lemberg; iară, din Maiu al aceluiaș an, fiind trecut la pensie, intră în tratamentul Spitalului i. și r. al Garnizoanei No. 1 din Viena. Tot în Viena se afla și fratele său Ioan, locotenent în armata austriacă 6) un tânăr foarte ordonat. Dânsul a făcut foarte mult pentru nenorocitul frate, intervenind pentru un tratament uman. Se spune că a murit în timpul războiului, pe câmpul de luptă. Acesta locuia în districtul al VI, Kasernengasse No. 24, unde locui și George, înainte de ce intră în spitalul de care vom vorbi mai jos.

Diagnoza ce i se făcu lui George Drogli ne spune că dânsul suferea de multă vreme de neurastenie; fu primit în spital, deoarece dădea dovezi de turburări mintale ca caracter neurastenic în grad suprem. In acest spital boala nu se putu înlătura. Dimpotrivă ea progresă așa, încât la 13 Iunie 1905, George Drogli, nepotul lui Mihail Eminescu, intră în „Niederösterreichische Landes-Irrenanstalt in Wien", cl III-a de tratament.

AGLAIA DROGLI
sora lui Eminescu

Iată ce ni se spune în istoricul boalei (din 6 Iunie 1905) despre motivul care l-a îndemnat pe Ioan, fratele bolnavului, să-l dea în tratamentul acestui spital: „La începutul înbolnăvirii, suferea de dureri de cap, din când în când se puteau constata confuziuni și accese, urmate de turburări mintale, cari, în primele luni ale anului trecut, se iveau adesea; ultimul acces de felul acesta avu loc în Septemvrie al anului trecut. De mult umblă fără scop și fără țintă și nu e apt să facă nimic". **„Un unchiu, după mamă, a murit într'o casă de alienați din București".** La cercetare: „George Drogli e liniștit, orientat în timp și spațiu. Se plânge că sufere de uitare și de o slăbire în grad suprem a nervilor ceeace îl face neapt pentru nici un lucru. Nu e în stare să se ocupă cu lucruri serioase; nu poate duce lupta cu greul vieții: cu atâta mai mult caută refugiu și odihnă în literatura frumoasă. A scris chiar o piesă pe care a înaintat-o Teatrului Popular German și acolo nu i s'a contestat talentul". „Anamnesă: Tatăl mort de boală, mama de m. Basedow, o soră de difterie. Dela începutul vieții, așa se spune, dânsul era exaltat, își schimba părerile în fiecare un sfert de oră, serviciul însă și-l făcea foarte corect". „Starea lui de-acuma e probabil de un an și jumătate sau cel mult de 2 ani; enervări fără măsură și convulsiuni ale mușchilor cordului. In Spitalul Garnizoanei din Lemberg avu un acces care dură o zi întreagă: vorbi confus, era grozav de iritat". In timpul cât a fost în Spitalul No. 1 al Garnizoanei din Viena, **scrise bolnavul „mai multe piese; fură însă respinse. Cețea foarte mult".** Și la sfârșitul aceluiaș „Parere" din 6 Iunie 1905 se constată că „o însănătoșare nu e probabilă".

Cu toate astea, George Drogli, petrecu în această „Niederasterreichische Landes-Irrenanstalt" din Viena din 13 Iunie 1905 până la 3 Decemvrie 1910, când fu transferat la „Irrenpflegeanstalt" din Cernăuți, unde fu trecut sub Abt. Prot. No. 140; rămânând tot în cl. III-a de tratament. Boala pentru care e internat în acest spital e indicată cu „Paranoia". Dânsul era atunci de 36 de ani.

De-abia un an mai târziu, nenorocitul, primi un tratament mai bun, fiind trecut în cl I-a. Căci dela K. ù. K. 11. Korpskommando în Lemberg, I. No. 3320, veni următoarea rezoluțiune: „Maiestatea Sa lepostalică i. și r. cu prea înalta hotărâre din 13 Aprilie 1911, a binevoit, în mod prea grațios și preîndurător, să-i acoarde fostului Căpitan Auditor, George Drogli, o pensie de grație pentru viață, în mărimea pensiunii normale de 800 coroane anual".

„Toate cheltuelile pentru cl. I-a a spitalului de alienați le va purta statul".

„In consecință este permis ca numitul să fie primit în cl. I-a de tratament, iar ziua primirii trebuie anunțată aici".

La 10 Iunie 1911 dânsul e primit în „Offentlich allgem. Bukowinaer Landes-Irrenanstalt" din Cernăuți și e trecut sub Ap. No. 728 ex. 1911. I-se constată „Dementia praecox".

Dr. Salomovici l-a consultat tot timpul cât a fost în acest spital. Printre diferitele hârtii cari alcătuesc dosarul Ap. No. 167/17 (George Drogli) aflai un concept de descriere a boalei nenorocitului pacient. Este nuami un fragment — începutul lipsește — căci în timpul războiului s'au pierdut multe acte ale spitalului. Redau, în traducere, tot conținutul fragmentului.

Iată-l:

„Orientat, clar, ordonat, e bătător la ochi prin o serie de aspecte ipohondrice și neurastenice: se plânge că are sensațiuni interne curioase, pe care le descrie într'un mod neclar, vag, de neînțeles; știind în acelaș timp să surprindă prin o mare bogăție de forme. E ocupat numai de sine, și împrejurimea — întrucât dânsa n'are nici o relație cu el — nu'l interesează de loc, pentru a nu (speria) viziunile cari îl farmecă. Astfel se ocupă cu diferite proiecte pentru viitor, cari din cauza lipsei de consistență sunt greu de cunoscut: fantasează de o prelucrare a Iliadei într'o triologie dramatică, vorbește despre reprezentarea operei în teatrele din București și Cernăuți, lung timp înainte de ce a scris prima scenă. Insfârșit scrie, după ce a citit sârguincios în epopea Homerică, câteva scene, cari redau aproape nealterat modelul: iar limba tradează aproape cuvânt din cuvânt originalul. Pentru faptul că nu progresează în lucrul acesta, aduce dânsul ca scuză: îi lipsește lumina soarelui, sau le acuză pe acele sensațiuni interne, spun că în timpul lecturii începură a-i juca ochii, că inima i se strânse cârcel etc."

„Sau lasă baltă toată poezia și își așteaptă scăparea de la un post de vătav pe o moșie, — fără să se gândească de loc, că pentru a putea face un astfel de serviciu îi sunt necesare cunoștințe tehnice pe cari nu le are, scrie o epistolă în sensul de mai sus — dar încredințează sorții, toată afacerea. Tot așa lasă toate în voia sorții, se supune tuturor prescriptelor fără a rosti nici un cuvânt; nici nu se îngrozește la gândul că va trebui ani de zile să petreacă în casa de nebuni, cu toate că dânsul nu se crede nebun. Cu toate astea nu-i apt să facă serviciu de biurou, fiindcă îi lipsește persistența; după cel mai neînsemnat lucru se plânge de mare osteneală. Pacientul se adaptează ușor și se lasă condus fără greutate. Semnificativ, pentru totala lipsă a demnității de sine, e că dânsul se lasă tratat ca un copil mic huiduit și batjocorit de un conpacient, social inferior lui".

„Bolnavul e de statură mijlocie, de corpolență mijlocie, și afară de reflexe prea puternice ale tendoanelor, nu arată nici un simptom somatic patologic...".

(ss) Director *Dr. Zurcan*

Astfel se încheie încă unul din tristele capitole ale marelui roman petrecut în Familia Eminovicenilor. Și eu am stat mult în cumpene dacă e bine să-l dau în vileag sau să-l las să rămâie necunoscut, înmormântat, între vrafurile de hârtii îngălbenite și prăfuite ale arhivei spitalului de alienați din Cernăuți. Dar în sfârșit, după 6 luni, aproape, dela timpul când am consultat acea arhivă — era prin Aprilie a. c. — recitind notițele ce le-am făcut atunci, m-am hotărît totuși să scriu istoria tristă a vieții lui George Drogli. Și anume, din motivul, că poate prin cunoașterea vieții acestuia se vor putea lămuri și unele pete întunecoase din viața unchiului său, Mihail Eminescu. Soarta nemiloasă și-a terminat, într'acest ram al familiei Eminovicenilor, ravagiile sale. Familia Eminovici-Drogli s'a stins cu desăvârșire. Cei doi frați — pe cât mi-i cunoscut — au murit necăsătoriți; n-au dat naștere unor noui progenituri de nenorociți.

Astfel că ne putem, mai ușor și cu inima mai împăcată concentra asupra trecutului, asupra legăturilor misterioase care există între o generație și alta a familiei Eminovici.

Mai întâiu este extrem de interesantă indicarea cauzei care a pricinuit moartea Aglaei Drogli, sora lui Eminescu și mama lui George Drogli. Ni se spune în Anamneza din sus citatul „Parere", în mod foarte laconic: **„mama moartă de m. (maladia) Basedow".** Această boală o poate căpăta numai cine are predispoziția pentru ea. In Mayer „Konv-Lexikon" citim: „cauza acestei boli e deranjarea patologică a secrețiunii din partea glandelor tiroide; apoi o **nevrosă constituțională.** Imbolnăvirea se ivește după puternice emoții. Poate dura și ani de zile. Cazuri grave sunt adesea mortale..." Există mai multe feluri de manifestare a acestei boli: „accelerarea pulsului, umflarea glandelor tiroide, ieșirea ochilor din orbita lor urmată de tremurarea mânilor, o iritabilitate ciudată..."

Toți, câți mi-au vorbit de Aglaia Drogli, mi-au spus că dânsa era o ființă stranie. Rar când ieșea la lume. Ii plăcea să fie singură. Dar când se arăta în societate, ținea să fie admirată: știa bine cât e de frumoasă. Ceva caracteristic Eminovicenilor era și'n firea ei. Ea muri de boala de care sufăr oamenii înzestrați cu un aparat nervos prea sensibil, atât de sensibil, încât orice furtună sufletească e în stare să-l distrugă.

Fiul ei George moșteni direct și dela dânsa acel dar — destul de rar, dară și destul de primejdios — pe care îl numim precocitate. Această însușire a ființei sale crescu până ce trecu peste cercul strâmt al normalului, devenind: **dementia praecox.**

Dar nu numai atâta. George Drogli avea legături de sânge și cu unchiul său; precum știm, și acela, în copilărie, de o inteligență rară, se desvolta până la culmi de intelectualitate pe care noi le numim **geniu** (după Lombroso ele sunt manifestări patologice deoarece ies cu totul din cadrului normalului). Deaceea cred că și în cazul „nebuniei" lui Eminescu nu trebuie atât de mult insistat asupra infecției luetice, cât asupra faptului predispoziției, chiar înăscute. Și dacă ne gândim că și'n familia Eminovicilor dela Călineștii lui Cuparencu există cazuri de nebunie probabil fără substratul luetic, vezi articolul meu: („In satul Eminovicenilor" Conv. Lit. No. 11 din 1922) atunci trebuie să facem concluziunea că infecțiile luetice, constatate la Eminescu și la George Drogli, nu au avut alt efect asupra desvoltării boalei lor, decât pe acela ca **un accelerat izbucnirea catastrofei.**

Inrudirea psihică a lui George Drogli cu unchiul său Mihail Eminescu este foarte probabilă. Th. Ribot, în cartea sa clasică „Transmission heréditaire", „Die Vererbung" tradusă în limba germană de H. Kurella, (Leipzig 1895) ne vorbește despre astfel de înrudiri; iată ce putem ceti la pag. 147: „In unele familii aproape toți membrii devin psihic bolnavi, ș. a. în aceeași formă. Intr'o casă de alienați din Philadelphia fură primite 3 rude în acelaș timp; în alt institul din America se constată că un pacient nou primit este al **unsprezecelea** nebun dintr'o familie..." Deasemenea ni se dau dovezi la pag. 137, etc. Pentru lămurire se recomandă și **Francis Galton**: „Genie und Vererbung" în Philosophisch-soziologisihe Bücherei, Bd. XIX.

Inchei și de astădată, precum am încheiat articolul „In satul Eminovicenilor", cu cuvintele: „...ajungem la concluziunea că în familia Eminovicenilor e și un sâmbure de boală, care din când în când, în anumite vlăstare, încolțește, storcând din ele putere și viață".

Cernăuți, 15 Septemvrie 1923. **VASILE GHERASIM**

---

1) Vezi „Bericht der K. K. Lehrer und Lehrerinnenbiltea dungso anstalt in Czernowitz über das Sculjahr 1870/71 bis 1895/96". Czernowitz 1896.

2) Este deci cu totul neexact anul 1871, indus de d-l N. Zaharia („Eminescu..." 109) și nu de mult reluat de către d-l Leca Morariu („Glasul Bucovinei", An. II. No. 1362). El s'a putut furișa numai în urma unei greșite informații. Deasemenea este neexact că Ioan Drogli ar fi înmormântat în Ipotești, câtă vreme știut este că moșia Ipotești a fost vândută de George Eminovici la 10 Februarie 1878 lui Cristea Marinovici (vezi „Act de vindere-cumpărare" No. 86 dela tribunalul județului Botoșani), deci aproape nouă ani înainte de moartea lui I. Drogli. Acesta e înmormântat în cimitirul din Cernăuți.

3) Vezi iarăși „Bericht..."

4) Ibidem, ni se spune că la 13 Martie 1882 Ioan Drogli fu introdus iarăși în serviciu la Școala Normală din Cernăuți.

5) Cred că anul 1885 e cel adevărat, de oarece, d-l Bujor și d-l C. Mandicevschi au fost numiți supleanți la Suceava în Septemvrie 1884, iar la 1886 poetul nu ar mai fi fost în stare să călătorească singur.

6) In alt loc aflai: „Johann Drogli, Oblt. Mediziner. Wien Breitenfeldergasse 17."

Săptămâna teatrală

de DIM. ȘERBAN

TEATRUL NAȚIONAL: Țăranul Baron, comedie de Holberg.

Agata Bârsescu în Sapho de Grillparzer.

Reprezentând comedia lui Holberg, Teatrul Național își ține cuvântul dat de a face educațiunea generațiunei tinere prin înfățișarea repertoriului clasic universal.

AGATHA BARSESCU
în „Sapho"

Deasemenea recunoşte în Holberg, pe creatorul teatrului lor Național și în acelaș timp și pe cel dintâiu făuritor al limbei literare. Deși s'a inspirat rînd pe rînd din Molierè în lucrările lui teatrale ca în **Țăranul Baron și Tinichigiul om de stat**; din Guliver în **Călătoria lui Niel-Klim pe sub pământ**; din Plant în **Peder Poars** — Holberg rămâne considerat ca un mare scriitor.

Fără să poată reprezinta pe oamenii țării lui cu toate calitățile etnice și speciale lor, a atacat vicii și defecte omenești, înfățișând astfel caractere de pretutindeni.

Țăranul baron deși nu e în ritmul vremei, și mentalității noastre, prin expresia ei socială, așa de deosebită — de aceia de azi, și cu toată acea atmosferă naivă este una din comediile foarte gustate, ale repertoriului clasic.

La noi, reprezentarea lui a fost deosebit salutată; fiindcă i s'a adăugat o montare nouă și o distribuție fericită.

Cu prilejul acesta s'au bucurat toți cei care văd în teatru o mișcare de artă spontană iar în inspirația montărei întregul succes scenic.

Teatrul nu va mai fi numai oratoria actorului și munca autorului — el tinde să ajungă realizarea ce mai ideală a artei decorative și a mecanicei perfecționate. Stilul simplu și sugestiv, cu planuri largi și culori sincere, cu o architectură sintetică, așezată pe pivoturi centrale — iată montarea de mâine.

Dela pictorul rus Pojedaeff, care a început noua tradiție a montărei scenice la noi cu Electra și Macbeth și până la Țăranul Baron, Teatrul Național a întrebuințat mereu aceiași veche și demodată recuzită, aceleași mucavale fals colorate. Cred că spirite proaspete și mentalități primenite, văd de acum înainte cu ochii noi întreaga artă scenică și ne vor da mereu numai realizări noi.

ION BREZEANU
în „Țăranul Baron"

Se cuvine toată atențiunea directorului de scenă d-l V. Enescu, pentru montarea comediei din Holberg.

Compoziția rolului titular a fost una din acele machete unice, cu care talentul magistral al d-lui Brezeanu, și-a desăvârșit întotdeauna figurile.

* * *

Agata Bârsescu, atâta timp plecată dela noi, s'a reîntors, ca să ne amintească trecutul ei glorios, redându-ne pe poetesa Sapho.

A fost o sărbătoare pentru ea, că a putut în cuvântul matern să rostească cu acea dicțiune impecabilă, poezia lui Grillparzer. Claritatea vocei sale, și acel timbru luminos — rămase intacte, prezența pe care încă o păstrează și toată acea perfecție ritmică — sunt pentru noi trofee minunate, aduse din lupta cu depărtarea și viața, trofee care ne dau speranța și iluzia unei „Școale" românești de tragedie și dicțiune. O vom avea această școală? Nu știu. Mi-e teamă că pasiunea gloriei și voluptatea aclamărilor, o vor depărta pe Agata Bârsescu, dela îndeplinirea acestui vis național.

DIM. ȘERBAN

ÎNSEMNĂRI

O amintire: Șt. G. Vîrgolici

Cu acest titlu d-l profesor Iorga, publică în revista „Ramuri” un articol în legătură cu scrisorile lui Vîrgolici către d-l Iacob Negruzzi, apărute la noi:

Suplimentul literar al „Adevărului„ publică scrisorile, care cuprind pentru mine duioase amintiri, de începuturi sfioase și lipsite de orice pretenție, ale lui Șt. G. Vîrgolici către d-l Iacob Negruzzi. Editorul n'are putința de a schița din amintiri personale, figura acestui onest scriitor, uitat astăzi cu desăvârșire.

Voiu încerca s'o fac eu, cu atât mai mult, cu cât Vîrgolici a fost, pentru mine și pentru atâția alții, un bun și iubit profesor.

Era cândva obiceiul de a trimete busrieri și în Spania. El a fost unul din aceștia. Dar, pe când Urechiă a adus de-acolo anumite atitudini și Vizanti — ierte-i-se păcatul! — s'a întors fără a ști acordul lui *hic, haec, hoc,* tânărul Moldovean s'a pus pe lucru serios și greu. Am între cărțile fundației mele, călăuza spaniolă cu care și-a îndreptat întâiu pana la Madrid.

A ajuns îndată profesor, și cercul „Junimii” l'a prins în atmosfera lui de glumă ironică, dar, de sigur, și de idealism și de distincție. A încercat poesii, — slabe, pe care „Convorbirile”, indulgente pentru colaboratori, le tipăriau. Dar sarcina pe care și-a luat-o el cu modestie și abnegație era aceia de a revedea fornia operii altora: puțini s'ar pleca, azi, până la dânsa, căci fiecare e un „spărgător de nouri”.

Profesorul era prietenos, zâmbitor, cu o necontenită lumină în micii ochi negri cari înviorau fața rasă, stricată de vărsat, cu favoritele sure, mișcate de un zâmbet permanent. Cu glas clar, înfășurând toată sala într'o emanație de părintească iubire, îmbrățișând-o din privire și din sunet, el vorbia, poate fără multă originalitate — și era cine să-l denunțe —, despre literatura franceză, cu o nesfârșită bucurie de a-i lămuri frumusețea. Cât era el pe catedră, o rază de voioșie părea că s'a oprit asupra ei și asupra lui.

Dar numele lui merită să rămâie și în literatură. S'a trudit multă vreme ca să dea în românește, din nou, complect, cu o perfectă limpeziciune: *Don Quixote.* Lucrarea s'a tipărit întreagă în „Convorbiri”, dar pe acele vremuri nu se putea gândi cineva a o scoate în volum. Cu toate greutățile de astăzi, această vreme n'a sosit ea oare?

Câți s'au bucurat de simpatia și de sprijinul acestui simpatic om de bine, împodobit cu cele mai frumoase cunoștinți, și exemplu de corectitudine în tot ce a scris, ar putea întovărăși această publicație de amintirile lor înduioșate.

N. IORGA.

* * *

Pentru cei bătrâni și infirmi

Există la noi o societate a artiștilor, tot atât de bine organizată și de serios condusă, ca și societățile și asociațiunile de presă. Pentru apărarea nevoilor și drepturilor, pentru a se putea prezinta ori unde ca un corp bine organizat, actorii din toată țara s'au sindicalizat, alcătuind o societate ce se numește „Scena“ și care pășește acuma pragul celui de-al doisprezecilea an de existență. Cu statute și regulamente în regulă, lucrând în limitele impuse de legea de organizare a teatrelor, cu un comitet compus din cele mai de seamă elemente ale lumii actoricești și prezidat de harnicul Tănase, societatea „Scena“ realizează în fiecare an, nu numai câștiguri serioase, care servă pentru ajutoare, împrumuturi și pensii, dar mai izbutește să înfăptuiască multe din punctele programului alcătuit de inițiatori.

Unul din aceste puncte, pe cale să se înfăptuiască acuma, este și clădirea „Casei de retragere“ pentru artiștii bătrâni sau infirmi. Primăria Capitalei a făcut un gest frumos față de acești apostoli ai artei, dăruind un teren, iar ministerul muncii și ocrotirilor sociale a încuviințat vânzarea în public a trei milioane de bilete, cu doi lei unul, care servă la adunarea sumei necesare construcției. In afară de „Casa de retragere“ societatea „Scena“ mai proectează și construirea unui sanatoriu, tot pentru actori, la Tekirghiol, pe terenul donat de președintele ei.

Aceste bilete cari s'au și pus în vânzare, sunt oferite publicului de către membrii societății și sunt numite „cărămizi“. Fiecare din cei cari umplu sălile de spectacol, admirând și aplaudând pe excelenții noștri actori, poate contribui la alinarea multor suferințe și la liniștirea multor bătrâneți, contribuind cu o sumă de nimic, la ridicarea unui azil cum există în țările din Apus, ca în Franța, de pildă, unde Coquelin s'a străduit cu succes să realizeze frumoasa idee.

Actorul este ființa nervoasă și iritabilă, care prin meseria lui cheltuește mai multă energie și rupe din el mai multă viață ca oricare altul dintre noi. Gloria lui crește dela rol la rol, dela o concepție la alta, și moare odată cu dânsul. Calvarul, însă, începe din ziua când îl părăsesc puterile, și nu mai poate trăi pe scenă, până în ziua când închide ochii pentru totdeauna. Să nu lăsăm pe cei cari ne-au înveselit cu râsul lor, în comedie, sau ne-au impresionat în dramatica concepție a unui rol de tragedie, să sufere în zidurile reci ale unei odăi mobilate sau să moară în cearceafurile umede ale unui pat de spital.

Să-i ajutăm cât ne stă în putință.

Autorii dramatici în primul rând și pe urmă toți cei cărora le place să se intituleze „oameni de teatru“ trebue să grăbească epuizarea... cărămizilor. Vom zidi, astfel, cu toții, casa unde Hamleții, Voevozii români, Răzvanii, Tipăteștii, Prometeii vor bine cuvânta pe cei cari le-au asigurat un sfârșit demn și cinstit.

A. de HERZ

Agathei Bârsescu

de Natalia Negru

Departe ai fost!... Și... mulți sunt anii de când ai plecat...

Ai plecat... cândva... atunci... demult... și nimeni nu te-a întrebat... unde te duci... când o să revii...

Tăcerea... nepăsarea... uitarea... te-au petrecut din urmă...

Valurile vieții au dat afund numele tău, și o tristă ceață s'a întins între tine și între noi...

Părea... că tu însă-ți te-ai aruncat în mare, cum de pe stânca *Leucade*... s'a aruncat odată... *Sapho!*...

Povești prinseseră a se țese... povești ce aduceau lacrimi în ochi și învăluiau sufletul de melancolie... căci în ele, ființa ta apărea o fantastică umbră rătăcitoare, mânată de-apururi spre zări fără hotare, mânată de suferințele ei mari... — dusă așa de durerea înfrângerilor din lupta cu inima sa... din lupta cu semenii ei... Că ființa în jurul căreia se țeseau acele povești — mai poate fi aevea, că trăește pe pământ... puțini o mai credeau...

Ce fericită cumpănire în talerile deținătorului de echitate superioară — iera trimis iarăș printre noi...

Trebuia să te întorci... Trebuia să revii, ca să-ți iei partea de răsplată... A trebuit să vii acum bucuroasă, mulțămită — să fii primită cu îmbrățișări... să ți se aștearnă flori în cale... să întâmpini pretutindeni entusiazm și admirație... și... pipăind o rană cicatrizată a inimei tale, să surâzi... înțelegând că patimile toate mor... când... singură arta e veșnic tânără și vie... de-apururi proaspătă și dătătoare de mângâieri!...

Ce simbol măreț însemnezi tu astăzi printre noi!...

Da, tu ești simbolul artei!...

Ești iluzia, visul, avântul, idealul... ești înaripare sufletului, ești *victoria gândului*...

Ești marea fermecătoare, dătătoare de iluzii, cea care arunci vălul vrăjit peste realitatea brutală, ne desprinzi din cătușele pământului; ne duci la isvoarele inspirației...

Tu ești solia muzelor: Polimnia, Talia, Terpsihora... te-au trimis ca interpretă a lor...

Prin tine, ajung acum până la noi fiorii de artă ai vechei Elada...

Cu intuiția sufletului tău, reîncarnezi eroinele timpurilor, reînvii vieți ce nu pot fi uitate, ești oglinda zbuciumărilor ce-au rămas vestite în lume... *ca într'un avatar,* trăesc în tine, *Sapho* și *Medea!*...

La fel cu măreața statue din Samotrace, e făptura trupului tău...

Din grație și euritmie ai fost zămislită...

In pasul piciorului, în mișcarea bratului, în înclinarea capului... ai prins mlădieri de ramuri... și legănări de floare...

Slăvită fie măestria darurilor tale...

Vei trăi în amintirea noastră, și în amintirea celor ce au să vină după noi...

O singură viață de om nu e de ajuns pentru un suflet mare ca al tău...

Ești acea rară floare de plantă exotică, floarea care cere durata unui veac întreg pentru ca să izbucnească odată în toată splendoarea ei! Anii tăi sunt veșnicii, viața ta eternă reînviere...

Tu ești mai mare decât timpul... sfidezi vremelnicia anilor... ești desprinsă din eternitate, și ești eternă ca însăși ARTA.

Fii binevenită între noi... poezie... visare... iluzie... *Artă!*”

*

(Cuvântare ținută pe scena Teatrului Național la prima reprezentare a piesei „Sapho”).

* * *

Comori de artă

Zic comori fiindcă cei mai mulți nu le cunosc — deși sunt neascunse; și apoi cu drept cuvânt ele formează un adevărat izvor de cultură.

La dispoziția tuturor celor ce iubesc arta și se interesează de ea, stă muzeul Baron Brukenthal din Sibiu, despre care puțin am auzit vorbindu-se — ba chiar de loc, dacă sunt sincer.

Vizitatorii Sibiului și-n special cei din vechiul regat — lasă pe planul al doilea sau pe cel din urmă vizitarea acestui muzeu.

Indiferența asta nu numai că te doare, dar dă dovadă despre felul cum școlile noastre știu să pregătiască spiritele pentru artă; și fie ea în ori-care direcție.

Nu se pretinde, se'nțelege o deplină cunoaștere a ei, dar să meargă până acolo — după cum am văzut — ca un capo d'operă să te lase indiferent întreoe oricum marginele posibile.

Acest muzeu e o creațiune a baronului Samoil Brukenthal (1721—1803), fost guvernator al Ardealului și posedă: tablouri, gravuri, antichități, giuvaergerii, statui, monede etc., Și a avut începutul la 1817.

Actualmente e proprietatea liceului evanghelic din localitate.

Ceeace ne interesează mai mult e colecția de tablouri, producți iale celor mai mari artiști, din care o parte a celor ce-au format renașterea, au fost studiate de vienezul dr. Theodor v. Trimmel în 1894 și 1899 atât pentru determinarea autorilor cât și pentru analiza lor.

Pinacoteca numără 1372 tablouri, formând mai multe școli între care mai însemnate sunt: școala italiană, germană, din țările de jos și cea ardeleană. Nu este locul aci să iau fiecare tablou — sau mai multe — pentru a le studia, mă voi mărgini numai a căuta simbolul fiecărei școli în parte, cu toate că acestea au avut o durată destul de lungă și deci unul a fost spiritul la început și altul la apogeu.

* * *

Nu pot uita impresia ce mi-a făcut-o portretul unui necunoscut, de Jan van Eyck. Pe un fond ce formează mai mult o atmosferă oarecum tristă, chipul acestui necunoscut apare ca o întrupare naturală în miniatură; cu culori vii, dar ele sunt în așa fel nuanțate că armonia ce rezultă, nu-i o armonie geometrică, ci una naturală.

Pe fața lui — expresie ce la prima vedere pare că corespunde indiferenții — se desemnează bine suflarea celui ce privește departe, departe de lumea în care trăește, în liniștea supremă în neant — scârbit de sine.

Jan van Eyck a reușit prin acest portret să întrupeze, să dea ființă — cu penelul său — unui moment ce mi-se pare — că-i cel mai greu de redat; acela despre care vorbii.

Acest tablou a cărui valoare se ridică la câte-va milioane e așezat într'o scobitură făcută'n zid, ce-a fost căptușit cu fer.

După ce muzeul se închide, tabloul este acoperit c'o ușe mică din acelaș metal și este în așa fel construită că cea mai mică atingere face să sune mai multe sonerii electrice.

„Sfântul Ieronim” iată un alt tablou d'o valoare incontestabilă.

Operă a marelui artist italian „Lorenzo Lotto” a fost păstrată în perfectă stare fără nicium semn de alterație...

In mijlocul — probabil — al unei păduri, acest sihastru își făcea rugăciunea, o rugăciune așa cum se cerea atunci; și acest fel d'a se închina nu numai cu trupul ci și cu sufletul, nu reese decât din nuanța tristă, atât de bine întipărită pe fața lui bătrână.

Această tristețe seamănă mai mult cu expresia aceluia care cere îndurare, iertarea păcatelor.

Ochii lui și mai rugători sunt îndreptați spre crucea ce-o ține în mâna pe care e răstignit Omul-Dumnezeu, Christos.

Nici aici culorile nu sunt vii și armonia e frumos realizată.

Un adevărat capo d'operă e „Logodna Sfintei Ecateirna” producția celebrului Tiziano Vecelio da Cadore, despre care cred c'ar fi necesar pentru cei interesați un studiu amănunțit.

Mă voi mărgini a spune că trăsăturile fine și bine dispuse dau tabloului acea atmosferă a mișcărei, a vieței. Nici un contrast; nimic nu-i fără sens. Hans Memling fondator al unei direcții în școala germană a putut prin „Bărbatul care cetește” să dea nuanța potrivită unui individ ce s'ar găsi într'o asemenea situație.

Prea multă modestie, în acest citit, ceeace desigur că n'a avut să întrupeze Hans Memling.

„Ioan Botezătorul ca mic copil” opera lui David Teniers pare-mi-se a nu fi decât un copil drăguț...

Dintre pictorii ardeleni niciunul nu este cunoscut bine, deși sunt foarte multe tablouri rămase dela ei. D'obicei au fost păstrate acelea care reprezintă chipurile membrilor familiei Brukenthal.

Dela Franz Neuhauser, pictor sas, s'au găsit frumoase schițe și gravuri. In treacăt mai relevez câte-va producții geniale: „Regele care împarte scumpeturi” și „Uciderea copiilor din Bethleem de Michael Angelo”; „Maria Magdalena” și „Inchinarea celor 3 crai dela răsărit” de Paolo Caliari (Veronese)”; „Jălirea lui Christos” de Anton van Dyck; „Rinaldo și Armida” a lui Peter Paul Rubens; „Sfânta Agnes” de Guido Reni; „Femeea bătrână care citește” a lui Rembrand Harmensz van Ryn.

Mai sunt multe alte tablouri de valoare chiar, cărora nu li s'a descoperit autorii.

Altă dată voi vorbi despre importanța istorică a obiectelor antice ale aceluiaș muzeu.

N. C. VASILESCU

Pentru un poet mort în războl

Mihail Săulescu, a pornit voluntar să moară pentru țară și a murit în Valea Predealului, în prima campanie, a războiului nostru de întregire.

Societatea Scriitorilor Români, îi ridică un monument, pentru cinstirea numelui și pomenirea poeziei sale. Mihail Săulescu a fost un mare poet.

M. SAULESCU

Zilele acestea o comisie a S. S. R., compusă din Ion Pilat, Ion Minulescu și sculptorul Han, au ales locul acestui monument. El va fi așezat pe o culme, care deschide vederea povârnișului spre Timiș.

Proectul e conceput, dintr'un înger cu aripile frânte, în care se închide medalionul cu chipul poetului.

O bancă circulară înlănțuie monumentul, executat din piatră și din bronz.

Câteva scrisori dela B. P. Hasdeu către Vasile Cosmovici

publicate de Ioan C. Băcilă

Activitatea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu a fost variată, pe lângă studiile de istorie și de filologie a mai scris poezii lirice, fabule, nuvele, piese de teatru iar în ultimii ani — dela moartea fiicei sale Iulia, a făcut cercetări asupra spiritismului.

Cu atâta patimă s'a dedat acestor cercetări, în cât ca urmare a scris vestita carte *Sic cogito,* apărută în anul 1892 și mai târziu în Biblioteca pentri toți No. 389—392. In castelul său dela Câmpina își avea cercul de prieteni care-l vizita, ca pictorul Nicolae Grigorescu, Al. Vlahuță, C. I. Istrate, poetul Vasile Cosmovici și alții. Dintre toți se vede că Hașdeu ținea mai mult la Vasile Cosmovici, care publica la *Revista Nouă* și mai ales fiind și mediu la experiențele sale spiritiste.

Legăturile lui Hasdeu cu pictorul N. Grigorescu au fost foarte bune, că pictorul îi face bustul în peniță, pe care Hasdeu îl dă ca amintire prietenului său Vasile Cosmovici. Acest portret a fost în posesia lui, până după moartea-i întâmplată la Paris, din cauza unei boli de rinichi, și atunci scoțându-se în vânzare lucrurile din cauza unor datorii, acest portret a fost cumpărat de un datornic pe suma de 200 lei sau mai puțin.

La toate ședințele de spiritism ,cari se făceau la Câmpina. Vasile Cosmovici asista regulat, de unde și prietenia mare și sinceră între aceste două persoane.

Am găsit cu cale să dau la iveală patru scrisori dela Hasdeu și epitaful lui, prin care se vede și o latură sufletească a lui în stilul familiar și prietenesc,, cari se pot adăogi la cele publicate în „Adevărul literar și artistic” (de d-l *Barbu Lăzăreanu,* în anul 1921 n-rele 11, 13, 15, 45, 47, 48, 56, 57 și 58; în anul 1922, n-rele 62, 64, 65 și 66; de d-nii *Paul I. Papadopol* și *Gh. Cardaș* în n-rul dela 9 Septemvrie 1923).

Tot lângă aceste mai adaug și o scrisoare a poetului D. Anghel, adresată tot către Vasile Cosmovici.

Scrisorile se găsesc în posesia mea.

Iubite Domnule Cosmovici,

„Te sciam bolnav, dar credeam că amândoi, ba încă amîntrei (Trésor y compris) sînteți în Bucuresci și speram că veți puté veni la Câmpina, unde aveam gata apartamentul. Numai Vineri Babușca mea mi-a spus că sînteți la Slănic din Moldova, unde ea v'a și vizitat acolo, mai ales a mângâiat pe cucoana Luiza. A vorbit cu multă simpatiă și compătimire pentru durerile d-tale de inimă. Acum dară, când sciu unde sînteți, mă grăbesc și eu a vă împărtăși sentimentele mele de sinceră amiciă și cordiale strângeri de mâni, iar Doamnei Cosmovici în parte respectoase salutări.

„La revedere plăcută”.

B. P.

Câmpina 14/27 Iulie 1903.

P. S. Lui Trésor:

Aici Hasdeu face un cap de om care dă cu tifla.

Scrisoarea a fost trimisă recomandată din Câmpina la Slănicul din Moldova, Villa Scurtu, unde eră în viligiatură Vasile Cosmovoci. Cuvintele întrebuințate de Hasdeu: *cucoana Luiza,* este doamna Luiza Cosmovici; *Trésor,* pseudonim, unul din prietenii lui, care venia la ședințele de spiritism.

Iubite Domnule Cosmovici,

„Fie medium, fie ne-medium, veți fi primiți am'ntrei cu plăcere ca tot-d'a-una.

Sărut mâna cucoanei Luiza.

Hasdeu.”

15 Aug. 1903.

P. S. (Aici Hasdeu face un cap de femee cu părul sburlit, având la spate un palmier și în fața ei o mână, arătând cu degetul).

Aceste două scrisuri Vasile Cosmovici le-a [illegible] și în zincografie ,odată cu plicul trimis.

Iubite Domnule Cosmovici,

Doresc să te văd la Câmpina până la 15 Febr., ziua de aniversare a nașterii mele.

Amic Hasdeu.

(Este scrisă pe o carte de vizită, fără dată.

Pe o carte de vizită cu titlul HASDEU.

„iea libertatea de a aminti d-lui inginer... și de a-l ruga din nou în favoarea D-șoarei... de a fi numită copistă în gara de Nord.

Vă salut, mulțumindu-vă.

B. P. Hasdeu.

15 Septembre 1906.

Epitaful lui Hasdeu:

Bogdan Petriceicu-Hasdeu,
fiul lui Alexandru, nepotul lui Tadeu,
tatăl Iuliei,
ca fie-sa, ca tată-seu, ca bunicu-seu
credea cu tăriă
în solia omenirii, în dreptatea lui Dumnezeu, în nemurirea
sufletului,
a muncit,
a suferit,
a iubit,
trecut prin încercare și călit prin ispită,
se rădică zîmbind de unde se pogorise plângân
la ai sei.
Nu'l uitați aice, căci el nu vă uită acolo.

B. P. Hasdeu.

Epitaful meu:

Acest epitaf este reprodus în zincografie, probabil că și originalul se află în posesiunea lui V. Cosmovici.

Dela D. Anghel:

Iubitule,

Bun Vermuth-ul, bun și pate-ul dar și manuscrisul când vine la un om ca tine oportun, e și mai bun.

Fii levent și trimete negreșit așa că să-l avem cel mai târziu Mercuri dimineața. C

Cu multe vermuth-uri.

Anghel.

Este o carte poștală fără dată, ștampila poștei are data 7 Oct. 1907. Poetul Anghel scria atunci la „Semănătorul” din București al d-lui N. Iorga și tot în acel an Vasile Cosmovici a publicat în *Semănătorul,* Noemvrie 1907., pag. 984 „Amintiri din tinerețea lui B. P. Hasdeu, povestite de el însuși (1852—1857), de care este vorba în scirsoarea de mai sus. Este un fragment dintr'un volum de amintiri ce trebuiau să apară, dar n'au apărut.

IOAN C. BACILA

Despre Spania

Spania, prin lovitura de stat a militarilor și dictatura generalului Primo de Rivera a revenit la ordinea zilei. D-na Asquith, soția omului politic englez, publică în „London Magazine“ amintiri din călătoria sa prin regatul lui Alfonso.

Amintirile d-nei Asquith sunt totdeauna interesante, prin observațiile juste și prin picanteria care întovărășește micile glume răutăcioase la adresa tuturor. Cititorii își mai amintesc de scandalul, produs acum câțiva ani în Europa cu micile mărturisiri casnice ale aceleași doamne.

D-na ASQUITH

Sosind la Madrid, camerista îi dădu vestea, cum peste noapte o doamnă spaniolă, strecurându-se în compartimentul vagonului, furase umbrelele. Madridul, cu animația lui, veselia și monumentele, entuziazmează pe vizitatoare. O supără numai..... pavajul străzilor. Bogăția artistică a Spaniei găsește în d-na Asquith o admiratoare înnebunită. Admiră minunile îngrămădite în muzeul Prado cu tablouri de Velasqnez și Goya. Toledo o farmecă. Impreună cu Veneția sunt cele mai frumoase orașe din lume. Acelaș lucru scrie și despre Sevilla.

D-na Asquith scrie încântată de Spania artistică, dar duce cu ea o urâtă impresie despre moravurile spaniole. E mare deosebire între spaniolul aprins și englezul rece! D-na Asquith ar vrea ca toată lumea să fie la fel.

GEZA TABERY, din care traducem astăzi o schiță este fără îndoială unul dintre cei mai buni scriitori pe care i-a dat literaturii ungurești Ardealul. Romancier, nuvelist, dramaturg el are intuiția justă a tragediei ce se joacă în sufletul eroului său și mai ales darul de a scoate în lumină amănuntul caracteristic. Stilul, în năzuința scriitorului de a-l face cât mai cuprinzător și mai expresiv, este chinuit, uneori tenebros, dar poate tocmai prin asta mai sugestiv. Inaintea romanului „„Oameni din Octomvrie” (Oktoberi Emberek) — în care vrea să redea atmosfera revoluției ungurești din 1918 —, a publicat: „Pe Golgota” (At a Golgotàn), „Vesta Flagelans” (din care s'a ales bucata *„Luleaua”),* cari opere i-au statorit definitiv locul în literatura maghiară contemporană.

Scrisul lui pacinic, plin du duhul iubirii de oameni, l-ar fi indicat — după marea prăbușire din 1918 — să fie printre fruntașii muncitori în ogorul unei împăciuitoare apropieri culturale între români și unguri.

Dar o conversiune sufletească ciudată și până la un punct neexplicabilă, îl ține departe de orice manifestare de acest soi.

I. L.

Cărţi şi Reviste

TACHE PAPAHAGI — *Din Folklorul Romanic şi cel latin; — studiu comparat.* Bucureşti Casa şcoalelor 1923.

Preocupat de cunoaşterea şi cercetarea fenomenelor lingvistice dialectale, pe care i le oferă diferitele împărţiri ale teritoriului românesc, precum şi de stabilirea însemnătăţii folklorului de pe acelaş teritoriu, d. Papahagi a dat un volum de avantgardă. Inainte de a studia fenomenele folklorice şi lingvistice ale fiecărei regiuni în parte, trebuia de stabilit legătura dintre folklorul orientului cu folklorul — rareori alterat de spiritul germanic — al apusului. Este interesant de ştiut — spre deosebire de însemnătatea lingvisticei — însemnătatea folklorului anunţată de d. Papahagi.

„Dacă studiul lingvistic e mijlocul sine qua non pentru dovedirea originei şi evoluţiei unei limbi, folklorul, cu lingvistica laolaltă, e factorul determinant pentru cunoaşterea diferitelor stadii de cultură la care a ajuns un popor, precum şi a traiului şi psihologiei sale. E de ajuns ca să cunoaştem obiceiul că, în ziua unei nunţi, sau în ziua sosirei în satul natal al unuia de mult înstrăinat, întregul sat, cu munţi şi văi, răsună de salvele continue ale detunăturilor de arme, — aşa bunăoară cum se poate constata la românii de peste munţii Pindului, — pentru ca să ne dăm imediat seama de caracterul războinic şi independenţa morală a acelui sat sau a acelui neam; după cum îl vom recunoaşte iarăşi că este un neam de păstori, când vom întâlni în calendarul său popular o zi consacrată lupului, pentru ca lupii să nu facă ravagii în turmele de oi". (pag. 10).

Studiul comparat al d-lui Papahagi se ocupă în genere de folklorul lunilor, începând cu Decemvrie şi Ianuarie, cercetate împreună, deoarece „practicarea unor anumite obiceiuri, credinţe, etc., sunt comune amândorura". Se relevă asemănări de credinţe în toate provinciile ţărei noastre ale pământului locuit de Aromâni, ale Franţei, Italiei şi Moraviei. Importanţa acestor asemănări vine în sprijinul teoriei că, un element folkloristic poate să deschidă cărări nouă în diferite direcţiuni de natură etno-lingvistică.

Mărturie stă şi filologia şi istoria neamurilor.

Uneori materialul folkloric poate fi mai elastic, mai suplu; dar, pus sub cercetare, se dovedeşte imediat un fond comun. Ca o exemplificare dăm, în traducere, un citat dintr'o credinţă siciliană.

Pentru a şti dacă iarna care vine va fi friguroasă sau nu, să fim atenţi la 6 August asupra felului cum doarme câinele pe pământ; dacă doarme a qucciddatu — adică sgârcit, iarna va fi friguroasă; dacă (va dormi) stinnicchiatu,— întins ca de obiceiu sau în altă poziţie, iarna va fi uşoară şi, în medie, suportabilă". (pag. 36).

O notă aproape identică la Aromâni:

„Câinele, dacă în seara de Sf. Marie (15 August) doarme cu capul către miazănoapte, vesteşte iarnă grea; asemenea şi dacă doarme sgârcit. Dacă se întinde, iarna va fi călduroasă" (pag. 36)

Cartea se încheie cu cercetarea comparată a unor credinţe, superstiţii şi datini, descântece, vrăji, farmece şi rugăciuni, — material care implică ordonarea unui spirit ştiinţific cu care ne place să-l ştim înarmat pe d. Tache Papahagi.

George Baiculescu

In *„LES NOUVELES LITTERAIRES"* (22 Septemvrie) găsim o scurtă dare de seamă — semnată de *Henri Ramband* — asupra unei antologii poetice din secolul al XX-lea. Alcătuind această culegere, *Robert de La Vaissière*, înarmat cu inteligenţă şi cu simţul valorilor, a avut în vedere un singur scop: punerea sub ochii cititorului a celor mai bune versuri din poeţii Franţei selecţionaţi şi clasaţi în felul în care e mai acesibil publicului mare.

Ne aşteptăm desigur ca o antologie să aibă lipsuri. E fatal şi considerentele cari mărturisesc aceasta sunt numeroase; plecăm de la simpla prietenie literară-personală dacă vreţi — şi ajungem până la prietenia mai înaltă, cu o şcoală, cu un curent, cu un cenaclu. De aceea *la Vaissière* numără pe unii a căror valoare e prea redusă, dacă nu chiar inexistentă. Dacă *Ramband* nu citează aci nume, iată însă că relevă cealaltă bunăvoinţă, pe care a avut-o *la Vaissière*, de a cita pe unii poeţi uitaţi. E cazul unui *Louis Pize, François-Paul Alibert* şi mai ales a lui *Louis Mercier* — cari aduc, în parte, valori necontestate.

Antologia lui *La Vaissière* păstrează tendinţa cea bună de a culege din opera poeţilor tot ce e mai reprezentativ. Dacă în majoritatea cazurilor a izbutit, nu tot aşa se întâmplă cu *Paul Valèry*, din care n'a dat de cât câteva din poemele lui, fără să ţină seamă dacă un fragment din „Le jeune parque", trebuia sau nu citat. Cazul se repetă încă cu vre-o câtiva.

Cu scăderi de aşa natură, antologia lui *Vaissière* se impune prin căldura cu care alcătuitorul ei a ştiut să prezinte publicului scriitorii cei noui.

LES ANNALES (23 Septembrie). Zăreşti coperta şi înţelegi imediat că înăuntru trebue să se vorbească despre ţara noastră: o româncă, îmbrăcată în frumosul nostru port naţional; catrinţa cu chenar mare la poale, iia cusută cu motive mari în arniciu roşu, pe cap un hârdău înflorit, din felul acelora în care ţărăncuţele noastre obişnuiesc să mulgă vacile.

Inăuntru un articol de *Gaston Dumergue*, unul de *Edouard Herriot*, primarul Lyonului, *Robert de Flers* vorbeşte despre suveranii ţării noastre, pe când *Abel Hermant*, într'o scrisoare către suverană o prea măreşte pentru bunătatea şi suferinţele ei din timpul marelui războiu.

Caracteristic fragmentul d-rei *Hélène Vacaresco* despre „La Roumanie et la France".

„In inima naţiunei noastre, cuvântul „Franţa" aprinde o flacără. Asemenea jocurilor care în scorburile văgăunilor animează pe păstorii noştri, ea luminează cu flacările ei ţara întreagă. Din văile de aur ale Transilvaniei şi până în Bucovina cu stejari frumoşi, din Carpaţii, a căror metereze poartă bogăţia zăcămintelor petrolifere, şi până în Basarabia care ţine grânarele cele mai renumite şi porumbul cel pletos, din magicele vârfuri ale Moldovei până în [illegible] şi în dulcele mânăstiri ale Valachiei, pretutindeni unde Românul va fi luptat, cântat şi suferit, numele Franţei va fi amestecat la un loc cu cel al României, în cea mai dulce îmbrăţişare".

Se mai publică un fragment din „chant de la vie" a Reginei noastre în traducerea dd. *Iorga* şi *Gorsecq*.

NAZUINŢA (Septemvrie), începe cu câteva capitole din romanul „Renunţare" al d-lui *Al. Popescu-Telega*, care se anunţă ca un roman autobiografic, în sensul lui „Adolphe" al lui *Benjamin Constant* sau, cu un exemplu din literatura noastră, cu „Eu" al lui *Mihail Negru*. Realizarea *eului* psichologic pe care ne-o va aduce lucrarea d-lui Popescu-Telega, va aduce după sine valoarea romanului. Numerile viitoare ne-o va mărturisi.

Traducerea din *Juvenal* a d-lui *Marinescu* aduce pe lângă cele câteva versuri de o frumuseţe nouă, unele cari supără prin construcţia ne la locul ei a frazei:

Să pribegesc aş vrea din Roma...

sau: *Chiar peste marea cea îngheţată să fug* aş vrea....

Noi zicem: *Aş vrea să pribegesc din Roma*, sau
Chiar peste marea cea îngheţată aş vrea să fug...
inversiune căutată la d. *Marinescu* care îngreuiază expresia.

Sugestiv e sfârşitul din poezia d. *A. Pop Marţian* (Serile cătunului) care trecând pe lângă atmosfera lui *Jammes* şi uneori pe lângă voita expresie a unui *Camil Baltazar* (din *Hanul* mi se pare) ajunge să capete nuanţă din ce în ce mai originală:

Târziu,

După ce-a sgândărit printr'o leasă de răsure,
Deşteptând licuricii — aţipiţi,
care s'au svânturat în besnă incandescenţi şi grăbiţi
ca o familie mare de porumbei scăpaţi din pătul,
Şi după—ce-a stins, una câte una, toate lămpile de prin bordee,

SEARA

s'a dus înapoi la Podul-Sugrumatului,
unde s'a pus la pândă lângă ţăranii cu cuţite mari şi căutătură fioroasă,
aşteptând să treacă din clipă 'n clipă, ori un popă bogat, ori numai vre-o fată frumoasă.

Talentul puternic al d-lui *Dongorozi* se resfrânge în schiţa „In tren" cu aceeaş plastică realistă, cu care autorul ne-a obişnuit dela primul volum (Cum s'a despărţit tanti Veronica).

Versuri mai publică d. *Ilarie Voronea, Constant C. Cristea* şi *George Voevidca*, alcătuind sumarul acestui număr tipărit cu o tehnică din cele mai îngrijite şi gospodărit cu notiţe mărunte judicioase.

ANALELE RAMNICULUI (Septemvrie) revistă care apare la Râmnicu-Sărat publică în numărul acesta o cronică rimată de toată frumuseţea, datorită fostului nostru colaborator d. *Gh. Lazăr Demetrescu*; înrudirea cu versul lui Topârceanu n'o coboară, materialul fiind dat prin plăsmuire proprie. Un exemplu:

Vine -un glas de, undeva,
Pe-unde stau mătuşile;
—„Văleu! piatră de n'ar da,
Că pierz corcoduşile!"

B.

Chestiuni feminine

Triumful femeei în Australia şi Noua Zeelandă

Aşa departe, că aproape uităm că există acolo unde indigenii poartă cercei la nas şi pielea tatuată cu semne simbolite, acolo femeia şi-a căpătat ideala şi desăvârşita libertate şi formă de viaţă. Incă prin anul 1867, în Statele Australiene de la sud, femeile au avut sufragiul comunal, iar în 1886, Noua-Zelandă s'a purtat la fel.

In vreme ce în Anglia şi în Suedia, femeia a rămas numai la aceste drepturi, consora ei Australiană, îşi egalizează victoria cu a bărbatului.

Partidul muncitoresc şi partidul temperantist, susţin revendicările femeei, fiindcă văd în masele femeeşti, un puternic ajutor. Se ştie că aceste drepturi câştigate se datoresc politicei lui Stuart Mill, graţie căreia un fost prim-ministru Iosef Ward, spune că: „Indepărtând pe femeie de la sufragiu, ar pierde pe zi ce merge, o rezervă neînchipuită de forţe intelectuale şi morale".

In 1893, neo-zelandezele căpătă sufragiul universal, iar până la 1908, în Australia, femeile obţin electoratul şi eligibilitatea în toate parlamentele şi în cel federal.

Fără tradiţiune, fără prejudecăţile democraţiei nouă, feminismul creşte cu iuţeala plantelor tropicale şi numai în urma unei pene teoretice, massa întreagă aplaudă şi realizează, iar elita consacră cele impuse de mulţime. Femeia se vede dintr'o dată intrată în toate posesiunile legei, arătându-se capabilă de egalitatea şi libertatea, de care femeile altor ţări sunt lipsite ca de un fruct oprit.

Cine şi-ar fi închipuit că în ţările unde trăeşte sălbatecii şi şerpii locuiesc sub acelaş acoperământ cu oamenii, acolo unde costumele se compun din piei de animale, iar copii cresc pe spinarea mamelor, acolo e triumful definitiv al femeei, şi de acolo va veni în „ţările civilizate", exemplul suprem al drepturilor *omului*.

ROZINA

Revista modelor

Noutăţi de Toamnă.

Haine, pelerine, rochii şi pălării, iată capitolul cel mai de actualitate pentru femeie.

Dacă în chestia feministă, n'avem de înregistrat nimic nou, afară de succesul femeilor australiene şi neo-zeelandeze, moda, slavă Domnului, are pe fiece zi ceva nou şi nepurtat.

Nevoia de a ne schimba şi ne îngriji tualeRta, ţine şi de civilizaţie şi de estetică.

Frumuseţea nu cuprinde numai scumpetea obiectului care îl purtăm, ci acea notă intelectuală şi aleasă, pe care trebue s'o împrăştiem în jurul nostru.

Iată trei modele cu deosebit gust, pe care le-am cules din cea mai elegantă revistă pariziană „L'art et la Mode".

Crepul Georgette aşa de mult favorizat de modă, revine din nou în gustul vitrinelor elegante şi asociat cu pliseurile cunoscute şi broderiile discrete, realizează unul din cele mai minunate costume după cum se vede alăturat.

Dacă mai adăugăm pelerina largă şi pălăria delicată, avem un „ensamble" fermecător.

Alături costumul de stradă, se poartă cu jacheta mai lungă, terminată cu o bandă mare de blană, aceiaşi broderie tighelată îi face un cadru foarte decorativ.

Costumul de stradă se mai compune dintr'o simplă rochie cum este cel din urmă model, încheiat cu nasturi la oparte şi cu guler, ce se poate ridica şi lăsa, după voie.

Silueta, după cum vedeţi îşi păstrează mereu linia dreaptă şi simplă. Talia tot jos, şoldurile disimulate sub tăietura rochiei, piciorul arătat puţin, totul tinde la o armonie şi discreţie vualată.

Nu uitaţi acest lucru şi veţi fi bine îmbrăcate.

DIANA

BIBLIOGRAFII

Au apărut:

Corneliu Botez: Legiuiri silvice. Codul silvic împreună cu modificările până în prezent pentru cuprinsul României întregite.

C. Rădulescu-Motru: Curs de psihologie. Ambele în edit. „Cultura naţională".

Ion Sân-Giorgiu: Cercetări critice vol. I, Edit. „Cultura neamului românesc"

I. Remer-Anselme: Femei celebre, edit. „Cartea românească".

Al. T. Stamatiad: Pe drumul Damascului, poeme religioase, Bucureşti 1923, editura Casa şcoalelor 110 pagini în 8o.

Adolf Magder: Marile erori. Evoluţia şi psihologia ereditară. Bucureşti 1923, tip. „Triumful". 56 de pagini.

Alexandru Bilciurescu: Morţii, versuri, tip. „Convorbiri literare". 46 de pagini.

Alexandru Bilciurescu: Fii fericirea mea!... versuri, Bucureşti 1923, 118 pagini.

OLTENIA. Culegeri, cercetări, documente privitoare la pământul şi locuitorii Olteniei din trecut şi astăzi. Cartea I. partea II., făscioarele V—VIII.

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor:

In ţară:

Lei 250.— pe timp de un an
„ 125.— „ „ „ 6 luni
„ 65.— „ „ „ 3 „

In străinătate:

Lei 500.— pe timp de un an
„ 250.— „ „ „ 6 luni
„ 130.— „ „ „ 3 „

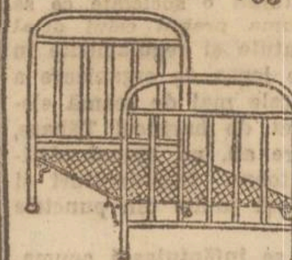
S'A PUS IN VÂNZARE LA BUCUREŞTI

Mersu Trenurilor

din România Mare

Cu toate explicaţiile în trei limbi: română, germană şi maghiară cu harta Căilor Ferate Rom. etc. Preţul 30 lei. — Ediţia „Deutsche Tagespost", din Sibiu. — Depozit general F. Zweier, Radu Vodă 24 şi M. Dorjescu, Chioşc cu ziare, str. Regală, 4.

Paturi de Fer —
Paturi de Bronz —
Telefon 25/63
Paturi de Copii
găsiţi la vechea
Fabrica de Mobile
GUTMAN MARCUS
Str. Sfţi Apostoli 72
Colţ prin Cal. Rahovei

TRAGEREA PREMIILOR „DIMINEŢII"

Instantaneul nostru reprezintă comisiunea care a prezidat tragerea premiilor oferite de ziarul „Dimineaţa". In primul plan se văd cei şapte copilaşi cari au scos din urne numerele câştigătoare. Cum se ştie comisiunea care a prezidat Duminică tragerea, era compusă din d. general Nicoleanu, prefectul poliţiei Capitalei; d-nii Berceanu şi Niculescu-Rietz, ajutori de primari; d-nii Brancovici şi Staicovici, vice preşedintele şi secretarul general al Camerei de Comerţ; d. Constantin Bacalbaşa, preşedintele Sindicatului ziariştilor; d. C. G. Costa-Foru, fost preşedinte al Asociaţiei generale a presei; d. Alex. Vlădescu, reprezentantul ministerului muncii, şi d. Georgescu directorul Societăţii locuinţelor ieftine, care construeşte casele pe cari „Dimineaţa" le oferă ca premii abonaţilor şi cititorilor ei.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

SERIA III ANUL IV — No. 150

5 Lei Exemplarul în ţara
10 Lei Ex. în străinătate

Duminică 21 Octombrie 1923

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Matematiciana

— Amintiri —

de Septimiu Popa

In vremea aceea „Dorul inimii" făcea zece bani. Eram la vitrina unei librării, citeam titlul cărţilor şi alături de mine o copiliţă ca de zece ani, cu păr bălai, lăsat pe spate, făcea acelaş lucru. Intrarăm în librărie aproape de-odată.

Librarul, a întrebat-o: ce doreşte? Plecându-şi capul şi roşind toată, tuşi de două ori, apoi îşi luă inima în dinţi şi grăi:

— Măr rog... „Dorul inimii !"

Librarul îi dete, zâmbind, o cărţulie de şeaisprezece pagini. Copiliţa o luă în mână, îşi scotoci toate buzunarele şi îngălbeni de-odată.

— Vai, mi-am pierdut banii !

Ii pierduse, fireşte. Când în faţa vitrinei se juca cu ei, învârtindu-i dintr'o mână în alta. Acum o podidiră lacrimile, iar eu, i-am pus mâna pe umeri.

— Nu plânge, dragă !

Şi am plătit în locul ei, cei zece bani.

— Sărmană copilă, — am zis librarului după ce se depărtase, — cât de timpuriu a stors din ochii ei lacrimă... dorul inimii...

Acum „Dorul inimii" face trei lei şi când îl văd în vitrina vre-unei librării, îmi aduc aminte de cei zece bani, cari — au stâmpărat odată dorul... unei inimi micuţe.

Dar.. „Dorul inimii" avea odată treizeci şi două de pagini şi făcea... numai cinci bani... Atunci, adevărat, aveam şi eu numai zece ani şi l'am cumpărat dela aceeaş librărie.

L'am cumpărat, l'am citit, recitit şi... mă uitam în ochii unei copile de doisprezece ani, care locuia la aceiaş gazdă. Seara, şedeam la masă şi ne învăţam lecţiile, eu stam în faţa ei, ori, cum se zicea pe-atunci, — „vis a vis". — Mai erau doi băieţi de şcoală şi ea era, cea mai mare între noi.

Ne supraveghia şi când nu ne purtam bine (mai ales când ne suflam nasul prea cu sgomot,) — ne dădea câte un drăgălas bobârnac.—

Inainte de culcare trebuia să-i recităm lecţia şi care nu şi-o ştia bine, căpăta un bobârnac de culcare. Ah! De câteori făceam intenţionat câte-o greşală, numai să simt drăgălaşul ei deget pe vârful nasului meu !

Venia apoi noaptea, cu gândurile şi cu visurile ei. Mă vedeam mare, mare şi o vedeam şi pe ea, tot mare. Iar când aripile gândului erau mai îndrăzneţe, mă vedeam cu ea într'o biserică şi pe un popă bătrân, cum ne pune cununiile pe cap.

Dar mă neliniştea numai un lucru: ea era cu doi ani mai mare ca mine. Când mă gândeam la asta oftam chiar din adâncul inimii.

— Aş, — îmi ziceam însfârşit,— fetele dela o vreme nu mai cresc, iar băieţii... cresc înainte! O s'o ajung, o s'o întrec chiar, şi apoi...

De lecţiile din matematici nu era curioasă nici odată. Cauza, am aflat-o abia la încheiarea anului şcolar.

In vecinătatea noastră locuia o profesoară dela şcoala de fete. Profesoara asta mă trimetea adeseori la prăvălie, ori la vreo altă profesoară şi mă duceam bucuos, — era doar — dirigenta de clasă a... sufletului meu. Apoi, întotdeauna îmi da câte-un ban, iar un ban era lucru mare pe-atunci...

Intr'o seară de Iunie, profesoara m'a strigat să mă trimită undeva. M'am dus în capul gol. Mi-a dat o scrisoare închisă în plic, s'o duc... la profesorul de matematică al ...crăiesei gândurilor mele.

Când m'am întors să-mi iau pălăria, ea m'a întrebat aşa ca la întâmplare:

— Unde te duci ?

I-am spus şi i-am arătat scrisoarea. O privi cu ochii scânteietori.

— Nicule! Când te întorci cu răspunsul să vii să-l văd şi eu. Iţi dau bomboane...

M'am dus ca vântul.

Profesorul desfăcu plicul şi scrise nişte numere pe scrisoarea profesoarei. Ştiam acum, ce-a scris. Erau notele la matematici ale elevelor...

Aşeză apoi scrisoarea în alt plic, îl lipi şi mi-l dete fără să scrie vre-o adresă.

Şi... m'am întors ca gândul. Ea mă aştepta nerăbdătoare şi când a văzut că nu-i adresă pe plic, un zâmbet triumfător se furişă pe buze.

— Nicule, împrumută-mi un ban!

Un ban aveam pe sufletul meu. I l'am dat.

— Acum, du-te repede şi... cumpără-mi un plic!

Când m'am întors, am aflat-o plângând. Işi smulgea părul şi ţipa:

— Eu mi-am ştiut foarte bine lecţia şi mi-a dat... patru! Uff! Uff! Uff!

Am aruncat şi eu o privire asupra scrisorii. Da, lângă numele ei, lângă drăgălaşul ei nume era scris un... patru.

Au cercat s'o mângâiu.

— Eu de câteori am căpătat patru şi.. nu s'a prăbuşit lumea!

— Dar eu am ştiut lecţia, întotdeauna, — strigă mânioasă, —apoi s'a apucat să se îmbrace, ca de drum.

— Mă duc, mă duc... să-i spun să-mi schimbe nota... eu am ştiut lecţia întodeauna.. Asta-i nedreptate !...

A trebuit să port cu ea adevărată luptă până s'o conving că dacă s'ar duce... m'ar înfunda pe mine în năcaz.

A ieşit plângând, în grădină, iar eu, am luat scrisoarea, am aşezat'o în plicul cel nou şi am dus'o la destinaţie.

In noaptea aceea n'am putut s'adorm, până târziu, târziu de tot.

— Profesor blestemat, — ziceam strângând pumnii sub plapomă, — lasă, că o să cresc eu mare... Şi atunci...

Când am întâlnit-o deunăzi, îmi venia să-i cer banul împrumutat odinioară. Ar fi avut de unde să mi-l dea, bărbatul ei, — ce ironie a sorţii! — e un om, care lucra cu foarte multe cifre...

I-am spus istoria asta şi a râs din tot sufletul.

Am întrebat-o: câţi copii are?

A stat câteva clipe pe gânduri, apoi mi-a răspuns:

— Opt,... ba şapte,.... ba opt?

— Ah! i-am zis întinzându-i mâna, şi râzând şi eu din tot sufletul, nu te-ai schimbat. Eşti şi acum aceeaş vestită... *matematiciană*.

BALADĂ

Era un preot în Fundeni
Şi-a îndrăgit o fată;
Glumeau cu dânsa mulţi săteni
Dar dânsul niciodată.
Ci tot mai mult îngălbenea
Uitându-se la ea.

Şi totuşi n'a spus un cuvânt
De chinul ce-l doboară:
Privirea lui era de sfânt
Şi faţa ca de ceară.
Dar bietul om mereu pălea
Şi lumea 'l bănuia.

Odată, noaptea, a venit
Pe vânt şi pe furtună,
In casa Domnului slăvit
Amarul să şi-l spună.
O candelă 'nvia de sus
Icoana lui Isus.

Acolo 'ngenuchiază trist
Şi plânge şi se roagă,
Doar blânda inim'a lui Christ
O vrea să'l înţeleagă.
Dar cum stătea în rugi
Işi plâns;
Sus candela s'a stins.

El vede-atunci că-i blestemat,
Sărută sfânta cruce,
Porneşte noaptea 'ncet din sat
Şi se tot duce, duce.
De-atuncea nimeni n'a ştiut
Pe unde s'a pierdut.

A. VEREA

CHIPURI şi ICOANE

Din povestirile lui Moş Andrei

de I. Agârbiceanu

Moş Andrei

Cerul se puzderiase cu stele pe când eşirăm din crâşma lui Avrămuţ. Când căzu înserarea şi oamenii începură să curgă în sat, cum se grămădesc la asfinţit albinele spre coşniţă, mulţi intrară să se răcorească cu câte un pahar de bere în grădina lui Avrămuţ. Moş Andrei trebuia să rupă mereu povestirea. Toţi voiau să-mi strângă mâna, să afle o veste despre ai miei, toţi se amestecau în vorbă, şi porunceau să se aducă bere. Aşa că, ridicându-ne târziu dela masă, moş Andrei umbla pe două cărări tot bombănind şi mustrând pe cei ce nu-l lăsară să povestească.

Dar, o săptămână cât am stat în Dumbrăveni, moşul a fost în largul lui cât ţinură zilele de lungi. Il luam cu mine când la Avrămuţ, când la Pintea, şi, lângă un păhărel şi o felie de brânză de burduf cu pâine, îmi spunea atâtea lucruri pe cari nu le ştiam, şi nu numai din cele două săptămâni de stăpânire românească, ci şi din vremea războiului, după ce eu părăsisem satul. Despre multe îl întrebam şi eu. Aveam amintirile mele şi voiam să aflu ce s'a 'ntâmplat cu unii şi cu alţii.

Pe Moş Andrei îl cunoşteam de când eram de-o şchioapă. L'am văzut, cred, şaptesprezece ani în şir, şi nu mi s'a părut nici odată, în toată vremea asta, că s'ar fi schimbat câtuşi de puţin.

Nu trecea zi să nu ne calce odată în prăvălie. Las' că după primărie, la noi avea de adus cele mai multe scrisori, dar moşul era pătimaş fumător de ţigări de foi, de „piele" cum zicea el, şi de acestea nu se aflau în Dumbrăveni de cât la noi. Unde mai pui că tata îi dădea câte una în cinste în fie care zi! Dar chiar să nu fi fost scrisorile şi ţigările de foi, moş Andrei tot ar fi fost nelipsit dela casa noastră: aici se putea căpăta tot deauna un păhărel de drojdie tare, şi mai ales aici, în odăiţa din fund, se adunau domnii satului să puie la cale trebile ţării.

Şi moş Andrei, ca om ştiutor de carte, ca ajutor de diac în strană, a călcat tot de-auna alăturea de fruntaşii satului, deşi, din partea averii, era codaş de frunte. Tatăl său, după ce dăduse pe gârlă două perechi de boi şi zece jugăre de pământ, îi lăsase de moştenire o sumeţie de care nu se putu desbăra de tot Andrei până la bătrâneţe, şi un dispreţ de muncă cu palma care crescu cu trecerea anilor. Mai moştenise o căsuţă de bârne pe ţărmul râuleţului de munte, subt peretele gol al stâncei, îmbrobodite pe culme cu brazi vecinic foşnitori. De-aici, din pragul cocioabei, se uita Andrei ceasuri intregi, la curgerea nepotolită a apei clare, prin care se vedeau şi petricelele din fund, şi asculta murmurul dulce al cântecului fără de sfârşit.

Câte-odată se trezia cântând bisericeşte. *Heruvicul-Cuvine-se*, tropare şi laude, şi atunci putea trece oricine pe lângă el că nu l'ar fi simţit. Era trist, dar nu de sărăcie, nici de boală, ci, cum spunea el: „îi venia în gând că toate-s trecătoare".

De cele mai multe ori însă, ascultând murmurul apei, se trezea cântând cântece lumeşti „că-i frumoasă vieaţa şi limpede de-ţi vine să te scalzi în ea, cum se scaldă păstrăvul de-acolo". Şi Andrei arăta peştele luciu ce trecuse ca fulgerul prin unda clară.

Stătea trântit, în dup' amiezile de caz, în lunca ce fusese odată a lor, schimbată acum în grădină de pomi, şi se îmbăta în April şi 'n Mai, de mireasma florilor de măr şi de păr, de zumzetul albinelor, ce roiau ca stropi de aur printre ele. După ce cădea floarea şi până începea pârguitul poamelor, îşi căuta câte-o rarişte, de unde să poată vedea nestânjenit seninul cerului, or norii ce se alungă mereu mâncându-şi formele. Dar când merele şi perele începeau să se pârguiască, se trântea pe spate iarăşi subt pomi, şi nu se mai sătura sorbind culorile şi aroama lor

(Continuare în pag. II-a)

Noul proprietar era vesel lucru mare: n'ar fi găsit un grădinar mai bun decât Andrei!

Nu ştiu care frumuseţe a vieţii o simţea şi o gusta el: după cum nu se atingea de poamele din grădină, ori cât de ademinetoare erau, tot aşa nu l'a văzut nimeni, din tinereţe, glumind cu vr'o fată sau femeie, deşi în ochii lui albaştri şi adânci se putea citi o arzătoare adorare pentru femeile frumoase ca şi pentru orice lucru frumos din lumea asta.

Nu s'a gândit nici odată să se însoare. Era conştient de slăbiciunea sa din născare, şi, în conştiu, avuse prea mult simţ pentru frumos? Ii părea de râs o tovărăşie între o femeie frumoasă şi un bărbat şchiop?

Dumnezeu ştie!

Ceea ce ştia însă tot satul era că la ospeţe şi la înmormântări, deşi era ajutător al diacului, nu l'a văzut nimeni. Cânta în strană, în biserică; mergea la pomeni, unde cu şoltâcatul său, nu putea atrage băgarea de seamă a nimănui. Avuse, la începutul dieciei sale, destule supărări cu oamenii, cu preotul chiar pentru purtarea lui neînţeleasă. Se' ntâmpla că diacul întâi nu era acasă, ori era bolnav, şi atunci cine să-i ajute preotului la o înmormântare ori cununie, dacă nu ajutorul diacului? Dar Andrei nu se dădu bătut. Era tânăr pe atunci şi dacă-l mustrai, roşea ca o fată mare. Nici oamenii nici preotul nu-şi ţinură însă făgăduelile: să-l scoată din slujbă pentru atâta lucru. Prindeau pe alt cântăreţ de strană şi-şi făceau năcazul.

Pentru atâta lucru nu se plătea să-i îndepărteze pe Andrei de biserică: Prea cânta frumos.

* * *

Inainte de amiazi, de când îl ştiu, moş Andrei mergea de două ori pe zi la staţie cu posta şi-o aducea pe a satului pe care o împărţia pe la oameni, şi multora trebuia tot el să le citească şi scrisorile sosite. Erau ceasurile lui de tulburare, de coborâre din liniştea şi seninătatea în care trăia. Simţea durerile altora ca şi când ar fi fost ale lui! Şi câte veşti rele, câte pâri, câte procese, câtă învrăjbire nu aducea el zilnic în sacul lui dela staţie. De multe ori i se părea că poartă şi el vina năcazurilor pe care le vesteau scrisorile aduse de el.

Mai era apoi o pricină care îl turbura adânc multe din înainte de-amiezile lui: nu putea citi şi nu putea pricepe scrisorile ungureşti, cari veniau destul de des dela judecătorie, dela tribunal. Şi nu-i era năcaz că nu le înţelege, ci se turbura pentrucă simţia umilinţă şi nedreptate.

Câte năcazuri şi neplăceri n'a avut din pricina asta cu deosebiţii purtători ai oficiului poştal din Dumbrăveni, cu notarul sas, cu jandarmii unguri. Nu împărţea cu săptămânile scrisorile cu adrese scrise în ungureşte, şi de multe ori, făcându-se cercetare, s'au găsit în cocioaba lui, după cuptor, vrafuri întregi din ele.

Şi de zece ori a fost scos din slujbă, pedepsit, dar tot la el trebuiau să se întoarcă: nimeni, dintre ştiutorii de carte, nu voia să se apuce de-o astfel de slujbă plătită cu un zlot şi cincizeci la lună. Aveau alte lucruri mai bune de făcut, decât să-şi piardă vremea.

Nu ştiu cum a ajuns mai întâi moş Andrei factor poştal în Dumbrăveni, şi cum nu i s'a părut lui, care era aşa de mândru, că-i o slujbă umilitoare pentru el. Din răbdarea şi dragostea cu care citea scrisorile celor neştiutori de carte, din faptul că zile întregi nu-şi mai putea lua gândul dela câte-o ştire mai rea pe care a trebuit s'o spună cutărui român, s'ar părea că l'a îndemnat să apuce pe drumul acesta nevoia de-a fi şi el în atingere cu vieaţa mai intimă a oamenilor, deşi după amiezile, la ţărmul râului, ori trântit pe spate în grădina de pomi, ori în fâneţe, părea că nici o grije şi simţire din cele lumeşti, nu se apropie de el.

Adevărat e că ştiind citi, mai pişca şi de-aci şi de-acolo, de prin gazetele popii şi ale dascălului. Adeseori îl puteai vedea şezând pe vr'o laviţă dela portiţa vr'unui român, şi citind, la umbră, din ziarele despăturate.

Mai ales de când se începuse războiul citea c'o înfrigurare ce creştea din zi în zi, toate ştirile. Le citea, şi în câteva ceasuri le ştia tot satul dacă veştile erau bune pentru Români; le citea şi le 'ngropa în el ca 'ntr'un mormânt, dacă erau rele.

De-atunci erau mare chin pe el şi scrisorile venite de pe câmpul de luptă! Unul mort, altul schilod, cutare bolnav, al patrulea pornit acum în foc şi tocmai a treizecea scrisoare dacă vestea o sosire acasă pe concediu!

Cum să e citească, celor ce nu ştiau carte, veştile rele? Dar n'avea încătrău, şi Andrei, bătrân acum, plângea în rând cu mamele, cu soţiile ori cu ibovnicile celor ce s'au nenorocit acolo departe, în ţări străine „pentru biruinţa duşmanului şi întristarea lui Dumnezeu" cum spunea Moş Andrei.

* * *

La un pahar de băutură moşului i se deslega limba. Şi, de când îl ştiu, prilejul era cât de des. Numai la noi, la „crâşma Mărgineanului", cum ni se spunea în Dumbrăveni, câte chefuri nu se făceau, şi, mai ales, de câtcori nu se adunau să pună ţara la cale, lângă un pahar cu vin, domnii satului. Nici odată moş Andrei nu lipsea dintre ei. Asculta tăcut pe-un scaun într'un colţ, cu băutura de început ce i-o dădea tata, apoi, când inimile se aprindeau puţin, şi se spuneau lucruri la cari trebue să ai un cuvânt de spus dacă eşti om cu cap, moş Andrei intra în rândul vorbitorilor, trăgându-şi scaunul lângă masa lor.

Era bine venit totdeauna, fie pentru o vorbă de dat, fie pentru un cântec frumos. Unde mai pui că nu avea acasă pe nimeni care să-l aştepte decât pustiul căsuţei de bârne şi murmurul neogoit al râuleţului de munte! Pentru ce nu l'ar fi primit între ei şi nu l'ar fi cinstit cu un pahar de vin?

Cum la fel m'am gândit şi eu, când vreme de o săptămână, ne-am tot mutat cu moş Andrei dela o crâşmă la alta.

— Ce să-i facem dacă nu mai este crâşma Mărgineanului, ziceam eu. Ochii albaştri ai moşneagului se înlăcrimau, ori erau înlăcrimaţi de vin, şi după ce clătina domol din cap, îmi mai spunea vr'o povestire, dintre cari însemnez şi eu câteva aici.

I. AGÂRBICEANU

In No. viitor: *Tartoriţele.*

Lacul pe munte

Un lac cuprins în cupa de granit
a stâncilor lucioase ca obrazul
bolnavul eşind la soare 'n seară,
un lac cu ape verzi şi ape clare,
ca ochiul blând al blondei căprioare,
acolo sus pe muntele de aur,
cu faţa lui pierdută toată 'n soare,
prinos imens de lacrimi şi tăcere.

Nu-i nici un brad,
nici ferigă, nici muşchiul,
crescut din inima de gresii
a pietrii frământată de căldură.
Şi spus legendele din vale,
de lacul ăst,
poveşti cu variante nesfârşite,
când poate că nu-s taine de ascuns,
în tot trecutul lui de ape şi de stânci,
decât un nesfârşit de preschimbări fireşti,
de frământări lăuntrice şi vechi!...

Şi lacul n'are margini, un' să vie
vreo fiinţă să-i atingă apa clară,
doar soarele de-i bea cu setea-adâncă
răcoarea lui cuprinsă 'n nimb de stâncă.
Nu-i pasăre să-i cânte 'n dimineţi
vreun ciripit de dulce 'n trăiurire, —
e rece neclintit şi 'ngândurat,
doar tunetul de-l scoate din zăcere
— şi tunetul îş bate joc de ape,
de munte şi de-orgoliu şi tăcere, —
furtuna-l scuipă peste faţa clară,
dispreţuindu-i isbucnirea rară.

Acolo, sus, pe muntele de aur,
cădelniţă greoaie şi scăpată,
cădelniţă greoaie şi scăpată,
de mâna Vremii, poate turburată
de ţipătul din inima-i adâncă...

OTILIA GHIBU

Medievală

Ogive lungi de catedrale
Pe creştetul lor poartă noaptea
Privelişiei medievale.

O lună veche, bătrână de visări
Se sparge 'n vârful turlei de castel
Ş'acum din fruntea ei rănită
Lumina curge ca un sânge peste el.

Dar ridicându-se pe cer mai sus
Se'nbină iar frântura ei de-o clipă
Pe când în umbră tainic se 'nfiripă
Sub balcon, un cânt de trubadur.

Apoi tăcere multă
Pe care luna o ascultă.
Dar iată că tresare ca un gând
Când

Un cavaler cu piept de zale
I'a 'nfăşurat lucirea 'n pelerină
Şi coborând în sbor de cal spre vale
— Nălucă albă de lumină —
Tăcerea-o sfarmă 'n pumni de tropot
Şi deşteptat din aţipire
Un templu-l chiamă 'n glas de clopot.

Intr'un târziu, când luna piere
Şi când cetatea pare moartă
Stă rezemată de tăcere
Şi doarme fiecare poartă...

Ogive lungi de catedrale
Pe creştetul lor poartă zorii
Privelişiei medievale

VINTILA RUSU ŞIRIANU

STUDII DE FOLKLOR

Zilele săptămânii. — Marţea

de I. AUREL CANDREA

1. A doua zi a săptămânii e grozav de nenorocoasă. „Marţea şi Sâmbăta sînt zile pocite, rele. Marţea să nu începi nimica, că nu sfîrşeşti cu bine. Marţea nu-i de spor ,dar de năpaste şi ură" (Voronca, *op. cit.* 695; Gorovei, *op. cit.* 2145; Rev. *Ion Creangă* III 82; S. F. Marian, *op. cit.* 101). Şi Aromânii consideră Marţea ca zi nefastă (Cosmulei, *Datini,* p. 44).

Aceeaşi credinţă o regăsim şi la popoarele slavice. La Bulgari, Marţea e o zi fără noroc, şi nici o lucrare nouă sau mai însemnată nu trebue început în această zi, căci nu-i va merge bine omului (Strauss, *Die Bulgaren,* p. 186-7; Kanitz, *Donau-Bulgarien* I, 68; Geroi, *Dicţ. bulgrus I, 174; Sbornik* V; 112; 92). Tot la Bulgari, nu trebue să se pună temelia unei case într'o Marţi, căci nu va fi bine de oamenii ce o vor locui *(Sbornik* X, 122). La Sîrbi, nu e bine să te apuci de nici o lucrare în această zi *(Zbornik za narodni zivot* 1896, p. 102). Tot la aceştia se crede că cel ce se va arăta vesel Marţea, va avea supărări tot restul săptămânii *(ibid.* 1898, p. 274). La Huţulii din Bucovina, la cari Marţea e socotită ca zi nenorocoasă, nu trebue început în această zi nici o lucrare mai de seamă (Kaindl, *Die Huzulen,* p. 80). La Unguri, Marţea e închinată Sfintei Ana şi în cinstea ei trebue postit 7 Marţi de-a rîndul. Femeia nu trebue să se apuce în această zi de nici o lucrare grea, dar poate să înceapă un lucru nou (Wlislocki,*Aus dem Volksleben der Magyaren,* p. 156). La Italieni de asemenea, Marţea e închinată Sfintei Ana şi ei consideră această zi ca nefastă, căci Marţea, duhurile rele exercită cu deosebire acţiunile lor funeste oamenilor (Pitrè, *Usi e costumi* I, 345, IV, 253, P. Riccardi, *Pregiudizi,* p. 29). La Germani, din potrivă, Marţea e considerată ca zi norocoasă şi în această zi trebue făcute toate lucrările ce sînt oprite Lunea (Busch, *Deutscher Volksglaube,* p. 14; Strackerjan, *Aberglaube u Sagen,* II, 25).

2. Marţea să nu porneşti la drum, că nu-ţi merge bine, e rău de năpaste (Rev. *Ion Creangă* III, 82; VI, 112, 143; Gorovei, *op. cit.* 485, 2146; S. Fl. Marian, *op. cit.* 101). Aceeaşi credinţă o au şi Aromânii (Cosmulei, *op. cit. 44).* Tot astfel la Bulgari (Gerof, *op. cit.* I, 174; *Sbornik* VI, 92; Kanitz, *op. cit.* I, 68) şi la italieni G. Zanazzo, *Usi,* p. 134; Pitrè, *Usi e costumi* IV, 254, 256; P. Riccardi, *op. cit.* p. 29).

3. „Marţea nu-i bine de pornit în peţite, nici de logodit şi cununat, pentru că în această zi s'a pornit lumea. De aici se vede că vine apoi şi proverbul *„toate pe dos şi nunta Marţea",* care însemnează: cum se potrivesc toate lucrurile pe dos, aşa se potriveşte şi nunta Marţea" (S. Fl. Marian, *op. cit.* I, 101).

Aceeaşi credinţă o au şi Bulgarii, cari nu se însoară sau un se logodesc Marţea, de teamă ca unul din soţi să nu rămâie văduv (Kanitz, *op. cit.* I, 68).

Tot astfel evită şi Italienii de a merge în peţite sau a celebra căsătoria într'o Marţi (Pitrè, *op. cit.* IV, 254; P. Riccardi,*op. cit.* 29, 48; G. Zanazzo, *op. cit.* 134).

La Veneţieni se crede că cine se va însura într'o Marţi va fi „martirizat" (Bernoni, *Credenze pop. ven.* p. 13). Din potrivă, în alte regiuni ale Italiei, e bine să se însoare omul într'o Marţi (Gaet. di Giovanni, *Usi e costumi,* p. 47).

Tot astfel, în toată Germania ziua de Marţi e socotită ca cea mai favorabilă pentru încheierea căsătoriilor, această zi fiind consacrată Sfintei Ana (Busch, *op. cit.* p. 14; Strackerjan, *op. cit.* II, 25; P. Drechsler, *Sitte* I, 235; II, 185; Grohmann, *Aberglauben,* p. 117; E. H. Meyer, *Badisches Volksleben,* p. 241, 280, 513; Wuttke, *Der deutsche Volksaberblauge,* p. 60; M. Toeppen, *Abergl. aus Masuren, p. 75).*

4. „Marţi nici se toarce, nici se coase, că vine Martolea" (Gorovei, *op. cit.* 2148). — „Cînd torci Marţi seara, mănîncă vîrcolicii luna" (id. *ibid.* 2159) — „Cînd lucri Marţi seara, nu-i bine de oi" (id. *ibid.* 2150).

„Marţi seara e foarte rău să lucrezi. De mult umblau zilele pe pământ, se suiau în car la oameni şi dacă lucrau de ziua lor, le stricau ceva; da carul peste om.

„De Marţi seara, mai ales, tare se temeau. Odată a fost copt o femeie fuioarele Marţi seara şi a venit la fereastră „Marţi-sara" (Marţolea) şi a început a vorbi cu celelalte, că erau trei: era Miercurea şi Vinerea cu dânsa. „Haide şi-om coace copilul ei!" Femeia s'a speriat când a auzit aşa; dar altă femeie a învăţat-o ca să întoarcă toate (lucrurile) în casă şi să încuie uşa. „Marţi-seara" vrea să deschidă, dar nu poate. „Vino, oală şi-mi deschide", zice ea.

„Baiu, că mă bate". Femeia sta cu băţul şi poc! în oală. Aşa a strigat ea toate şi nici una nu i-a deschis, numai cofa s'a dus şi i-a deschis, că nu i-a păsat de bătaie. Ele au intrat în casă, au făcut focul, au pus leşie, au aşezat ciubărul în mijlocul casei şi au pus torturile de-asupra, dar înăuntru copilul. Femeia fugise afară şi se uita pe fereastră ce fac. Văzând aşa, a strigat: „Săriţi de grabă, că ar munţii Canagalilor (!?), şi ele au fugit" (Voronca, *op. cit.* 276-7).

Şi la Bulgari femeia se fereşte de a toarce Marţi seara: „In spre Miercuri şi în spre Vineri nu se toarce: care femeie toarce în ajunul acestor zile îşi arde copiii" *(Sbornik* VI, 91). Tot de teama răzbunării unei fiinţe asemănătoare cu „Marţolea" femeile. la Sîrbi nu torc şi nu deapănă tortul într'o Marţi (Fr. Krauss, *Slav. Volkforschungen,* p. 372). La Germani, deasemenea, nu se toarce Marţea, de teamă ca inul să nu se prăpădească (Busch. *op. cit.* p. 14).

5. Marţea nu se urzeşte, nici nu se croeşte, că atunci a urzit Dumnezeu pământul (Rev. *Ion Creangă* III, 82; V, 342; VI. 112). — „Romîncele nu îndătinează în această zi nici-când a începe vre-un lucru nou şi de o durată mai lungă, bunăoară a urzi, a porni pînza, a croi o cămaşe, ca nu cum-va să le meargă trebile pe dos" (S. Fl. Marian, *op. cit.* 101). — „Marţea să nu croeşti, că straiul, ce-l începi Marţea, nu-l poartă omul sănătos, se îmbolnăveşte, moare" (Voronca, *op. cit.* 695). — „Să nu croeşti Marţea cuiva cămaşe, căci moare de grabă" (Rev. *Ion Creangă* II, 241)—„Marţi să nu croeşti cămaşa, că trăeşti cât trăeşte şi ea" *(ibid.* IV, 302).

O credinţă analogă o găsim la Bulgari: „Marţea, cine croeşte sau coase straie, văduveşte" *(Sbornik* I, 76). In Sicilia, deasemenea, nu se croesc haine Marţea, de teamă să nu iasă scurte sau, după alţii, pentru că nu vor avea durată lungă, după cum nu ţine nici un lucru început în această zi (Pitrè, *op. cit.* IV, 257).

6. In această zi femeile nu trebue să taie la guri de cămăşi ce se croesc din nou, căci e semn de moarte" (S. Fl. Marian, *op. cit.* I, 101; Gorovei, *op. cit.* 521). „Marţea se lucrează la gura cămăşii numai pentru cei morţi" (Gorovei, *op. cit.* 2152).

In Silezia se crede că „dacă cusătoreasa tiveşte o cămaşe sau o dă gata în prima Vineri a lunii, atunci cel ce o va purta va fi omorît de trăsnet" (P. Drechsler, *op. cit.* II, 186-7).

7. Marţea să nu te îmbraci cu cămaşe nouă (Voronca, *op. cit.* 605; Calend. *Ion Creangă).* — „Cînd cumperi vre-o haină nouă să n'o iei de Marţi la purtare" (Gorovei, *op. cit.* 1757).

8. „Să nu începi la plug Marţea, că nu se fac bucatele" (Gorovei, *op. cit.* 2144).

Aceeaşi credinţă o au Huţulii din Bucovina (Kaindl, *op. cit.* p. 61). Tot astfel cred şi Votiacii (Rusia): „dacă eri Marţea, va fi secetă peste an" *Am Urquel* IV, 160). Din potrivă, în unele părţi ale Germaniei, poporul socoteşte că e bine să se înceapă aratul într'o Marţi (E. H. Meyer, *op cit.* 418, 513).

In schimb însă, „să înveţi boii la plug numai Marţea, Joia şi Vinerea, dar nu Lunea, Miercurea ori Sâmbăta, că-i înveţi cu nărav" (Gorovei, *op. cit.* 334).

9. Bărbatul nu e bine să pună porumb Marţea, căci e zi de primejdie şi grăuntele nu va încolţi niciodată" (S. Fl. Marian, *op. cit.* I, 101).

Tot astfel la Huţulii din Bucovina, nu se cade să semeni sau să sădeşti ceva într'o Marţi (Kaindl, *op. cit.* 61, 80). De asemenea, în Elveţia, nu se seamănă în zilele săptămânii care au un R (Marţi, Miercuri, Vineri), căci păsările vor mânca grăunţele (Sébillot, *Le Folklore de France* III, 455). Din potrivă, în Vosgi, eşti sigur să capeţi un grâu frumos şi legume bune, dacă le semeni Marţea, Joia sau Sâmbăta, înainte de amiazi şi cu faţa întoarsă spre soare (id. *ibid.).*

10. Nu te muta Marţea niciodată, că nu-i bine (Gorovei, *op cit.* 2147).

In Silezia se crede, din potrivă, că Marţea e ziua cea mai favorabilă, ca nevasta să intre pentru întâia oară în casa bărbatului ei (P. Drechsler, *op. cit.* II, 185).

11. Să nu te lai Marţea, să nu te scalzi, căci toată ura oamenilor cade asupră-ţi" (Voronca, *op. cit.* 695). — „Marţea să nu se lea fetele nici nevestele, că-i rău de năpaste" (Rev. *Ion Creangă* IV. 149; VI, 112,271,308; Gorovei *op. cit. 1843).* — „Femeii, care se laie ori face leşie în această zi, îi moare bărbatul" (S. Fl. Marian *op. cit. I,* 101).

Tot astfel, la Unguri, cel ce are dureri de măsele, nu se cade să se spele Marţea, căci altfel nu va scăpa de dureri. Nici copiii cei mici nu trebue scăldaţi în această zi, ci numai şterşi cu o cârpă udă, ca să nu capete dureri de cap (Wlislocki, *op. cit.* p. 156).

12. „Marţea nici unghiile să nu-ţi tai, că îndată te ocărăşte cineva, plângi, ai o supărare numai decât" (Voronca, *op. cit.* 695). — „Să nu-ţi tai unghiile Marţea, căci te năpăstueşte lumea (Rev. *Ion Creangă* V, 117; VI, 112; Gorovei, *op. cit.* 2151). — Să nu-ţi tai unghiile Lunea, Marţea şi Vinerea, că uiţi unde pui ceva (Gorovei, *op. cit.* 3885).

Tot astfel se feresc şi Francezii (Normandia) şi Sîrbii de a-şi tăia unghiile în această zi (A. de Chesnel, *Dict. des superstitions,* p. 505; *Zbornik* 1896, p. 100).

13. „Poporul Marţea nu se piaptănă temându-se de năpaste (Rev. *Ion Creangă* II. 101). — „Să nu te pieptenI Marţi, că-i a năpaste" (Voronca, *op. cit.* 695; Gorovei, *op. cit.* 2515).

Din aceeaşi pricină nu se piaptănă Marţea nici Huţulii din Bucovina (Kaindl, *op. cit.* p. 80).

14. Nu e bine de omul care se naşte într'o Marţi (Voronca, *op. cit.* 696).

Aceeaşi credinţă o au Bulgarii (Gerof, *op. cit.* I, 174).

Tot astfel cred Sicilienii: „Vai de omul care se naşte Marţea, ziua în care s'a născut şi Iuda!" (Pitrè *op. cit.* II, 131; IV, 254). Tot acestia zic că cei născuţi într'o Marţi vor deveni hoţi, (id. *ibid.* IV, 253), credinţă răspândită şi la Germani (Wuttke, *op. cit.* 60; M. Toeppen, *op. cit.* p. 75). In Abruzzii (Italia) se zice că copiii născuţi în această zi vor deveni bătăuşi (G. Finamore, *Tradiz. pop. abr.* p. 71).

15. Cloşca e bine s'o pui totdeauna Marţi seara (Gorovei, *op. cit.* 772).

Tot astfel cred şi Maghiarii (Wlislocki, *op. cit.* p. 156), pe când în Silezia se crede, din potrivă, că din ouăle începute a fi clocite într'o Marţi nu vor eşi pui (P. Drechsler, *op. cit.* II, 187).

16. „Dacă Marţi, Vineri şi Sâmbătă seara aduci apă în casă, să nu bei din ea înainte de ce vei ţipa în foc de trei ori". *(Familia,* Oradea Mare, an. XXXII, 92).

17. „Marţea este zi de ajun, adecă: la cine se fură o oaie, ori i se face alt rău, păgubaşul ţine zilele asupra celui ce i-a făcut rău, şi acela le ţine Marţea, şi trebue să fie 7 Marţi după olaltă, şi crede că'n a treia Marţi se prăpădeşte ori se bolnăveşte cel vinovat, dacă nu merge la păgubaş să se roage de iertare" (Gorovei, *op. cit.* 2142).

18. Marţea, dacă începe a ploua, plouă toată săptămâna (Voronca, *op. cit.* 695).

Aceeaşi credinţă o au şi Francezii (Normandia) (A. de Chesnel, *op. cit.* II p. 505), iar în unele părţi ale Tirolului se crede că aşa cum va fi vremea în prima Marţi a lunii, aşa va fi în tot cursul acelei luni (K. Reiser, *Sagen des Allgäus,* I, 431).

Mai sînt şi alte credinţe în legătură cu ziua de Marţi, pentru care n'am găsit analogii la alte popoare. Acestea sînt:

„Când treci Sâmbătă ori Marţi seara peste ape, fă-ţi cruce şi suflă peste apă, ca să nu fii bolnav, căci atunci se scaldă nemilostivele" (Gorovei, *op. cit.* 103). — „Să umpli borş Marţea, că se face acru" (id. *ibid.* 2820). — „Să nu lucrezi Marţi seara, că căpiază oile" (id. *ibid.* 2820). — „Sâmbătă şi Marţi seara să nu eşi afară fără pălărie" (id. *ibid.* 4516).

I. AUREL CANDREA

Prin Germania de azi

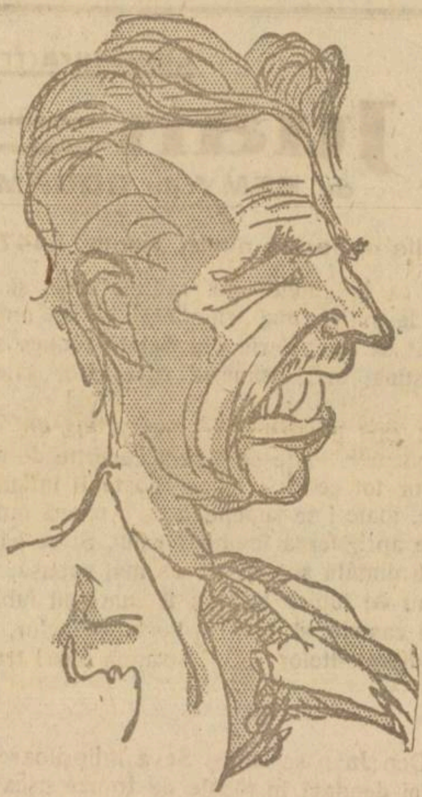
— IMPRESII DE CALĂTORIE —

de Dem. Theodorescu

Germania de azi constitue pentru cercetătorul social și pentru istoricul psiholog, materialul de studiu cel mai rar și mai învățător. Niciodată, o societate omenească, așa de precisă și de puternică, n'a isbutit să dea privitorului o mai completă experiență.

Acumularea bizară de paradoxuri, de contradicții, de nepotriviri și de ireconcilieri violente face din Germania de azi un cazan formidabil în care fierb toate amestecurile morale. Ce va ieși din această frământare întreținută și dospită de maiaua cea mai activă care e totdeauna mizeria, nu se poate întrevedea, fiindcă — cu toate că nici una din cauzele situației acesteia nu e inedită—experiența pe care Germania o înfățișează azi istoriei, e unică. E unică pentru că deși cauzele sunt aceleași, — aceleași cari îmbrâncesc omenirea dela constituirea primei societăți și până azi — obiectul asupra cărora se exercită ele acum e cu totul nou. Efectele acestei uriașe dospeli nu se pot, deci, prevedea cu ceeace istoria ne-a învățat până acum. Legea „eteronomiei scopurilor" după care efectul nu e numai rezultanta aritmetică a cauzelor, ci un rod crescut cu noui sporuri de posibilitate, — lege pe care în special a lămurit-o și a afișat-o filosofia socială germană — e de luat cu deosebire în seamă în fața spectacolului turbure și turburător pe care-l oferă azi Germania însăși.

O societate în care se muncește și în care totuș oamenii mor de foame, o țară în care toată lumea se uită cu oroare la trecutul politic vinovat de dezastrul de acum și în care cea mai mare parte a cetățenilor nu reușesc să-și anine speranțele decât de acel trecut, un popor în care fierbe vădit avântul revoluției și care se emoționează totuș când poate saluta măcar rămășița vestimentară a unui uhlan, o nație care are conștiința înfrângerei ei hotărâte și care crede și azi în victoria ce va să vie, o țară care așteaptă totul dela republică dar care nu renunță la imperiu, însfârșit, o societate omenească ce se istovește incoherentă și exasperată de cea mai tristă mizerie în cadrul celei mai perfecte civilizații, o quassi-barbarizare a vieții în hotarele înflorite ale unei culturi mereu active, — iată doar într'o repede schiță paradoxurile și contradicțiile morale cari fac vârtejul vieții germane de azi.

Dem. Theodorescu

In această frământare de porniri cari se ciocnesc și de realități cari se esclud se zemislește fără îndoială spiritul cel nou al Germaniei, — spirit pe care nimeni nu-l poate prevedea dar care nu poate fi în contradicție totală cu așteptările umanității îndurerate. In haosul de azi al țării și sufletului germanilor se prepară, credem, colaborarea cea mai strălucită și mai binefăcătoare pe care acest popor e în stare s'o dea civilizației: colaborarea păcii și a muncii. Altfel, — dacă în marile conflicte interioare din țara și sufletul german — izbândesc pornirile urei și ale revanșei forței, se va decide distrugerea totală a unui popor după normele și executările fatale cari au doborît atâtea alte popoare și atâtea alte civilizații. Acesta e adevărul pe care germanii înțelepți îl înțeleg și-l strigă. Și-l pricepe mai ales intelectualitatea, adică tocmai categoria cea mai încercată, cea mai nenorocită în acest imperiu al mizeriei.

Conflictul pornirilor, cari purcedând din aceleași pricini și susținute de aceleași simțăminte, sunt totuși așa de esențial ireconciliabile, are o primă și incontestabilă explicație.

E starea sufletească provocată de nepotrivirea *dintre civilizația materială generală și mizeria individuală.* Un cetățean care are la îndemână precizia organizației germane pentru a muri de foame, nu poate avea judecata la locul ei și nu-și poate fixa pornirea spre țeluri stabile.

In Berlinul în care omul are orânduite cu promptitudinea unui cronometru toate mijloacele mecanice de înlesnire a vieții, în care munca și atenția poporului au cules și-au durat toate uneltele civilizației, — am văzut șiruri întregi de oameni cari, așteptând metropolitanul sau Stadsbahn-ul, priveau încremeniți de feroce voluptate vitrina unei cârnățării. Se săturau uitându-se la munții de wurști ce stau dincolo de geamul dușman, ca niște chimere batjocoritoare!...

In această contradicție dintre civilizația înconjurătoare — care *de tine* e făcută și *pentru tine* — și dintre degradatoarea ta suferință individuală, e înțelesul întregului haos moral și politic din Germania de azi.

Pe o astfel de stare sufletească, nu e de mirare că se pot altoi tendințele cele mai diverse și mai neîmpăcate.

In Germania de azi trăește tot atât spiritul revoluției cât stăpânește regretul pentru instituțiile apuse. Și una și alta din cele două tabere extremiste se slujesc de acelaș mijloc: mizeria germanului. E un material foarte maleabil care poate încăpea în orice fel de formă... E inepuisabil și comod.

Așa se explică de ce totdeauna revoluțiile au fost militariste și chiar imperialiste. Intemeiate în genere pe mizeria populară, ele pot dedubla conștiința cetățeanului făcându-l să fie deodată agentul a două idei ce se elimină.

Germania și, în special, Berlinul trăește azi această dedublare morală.

La reprezentarea *Țesătorilor, la Grossesschauspielhaus* — în actul când lucrătorii revoluționari pătrund în locuința directorului fabricei și o distrug cu furie răzbunătoare — eu am văzut ca la trei mii de spectatori ridicându-se și aclamând cu o aprobare ce lua aspectul unei colaborări cu actorii pentru a schimba piesa și teatrul într'o înfricoșetoare realitate Țineți seama că se juca pentru a nu știu câtea sută oară iar sala era populată mai ales de tineri.

Și cu toată această concludentă scenă, — ascultați ce-am văzut chiar a doua zi.

Pe *Unter den Linden.* Un pluton de Reichswehr merge nu știu unde. Are muzica în frunte și pășește vânjos ca în zilele de sărbătoare ale Prusiei militare. Pe laturile acestui mic pluton — cât ține largul frumoasei străzi — ca și în urmă pe o imensă distanță, — câteva mii de oameni merg în pas militar după cadența muzicei. Convoiul crește mereu, oamenii sunt luați ca de un uragan care le înmoaie voințele și le mătură scopurile și suferințele. Se țin după cei 20 de soldați, fără să întrebe unde merg... Veți zice: care e Germania adevărată? E cea care se arată la revoluția *Țesătorilor* făcând dintr'o scenă de teatru prilejul unei mărețe manifestări politice ori este cea care trăia în jurul micului pluton de semi-soldați pierdut în mijlocul mulțimii orbite ca un embrion de orgoliu și de nebunie?

E o întrebare la care trebue să răspundă și alte observații culese din călătoria mea. Le voiu înșira în articolele viitoare.

Romanță

Adâncul cer de-azur palpită
Sub ale Soarelui văpăi,
Dar nu e colț de cer iubită
Mai limpede ca ochii tăi...

In adierea parfumată
Crini albi se leagănă 'n grădini,
Dar fruntea ta e mai curată
Decât petalele de crini!

Potecile 'n apoteoză
De roze vor a te 'mbătà,
Dar decât ori și care roză
Mai rumenă e gura ta!..

Sub străşini ciripesc iubirea
Un stol sglobiu de rândunici,
Dar mai duios ca ciripirea
E glasul gurei tale mici...

Un fulg de-argint sclipește 'n soare
Și legănat plutește 'n sbor,
Dar n'are atâta-atâta legănare
Un fulg — ca mersul tău ușor!

MIRCEA RĂDULESCU

Cel mai mare chin

de ION DRAGU

IN CER

Sf. Petre (punâdu-și tocul-rezervor după ureche și căscând).—N'are gând să se sfârșească azi. Cu cutremurul din Japonia și cu bolile din Europa, am ajuns să veghez în toate serile.

Ia uite-te și la mutra asta de zăpăcit!...

Ei, ei, domnule, încotro? Ce naiba, nu se intră aici fără rost și pe mutește!

Omul. — Mă rog, cuat secretariatul.

Sf. Petre. — Aici e. Ai bilet de intrare?

Omul. — Poftim.

Sf. Petre. — Bilet roșu: la iad, pe stânga. Nu era nevoie să te grăbești atât.

Omul. — Bagă-mă mai repede; mi-ai face un mare bine.

Sf. Petre. — Ți-e teamă că nu-ți rămâne vreme să te coci?

Omul. — Ași. Dar vezi d-ta, mi-am omorât nevasta care era fără dor și poate cea mai grozavă zgripțoroaică de pe pământ. Apoi, m'am sinucis. Ne-au judecat pe amândoi deodată. Cu mine au terminat mai repede: dar ea a rămas să trăncănească fel de fel de prostii domnului acela cu barba albă, care prezidează tribunalul....

Sf. Petre. — Vrei să spui lui Dumnezeu?

Omul. — A! e Dumnezeu? Fie și așa, dacă îți face plăcere.... Și cum îți spuneam, o să dea peste mine aici, căci are și ea tot bilet roșu. Ințelegi dar că nu țiu să stau toată veșnicia lângă ea. Mai bine, mă sinucid și aici.

Sf. Petre. — Ce făceai pe pământ?

Omul. — Eram contabil.

Sf. Petre (sărind în sus). — Cum ai zis?

Omul. — Am zis: contabil.

Sf. Petre. — Ei, bravo, e un mijloc să nu stai în iad lipit de ea, și în acelaș timp poți să-mi faci și mie un serviciu. Uite, te îmbraci cu halatul meu care are să-ți vină bine. Acum e ora opt și jumătate; până la miezul nopții ai să termini. Ia-mi locul; șezi colo. Meseria pe care ai s'o faci e idioată, dar simplă. Biletele roșii la iad spre stânga. Biletele albastre la rai spre dreapta. Dacă are cineva să facă vre-o plângere, o notezi într'un registru și telefonezi lui Dumnezeu. Cum vezi, n'o să ai bătaie de cap.

Omul. — Și la miezul nopții închid biroul și mă duc să mă culc în iad?

Sf. Petre. — Acum vre-o două săptămâni, am mai rugat să mă înlocuiască pe un coleg al d-tale. Avea și el tot bilet roșu. Dar a abuzat de însărcinarea pe care i-o dasem și a înlocuit biletul albastru al unui bătrân cum se cade cu biletul lui roșu. Bătrânul s'a dus în iad unde s'a copt și răscopt, iar el face pe sfântul în rai. Iți povestesc pățania aceasta, cum ți-aș povesti orice altceva. Nu caut să-ți dau sfaturi.

Omul. — Când o veni nevastă-mea, o să mă recunoască poate.

Sf. Petre. — N'avea teamă. Puneți ochelarii ăștia vechi pe cari i-a uitat aseară Dumnezeu pe masa mea. Ia o aureolă din cuierul dela poartă. Ridică gulerul halatului. Schimbăți puțin glasul. Așa, bravo. Te las. Bună seara și mulțumesc.

Omul. — Ba eu îți mulțumesc (zărind pe nevastă-sa). Poftim pe-aici, cuconiță. Ai biletul?

Femeia. — Poftim.

Omul. — Bilet roșu: în iad, la stânga.

Femeia. — Mă ierți, te rog, scumpe domnule Sf. Petre (aruncându-i o ochiadă). N'ai văzut cumva trecând, adineori, pe un domn cu bilet roșu?

Omul. — Mai toată lumea care vine aici are bilet roșu. N'ai putea să-mi dai alt semnalment?

Femeia. — Cum să nu: e urât și prost, chip de brută. S'a sinucis după ce și-a asasinat nevasta.

Omul. — A! știu de cine vorbești. Numai că d-ta te înșeli: N'avea bilet roșu ci albastru. E în rai acum.

Femeia. — In rai! nu se poate! Un asasin, un mizerabil care m'a chinuit! Te'nșeli, Sf. Petre.

Omul. — Nu mă'nșel de loc. Ca să-ți dovedesc, am să-ți citesc telegrama telefonată trimească de Dumnezeu; o am transcrisă aici în registru. (Se face că citește): „Mitică Popescu, 38 de ani, și-a omorît nevasta, o zgripțoroaică pe care a răbdat-o zece ani. Are drept la Rai. Va fi numit imediat căpitan al escadronului al 7-lea de îngeri și atașat Statului meu major". E limpede nu e așa?

Femeia. — Nu mai e dreptate pe lume! Nu mai e nici Dumnezeu! (începe să plângă cu hohot). Au vrut mai întîi să mă trimeată în Rai pentru că le-am arătat cât am suferit. Dar eu am cerut să fiu trimeasă în iad numai ca să fiu lângă el și să-l văd cât suferă la rându-i. Puțin îmi pasă dacă voi fi friptă și eu, odată ce îl voi vedea prăjindu-se în fața mea..... Am să reclam la Liga Națiunilor!.... Am să protestez la.... (Prinsă de o grozavă criză de nervi, se tăvălește pe jos, sfâșiindu-și trupul cu unghiile).

Diavolul (venind pe poarta stângă). — Ce înseamnă scandalul acesta? Trebue să se sfârșească odată. Nu mai aud nici țipetele celor pe care îi prăjesc. Ia ascultă Sf. Petre... El, poftim, iar a șterpelit-o și a lăsat în locu-i un ageamiu de pământean. Ei, meștere contabil, ce-are muerea asta?

Omul. — Turbează de necaz că bărbatu-său nu e în iad.

Diavolul. — Ei, drace! Cum văd eu, toate invențiile mele pentru chinuitul clienților ce-mi sunt trimiși sunt fleacuri pe lângă ce văd. Nu-mi rămâne decât să-mi dau demisia de călău.

Omul. — Ia-o cu d-ta. Are bilet roșu.

Diavolul. — Ce să fac cu ea? N'are să sufere nici odată, în cursul a miliarde de veacuri, cât a suferit în timpul cilpelor acestora de desperare. Uite, am să-ți propun ceva. Văd că d-ta ești bărbatul ei. Vino cu mine în iad! n'avea teamă de nimic. O să-mi servești la inaugurarea unui sistem nou de chinuri sufletești, a căror idee mi-a venit cu prilejul scenei acesteia. Ce-ai să face în Rai? Ai să te plictisești de moarte în tovărășia bătrânului Iehova care o să te pună să joci toată ziua cu el pichet ori stos. Vino în iad. Am să-ți dau scrisoare la mână prin care mă angajez să te tratez bine, să te îngrijesc și să-ți dau toate prilejurile de distracție în tot timpul veșniciei. Iți plac desigur femeile. Am să-ți fac cunoștința cu Cleopatra, Salomeea, Lucreția Borgia și toate celelalte care prețuiesc mai mult ca atâtea eroine sfinte. Am să ți-le cedez definitiv. Dar cu o condiție: să le faci curte, să le admiri, să le săruți, să le iubești pe deplin la nasul nevestii tale căreia îmi rezervez plăcerea de a-i strecura în fiecare clipă, la ureche, comentarii chinuitoare. Ai, ce zici? Primești?

Omul. — De ce nu? M'a turbat atât de mult cât am trăit pe pământ, încât mă simt dator să-i plătesc aici cu aceeaș măsură!

(Diavolul ridică femeia leșinată și o duce în coarne. Omul pleacă după ei, fluerând voios).

Ultimele roze

Sânt ultimele roze. Septemvrie. Și sânt
Cădelnițări de smirnă împrăștiate'n vânt
Parfumuri potolite se leagănă 'n grădină:
Amurgul toamnei pune miresmelor surdină.

Pe fân cosit cad frunze—sânt ultimele foi—
Incet-încet acopăr grămada de trifoi
Și calomfir sălbatec și iarbă coliilie,
In parcul plin de umbre și de melancolie.

Victor Eftimiu

Septemvrie cu roze de aur s'a gătit,
Cu roze albe, roșii, ce mor în asfințit
Ca să renască mâine din ce în ce mai pale
In aurore stinse de perle și opale.

Surâsurile noastre, iubita mea, se fac
Din ce în ce mai triste, pe marginea de lac
In parcul plin de roze și urne vechi, sculptate, —
Din ce în ce mai pale și mai îndepărtate...

Surâsurile noastre, iluminând ușor
Sunt roze 'ntârziate pe frunzele ce mor,
In parcul plin odată de largi apotheoze —
Surâsurile noastre sunt ultimele roze...

VICTOR EFTIMIU

Piramida lui Keops

Am în fața mea o carte de o extraordinară curiozitate. Apărută acum un an la Stuttgart, dacă n'a pătruns până acum în marele public, este grație aridității materiei ei. Cu toate precauțiunile luate de *Fritz Nottling,* autorul, și cu toată arta de a scrie pe înțelesul tuturora, totuși cifrele ce o însoțesc și o exemplifică o fac foarte puțin simpatică chiar și celor deprinși cu aceste cifre. Și cu toate acestea, cum am spus, cartea este de o extraordinară curiositate. Titlul ei, sună astfel: *„Elementele cosmice ale „piramidei lui Keops și cheia matematică a legei unitare „universale".* Și după cum acest titlu arată, că tratează despre legătura ce există între diferitele elemente ale Piramidei și diferitele elemente ale științei.

Mai de mult deja, savanții căutaseră deslegarea enigmei de lângă faimosul Sfinx. Ce-o fi însemnând oare acea măreață piramidă, construită din blocuri regulate de piatră în mijlocul desertului? Oare numai grija de a face un mausoleu unui Faraon oare care putea motiva munca enormă și costul fastidios al acestui monument? Desigur că răspunsul, or cât de mare ar fi fost ambiția Faraonilor, nu putea fi afirmativ. Trebue ca Egiptenii să fi ascuns altceva în pietrele faimoasei piramide pentru a le lăsa posterității. Iar cum pe acea vreme frica cataclismumelor pământești era desigur mare și monumentul a fost în aceleași proporții construit. Singurele lui elemente, putând brava aceste cataclisme în ele iarăși trebuia căutate cele ascunse de Egipțieni. Piramida cu elementele ei geometrice, nu era deci decât un măreț cript, lăsat de învățații vchii civilisații egiptiene posterității.

Dar ce puteau conține aceste elemente?

Aici a fost cea mai grea chestiune de dezlegat și pe care Fr. Noetling crede a o fi dus la bun sfârșit. Deja mai înainte se găsise între o constantă scoasă din constructia *mediei și extremei ratii* și dimensiunile blocului din camera regilor, o relatie perfectă. Această constantă, trebuie remarcat, este un *multiplu a lui pi.* Noetling generalizează aplicarea constantei și luând o serie de multipli a ei, cât și a inversului ei constată că toate elementele *Piramidei* se găsesc astfel exprimate — atât elementele principale cât și cele secundare. Dar, după cum se mai constatase că distanta dela Soare la Pământ era exprimată de una din aceste dimensiuni ale piramidei. Noetling a generalizat și a constatat că din multiplii și submultiplii constantei menționate se pot scoate toate distanțele Planetelor la Soare și că ele se găsesc în diferitele elemente fie ale piramidei, fie a camerei regilor, fie a blocului tip din construcție etc. Dar și celelalte elemente ale sistemului solar se găsesc acolo. Viteze, lungimi de orbite, timpuri etc. etc. Conclusia expresă: Egipțienii cunoșteau Cosmografia ca și noi, dar, că știința fiind un secret al sectei faraonilor și preoților, cu disparitia acestora ea s'ar fi pierdut.

Puținul lăsat nouă și cunoscut de secta pitagoricienilor, ne-a putut permite târziu să refacem drumul parcurs altă dată, după o lege nouă a omenirei, după care această omenire *se învârtește mereu în cercuri vițioase, căzând la anumite epoci în cataclisme și clădind din temelie apoi edificiul ridicat cu atâta trudă.* Această *lege ocultistă* pare menită în urma acestei cărți, să fie aprobată.

Dar nu numai sistemul solar era cunoscut de cei vechi și înscris în criptul lui Keops, ci și datele asupra Pământului, cum sunt densitatea, raza, timpul de revoluțiune, lungimea orbitei, vitesa și paralaxa soarelui. Și toate acestea bine înțeles sunt *multiplii lui pi.*

Dacă mai socotim că între aceste cifre se află și cele relative la Vulcan (planetă hipotetică între Soare și Mercur), iar că între Pământ și Venus s'ar mai fi aflat o planetă, atunci trebuie să conchidem că pe timpul lui Keops (4000 ani înainte de Cristos) aceste planete existau. Constatare extrem de importantă. Pe cea dintâi o caută și azi astronomii, pe cea de a doua am trebui s'o descoperim atrasă la Pământ, și ar fi *Luna.*

Nu s'a terminat încă. Cei vechi cunoșteau și *microcosmosul* pe lângă *macrocosm.* Aceleași elemente dau *multiplii lui pi,* cari coincid cu greutățile atomice ale corpurilor, legile de constituție, clasificarea lor sistematică etc. etc.

Nu voi aminti legătura dintre anume perioade ale vieței omenești și constantele cosmice, ce s'ar găsi tot acolo, căci părăsim drumul științific pentru a intra pe drumul nebulos al ocultismului.

Interesant rămân două lucruri. Primul că întreagă creațiune în mare și în mic ar fi o serie de multipli și submultipli a lui *pi.* Al doilea că Egipțienii erau cel puțin tot atât de învățați ca noi și aveau cel puțin atâtea cunoștinți ca și noi.

Reducerea universului la *pi* n'ar însemna decât că acest univers este construit pe raportul constant între rază și cerc, adică între dreaptă și linie curbă. De ce această unitate de bază? Iată cea mai curioasă întrebare ce rezultă din toată această savantă încercare. *Pi* baza raporturilor din lume este cea mai nouă descoperire, care va trebui să arunce o nouă lumină în conceptele noastre asupra creațiunei. Cosmologii vor trebui să caute și să explice. Cine știe ce nouă geneză și ce curioasă geneză vor învața generatiile viitoare, și cum vor zâmbi ele la amintirea celor de până acum. Afară bine înteles dacă piramida lui Keops nu conține și acest Cript, ceeace n'ar fi de loc curios. Nu se poate ca vechii preoți ai templelor Nilului să fi cunoscut unitatea de măsură universală, adică *pi,* fără ca o explicatie logică să fi urmat. Nu cumva sistemul vechi al lumei cu multiplele cercuri, formau această explicație? Atunci va trebui să ne reîntoarcem la Ptolomeu? Și cum vom lega pe Kopernick cu el? Vechea chestie a lui Galileu reveni-va la suprafață? Scuza-se-va oarecum gestul Indexului față de marele reformator al științei? Ar fi în orice caz un corolar curios al unei curioase descoperiri.

EM. GRIGORAȘ

Adeverul Literar și Artistic

Prețul abonamentelor:

In țară:

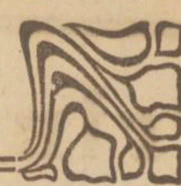
Lei 250.—	pe timp de un an	
„ 125.—	„ „ „	6 luni
„ 65.—	„ „ „	3 „

In străinătate:

Lei 500.—	pe timp de un an	
„ 250.—	„ „ „	6 luni
„ 130.—	„ „ „	3 „

LITERATURA STRAINA

ANTON CEHOV

Din literatura rusească

Un rău făcător

Inaintea judelui de instrucţie e citat un ţăran de statură scundă, slab ca un ogar, îmbrăcat numai cu o cămaşă de pânză groasă şi cu pantaloni de dimie cârpiţi. Faţa lui acoperită de peri deşi şi cu pistrui pe ea, cu şi ochii, deabia văzându-se sub sprâncenile groase şi stufoase, au o expresie de o asprime sălbatecă.

Părul de pe cap, mare, nepieptănat de mult, îl face să semene cu un păianjen şi adaugă şi mai mult la înfăţişarea lui aspră şi sălbatecă. E în picioarele goale.

— Denis Grigoriew, îi spune judecătorul, apropie-te şi răspunde la ce te întreb. La 8 Iulie, paznicul Ivan Semionov Akinfov, trecând pe calea ferată, te-a găsit la versta 141, desfăcând un şurub din acelea care ţine şinele pe traverse. Iată şurubul!... Te-a găsit cu el în mână tocmai după ce îl desfăcuseşi !... Spune, aşa s'au petrecut lucrurile ?

— Care lucruri ?

— Spune, aşa s'au petrecut cum a raportat Akinfov ?

— Sigur, aşa s'a petrecut.

— Bun. Pentru ce desfăceai şurubul ? Ce te făcea să faci lucrul acesta ?

— Care lucru?

— Incetează cu „care lucru" şi răspunde la întrebarea mea. Pentru ce desfăceai şurubul ?

— Dacă n'aş fi avut nevoie, nu l'aş fi desfăcut, răspunde Denis cu glas răguşit, ţinând ochii în tavan şi plecându-şi capul.

— La ce putea să-ţi servească şurubul acesta ?

— Şurubul ? Noi facem plumburi pentru năvoade...

— Care noi ?

— Noi, ţăranii... ţărani din Klimovo !

— Ascultă, frate, nu face pe prostul şi vorbeşte ca oamenii. Nu-ţi ajută la nimic să mă minţi cu plumburile tale !

— N'am minţit de când sunt şi-o să mint acum !... mormăie Denis, clipind din ochi ; nu poţi să faci nimic, domnule, fără plumb! Ia-ţi o undiţă şi pune-i cea mai mică fărâmitură de pâine sau un vierme şi vei vedea dacă se duce la fund. Minţi!... face Denis surâzând. La ce mai slujeşte pâinea sau viermele, dacă pluteşte deasupra ? Ţiparul, ştiuca, păstrăvul nu muşcă decât la fund şi dacă pâinea e deasupra nu vine decât poate vre-un biban şi acesta nu totdeauna... In râul nostru nu sunt bibani. Lui îi place apa mare...

— Ce tot îmi vorbeşti de biban ? Răspunde la chestiune.

— Care chestiune ? Dumneata singur m'ai întrebat ! La noi, chiar domnii dela oraş dau cu undiţa... Până şi cel mai mic copil nu se duce la râu fără plumb ! A ! unul care nu ştie, fără îndoială, va pescui altfel... Pentru cei proşti nu e lege scrisă.

— Va să zică, îmi declari, că ai desfăcut şurubul, ca să faci un plumb ?

— Ce altceva ? Doar nu l'am luat, ca să joc arşice !

— Dar puteai ca să-ţi iei plumb adevărat, un glonţ ori un cuiu...

— Plumbul adevărat nu se găseşte pe drum ; trebue să-l cumperi. Şi un cuiu, nu merge... Nimic nu-i mai bun ca un şurub... E greu şi are o gaură.

— Ce bine face pe prostul ! Ca şi cum s'ar fi născut eri, ori ar fi căzut din cer !... Nu pricepi, tu, cap prost, la ce ar fi putut să ducă faptul, că ai desfăcut şurubul ăsta ? Dacă paznicul nu te-ar fi văzut, trenul ar fi deraiat şi ar fi fost omorâţi oameni. Te-ai fi făcut omorâtor de oameni!

— Să mă ferească Dumnezeu, Măria ta ! strigă Grigoriev. Pentru ce să-i omor ? Doar nu suntem păgâni sau răufăcători ! Am trăit până acum, domnule, mulţumită lui Dumnezeu şi nu numai că n'am omorât pe nimeni, dar nici nu mi-a trecut prin cap aşa ceva... Maica Domnului să ne păzească şi să aibă grije de noi !... La ce te-ai gândit dumneata !

— Şi de unde vin, după tine, accidentele de drum de fier? Desfă două sau trei şuruburi şi vei avea un accident. Denis râde şi, cu ochii aproape închişi, priveşte plin de neîncredere la judecătorul de instrucţie:

— Câţi ani sunt decât în satul nostru, desfacem şuruburile, şi Dumnezeu ne-a păzit !... Şi acum accidente!... lume omorâtă !... Dacă aş fi desfăcut o şină sau dacă, să zicem, că aş fi pus o grindă groasă deacurmezişul, atunci poate că s'ar fi răsturnat trenul; dar, un şurub !

— Dar înţelege, că şuruburile ţin şina pe traversă !

— Inţelegem... Nu le desfacem toate ! mai lăsăm... Nu facem lucrul fără să ne gândim... Inţeleg...

Denis cască şi-şi face semnul crucii înaintea gurii.

— Anul trecut, un tren a deraiat aci, spune judecătorul de instrucţie. Acum înţeleg pentru ce...

— Cum ?

— Zic, că acum înţeleg pentru ce a deraiat aci anul trecut un tren... Inţeleg !

— Domnii au învăţat mult, tocmai ca să înţeleagă. Dumnezeu ştie pe cine l'a făcut, ca să înţeleagă. Iată, ai descurcat îndată tot ce s'a petrecut şi cum s'a făcut.

A venit paznicul, ţăran ca şi mine fără pricepere, m'a luat de gât şi m'a adus. Inainte de a mă aduce, frate, trebuia să te gândeşti ! Ţăranul are şi el, cum se zice, mintea lui de ţăran... Scrie încă acolo, Măria Ta, că mi-a dat doi pumni în dinţi şi în piept !...

— Când s'a făcut percheziţie la tine s'a mai găsit un şurub, continuă judecătorul de instrucţie. De unde şi când l'ai desfăcut?

— Vorbeşti de şurubul, care era sub lada cea roşie ?

— Nu ştiu în ce loc era, dar s'a găsit la tine; când l'ai desfăcut ?

— Nu l'am desfăcut eu; mi l'a dat Ignaşa, băiatul lui Semion. Vorbesc de cel de sub ladă. Pe cel de-afară, care e în sanie, l'am desfăcut eu şi cu Mitrofan.

— Care Mitrofan ?

— Mitrofan Petrov... Nu-l cunoşti ? Face năvoade pe care le vinde la domni. El are nevoie de multe şuruburi. Pentru fiecare năvod, pun prinsoare, că-i trebuesc zece...

— Ascultă. Articolul 1081 din codul criminal zice, că orice stricăciune cauzată cu premeditare la calea ferată, putând să pună în pericol un tren care trece, când prevenitul ştie că un accident poate să rezulte... Inţelegi ? tu ştiai şi nu se putea să nu ştii la ce putea să ducă această stricăciune !... Prevenitul e condamnat la munca silnică şi la deportare.

— Desigur Măria Ta ştii mai bine ca mine. Noi suntem oameni de jos. Inţelegem noi ceva ?

— Inţelegi totul ! minţi ! te faci că nu înţelegi !

— La ce să mint ?... Intrebaţi în sat, dacă nu credeţi...

Fără plumb nu poţi prinde decât bibanul. Tot ce e mai mic decât bibanul nu-l poţi prinde fără plumb.

— Iar îmi vorbeşti de biban!... zice judecătorul de instrucţie surâzând.

— La noi nu sunt bibani.. Dacă pâinea pluteşte deasupra, nu poţi prinde mai nimic.

— Ajunge, taci...

— Se face linişte. Denis se leagănă când pe un picior, când pe altul, priveşte masa acoperită cu un postav verde şi clipeşte din ochi, ca şi cum n'ar avea înainte masa, ci soarele. Judecătorul scrie repede.

— Pot să mă duc ? întreabă Denis după un răstimp.

— Nu, sunt silit să te opresc şi să te trimit la închisoare.

Denis încetează de a clipi din ochi şi ridicându-şi sprâncenile stufoase, priveşte nedumerit la judecător.

— Cum asta, în închisoare, Măria Ta. N'am timp ! Trebue să mă duc în târg, la iarmaroc. Am de primit trei ruble dela Iegov, pentru slănină.

— Taci, nu mă deranja...

— La închisoare !... Dacă aş fi făcut ceva, aş merge; dar aşa, fără pricină, când totul mergea aşa de bine... Pentru ce, la închisoare ? Cred că n'am furat. Nu m'am bătut. Şi dacă e din cauza ratelor de datorie întârziate, apoi atunci nu crede pe staroste, Măria Ta... Intrebaţi pe Domnul membru permanent. Starostele nostru e un om care nu ştie ce e crucea.

— Taci !

— Tac..., mormăe Denis. Şi cât priveşte pentru ceeace a scris starostele în foaia de biruri, sunt gata să dau jurământ... Noi suntem trei fraţi: Kuzma Grigoriev, trebue s'o spui; Iegov Grigoriev, şi cu mine, Denis Grigoriev...

— Mă deranjezi... Semion ! strigă judecătorul de instrucţie, luaţi-l !

— Suntem trei fraţi, mormăie Denis, când doi soldaţi voinici îl iau şi-l scot afară din cabinetul judecătorului de instrucţie; un frate nu poate da jurământ pentru celălalt.

Nu plăteşte Kuzma, ci tu, Denis, tu trebue să răspunzi !... Judecătorii ! Ce păcat, că stăpânul nostru, generalul, Dumnezeu să-i ierte, nu mai trăeşte! El v'ar fi făcut să vedeţi, ce înseamnă judecătorii... Trebue să judeci când ştii, nu aşa la voia întâmplării ! N'au decât să mă bată şi cu gârbaciul dacă vor, dar să fie pentru ceva; trebue să avem conştiinţă...

NOTE

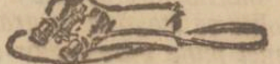
TEATRUL SOVIETIC se menţine încă prin îngrijirea lui *Lunaciarsky*, comisarul sovietelor pentru educaţie şi artă. Se reprezintă, dealtfel ca în teatrele Occidentului, *Sardanapalus* al lui *Byron*, *Kabale und Liebe* a lui *Schiller*, din *Wilde*, din *Molière*, din *Schaw* (Caesar and Cleopatra). Dintre autorii ruşi sunt preferiţi *Ostrovsky* şi *Turgenieff*, iar de curând au început lucrările pentru montarea lui „Don Quijote" lucrat de Lunaciarsky după romanul lui *Cervantes*.

După „desnaţionalizare" teatrul rus a trecut în mâini particulare, sub conducerea morală însă a comisarului sovietic. Cele mai populate, care trec drept teatre oficiale, sunt cele ale vechiului regim: *Alexandrinsky* şi *Mihail*.

HENRY DUVERNOIS, membru în comitetul societăţii oamenilor de litere din Franţa, a pornit, de curând, o campanie în sânul societăţii, susţinându-şi următoarea părere: în loc de a se atribui premii literare, ar fi mai bine să se cumpere un mare număr de cărţi, care să fie distribuite în Franţa şi streinătate, la toţi cei săraci, dar dornici de citit.

De sigur — spunem noi — ar trebui să se aibă în vedere ţările cu intelectuali săraci şi cu valută proastă.

La Academia franceză vor avea loc în curând alegeri pentru cele 6 locuri vacante de academiciani.

Pretendenţii sunt foarte numeroşi.

Astfel, pentru locul lui Aicard candidează: Abel Hermant, Louis Madelin, Auguste Dorchin, Duc de la Force, Du Plessis-Flandre-Noblesse şi Vigne d'Octon.

Pentru fotoliul lui Capus: Jerome Tharaud, Charles le Goffic, Francois de Croisset, André Rivoire, Hugues le Roux şi Pierre Veber.

Pentru locul lui Masson: Robert de la Sizeranne, André Beaunier, Marcel Boulenger, Driault, Georges Lecomte, Camille Le Sene şi Lanzac de Laborie.

Fotoliul lui Ribot are numai doi, pe: Henri Robert şi Paléologue.

Pentru locul lui Freycinet, candiadează: Emile Picard, Charles Benoist, Pierre Mille, le baron Seillières şi Han Ryner, iar pentru a lui Loti: Albert Besnardd, Alfred Poizat şi Tancrède Martel.

PREMIUL PICTORILOR FRANCEZI, de 15.000 fr. a fost atribuit anul acesta poetului *Paul Valery*, pentru întreaga lui operă.

Rezultatele imagismului şi desăvârşirei plastice în literatură: înrudirea cu pictura, deci dreptul la premii picturale.

A. S. Puşkin

Profetul

Umblam cu sufletul 'nsetat
Printr'o pustie arzătoare
Când Serafimul aripat
La o răspintie-mi răsare.

Cu mâni uşoare, ca un vis,
Mi-atinse ochii şi—deodată—
Enorm pupilele-am deschis,
Ca o acvilă speriată.

Urechea mi-o atine 'n mers
Şi mi-o umplu de svon şi viers :
Aud tot freamătul ceresc,
Şi-al îngerilor sbor în zări,
Şi mersul monstrilor în mări
Şi sălciile 'n pământ cum cresc

Când buzele mi le atinse,
Vicleana limbă mi-o desprinse
— Flecara limbă necurată —
Şi limba şarpelui, în loc,
Tăioasă, vie şi de foc,
Mi-a pus cu mâna 'nsingerată

Apoi cu spada m'a străpuns,
Imi scoase inima afară,
Şi'n pieptul meu deschis a pus
Cărbuni aprinşi, arzând cu pară.

M'am prosternat, ca nimicit,
Când glas ceresc mi-a prouncit :

„Te scoală ! Vezi şi-auzi, Proroc!
„Străbate marea şi pământul !
„Primeşte duhul meu de foc
„Şi arde lumea cu Cuvintul !"

M. I. Lermontov

Profetul

De când eternul Creator
Imi dete dar de prooroçire,
Citesc în ochii tuturor
Numa' păcat şi josnicie,

Când adevăru-am predicat,
Şi a iubirii taină mare,
Aproapele a aruncat,
In mine pietre, cu turbare.

Mi-am pus cenuşă 'n cap fugind,
Sărman, afară din cetate,
Din mila cerului trăind
Ca pasărea 'n pustietate.

Cu voia Domnului etern,
Supuse, fiarele-mi urmează
Şi 'n cale stelele-mi aştern
Un vesel curcubeu de raze.

Dar când vreodată mă strecor
Prin larma străzii, cu grăbire,
Bătrînii, către fiii lor,
Vorbesc, rânjind de mulţumire:

„Copii„ o pildă pentru voi :
„Mândria l-a pierdut pe dânsul!
„Smintitul, vrea să-l credem noi
„Că Dumnezeu grăia printr'însul

„Priviţi, ce palid, ce plăpând
„Şi ce posomorit arată !
„Priviţi, cât e de gol, flămând
„Şi ocolit de lumea toată !"

Din ruseşte de Dr. Bortkievici şi C. Iordăchescu

Literatura frnaceză

Secretul lui Don Juan

de REMY de GOURMONT

...et simulacra modis pallentia miris. (georg. I.447)

I

Fără suflet şi pofitor de trup, Don Juan se pregăti din tinereţe pentru împlinirea chemării sale şi a legendarului său rol. Preştiinţa ghicitorilor îi arătă ce erea să ajungă, şi de aceea porni în viaţă înarmat şi împodobit cu această deviză :

„Ca să fii plăcut, trebuie să răpeşti ceeace place acelora ce ştiu să placă !"

Unei blonde languroase îi răpi gestul de a'şi comprima cu mâna dreaptă dureroasa palpitaţie a unei inimi absente.

Alteia îi răpi ironica fluturare a ploapelor care dădea iluzia impertinenţii şi în schimb nu era decât suferinţa unui ochiu slab în faţa luminei.

Alteia îi răpi gestul degetului mic privit cu băgare de seamă, ca un giuvaer rar.

Alteia îi răpi drăgălaşa bătaie a piciorului subtil de nerăbdător.

Alteia, tristă şi neprihănită, îi răpi zâmbetul în care ca într'o magică oglindă puteai vedea, la început, satisfacţia jocului sfârşit, iar după reviviscenţa bucuriilor dorinţei.

Alteia, tot atât de neprihănită, dar zglobie şi veselă, veşnic agitată de mişcări pisicoase pe vreme de furtună, îi răpi surâsul, surâsul în care sunt sărutări aşa de puternice încât zăpăcesc inima fecioarelor.

Alteia îi răpi suspinul, suspinul lung şi frânt, timidul frate al plânsului, suspinul impresionant care vesteşte furtuna ca un zbor precipitat de pasări.

Alteia îi răpi legănatul şi neliniştitul mers al acelora ce se ştiu iubite cu prea multă dragoste.

Alteia îi răpi felul drăgăstos cu care spunea toate nimicurile pe şoptite, murmurând: „plouă" ca şi când ar fi plouat îngerii din ceruri.

Şi mai răpi privirile, toate privirile cele dulci, cele poruncitoare, cele blânde, mirate, curioase, invidioase, fine, mândre, poftitoare, fulgerătoare şi multe altele încă, printre cari şi mătania privirilor fermecătoare, numărate bob cu bob.

Dar cea mai frumoasă privire, rubin înte coralii, safir între turcoaze pe care o răpi Don Juan, fu privirea de animal zdrobit, pe care i-o dărui murindă de iubire şi deznădejde, o fată pe care o violase. Această privire era atât de duioasă, că nimeni nu-i putea resista, nici chiar cea mai sălbatecă femeie, iar jurămintele veşnice se topeau în lumina ei ca un păcat sub raza iertărei.

II

Insfârşit Don Juan, făcu o cucerire şi mai admirabilă ; cuceri un suflet nevinovat şi mândru, tandru şi trufaş, de o seducătoare blândeţă şi de o seducătoare violenţă, un suflet care nu se cunoştea pe el însuşi, un suflet plin de dorinţe instinctive, un suflet de o naivitate delicioasă.

Don Juan se apropiase de el, împodobit cu toate seducţiunile, cu gestul dureros şi atenuat de ironie în priviri, şi cu bucuria pe buze; mersu-i legănat de fiinţă prea mult iubită, şi-l corijase printr'o înălţare mândră a capului şi primul lung suspin frânt pe care îl scoase din piept, fu întovărăşit de-o bătae de picior subtil de nerăbdătoare, ca şi cum ar fi voit să zică : „Mi-ai rănit inima; nu mă pot stăpâni să nu te iubesc şi totuşi mi-e necaz". In urmă, avu privirea animalului zdrobit; apoi îşi privi degetul cel mic.

După o tăcere, murmură îndrăgostit: „Ce frumos e în seara asta" ! şi tânăra femeie îi răspunse îndată: „Vrei sufletul meu, Don Juan ! Ei bine, ia-l, ţi-l dăruiesc !"

Don Juan primi sufletul acela de-o naivitate delicioasă şi atât de femenin, pe care neaşteptata îndrăgostită i-l oferea dimpreună cu trupul, cu părul, cu dinţii, cu toate frumuseţile ei şi cu parfumul tuturor secretelor ei, şi după ce se sătură de neaşteptata îndrăgostită porni mai departe.

Din sufletul ei îşi făcu o candidă şi neînvinsă mantie, în care se înfăşură ca în cutele unei catifele albe, şi împodobit cu un astfel de suflet, mai triumfător ca un omorâtor de Mauri, mai adorat ca un pelerin din Saint-Jacques sau ca un drumeţ din Palestina, mări numărul cuceririlor sale până la o mie trei.

Toate ! toate cari îi puteau procura o plăcere nouă, o nuanţă nouă de bucurie, toate se lăsară cucerite de acela care răpise surorilor lor tot ceia ce place. Toate îl întâmpinau sărutându-i mâinele, toate i se supuneau ca o turmă îndrăgostită învinsă înainte de apropierea învingătorului. Şi se bătură între ele, care va fi cea dintâiu supusă şi cea mai supusă, şi ameţite de sclăvie mureau de iubire fără să fi cunoscut iubirea.

Prin oraşe şi castele, şi până în vârful stâncilor, nu auzea decât strigătul îndrăgostitelor: „Oh! scumpa mea! trupul meu! E irezistibil!"

III

In răstimp, Don Juan se ofilea. Seva înfloritoare în puteri luxuriante se risipi deodată în ploaie de frunze uscate, şi deşi tot atât de mare, copacul nu mai era decât o umbră.

Din întârziatele flori, Don Juan risipi ultimul grăunte de polen ; cât timp mai păstră în sânge o picătură de sămânţă, ştiu să iubească, apoi, ne mai putând iubi, se culcă, în aşteptarea celei care trebuia să vină, singura pe care nu o cucerise încă.

Şi când sosi, Don Juan, cu gând s'o cucerească şi pe ea, îi oferi tot ce poate place, tot ce răpise acelora ce plac.

— Iţi dăruesc seducţiunea, zise Don Juan, ţie, cea urâtă, îţi dăruesc gesturile, privirele, zâmbetele, feluritele mele glasuri, toate; chias mantia aceasta care e sufletul meu, ia-le, şi te du! Vreau să-mi retrăiesc viaţa în amintire, fiind că abia acuma ştiu că adevărata viaţă este numai amintirea.

— Retrăeşte-ţi viaţa, zise Moartea. Voi reveni.

Şi moartea dispăru, şi simulacrele se înălţară în adâncul umbrei. Erau femei tinere şi frumoase, goale şi mute, neliniştite ca fiinţe cărora le lipsesc ceva. Şedeau în spirală, jur împrejurul lui Don Juan, şi în timp ce prima din ele îi puse mâna pe piept, ultima era aşa departe în spaţiu, că se confunda cu stelele.

Aceia care îi puse mâna pe piept, îi smulse gestul de a comprima emoţia unei inimi absente.

Alta îi smulse ironica fluturare a pleoapelor lui albe.

Alta îi smulse graţia cu care îşi contempla unghia degetului mic.

Alta îi smulse nerăbdarea picioarelor lui.

Alta îi smulse zâmbetul complex care la început dă satisfacţii şi la urmă dorinţi.

Alta îi smulse surâsul în care, ca într'un alcool, se întindeau poftele.

Alta îi smulse suspinul lui de pasăre fricoasă.

Şi fu despuiat de mersu-i legănat al fiinţei mult iubite; şi de chipul drăgăstos în care spunea „Plouă", ca şi cum ar fi plouat îngeri; şi de metania privirilor lui numărate bob cu bob: cele poruncitoare ca şi cele mirate, cele blânde ca şi cele fermecătoare, toate îi fură smulse înapoi, iar fata cea blândă „sedusa", veni şi ea, smulgând-i privirea de animal zdrobit de iubire şi desnădejde.

In sfârşit ultima îi smulse sufletul, sufletul acela de o naivitate delicioasă din care îşi făcuse o mantie de catifea albă şi Don Juan rămase atunci o biată fantomă neînsufleţită, un bogat fără avere, un hoţ lipsit de mâini, o tristă larvă omenească, redusă la adevăr, mărturisindu-şi secretul.

(trad. de Theodor Solacolu)

In jurul unor traduceri din Shakespeare

Romeo şi Julieta în versiunea d-lui Mihail Dragomirescu

de Barbu Lăzăreanu

III

Debitorul, în bună parte neplatnic, al lui Shakespeare; traducătorul despre care argot-ul franţuzesc ar puteà nu arare ori să zică: *il fait trombone* — adică îşi scotoceşte mereu buzunarul şi nu scoate mai nimic — ne oferă, însă, din când în când dacă nu lucruri evident meritorii, în orice caz câte-o reparaţie. Ce-i drept, reparaţiile nu sânt condigne: ispăşirea nu e pe departe la înălţimea păcatelor. N'are aface!

D-l Dragomirescu, dacă pe alocuri ni masacrează un personagiu shakespearian, ţine încalte să ne îndoape cu potroacele personagiului ast-fel căsăpit. Pentru noi, hămesiţii, asta însemnează ceva. Şi când slăbiciunilor, desmăţărilor, căderilor-pe-spate, ventrilocităţilor, şireticurilor molâie, înădirilor de bucher, figurilor tinzând spre pocitanie; vocabulariului debilizat de ocupaţii centripete şi centrifuge ale tălmăcitorului; infracţiunilor şi inadvertenţilor la legile eurytmiei, — când tuturor acestora le urmează o zmulgere spre Frumos: sântem atunci înclinaţi nu către o absoluţiune totală, dar către o vremelnică iertăciune.

Şi aproape fără de rezerve (câte o stăvilire ritmică se schiţează doar şi aici) primim pasagii de felul celuia de mai jos. Iar în complimentul pe care-l ticluim traducătorului, intră părerea-de-bine că nu toate păcatele i sânt iremisibile. Iată pasagiul-model:

Mercutio. — A, văd te-a vizitat regina Mab.
Ea-i moaşa zâne'or. Nu e mare
Nici cât agata de pe indexul
Unui primar; şi, trasă 'n atelaj
De pulbere de soare, ea se plimbă
Deacurmeziş pe nasul tău când dormi!
Capota e din aripi de locustă,
Şi spiţele-s picioare de păiajen,
Din fin păejeniş sânt frânele,
Din raze umede de lună, hamul,
Din osul unui greer codiriştea,
Un firicel e sfârcul biciului,
Şi-o musculiţă 'n cenuşiu e vizitiu —
Nici cât un sfert cât negrul unei unghii
De fată leneşă. Careta ei
E-o coajă de alună ce-a scobit-o
Vreo veveriţă meşteră sau carii,
Ce sânt vechi caretaşi ai zânelor.
Cu-acest alaiu, ea trece noaptea 'n trap
Pe creerul amorezaţilor, —
Şi-atunci visează ei de dragoste.
Aleargă pe genuchi de curtizani, —
Şi văd în vis atunci doar reverenţe;
La avocaţi, pe degetele lungi, —
Şi grase onorarii le năzare;
Pe buze la cucoane, şi le face
Să simtă 'n vis vrăjite sărutări.
Dar Mab adesea le băşică straşnic,
Căci, din pricina multor bunătăţuri,
Prea le miroase răsuflarea greu.
Aci o ia pe nasul unui sfetnic,
Făcându-l promovări s'adulmece
Aci c'un fir de porc din coadă smuls,
Ea gâdilă în nas pe-un sfânt părinte, —
Şi-l face să viseze şi-alte dijme;
Aci 'n galop pe-o ceafă de soldat
Îi dă vedenii de asalturi,
De beregăţi tăiate, fugi, damascuri,
Chiulhanuri şi beţii fără sfârşit.
Apoi îi bate toba în urechi,
De spaimă el tresare, se deşteaptă,
Şi, trei aminuri înjurând, adoarme iar.
Şi 'n taina nopţii tot Mab împleteşte
Podoaba coamei cailor, sucind
Şi înnodând în fel şi chipuri perii,
Ce, dacă se desfac, înseamnă rău.
Ea-i farmecul ce-apasă aşternutul
Copilelor ce dorm cu faţa 'n sus,
Şi aşa le 'nvaţă, cum, femei odată,
Vor trebui să fie-aşa cum trebue" —

* * *

N'aş puteà spune dacă scăderile din tălmăcirea-i în versuri, d. Mihail Dragomirescu şi le datorează singur lui 'şi, ori a suferit şi aci înrâuriri. Un lucru e însă uşor de verificat: în scenele bine traduse (sânt cam puţine), în pasagiile acceptabile şi'n cele îndoelnice influenţa traducerilor doctorului Stern asupra versiunii din Shakespeare a d-lui Dragomirescu e mare.

Două exemple, pentru moment (Le iau din seria de imputări făcute doctorului Stern de către d. Ioan Botez):

1. D-l Dragomirescu — caşi doctorul Stern — întrebuinţează pe *bold* în loc de *imbold*:

„Voinţa-i îmi dă bold spre hotărâre" spune Capuleto în tălmăcirea Dragomirescu 1).

2. Traducătorul lui Romeo şi Julieta se slujeşte de „încălecări" de felul celora cari avuseseră darul să ni-l înspăimânte pe d. I. Botez. Iată câteva:

Era prea bună pentru mine, — şi
Cum zic, în seara de Sâmpietru, ea
Plineşte paispece. Zău, ştiu eu, bine,
Atunci îi împlineşte. Unsprece-s
Dela cutremur....

Şi doar în frunte-avea cogeamite
Cucuiu, zău, cât oul de găină.

Ai fost cel mai drăguţ copil din câţi
Am alăptat.

Atâta nu e, nu-i. Căci dela nunta lui
Lucentio sunt douăzeci şi cinci.

Din versurile citate nu lipseşte nici proclitica dela sfârşitul unui vers dependent de versul următor.

Şi că d. Dragomirescu s'a dedat unor atari încălecări nu din propria-i imboldire, se poate vedeà şi din faptul acesta:

Acum 16 ani şi mai bine, — în revista critică a Convorbirilor sale din 15 Ianuar 1907 — d. Mihail Dragomirescu recenzând o traducere a d-lui I. Borcia din Ifigenia în Taurida a lui Goethe 2), scria:

„Traducerea unei asemenea opere cere o plasticitate de formă mai evidentă, iar versul alb românesc nu face acest efect de cât când poetul are arta de a-i face cât mai simţită pauza finală. In asemenea vers, „încălcarea" n'ar trebui cu nici un preţ îngăduită".

* * *

Cum se face că d. Stern, cu vrăjmăşie urmărit de d. Mihail Dragomirescu, a putut să aibă asupra lui un ascendent, neplăcut de sigur pentru discipolul fără voie, binevenit însă — în puţinul cât se poate alege din tălmăcirea acestuia — pentru literatura românească?

Aşa ceva s'a mai întâmplat în literatura universală: — iar în cea românească, cu unii din prigonitorii lui Eminescu, deveniţi eminescieni în formă.

Şi ca să luăm o pildă din cele mai recente, iată cazul Heine-Philippide.

Tânărul miner al unui „Aur sterp" şi-a manifestat de curând lipsa-i de simpatie faţă de Heine, pe care aproape'l tăgăduieşte ca poet. Şi totuşi nepoetul sau semipoetul Heine şerpueşte insinuant în poetul Al. Al. Philippide: în câte un titlu al versurilor acestuia („Lied"), în unele strofe ca:

Mi-e sufletul de vechi amurguri plin,
Şi'n mine plânge-un cântec fără grai,
— Aşa cum într'un vechi amurg pe Rin
Cânta pe-o stâncă zâna Lorelei.

E un fenomen de sugestie pe care'l suferă din când în când prepelicarii şi ogarii din partea vânatului şi gardienii de închisori din partea întemniţaţilor politici.

Urmăritul îşi are, astfel, biruinţa.

Şi Biblia în Numerii (capitolele 22 şi 23) cunoaşte un caz asemănător: e cazul lui Valaam feciorul lui Veor din Fatina, care, trimis să blesteme, a binecuvântat.

D-l Mihail Dragomirescu, care este eclectic, a împletit ocara cu binecuvântarea: — l'a vorbit de rău pe doctorul Stern în „Cultura poporului" din Cluj (şi apoi în „Viitorul") şi i-a adus omagii tacite prin faptul că şi l'a luat drept magister în ce priveşte traducerile.

BARBU LAZAREANU

POSTSCRIPTUM.— Răspunsul d-lui Mihail Dragomirescu la întâmpinările mele e căptuşit de vulgarităţi, înjositoare pentru d-sa. Dar eu nu's în stare să găsesc binevenită autodegradarea **preopinentului.**

Din rostogolirea-i, vroită, în prăpastie, îl opresc pentru moment, nu din omenie, ci din nevoia de a răspunde unei obiecţii care e într'adevăr obiecţie.

D. Mihail Dragomirescu se întreabă astfel cu privire la susţinerile mele despre natura silabelor:

„Ce să mai vorbim de silabele **lungi** şi **scurte** în româneşte ?"

(Inainte de a'şi fi făcut această interogaţiune, d. Dragomirescu instalase un semn de întrebare şi două de esclamare în paranteză, în dreptul calificativelor mele: **lungă** şi **scurtă**, cu privire la silabe).

Să vedem dacă stupefiarea d-lui Dragomirescu e'ndreptăţită în totul, sau măcar în parte; ori nu e de loc îndreptăţită.

Dacă dicţionarul Academiei Române ar fi trecut mai departe de tomul I (dela **A** la **Căni**) şi de cele 5 făscioare ale tomului al doilea (dela **F** la **Holeră**), răspunsul l'am fi găsit de bună seamă la termenii: **lung, picior** (metric), **scurt** şi **silabă.**

Totuşi, recurgând pe dibuite şi prin diverse ocoluri, la instanţa supremă care-i Dicţionarul Academiei, iată ce găsim în partea I, tomul 1 la pagina 163:

„**ANAPEST** s. a., s. m. (Metr.) Anapeste. — **Picior** metric format din două silabe scurte urmate de una lungă (◡ ◡ —)".

Iată, deci, deocamdată, că'n ce priveşte anapestul, metrica noastră are cunoştinţă de silabe **scurte** şi **lungi.**

Şi — deoarece, în jurul pentametrilor iambici ai doctorului Stern şi ai d-lui Dragomirescu s'au iscat vaste încăerări — socot nemerit să vedem definiţia iambului. Transcriu din Dicţionarul lui Laurian şi Maxim (vol. II, pag. 2, col. I):

„**IAMBU**, s. m., **iambus** (iamvos). 1 petioru metricu compusu d'in una syllaba scurta şi d'in alt'a lunga".

Aşa dar **din nou**: silabe „scurte" şi „lungi".

(Ca să nu repet, cu o mică intervertire a determinativelor, citatul de mai sus, mă mulţămesc să indic **pagina 1504** coloana II a aceluiaş Dicţionar unde, la cuvântul **trocheu**, iar se vorbeşte de lungimea şi scurtimea silabelor).

De unde porneşte atunci mirarea d-lui Dragomirescu, azvârlitoare de discredit asupra atributelor **lung** şi **scurt** aplicate silabelor?

In metrica latină există o însuşire a silabelor numită: **syllabarum quantitas** (cantitatea), după care acestea **sunt sau lungi (longae)** sau scurte **(breves)** sau **ancipites** ori **ad libitum,** adică lungi şi scurte 'n acelaş timp, după voe ori după nevoe.

Această însuşire a **cantităţii** nu există în prosodia română; şi cadenţa versului e determinată de îmbucarea accentului tonic cu accentul ritmic.

Dar fără privire la această cantitate, inexistentă la noi, calificativele **lung** şi **accentuat** (sau intonat) se pot înlocui reciproc, caşi antonimele lor: **scurt** şi **neaccentuat** (sau **neintonat).**

De aceea şi Poeticele cari nu vor să se distingă prin sisteme esclusiviste, dau loc şi bietelor adjective, oropsite de d. Mihail Dragomirescu, în metrica românească.

Iacă, bună oară, micul manual întocmit acum 67 de ani, de George Radu Melidon, — un înaintaş al lui Ionescu-Gion şi al d-lui Dragomirescu. Tratatul său se intitula: „Regule scurte de versificaţie română. Metod uşor pentru a putea face cu înlesnire Versuri corecte în limba română". Paragrafele 58—60, privitoare la „cadenţă, adică bătaia versului" sunt astfel:

§ 58. Silabe lungi *sunt acele, pe care glasul cade cu putere, prelungindu-se.*

§ 59 Silabe scurte *sunt acele pe care glasul le trece uşor şi repede în pronunţie.*

§ 60. Cadenţa *sau* bătaia *versului se numeşte sonul produs din consunarea armonioasă a silabelor lungi şi scurte, ce intră în compunerea unui ped.*

* * *

Dar presupuind că nici în dicţionare, nici în compendii nu găsiam calificativele: **LUNG**, pentru arătarea unei mai mari intensităţi a vocii asupra unei silabe particulare, şi **SCURT**, în ce priveşte silaba neaccentuată.

Cum Zola a transportat termeni din domeniul muzical în cel olfactiv (în grădina Paradou), tot astfel trebuia să se găsească cineva care să facă transpoziţia aceasta: a termenilor **lung** şi **scurt** pe tărâmul metricei româneşti.

Şi aceasta din punct de vedere pur higienic.

Intr'adevăr. Eşti profesor. Esplici elevilor tăi ce e un pentametru iambic, bună oară.

Grafic, endecasilabele şi decasilabele iambice le arăţi astfel:

◡ —| ◡ —| ◡ —| ◡ —| ◡ —| ◡
◡ —| ◡ —| ◡ —| ◡ —| ◡ —|

Asta-i pentru ochi. Dar urechia îşi are, şi dânsa, pretenţiile ei. Ea cere **scandare** şi o repede denumire şi marcare a alternărilor. Şi atunci cum ai să-i strigi cadenţele elementare cari sunt picioarele ?

Neaccentuat-accentuat, neaccentuat-accentuat, neaccentuat-accentuat.... şi aşa mai departe: de cinci ori şi jumătate la **fiecare vers de 11 silabe, de cinci ori la versul de 10!**

Cine ar încerca-o, ar simţi că după două versuri coardele vocale i se îngroaşă; după alte două vocea îi cade cu mult sub portativ; dela al şaselea vers respiraţia i se întretae, — iar de aci încolo şuerături şi găfăeli şi congestiuni şi accese de opresiune ameninţă să i se rezolve în adevărate asfixii. Poţiunile calmante şi tracţiunile, de astădată într'adevăr ritmate, asupra limbii devin tot mai necesare pentru înlăturarea unei grave laringite stridulare, provocată de aşa fel de scandări in abstracto.

Scurtele adjective (adverbializate chiar pentru trebuinţa cauzei, ca în comanda instructorilor de recruţi): scurt-lung, devin o admirabilă măsură mnemotechnică şi totodată preventivă împotriva unei oboseli pricinuitoare de atâtea neajunsuri. Altminteri, mai uşoare decât marcările cu „neaccentuat-accentuat" devin pildele de rotacism şi zânzărism din colecţia G. Dem. Teodorescu sau punerea-la-încercare a limbii din partea haiducilor cu faimosul:

**Bou breaz
Bârlobreaz
Din boii bârlobrezenilor
Nu e anevoe a zice:
Bou breaz
Bârlobreaz
Din boii bârlobrezenilor
Ci e anevoe de a se desbârlob...
Bou breaz
Bârlobreaz
Din boii bârlobrezenilor**

---

1) Actul I-iu, scena II, pag. 20, rândul al 5-lea de sus în jos.

2) Publicată în „Luceafărul" n-rele 19-20 dela 15 Noembrie 190*

STRÎMTORI

de IOAN SLAVICI

Intre cititorii celor scrise de N. Ganea despre *„Toance"* sunt fără îndoială de tot puţini cei ce n'au fost cuprinşi de dorinţa de a face o preumblare prin valea Bistriţei din Moldova.

Trecând strâmtorile, prin care unele dintre râurile noastre răsbesc pe spumegate spre lărgimile luminoase, drumeţul e cuprins de uimire oare-cum fioroasă. Sgomotul apei ce se varsă peste bolovanii din albia spălată 'n peatră şi înaltele ziduri de stâncă ce i se ridică la dreapta şi la stânga îl umplu de sfială religioasă. Îi este parcă în faţa lui, se dau pe faţă nemărginitele puteri ale firii.

In mijlocul acestei sălbăticii în acelaş timp e încântat de vederile ce i-se deschid la fiecare cotitură, altele şi iar altele, toate noue şi frumoase, cele mai multe mărețe, încât n te mai saturi de ele.

Asemenea strâmtori sunt în Carpaţii răsăriteni multe. Eu mă mărginesc a vorbi în câte-va trăsături scurte despre acelea, prin care am trecut, şi le voi lua despre Apus spre Răsărit.

Cel mai despre Apus dintre râurile din Ardeal, Someşul, iese peste Selagiu spre Tisa dealungul unei văi mai largi. *„Notarius Belae Regis"* ne spune cu toate aceste, că cetele maghiare de sub conducerea lui Tuhutum nu pe acest drum larg, ci prin strâmtoarea Masaşului au intrat în Ardeal. Tot pe acolo s'a întors în Ardeal Mihai-Vodă Viteazul, după ce a înfrânt la Goroslău oştirea lui Sigismund Bâthory. E strâmtoarea dela Ciucea, prin care ese din Ardeal unul din cele trei Crişuri, cel repede, şi prin care trece azi calea ferată dela Cluj la Oradea-Mare. Oamenii tineri, care ţin să se bucure de viaţă admirând frumuseţele ţării, au însă să facă pe jos drumul între Huiedin şi Oradea-Mare. Strâmtoarea e dintre cele mai puţin sălbatice, dar vederile ce se deschid din ea sunt multe, felurite şi încântătoare.

Indeosebi pentru tinerii dela Cluj, dela Oradea-Mare şi dela Beiuş e cea mai apropiată şi oarecum obligată excursiune — mai ales toamna, când frunzişul pădurilor e piscat de brumă.

Mai strâmtă şi mai sălbatecă decât valea Crişului repede e valea, pron care Arieşul se varsă din munţii Apuseni spre Turda. Mai ales plecând dela Turda spre Ofenbaia şi de acolo peste Lupşa spre Roşia vederile sunt sălbatice, pe ici—pe colo chiar mărețe. In acelaş timp sunt în drum câteva poziţiuni însemnate ca schitul Lupşa şi minele dela Ofenbaia şi dela Roşia cu instalaţiunile lor. In deosebi la Roşia sunt interesante rămăşiţele minelor din timpul stăpânirii romane şi nu departe de aceste stânca numită *Detunata.*

Excursiunea aceasta deasemenea mai ales toamna are să fie făcută.

Mai puţin largă decât valeo Someşului, dar tot destul de largă e valea, prin care Murăşul iese pe la Zam din Ardeal şi desparte Banatul Timişoarii de ţara aşa zisă ungurească.

Părţi sălbatice nu are trecătoarea aceasta, dar sunt dealungul ei vederi largi şi atât pe râu, cât şi pe termurii lui e multă viaţă.

Dela Deva, unde sunt rămăşiţele unei cetăţui din timpul romanilor, şi mai ales dela Zam înainte şi până la Radna, drumul trece pe ţermul dela dreapta printr'un şir de sate înfloritoare, iar pe Murăş coboară mereu fie plute, fie luntri încărcate unele cu lemne ori cu piatră, altele cu bolovani de sare, cu poame de tot felul, cu fasole ori cu alte producte din Ardeal. E învederat, că şi dealungul acestei văi excursiunea e mai plăcută toamna.

Mult mai presus de acesta e strâmtoarea, prin care iese din Ardeal Oltul, şi drumul dela Boiţa peste Câineni şi peste Robeşti şi Golotreni până la mânăstirea Cozia e o adevărată grădină de frumuseţe.

La Râul-Vadului, din jos de Turnul-Roşu, valea se strâmtă, dar nu e şi sălbatică, iar dela Câineni ea se lărgeşte şi până la gura Lotrului ca un fel de rai pământesc, mai ales în timpul zilelor de primăvară, după ce pădurile au înfrunzit, pomii s'au acoperit cu flori şi păsările de tot felul au început să cânte.

Dela gura Lotrului înainte valea se strâmtează, încât pe ţărmul Oltului numai pe ici pe colo mai rămâne loc pentru drum. Impăratul Traian şi-a durat drumul de a lungul ţermului dela stânga, unde mai e pe alocuria pe sub munţii Cosiei oare-care lărgime.

Drumul de astă-zi a fost însă croit de Carol VI, tatăl Mariei Tereziei, care n'avea sub stăpânirea lui decât ţărmul dela dreapta, unde a fost neyoit ici să spargă stânci, colo să zidească drumul la albia râului, aici îngustă şi cu căderi dese, peste care apa limpede se varsă sgomotos şi spumegând. Zidurile de stâncă se ridică mai ales la dreapta râului până la sute, pe alocurea chiar la o mie de metri, încât ţi se pare câte odată, că ţi se împreună deasupra capului. Locurile aceste cu vederile ce se deschid la cotiturile de tot dese nu mai sunt sălbatice, ci mărețe.

Cel ce a făcut odată drumul acesta nu-l mai uită nici trăind multe vieţi omeneşti dearândul, şi orişidecâteori cât ai fi umblat tot îl mai doreşti.

Eu am trecut prin strâmtoarea aceasta în mai multe rânduri când la vale, când la deal, uneori primăvara, alte dăţi vara ori toamna. Intr'un rând mi s'a 'ntâmplat, că am fost prins de o furtună între Cozia şi gura Lotrului. Răsunetul tunetelor întrece toată închipuirea omenească şi puhoaiele ce se varsă peste stâncile dela dreapta fac un sgomot de ţi-se părea că se surpă munţii. Pe ici pe colo şi pornesc la vale stînci ori grohotişuri, care acopăr drumul, încât nu-i rămâne drumeţului decât să se oprească la un loc mai larg şi să aştepte în bătaia ploii trecerea furtunii.

Mai puţin sălbatică, dar neasemănat mai măreaţă, poate cea mai măreaţă în Europa, e strâmtoarea, prin care se varsă Dunărea dela Baziaş până la Cladova.

Apele râului adânc şi lat prăvălindu-se în linişte şi greoiu, spală poalele munţilor ce se ridică la dreapta şi la stânga, încât ochii călătorului dus de luntre la vale se opresc asupra coastelor acoperite de păduri, şi numai pe ici pe colo, pe la gurile câte unui râu mai mare ori mai mic, — se deschide vedere mai largă. Cotiturile sunt scurte şi dese, şi astfel privitorul e în fiecare clipă surprins şi uimit de bogăţia formelor de pe cei doi ţărmi ai marelui râu.

Eu am făcut drumul acesta pe vapor în timpul verii şi cred că numai aşa se şi poate face.

Strâmtori mai mici, unele încântătoare, iar altele sălbatice sunt pe la isvoareie ori pe la eşirea din munţi a celor mai multe dintre râuri. Aceste însă nu pot să fie socotite decât ca părţi ale unor excursiuni mai mari.

Astfel sunt plăcuta vale a Sadului şi încântătoarea vale a Ţibinului la Gura Râului pentru cei ce fac excursiune în munţii Sibiului, mai ales în culmea Cindrelului.

Incă mai frumoasă e valea Cernei, în care se află băile Herculane.

Cu deosebire multe sunt însă strâmtorile în partea muntoasă a Olteniei.

Dela Baia de Aramă până la Râmnicul-Vâlcii peste plaiul Novacilor şi pe la mânăstirile Polovraci, Horez şi Bistriţa e preumblarea, fără îndoială, cea mai plăcută de pe pământul României.

In drumul dela Baia de Aramă până la Tismana e una din cele mai largi vederi asupra şirului de munţi, care desparte Ardealul de Oltenia, Tismana iesă din strâmtorile munţilor printre păduri de castani, şi pe sub vechia mânăstire Tismana, iar dela Tismana până la Târgul-Jiului şi de acolo înainte, mai ales peste plaiul Novacilor, se deschid mereu vederi spre munţi şi spre satele dela poaleie lor.

Mânăstirea Polovraci se află la gura râului Olteţul, care iese prin strâmtori sălbatice şi pe sub gura marei peşteri a Polovracilor.

La gura altui râu, Horezul, se află mânăstirea Horez, una din cele mai mari. Strâmtoarea râului e încântătoare, dar numai pe ici pe colo mai sălbatică.

Cu desăvârşire sălbatică e însă strâmtoarea râuleţului Bistriţa, la gura căruia se află mânăstirea Bistriţa, tot mare şi aceasta. Şi în apropierea acestei mânăstiri se află o peşteră, iar sus, pe dealul dela stânga râului, se află mânăstirea Arnota, unde e înmormântat Matei-Vodă Basarab şi de unde ochiul pătrunde la mari depărtări.

Prin strâmtori mai mult ori mai puţin sălbatice ies din înfundăturile văilor Lotru, Dâmbovicioara şi Ialomiţa. Drumul spre peştera Dâmbovicioarei e unul din cele mai sălbatice, iar strâmtoarea, prin care se varsă Ialomiţa dela peşteră la vale e încă mai sălbatică.

Toate aceste sunt drumuri bătute numai de puţini şi numai în timpul căldurilor de vară.

Vrei, bună-oară, să vezi peştera plină de stalactite a Dâmbovicioarei, pleci dimineaţa dela Rucăr, urci muntele Craiului şi te cobori peste poiene la peşteră, de unde cobori prin albia râului la vale şi eşti pe înserate la Rucăr.

Tot astfel pleci dimineaţa dela Sinaia, urci în vârful cu Dor şi cobori de acolo la peştera Ialomiţei, unde găseşti adăpost ca să mâi. Dimineata zilei următoare pleci apoi pe râu la vale şi seara eşti la Moroeni, ba chiar şi la Pucioasa. Dacă ţii însă să te întorci de unde ai plecat, nu mai cobori prin strâmtoare, ci urci fie în culmea Omului, fie în poienele Caraimanului şi de acolo cobori la Buşteni ori prin Poiana Regelui la Sinaia.

Când vorba e de excursiuni în adevăratul înţeles, regula e să nu te întorci tot pe unde ai venit, ci să apuci un drum nou. Singure strâmtorile Oltului şi ale Dunării sunt drum nou şi încântător atât la dus, cât şi la întors — chiar şi în mai multe rânduri.

In No. viitor: Trecători.

IOAN SLAVICI

Stampă

Octomvrie, cu suflete trăgând să moară,
cu tufe năpârlind a nu ştiu câta oară,
cu frunza roşie mocnind în gunoieri
cu ziua — soră vitregă cu cea de eri,
cu—amurguri vinete pe vreascuri de cătină,
cu bura picurându-şi stropii de rugină,
cu soarele—o pată verde pe un nor,
cu veştejiri de simfonii în ton minor,
cu-o verighetă ruptă 'n două 'n chip de lună,
cu greeri cuibăriţi a vreme 'ntr'o alună,
se sprijine, greoi, drept cârje, 'ntr'o prăjină
şi cerne brumă albăstrie pe grădină.

Octomvrie, cu îndemnuri mucede spre veci,
cu flori mutate din grădină în ghiveci,
coboară turmele doinite către şes
şi rumegă, posac, un cânt cu înţeles,
tăiat de clopotele oilor din turmă,
de pare tânguirea ceasului din urmă..

Octomvrie cu 'nfiorări de umbre'n seară,
îşi tremură paloarea lâncedă de ceară
pe apele tânjind verzui la cot de dâmb,
când omul care darme 'n car, pe drumul strâmb,
trezit de dangătul tălăngii gârbovite,
se 'nchină şi se dă pe jos, pe lângă vite.

P. STRIHAN

Familia poetului Alexandru Macedonski

In toate biografiile poetului Macedonski se afirmă că familia lui îşi are obârşia într'o veche familie polonă, care ar fi domnit în Lituania şi care-şi trage origina din familia princiară de Biberstein-Rogala-Geiadeski, una din cele mai puternice depe Rin. 1).

Adevărul e că nici un Biberstein-Rogala sau Geiadeski nu au domnit în Lituania, unde tronul, până la definitiva unire cu Polonia, a fost ocupat de principi din dinastia lui Gedimin. Familia Biberstein a venit în Polonia din Silezia, în veacul al 11-lea. 2).

In Heraldica Poloneză de H. Stupnicki, tipărită în Lemberg la 1855, pe care o am la îndămână, se aminteşte o singură dată despre un Macedonski în termenii următori: *Macedonski Dimitrie* a fost înscris în registrul nobilimei poloneze cu titlul de cavaler în anul 1613. 3).

Din această heraldică nu se vede că familia Macedonski ar avea vre-o legătură de rudenie cu familia Biberstein, sau cu alte familii poloneze ce apartin la stema Rogala. Nici de antecedenţii, nici de urmaşii şi nici de stema acestui Dimitrie Macedonski nu se mai pomeneşte altceva nimic, iar familia Geiadeski sau Genadeski nu există.

Primul Macedonski, despre care vorbesc contimporanii evenimentelor dela 1821 este *Dumitru Machedonschi*, bunicul poetului, care era cumnat cu Urdăreanu, căpitan de panduri în armia lui Tudor Vladimirescu.

Despre acest bunic al său, desigur, scrie poetul în admirabila nuvelă *Pe drum de poştă*: „Cunoscător a 12 limbi, suflet de militar prin moştenire întemeiase cu din propria lui avere un regiment în Rusia, care îi poartă astăzi încă numele".

Din mărturiile contimporanilor se vede că acest Dumitru Machedonschi fusese ofiter în armata rusească (ca şi Tudor Vladimirescu şi că era omul de încredere al consulului rusesc Pini din Bucureşti. El, împreună cu Tudor Vladimirescu şi cu Hagi-Prodan pornesc revoluţia din 1821. Iată cum se exprimă în această privinţă *C. Isvoranu* în „Istoria lui Tudor" 4):

„Muscalii căutau mijloace să ridice o revoluţie: consulul muscălesc şedea pe Podul Târgului-de-afară, în casele Vasilescului Samurcaş, era în înţelegere cu consulul şi îi spunea că nimeni nu poate să ridice revoluţie dincolo de Olt, decât numai Slugerul Tudor, pe care îl şi duse la consulul. Ce i-o fi vorbit, nu ştiu, căci într'o noapte, pela miezul nopţii, îi dă lui Tudor 25 de arnăuţi, sub comanda lui Hagi-Prodan şi a lui *Machedonschi* şi pleacă. A doua zi după prânz mănâncă în Piteşti şi după ce mâncară au plecat să treacă Oltul. Ispravnicii pe dată înştiinţează guvernul din Bucureşti că Slugerul Tudor cu 25 de arnăuţi au plecat spre Olt".

La Xenopol, în *Istoria Românilor*, Vol. Z p. 46 ed. 1896, cuvântul *arnăuţi* e înlocuit prin *panduri*: „Cum moare Şuţul, Tudor Vladimirescu pleacă cu vre-o 25 *panduri* peste Olt spre a răscula populaţia".

In *Revoluţia lui Tudor Vladimirescu* de *Mihail Cioranu*, alt martor ocular al acelor evenimente, se precizează şi mai bine rostul lui Machedonschi: „Tudor apropiindu-se de capitala Micii-Românii cu 6.000 panduri, cu 6 tunuri şi cu 2.500 arnăuţi sub comanda lui *Machedonschi* şi Hagi-Prodan, a dat o proclamaţie, ca nimeni din orăşenii Craiovii să nu se sperie de venirea lui într'acel oraş pentru că el s'a ridicat numai pentru drepturile ţării şi pentru precurmarea jafurilor domnilor Greci 5)", iar mai departe, acelaş scriitor arată în Cap. VI, că Machedonschi era polcovnic, având sub a lui comandă 1.500 de arnăuţi. 6).

Acest Machedonschi ia parte activă la mişcare alăturea de Tudor, fiind mâna dreaptă a eroului. Dar, pe când se afla retras la Golesti, Tudor pedepsi cu moartea pe mai mulţi panduri, iar într'o noapte puse de spânzură pe însuşi căpitanul Urdăreanu, cumnatul lui Machedonschi, pe care „îl iubiau toţi fiind un tânăr voinic şi bun: avea un păr lung până din jos de spete". 7).

Asupra acestei întâmplări, care fu fatală lui Tudor, *Ion Ghica* scrie: „Nesupunerea pusese pe comandantul lor în trista poziţiune de a ordona mai multe execuţiuni capitale chiar asupra unora din căpitani, între cari şi căpitanul Urdăreanu, străşnicie care foarte mult a indispus în contra lui mai cu deosebire pe *Macedonschi* şi pe Prodan". 8)

După câteva zile Tudor spânzură şi pe vătaful Iancu Enescu, cel care-i scăpase viaţa la mânăstirea Motrului. Prodan sosind la vreme, tae ştreangul şi scapă dela moarte pe Enescu, deoarece n'apucase a-şi pierde răsuflarea. Atunci se născu o ciartă grozavă între Tudor şi Prodan. Acesta din urmă i-a spus lui Tudor, între altele: „Ce gând ai de omori pe căpitanii cei mai buni? Alaltăeri omorâşi pe tânărul acela pe care-l plâng toţi pandurii, acum vruseşi să omori pe Iancu!" 9)

Ingroziţi de toate aceste acte de cruzime, polcovnicii şi căpitanii se revoltară împotriva lui Tudor şi strângându-se la Hagi Prodan, făcură înscris că numai primesc pe Tudor de comandir al lor" iscălindu-l cu toţii şi dându-l în mâna lui Hagi-Prodan 10).

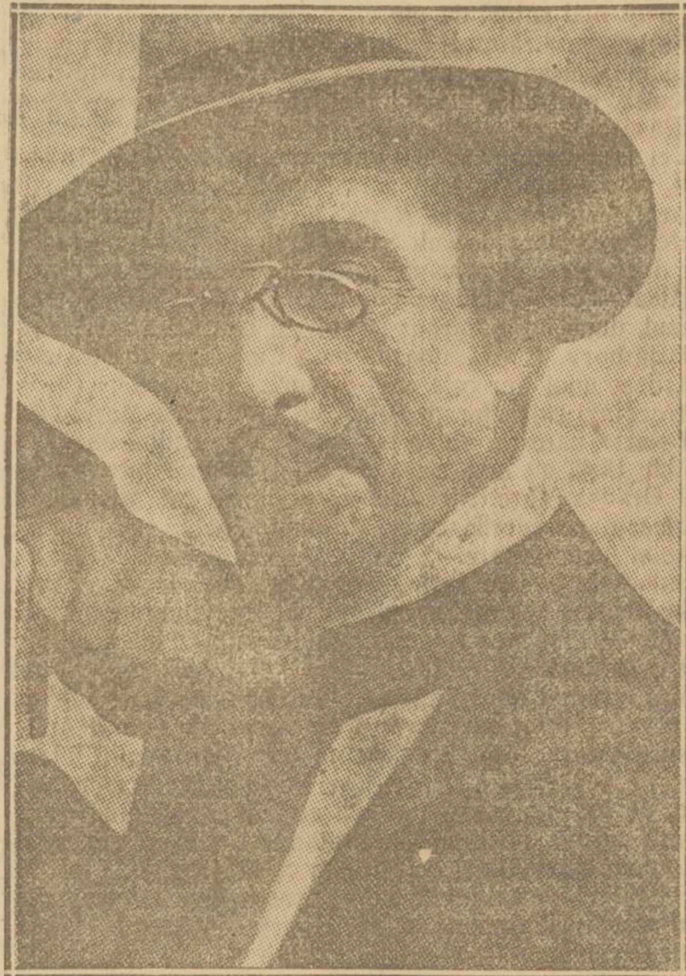
„Hagi-Prodan, pe dată porni un om al lui cu acel înscris la căpitanul Iordache 11), din tabăra lui Ipsilante. Acesta venind, ridică pe Tudor din mijlocul pandurilor, fără ca ei să se opună, îl duse la Ipsilante care hotărî să fie omorât, iar *comanda pandurilor o luă Machedonschi*.

Dar, precum scrie Ioan Ghica, „disparitiunea şefului a

1) Prefaţa volumului *Cartea de aur* şi altele.
2) H. Stupnicki, Herbarz polski, Lwòw 1855.
3) „Macedonski Dymitr na sejmie r. 1613 policzony w Komput rycerstwa polskiego".
4) *N. Iorga:* „Isvoare contimporane ale mişcării lui Tudor Vladimirescu".
5) *N. Iorga:* Idem.
6) E greşită credinţa că arnăuţii erau numai străini. *C. Isvoranu*, autorul „Istoriei lui Tudor" scrie că după ce a fost otrăvit Şuţu, boerii au însărcinat pe Bimbaşa-Sava şi alţii să strângă „arnăuţi pentru paza ţării plătindu-le şi lefi". In rândul acestora se înrolau mulţi Români de oarece Isvoranu zice: „mumă-mea temându-se de mine să nu mă scriu între arnăuţi...", iar mai departe: „eu aveam un costum arnăuţesc foarte bun; o dulamă cusută împrejur cu fir, o pereche de poturi şcodrali cusuţi cu fir, o fermenea asemenea cu fir, pe deasupra purtam o ghebă, la brâu o pereche de pistoale cu argint şi o sabie turcească atârnată; o pereche de pistoale la cuburul calului tot cu argint; o puşcă arnăuţească cu belezicurile de argint şi la cap legat cu un taclit".
7) *C. Isvoranu:* „Istoria lui Tudor".
8) *Ion Ghica:* Din timpul zaverii, scrisoare către Alecsandri din 1880.
9) *C. Isvoranu:* Istoria lui Tudor.
10) *C. Isvoranu:* Istoria lui Tudor.
11) *C. Isvoranu:* Idem.

fost semnalul desfacerii oştirii româneşti: soldaţii n'au mai voit să urmeze nici pe Prodan nici pe Machedonschi" şi „toţi cei cari compuneau lagărul dela Golesti s'au retras pe la casele lor" 12).

Că Machedonschi nu s'a alăturat de eteriştii lui Ipsilante o dovedeşte faptul că nu a avut de suferit soarta acestora, cari au fost distruşi la Drăgăşani, M-rea Secului etc. Dimpotrivă, mişcarea lui Tudor fiind simpatizată de Turci, el s'a putut întoarce în Bucureşti unde îşi crescu în tihnă pe cei doi fii ai săi Alexandru şi Mihai, dându-le o cultură aleasă, neobişnuită în acele timpuri.

Al. Macedonsky
(1854—1920)

Graţie creşterii îngrijite, şi îndrumărilor patriotice primite dela părintele lor, aceşti doi fii al lui D. Machedonschi, ajung figuri reprezentative, demne de a figura printre oamenii de valoare ai trecutului nostru.

Alexandru D. Machedonschi, ca şi tatăl său, ia parte activă la un alt moment hotărîtor din Istoria Românilor, în următoarele împrejurări:

In ziua de 24 Ianuarie 1859 trebuia să se facă în Bucureşti alegerea de domnitor. Singurul candidat serios la tronul Munteniei, era printul Gh. Bibescu. El avea de partea lui marea majoritate a Adunării naţionale şi toată lumea era încredinţată de mai înainte că va fi ales. De câteva zile însă, circulau svonuri ciudate: Se spunea că sosise din Iaşi un trimis moldovean, C. Negri, care în tovărăşia lui Ion Brătianu, C. A. Roseti, Vasile Boerescu, Cezar Boliac şi alţii lucrau pentru ca să fie ales şi în Bucureşti printul Moldovii, Alex. Cuza.

Nimeni nu credea că s'ar putea înfăptui o atare minune şi încercarea era privită ca o nebunie, intrucât deputaţii în majoritate zdrobitoare erau pentru Bibescu. Cu toate acestea, unele semne îngrijitoare se arătaseră. Cu o zi înainte, la 23 Ianuarie, mii de oameni adunaţi pe dealul Mitropoliei, huiduiseră pe cei trei caimacani, fiindcă lucrau împotriva lui Cuza. De aceia în ziua de 24 Ianuarie, ministru de răsboi Barbu Vlădoianu, trimise pe dealul Mitropoliei o puternică gardă militară *sub comanda colonelului Alex. D. Macedonschi*, cu ordin să tragă asupra mulţimii dacă ar încerca să turbure lucrările Adunării 13).

Indată după deschiderea şedinţei, care avea să rămână memorabilă, se răspândeşte vestea că poporul în număr mare urcă dealul Mitropoliei. Şi în adevăr, peste puţin timp, o fantastică procesiune înaintează în spre localul, în care era să se hotărască alegerea domnitorului.

In frunte, erau toţi măcelarii din Bucureşti, numiţi pe atunci Tabaci, înarmaţi cu cuţite de căsăpie, pe care unii le ascuţiau de zor, alţii le ţineau în dinţi şi-şi suflecau mânicile în chip foarte semnificativ, iar alţii le agitau în aer ameninţător 14).

Din larma de glasuri şi cuţite care se ascuţiau, răzbia un fel de cântec revoluţionar, compus de Nae Orăşanu:

Noi Tabacii
Vârîm dracii
In ciocoi
Şi'n strigoi!

Iar din timp în timp, ca un talaz uriaş se urca ... cer din mii de piepturi un strigăt: Trăiască Cuza!

Toată lumea se aştepta la o straşnică vărsare de sânge. Dar iată că colonelul Macedonschi, în loc să tragă în mulţime, se dă cu toată garda de partea poporului, lăsând mulţimea să înconjoare localul Adunării.

Poporul aştepta un semnal cu batista pe care trebuia să-l facă Ion Brătianu dela o fereastră: batista albă, însemna alegerea lui Cuza; batista roşie, revoluţie. Deputaţii înspăimântaţi votară cu toţii pentru Cuza, iar când Brătianu flutură batista albă, mulţimea fu cuprinsă de un adevărat delir de bucurie.

Iată cum descrie Xenopol în Istoria Românilor, vol. XII p. 247 aceste evenimente: „A doua zi, când trebui să se aleagă domnul, guvernul luă măsura de a înconjura Camera cu un corp de armată, care avea ordin să tragă asupra mulţumii la caz de o vroi ca să pătrundă cu deasila în localul deputaţilor" dar „când poporul se îngrămădi

12) *Ion Ghica:* Din timpul zaverii, scrisoare către Alecsandri.
13) Ordinul No 51 din 23 Ian. 1859 al generalului Vlădoianu către colonelul Macedonski.
Vezi *Domnia lui Cuza-Vodă* de A. D. Xenopol pag. 46.
14) Kogălniceanu, în şedinţa dela 7 Fevr. 1864, publicată în M. Oficial din 24 Fevr. 1864, declară textual: „In ziua de 24 Ianuarie 1859 poziţiunea deputaţilor, *fiind ameninţaţi de cuţite*, era rea în acea zi pentru acei ce nu voiau să asculte de glasul naţiunii".

la intrarea Mitropoliei, *îi lăsat de gardă să treacă neînpiedecat*".

Cel care dase ordinul să se tragă asupra mulţimei a fost ministru de răsboi, generalul Vlădoianu, iar cel ce a lăsat poporul să treacă neîmpiedecat a fost colonelul Alex. D. Macedonski. Cuţitele Tabacilor şi solidarizarea lui Macedonschi au hotărît unirea Munteniei cu Moldova în persoana lui Cuza-Vodă. Ca dovadă despre rolul jucat de colonelul Macedonschi în clipele când se plămădia Unirea Principatelor este faptul că domnitorul Cuza îl ridică imediat la rangul de general şi-i face ministru de răsbol.

Acest colonel Alex. D. Macedonschi a fost tatăl poetului, care în epoca Unirii Principatelor era copil de 5 ani, fiind născut în Craiova la 14 Martie 1854.

Tot în nuvela „Pe drum de poştă" găsim câteva amănunte asupra acestui om ce fusese ales de providenţă să ajute alegerea lui Cuza în Muntenia: „Fusese pentru copiii săi o spăimâie". Celui ce avea să devie poetul Alex. Macedonschi, „nu-i vorbise decât cu răsteală". Pe el şi pe fraţii săi îi silea să vie în toate zilele să-i zică: „Bon-jour papa. Bon soir pa-pa!" „La masă le porunciа să şeadă pe scaune, drepţi, să se uite în ochii lui, când le vorbia. Se speriau decâte ori se supăra pe bucătar. I se părea că aude încă trântirile scaunelor şi ţăndările farfuriilor ce se spărgeau".

Soţia lui, mama poetului, era dintr'o familie de peste Olt, Fisenta, azi dispărută înrudită deaproape cu familiile istorice Brăiloiu şi Urdăreanu. Mihail Fisenţa, trecând în Rusia a servit în garda imperială sub numele de Fisenski şi a primit titlul de conte dela împărăteasa Caterina a II-a.

Dânsa îşi iubea bărbatul „în ciuda desamăgirilor. E drept că şi el — deşi nu scăpa prilej s'o înşele — aşa îi era firea, — n'o iubea cu adevărat decât pe dânsa... Şi părţi din cariera lui i se redeşteptau în minte: Revedea luptele pentru cucerirea culmei — comandamentul suprem al armatei — spre care înaintase prin învăţătură şi sîrguinţă neîncetată, strămutările milităreşti dintr'un colţ al ţării la cellalt; prea marea lui asprime la cazarmă şi în front; răzvrătirea companiei pe care o comanda la Ocnele-Mari, ea, asvârlindu-se despletită, între ceicari il incunjuraseră, coperindu-l cu corpul şi ocrotindu-l cu inima; soţie, care strigă soldaţilor turbaţi: „trageţi!" şi dinaintea căreia, puştile scapă din mâini şi genunchii se pleacă; izbânda lui — mai târziu — de a întocmi o armată, scoţâd ca din pământ, regiment după regiment, instruind-o, traducând din ruseşte şi din franţuzeşte regulamente; înfiinţând *batalionul-model*, ce avea să fie o pepinieră: stârnind admiraţiunea generalilor austriaci şi ruşi: Coronni, Halcinski şi alţii; iar acum, sub Domnia cea nouă, o altă izbândă a lui: putinţa ce avusese să adune, în tabăra dela Urceni, 50.000 de soldaţi din toate armele, bine instruiţi şi bine echipaţi". El „numai cu mijloace luate din averea lui, cumpărase instrumentele pentru întâia muzică militară română şi o înfiinţase" 15).

Celalt fiu al lui Dumitru Macedonschi, Mihail D. Macedonschi se manifestă pe tărîmul literar, tipărind în 1862 cu alfabetul cirilic modificat de Eliade un volum de versuri intitulat „Buchetul Primăverii" din care se află un exemplar în Biblioteca Academiei române. De unde se vede că Macedonschi a moştenit darul poetic şi că a dus la apogeu o predispoziţie, care era în familie. Mai mult: bănuim chiar că acest unchiu ar fi înrâurit profund spiritul viu şi înflăcărat al aceluia, care avea să scrie mai târziu „Nopţile" şi marea epopeie „Thalassa".

CONST. IORDĂCHESCU

15) *Alex. Macedonski:* Pe drum de poştă.

Cantilenele ploii

Cântec de ploae

Iubito, deschide fereastra'n grădină,
Să intre'n odae
Mirosul de ploae,
Iubito, deschide fereastra'n grădină,
Miros de trifoi şi miros de sulfină,
Se 'mbină
Cu mirosul viţei, ce, proaspăt se'ndoae
Pe zidul ferestrii ce dă în odae.

Iubito, deschide fereastra'n odae
Şi vino'n grădina cu—alee de ploae!..

Domol, va cădea în ritmuri de-andante
Ploaea, punându-ţi pe păr o beteală
De stropi argintii, cu un râs cristalin,
Şi-ţi va infiltra arome de plante
Rare, furate din ţări de-umezeală,
De unde-au adus-o toţi nourii ce vin....
Picioarele-ţi goale călca-vor uşor
Pe iarba cea proaspătă ca pe-un covor
Pe care un mag presărat-a în drum
Un filtru de viaţă, de vis, de parfum...

Şi melcii în iarbă pitiţi, te-or privi
Alene mişcând din cornite-argintii,
Şi'n zare va fi curcubeu de lumină....

Deschide fereastra, şi hai în grădină!...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Săptămâna teatrală

de DIM. ŞERBAN

TEATRUL NAŢIONAL: Rosmersholm, dramă de IBSEN,
MEDEEA, tragedia lui Legouvé cu Agatha Bârsescu.
TEATRU REGINA MARIA: Magnificul încoronat, comedie de Crommelinck

Un cuib tradiţionalist peste ale cărei legi trecând, ca să te reuneşti în ritmuri noi deştepţi vocile conştiinţei, adormite şi ameninţările fantomelor sub chipuri simbolice de cai albi — iată *Rosmersholm* — ultima piesă din repertoriul nordic, reprezentată de Teatrul Naţional.

Lupta tradiţiilor — vechi şi noi, încăerarea „formelor" religioase şi sociale, nevoia interioară de preschimbare, imboldul victoriilor superior-lăuntrice — sunt elementele cu care Ibsen zugrăveşte drama socială din Rosmersholm.

Sub chipul unei femei, reprezintând „ideia nouă" pastorul Rosmer se lasă ademenit la convertirea unui nou apostolat, atât cât crede în idee şi în reprezentanta ei: femeia".

D-na Macri-Eftimiu
în „Rosmersholm"

Dar convertirea şovăe, când prima amăgire îl deşteaptă la realitate, pentru ca din nou să creadă şi să moară, cu femeia — idee, fiindcă nu poate ajunge la realizarea visată.

Drumul de la gând la înfăptuire, cu toate poticnirile lui dureroase, cu toată neputinţa unei realizări ideale, îl parcurg eroii din Rosmersholm, luptând când cu fantomele conştiinţei lor împovărate de „idei" — caii albi — când cu concreta îndârjire a tradiţiei — domnul profesor — când cu nesiguranţa lor înşile — sufletul.

Asişti la desbaterile lor cu o vădită strângere de inimă şi ca şi Ibsen observi la urmă, că omul rămâne neputincios şi învins, când mintea lui se înalţă mai sus decât îi îngăduie viaţa, cu toate legăturile şi relaţiile ei fatale.

Un ensemble bine încordat în frunte cu d-rele Agepsina Macri, Sonia Cluceru şi d-nii Bulfinsky, Livescu şi Ciprian iau redat sobru şi inteligent, drama din Rosmersholm.

Marea tragediană *Agatha Bârsescu*, a apărut în Medeea, pentru a reedita cu aceiaş prestanţă şi voce de aur nenorocirea şi răsbunarea clasicei eroine.

Oridecâteori o văd reînviindu-şi gloria trecutului, cu această formidabilă putere şi compoziţie, nu pot să nu îndemn pe *Agatha Bârsescu* să-şi dedice ştiinţa, unei şcoale superioare de tragedie. Visez o academie românească, numai pentru metrul autic, unde această mare şi remarcabilă tregediană să creeze elemente noi şi perfecte, pentru prima noastră scenă.

Va rămâne numai un vis al meu, acest gând sau se va înfăptui cândva ori cât de curând?

Teatrul Regina Maria, vine după drama lui Schiller, cu o comedie nouă şi zdrobitor de grea: *Magnificul încornorat* de Crommelinck.

Autorul e belgian ca şi Maeterlinck, Rodenbach şi Verhaeren.

D-l V. Maximilian
în „Magnificul Incornorat"

Magnificul încornorat e scris în ultimul timp şi a fost reprezentat cu succes pe scena teatrelor din occident.

Citind-o sau asistând la reprezentarea acestei comedii, ai putea crede că autorul ei a urmărit redarea unei „gelozii" tipice şi obsedante. Şi totuşi gelozia, nu i-a servit lui Cromelinck, de cât ca element lateral pentru zugrăvirea unei stări inevitabile firii umane — îndoiala.

Magnificul încornorat duce problema îndoelii până la paroxism, până la negarea propriului său caracter, până la controversa concepţiei sale primare, până la nimicirea întregei lui individualităţi.

Dacă restul personagiilor din această comedie nu sunt decât simple motive în Ghergheful ideei ucigătoare, de la care a plecat autorul, rolul titular este o permanentă acumulare de forţe cerebrale şi nervoase, o continuă mişcare de gesturi interioare, care se succed într'o atmosferă îmbibată cu otrava stăruinţelor diabolicei deslegări şi în această tumultuoasă acţiune solitară şi individuală, *omul*, singur şi suveran pe acţiunile lui, după cum e sclavul obsesiunilor cerebrale — omul trăeşte cu o intensitate monstruoasă.

D-l Maximilian a intrat triumfal pe poarta cea mare, în teatrul serios iar compoziţia grea şi stilizată a *Magnificului încornorat* va rămâne în fresca teatrului nostru, ca un moment neaşteptat de nou şi minunat ca realizare.

DIM. ŞERBAN

Cărţi şi Reviste

LA REVUE DE FRANCE (1 Octomvrie). Criticul *Benjamin Cremieux* continuă seria articolelor sale, publicate sub titlul „Lettres *italiennes*". E vorba în numărul acesta de literatura dialectală a Italiei, chestiune pe care *Cremieux* o cunoaşte din numeroasele contacte pe care le-a avut cu diferitele şcoli culturale ale Italiei.

Referindu-ne numai la o parte a articolului lui *Cremieux* şi anume aceea în care se cercetează literatura napolitană şi siciliană, constatăm că esenţialul acestei literaturi (acelei napolitane în special) constă numai în cântece. Deci poezie lirică. Are ca reprezentant pe un *Salvatore di Giacomo*, salutat acum vre-o câţi-va ani de *Benedetto Croce*, ca un mare şi adevărat poet. Poetul de care e vorba n'a scris numai poezii lirice (cântece) dar a continuat în sonete, în nuvele, dând chiar şi studii istorice asupra Neapolului. Inspiraţia poeziei sale — spune *Cremieux*—este, când pur sentimentală—făcându-te să te gândeşti imediat la *Verlaine*, când pitorească şi apropiată de *Pascarella*, dar mai romantică şi mai plină de sensibilitate. Ceeace deosebeşte literatura napolitană de celelalte literaturi dialectale este sentimentul naturii şi al frumosului.

Sicilia a dat Italiei mai mult autori dramatici. Intâlnim pe un *Giovanni Verga, Luigi Capuana*, sau pe cel mai la modă astăzi, *Luigi Pirandello*.

Viabilitatea acestei literaturi dialectale are asupra litearutii italiene în genere o influenţă premenitoare; îi menţine prestigiul, îi dă caracterul, acum, în urmă, îndreptat spre un nou clasicism.

* * *

Gustave Simon publică — cu adnotaţii bogate — două scrisori inedite de *Baudelaire* către *V. Hugo*, iar *Valery Larbaud* consacră un articol de fond lui *Samuel Butler*, cu titlul „Viitorul unui mare scriitor englez".

* * *

LES MARGES (15 Septemvrie). Un articol despre literatura japoneză contimporană, semnat de *Albert Maybon*, în care se încearcă schiţarea istoricului ei, de la 1868 şi până astăzi, adăogându-se caracterizări judicioase.

Pornită cu oarecare intensitate din secolul XVII, când romancierul *Saikaku* creie curentul de literatură populară — format dintr'un amestec de realism şi clasicism — şi trecută prin şcoala litearră a lui *Meiji*, mai rafinată, mai plină de gingăşie şi preocupare artistică, literatura japoneză ajunge în pragul secolului XX, cu o evoluţie din cele mai fireşti şi mai roditoare.

Subiectele de poezie şi roman, literatura japoneză le va căuta desigur în aceeleaşi raporturi sufleteşti cu lumea externă, în care le căutăm şi noi. Se nuanţează însă o deosebită duioşie, o delicateţă nouă când descrie tipurile femenine. Un atare scriitor este *Kôyô* (Les deux femmes, Beaucoup de haine sau le démon d'oré) care alunecă numai în câteva locuri spre o sentimentalitate vulgară, *Ryuro* şi *Shunyo*, elevi ai celui dintâi, cari aduc în nuvelele lor o cât mai pronunţată atmosferă familiară.

Impunător însă în faţa tuturor se ridică romancierul *Higutchi Ithiyô*. Eroinele sale sunt femeile din „le vieux type", tinese melancolice şi resemnate, modeste dar frumoase, modestie care nu le permit mărturisirea dragostei ce le tulbură sufletul, din care cauză lâncezesc până la ofilire. Dela influenţa budhistă şi chineză, numai în operele lui *Hchiyô* a cunoscut literatura japoneză atâta exaltare lirică. Totuşi — findcă zorii noui se anunţau astfel — *Hchiyô* coboară spre literatura realistă, dând acea descriere minunată a vieţii aceleia care se numea *O-Riki* o prostituată; dar pe *Itchiyô* îl interesează numai procesul psichologic, gradul de durere şi resemnare pe care-l poate atinge o femee în viaţă. Este în opera lui (numai nuvele vre-o 24) o întreagă psichologie a mediului femenin. Prin producţia lui *Itchiyô* se caracterizează naturalismul literaturii japoneze din 1904.

* * *

LES NOUVELLES LITTERAIRES (6 Octomvrie). In locul cronicei „Lettres francaises" gospodărită cu pricepere şi îngrijire de către criticul *Benjamin Cremieux*, publică *Edmond Jaloux* o lungă dare de seamă asupra unei traduceri din *Rainer Maria Rilke* „Les cahiers de Malte Laurids Brigge". Până la cunoaşterea volumului ne mulţumim să dăm câteva aprecieri din cronica lui Jaloux.

„Cum vom încerca să degajăm personalitatea lui *Rainer Maria Relke?* Dacă am spune că are o extraordinară sensibilitate, n'ar fi deajuns. Găsim ceva mai mult: sunt antenele unei aşa de fermecătoare şi dureroase nervozităţi, încât ia o conştiinţă anormală din toate fenomenele pe care le încearcă. Această conştiinţă nu este logică, disociatrice sau deductivă ca aceea a lui Proust; este, din contră, intuitivă, şi dacă pot să mă exprim astfel, aglutinantă. Cea mai uşoară tresărire tulbură pe deantregul mecanismul sensibil al lui *Rilke* şi dintr'un singur avânt se transportă în însăşi inima obiectului care l'a mişcat. Atunci, în mari mişcări lirice, el dă vieţii explicaţiuni aşa de pline, aşa de sigure şi aşa de adânci, că avem, în acelaş timp, impresiunea absolutei lor noutăţi şi sentimentul, pe care l-am simţit deodată, fără a-i putea da vre-o formulă.

„Din când în când, o imagine a lui *Rainer Maria Rilke*, o expresiune, face să te gândeşti la *Giraudoux;* dar pe când la *Giraudoux* această imagine, această impresie, sunt în genere de ordin intelectual, la *Rainer Maria Rilke*, din contră ele nu ne vin niciodată din intelect, ci din acel substrat contradictoriu şi haotic în care se formează pasiunile şi emoţiuni pe jumătate fizice. De altfel, simpatiele sale, foarte mari şi impulsive, n'au niciodată caracterul jocului prins de autorul volumului „Ecole des indifférents"; ele sunt mai frăţeşti şi mai trebuincioase; participă cu acest avânt la comuniunea irezistibilă şi aproape disperată, care caracterizează pe eroii lui Dostoiewsky"

* * *

ANALELE DOBROGEI (Iulie-Septemvrie) care apare la Constanţa, sub direcţia d. *C. Brătescu* mărturiseşte din ce în ce o mai mare însemnătate. Nici un colţ pitoresc al Dobrogei nu rămâne necercetat, nici o localitate istorică. Se dă astfel putinţa învăţatului de mâine să scrie cea mai savantă istorie etno-filologică a provinciei.

In numărul de care ne ocupăm întâlnim colaborarea preţioasă a d-lor *Pericle Papahagi* şi *G. Popa-Lisseanu*, cel dintâi ocupându-se cu o serie de „Etimologii", cel de-al doilea cu cercetarea istorică a „Insulei Şerpilor". Un studiu de erudiţie ştiinţifică publică d. *Iuliu Prodan*, profesor la Academia de agricultură din Cluj despre „Flora critică a Dobrogei". Interesant pentru istoria literară este articolul d-lui *D. Stoicescu* „Macedonski în Dobrogea". Se ştie că poetul fu numit pe la 1879 prefect al judeţului Silistra, cu reşedinţa în Cerna-Vodă. După o sumă de amintiri, d. *Stoicescu* pune creaţiunea „*Thalassei*" în legătură cu apropierea mării.

Nu înţelegem dece d. *Brătescu* publică în revista d-sale numai poezii nemţeşti. Admitem că n'are poeţi şi în schimb are colaborarea gratuită a d-lor *Mihail Pricopie* şi *P. P. Stănescu*. Dar în locul d-sale am părăsi această poezie (numai şi numai din *Kerner, Kluger, Eichendorff, Shellert, Chamisso, Goethe, Gotthelf*, — nume luate din acest număr numai) şi am publica culegeri din poezia poporană. Ar fi, cred, un mai mare serviciu adus culturei româneşti şi ar fi, dealtfel şi în caracteristica specială a revistei.

* * *

MASCA, *teatrală, literară*, artistică (12 Octomvrie), apare sub îngrijirea d. *Aurel Munte* şi cu colaborarea în acest număr de început a d-lui *A de Herz, N. Davidescu, Branişte*, etc. Ni se făgăduesc lucruri bune.

GEORGE BAICULESCU

Dr. Traian Pop: Drept penal, vol. I

Chestiuni de istorie şi filosofie penală, Criminologie

Deşi însemnătatea dreptului penal este de netăgăduit totuşi lucrări penale româneşti lipsesc.

Tratatul lui I. Tanoviceanu, singurul studiu serios, e de multă vreme epuizat; pe lângă aceasta studiile bune sunt cele ce utilizează nouile investigaţii ale ştiinţelor penale auxiliare. Incât lucrarea d-lui profesor universitar Tr. Pop e bine venită din acest punct de vedere.

Pornind de la concepţia că înţelegerea şi cunoaşterea principiilor de drept penal trebue făcută în mod ştiinţific, iar nu tehnic, tratatul d-sale abordează chestiunile de istorie şi filosofie penală. Dreptul de a pedepsi al societăţei, fundamentul acestui drept (necesitatea apărării sociale)—ambele probleme mult desbătute pe tărîmul filosofic — sunt expuse temeinic în toată lunga evoluţie şi transformare a acestor noţiuni, din peroada răzbunării private—până la represiunea de stat a pedepsei.

In tratarea *criminalogiei:* cauzele şi remediile criminalităţii, d. Tr. Pop expune critic teoria şcoalei clasice, abstractă (liber arbitru) şi lipsită de contactul cu lumea vie —spre a se alătura curentului pozitivist penal. Expunerea tezei lui Lombroso este meritorie pentru cercetarea sintetică a tuturor operilor sale. Evoluţia curentului pozitivist este complectată prin analiza operilor lui Enrico Ferri, Garofala, G. Tarde şi ceilalţi criminologi remarcabili. Astfel se ajunge la înţelegerea că este un fenomen complex, criminalitatea; că factorii ei constitutivi sunt individuali (fiziologici şi psihologici), sociali şi fizici. Iar criteriul de măsurare a pedepselor trebue să se bazeze tocmai pe varietatea cauzelor determinante şi pe factorii constitutivi ai infracţiunii. Se impune deci ca firesc principiul clasificării infractorilor şi a individualizării pedepselor.

Scopul rămâne prezervarea şi apărarea socială.

Cu al II-lea volum, *Infracţiunea*, d. Tr. Pop năzueşte să egaleze în limitele formatului tratatele străine. Pentru o largă tratare, studiul infracţiunei este comparativ cu sistemele francez, belgian, şi italian atât în doctrină cât şi în legislaţie şi jurisprudenţă. Amploarea acestui studiu de specialitate, cuprinsul pur juridic penal îndrituesc o cercetare critică tot de drept care iese din cadrul unei recenzii literare. De aceea, acentuînd seriozitatea cuprinsului ne mărginim la observarea că stilul uneori e lipsit de varietate şi nu totdeauna atrăgător pentru diletanţi. Acestea sunt însă inerente lucrărilor ştiinţifice, orcît de valoroase ar fi. Metoda ştiinţifică, osliditatea şi actualitatea principiilor rămân merite netăgăduite.

* * *

PLATON: *Dialoguri*. — Edit. „*Cultura Naţională*".

„Filosofia idealistă şi poetică a lui Platon!" E destul de întrebuinţată această propoziţie, ba încă şi cu suficienţă că ea cuprinde chintezenţa gândirii celui ce a fost numit. *divinul* Platon. Cu toate acestea, sincer vorbind, rari sunt cei ce posedă înţelegerea acestui sistem de filosofie. Căci pe lângă greutatea de a cunoaşte opera întreagă a măreţului gânditor, mai este şi aceea de a fi iniţiat în priceperea metodei şi felului de expunere socratic: dialogul.

Nouă ne lipseşte şi traducerea operelor lui Platon — lăsând de o parte cele două-trei dialoguri ce le avem — şi un studiu de pregătire. Şi dacă se obiectează de unii că spiritul nou îşi are libertate şi independenţă faţă de filosofia platonică, toate sistemele de gândire se poate spune că utilizează, în largă măsură datele platonice. Atât de sus şi pentru veşnicie s'a înnălţat spiritul elen.

Iată, d-l St. Bezdechi şi-a luat sarcina să dea în graiul nostru — într'un format am zice respectos, faţă de cuprins — gândirea lui Platon. Aşa este de presupus, căci dialogurile ce ne-a dat sunt fără vre-o legătură între ele, şi e bine ştiut că teza dintr'un dialog are continuare şi completare într'altele. Şi acestea trebue să vie.

Din aceste câteva dialoguri se desprinde credinţa platonică în supremaţia ideilor, recunoaşterea insuficienţii reflexiunii noastre şi credinţa în intuiţia ideilor ce tronează în vejnicie, făcând unirea între raţiune şi existenţă.

Spre pildă *Criton*. Acest dialog pare a fi şi cel mai edificator pentru cunoaşterea lui Socrates. Toată viaţa a profesat şi cultivat virtutea şi principii de înnaltă morală. Iar când vine în conflict idealismul cu necesitatea vitală — conservarea de sine — Socrates cu o seninătate de zeu rămâne consecvent principiilor sale în faţa morţii ce vine. Cu acest prilej face el apologia legilor şi a statului — după concepţia platonică: „...mai presus decât tatăl tău şi mama ta şi străbunii tăi e patria..." Innălţarea ideilor e aici cu adevărat olimpiană şi ne e o mărturie de ce trebue să fi fost acele întreţineri ale discipolilor lui Socrates despre bine, just şi frumos.

Aceeaş armonie şi maiestate te cuprinde în citirea *Apologiei*. Discursul de apărare al lui Socrates, acuzat de necredinţă în zeii statului şi de corupere a tineretului, este un rechizitoriu al vieţii comune şi animalice, şi totodată ultima chemare la studiul şi practica virtuţilor. Incheind, Socrates trădează chinul marilor gânditori, munciţi de problema fiinţii şi nefiinţii. „Dar a sosit vremea să pornim de aici, eu ca să mor şi voi ca să trăiţi. Care din noi are partea cea mai bună, n'o ştie nimeni, afară numai de unul, Dumnezeu".

Câteva vorbe despre *Hippias minor*. Adversar al sofiştilor, Platon prin gura lui Socrates arată metoda şi temeinicia sistemului sofiştilor: subtilităţi excesive, premise cu aparenţe de adevăr şi lungi silogisme tendenţioase. Ironia socratică e limpede; admiţând de bune principiile sofiştilor, le supune examenului critic. Deducţiile necesare ajung la totală contradicţie cu realitatea şi bunul simţ. Sofistul recunoaşte abunditatea, iar concluzia lui Socrates pare de actualitate: „Dar nu-i de loc de mirare că eu sau un alt profan şovăi în părerile mele, însă ceeace-i cumplit şi pentru noi, e că voi învăţaţii nu sunteţi statornici în părerile voastre, aşă că nici când ne adresăm vouă nu puteţi pune capăt rătăcirii noastre".

Citirea dialogurilor traduse lasă un echilibru în suflet, o demnitate de om şi credinţa în raţiunea idealistă ce face splendoarea vieţii omeneşti. Astfel începe drumul spre idealismul şi poezia lui Platon.

V. ACHIM

Cubismul

I

Aiurea ca şi la noi, indiferent de epocă, orice producţie artistică nouă, e primită cu dispreţ şi socotită anarhică.

Sforţările protagoniştilor nu intră în interesul marelui public, care ia parte la o atare mişcare, ca pictorii de pe plajă la bucuria inotătorilor. Se poate oare pricepe, gustul şi adâncimea mărei din stropii valurilor?

A lua dintr'un început o atitudine ostilă ori cărei manifestaţiuni de artă contimporană, pentru simplul motiv că acea manifestaţie n'ar corespunde imediatei noastre puteri de percepere (şi de aci: dispreţul şi desinteresul nostru), însemnează să repetăm încăpăţânarea stupidă a generaţiunilor trecute, faţă de toate curentele noi.

E destul să amintim rumoarea ce a produs „Gioconda", care desfăcută de haina divinătăţei, apărea cu un simplu portret omenesc,— sau îndrăsneala socotită şi azi încă ca o nebunie, a pictorului englez Turner, care pictase cel d'întâiu pomul în „verde" spre deosebire de ceilalţi pomi „bruni" ai pictorilor predecesori.

Deşi atitudinea oricărui public faţă de ori ce manifestaţiune de artă este refractară aceasta nu ne va îndritui să luăm apărarea „cubismului". Vom căuta să scoatem în evidenţă raporturile ideii cubiste cu pictura în general şi în special cu impresionismul.

Dela realismul picturei lui Gustave Courbet, care accepta orice noţiune transmisă de retină pentru nevoile lui subiective, fără să bănuiască că noi neputând lua contact cu natura decât prin intermediul gândirei (trebuie să trecem toate imaginele filtrate), putem purcede la realismul lui Eduard Manet, către care ne simţim cu totul atraşi. Căci Manet interesându-se mai puţin de anecdotă, pictând „n'importe quoi", punea preţ pe valoarea picturii în sine, mai mult decât pe importanţa subiectului.

După dânsul, impresioniştii au avut iluziunea că prin diversitatea şi ritmul culorilor, pot crea o pictură, în care forma e complectamente neglijată. Ca şi la realişti, iluziunea optică ocupă primul plan, cu diferenţa că, impresioniştii au fost conştienţi de acest adevăr. Reacţiunea lor e pornită contra unei arte de „savantlâk" contra unei arte care consuma generaţii întregi de artişti, inbibaţi de un academism dogmatic înbătrânit. De aceia să considerăm impresionismul, cu toate defectele lui, ca un efort de reintinerire.

Dela impresionismul liric putem trece uşor la opera maestrului dela „Aix", operă de un realism profund, de un realism dramatic.

In pictura impresionistă, obiectele sunt accentuate după gradaţiile de lumină, şi ele nu sunt decât resfrângerea acelor gradaţii.

Pe Cezaune, lumina îl interesează din punctul de vedere al reprezentării unui obiect în spaţiu, considerând culoarea ca un element determinativ de lumină.

Cezaune, părăsind întru câtva convenţiunea vizuală, şi preocupat de problema volumului, aduce în arena picturală elemente arhitectonice, şi reuşeşte în parte să creeze un sumum de echivalente pentru necesităţile reprezentaţiunei.

Căci arta nefiind un mijloc de imitaţie, echivalenţele de formă, culoare, volum, perspectivă aeriană, ne dau o conştiinţă plastică profundă, a obiectului reprezentat. Şi dacă aceste echivalente sunt numai sugestive, nu avem de cât să-l aprofundăm pe Cezaune ca să bănuim cubismul.

II

Pentru deslusirea cubismului, am trebui să arătăm provenienţa cuvântului ce deosebeşte această mişcare, căci s'ar părea că încătuşaţi de acest simbol, s'ar căuta să se soluţioneze ideea de volum, şi nu o primenire generală a picturei.

Henri Matisse, membru în juriul „Salonului de toamnă" vorbind criticului de artă Louis Vauxcelles, de tablourile trimise de Braque pentru acelaş salon, face haz de „cuburile", cu cari Braque reprezintă oarecari peisage. Şi când Braque expune alte tablouri la „Salonul Independenţilor", Vauxcelles aruncă bomba. Şi „cubismul" prinde, ca o simplă poreclă.

Pentru a deosebi această mişcare, îi vom întrebuinţa porecla.

Cubismul a fost o perioadă de cercetare şi de regăsire a tuturor legilor picturei, lăsate în părăsire, şi de academismul oficial, şi de impresionismul juvenil şi de independenţa tuturor spiritelor picturale moderne nepăsătoare, cari pictau după teoria bunului... plac.

Natural, a fost o muncă grea de laborator, o muncă de cercetări, căci vitregia vieţei de artist, şi furia colegială, nu erau elemente de înbărbătare şi de susţinere.

Şi aşa, pictorii începând opera de reconstrucţie, încercară o sinteză generală, căutând raportul între toate formele reducându-le la simple figuri geometrice (primul aspect al cubismului). Această metodă nu e de lungă durată, căci descoeprind „legea suprafeţei", volumul dispăru.

Corelaţia planurilor şi a volumului, a fost alături de teoria dimensiunilor prima etapă de cercetare, astfel că în al doilea rând a fost lăsată culoarea.

Cercetările erau făcute în griuri şi marouri. Sforţările au fost destul de mari, şi opera se elabora totuşi inconştient, instinctiv, d'asupra tuturor năzuinţelor şi divergenţelor.

Individualismul suferind inpulsul ansamblului, cercetările tuturor degajează din neant, legea adevărului pictural. Şi dacă diverse compromisuri rezidă încă, nu însemnează că e greu de sfărâmat şi ultima stavilă.

Munca comună, munca frăţească, ce a unit cubismul francez, de cel italian, rusesc, german, cu cel american şi japonez, ne face să întrezărim epoca unei arte cu totul universală, epoca unei estetice de înţelegere generală.

M. H. MAXY

Paturi de Fer —
Paturi de Bronz —
Telefon 25/63
Paturi de Copii
găsiţi la vechea
fabrica de Mobile
GUTMAN MARCUS
Str. Sfţi Apostoli. 72
Colţ prin Cal. Rahovei

Revista modelor

Siluete de toamnă

E ciudat ceva în moda actuală. Impresia care ţi-o face silueta cea nouă este tot linia dreaptă şi simplă şi totuşi fusta tinde să se lărgească „en forme".

Am văzut modele foarte noi ca croială, păstrând totuşi aerul cunoscut al rochiilor drepte. Păstrându-se talia jos şi fusta mult mai lungă, face ca şoldurile să rămână mereu disimulate şi linia să pară simplă.

Clinuri triunghiulari ca cei de umbrelă se intercalează la distanţe egale în lărgimea fustei şi căpătăm astfel forma „cloche" foarte la modă.

Se subliniază cusăturile cu şiret sau panglică ceruită şi rochia capătă un aer de nou şi modern.

Ceeace se poartă foarte mult pe rochii sunt actualmente — nasturii. Imbrăcaţi sau fantezii, din os sau argint, din celuloid sau mărgea, ei garnisesc toate încheeturile şi toate butonierele.

Azi dau patru modele de îmbrăcăminte, destul de diferite între ele, prin destinaţia şi compoziţia lor şi fiecare este însoţit de acest nou şi ultim articol: nasturii.

Toamna târzie şi caldă cu care ne cinsteşte vremea din urmă, îngăduie tot mai mult purtarea colorilor deschise. *Gris* şi alb, *sable* sau *ivoire*, de o potrivă se amestecă în vitrinele elegante şi în casele de modă, pentru garderoba toamnei.

Costumul alăturat este din postav *ivoire*, încheiat în întregime cu nasturi negri. O rochie largă jos prin clini intercalaţi se încheie la fel în butoniere.

Tualetele pentru seară, tăiate drept sau în volane, „en forme" sau cu clini îşi păstrează acelaş motiv decorativ, gulerul răsfrânt. Rochii închise ca tonalitate, îşi luminează înfăţişarea prin prezenţa guleraşului „à la Claudine", şi a nasturilor veseli, ca nişte boboci de flori eterne.

Moda de azi e frumoasă fiindcă e simplă; căutând să adăugăm ceva mai mult la silueta ei, îi îngreunăm linia şi îi schimbăm personalitatea.

Pălăriile în formă de cască, îşi păstrează gloria.

DIANA

Chestiuni feminine

Să ne gândim la suflet

Au început şcolile de o lună. Muncesc copiii la primele noţiuni noi, dar nu ştiu dacă educatorii se gândesc la perpetua nevoie a educaţiunii sufleteşti, de care este lipsită o bună parte a generaţiunei de azi.

„Să ne gândim la suflet", iată prima noastră datorie de mamă şi femeie. Ne creştem copiii cu toată chemarea firească şi cu întreaga năvală a sângelui cerându-şi perpetuarea; suferim la cea dintâi suferinţă a copilului, ne devotăm viaţa şi tinereţea lui, şi vai! de multe ori uităm că înainte de toate avem de modelat şi îngriijt „un suflet", care face pe om în viaţa de toate zilele. Am văzut mame fericite că copiii lor au temperamentul fugos şi capabil de acte de curaj şi ispravă. Nuanţele curajului însă sunt multe şi diferite. Se zice că ai curaj scoţând din foc lucrurile vecinului şi tot curaj ai avut scoţând ochii unui câine. Cinismul sau îndrăsneala, crima sau eroizmul, cer de o potrivă aceeaş energie şi aceiaşi îndrăzneală, dar în vreme ce în primele acţiuni eşti coborît la instinctele crude ale animalului sălbatec, în cele de a doua eşti abnegat şi superior ca un supra-om.

Elevaţiunea sufletului constă în acţiunile de superioară gândire şi admirabilă armonie. Ca să ne apropiem perfecţia de divinitate trebue să asociem şi să creiem.

Să ne gândim la buna învoire între copii, care va aduce armonia de mâine în societate, să-i obicinuim buni şi omenoşi, făcându-i să înţeleagă ajutorul reciproc şi mila de aproape.

Societatea alcătuită din legi şi drepturi, nu poate pune la adăpost pe semenii ei, împotriva brutalităţilor vieţii şi oamenilor, atât timp cât „mama" şi „femeia" îşi uită rolul de educatoare a sufletului şi a conştiinţei.

Cea dintâi care suferă consecinţele lipsei de educaţiune sufletească este tot ea. Oricând mama sau soţia sau sora, suferă la cea dintâi înfrângere, la cea dintâi rătăcire, a copilului, soţului sau fratelui şi cum a ştiut să fie soră de caritate în războì pansând rănile aproapelui ca şi ale inamicului, femeia va şti mereu să mângâie şi să consoleze, pe cei căzuţi în suferinţă.

Să nu aşteptăm însă ceasul acestor satisfacţiuni şi mai dinainte să învăţăm pe copii şi pe tineri, cum să se învoiască şi să-şi cedeze între ei, cum să se protejeze unul pe altul, cum să se apere şi să fie vecinic la un loc, cu acelaş suflet.

Iată o datorie sfântă şi să n'o uităm.

ROZINA

INSEMNĂRI

O energie

Un atentat odios era să pună capăt zilelor directorului ziarelor noastre. Astăzi, încă, cu capul însângerat şi sub observaţiile medicilor, omul acesta zace în patul unui sanatoriu cu limba încleştată în urma unei comoţii cerebrale. Primejdia a trecut, dar durerile sunt nespus de mari. Dacă zâmbetul înfloreşte din când în când la un colţ al mâhnirei noastre, ca o floare palidă şi timidă, e pentru că ni se dau asigurări, că peste puţină vreme, vom putea avea iarăşi printre noi, în fruntea noastră, aşa cum l-am ştiut şi cum dorim să-l vedem, pe omul care mai presus de forţa lui fizică şi morală, reprezintă mai întâi de toate o mare energie.

Lucrul acesta, recunoscut de toţi, nu e rostit ca o mângâere pentru o familie îndurerată, nici pentru a ridica moralul unui om ce se frământă în groaznice dureri, ci s'a spus, cu tăria celor mai trainice convingeri, de presa întreagă, fără deosebire de credinţe politice, trecând peste meschinele uri de o zi, şi veştejind odiosul gest al unui nesocotit.

I. Rosenthal

Manifestarea întregei prese a fost dovada sentimentului tuturora; scrisorile, telegramele, numele celor care ne compătimesc, arată cât de iubit e Rosenthal în toate straturile sociale. Il ştiu mulţi, foarte mulţi, iar cei care n'au putut să ştie, au găsit acuma în această tristă împrejurare, prilejul să afle, că sufletul ziarelor noastre este el. Formidabila lui energie, iniţiativa lui în continuă funcţionare, ne târăşte pe toţi în acea vâltoare care se chiamă viaţa marilor cotidiane. El trăeşte în toate colţurile vastei noastre instituţii, e motorul care pune în mişcare tot ce mişcă şi lucrează cu noi. Nimic nu scapă ochiului său viu, mintei sale limpede, gândului său încăpător pentru tot ce poate da avânt uzinei pe care o conduce, sufletului său mare şi generos din care ne adăpăm cu toţii când oboseala ne birue. Astăzi medicii sunt surprinşi de energia cu care înfruntă durerile şi chinuitoarele intervenţii chirugicale.

Ne doare când vedem această energie culcată pe patul de suferinţă, dar ne bizuim pe ea, în credinţa ce o avem că va birui durerea, aşa cum a biruit până acuma toate piedicile puse în calea scumpului nostru director.

* * *

Indată după războiu, Rosenthal s'a ilustrat în viaţa presei noastre ca un mare spirit de iniţiativă. Cel care ştie să trăiască intens în toate rândurile articolelor redactorilor săi, s'a impus imediat, curat şi cinstit, tuturor acelora, care vedeau în el numai pe omul de muncă. Talentul său şi rara sa inteligenţă, gata să strivească urile şi patimile, au deschis ochii surprinşi ai multora şi poate că lovitura care l'a doborât acuma, vremelnic, este şi datorită geloziei pe care o stârneşte admirabilul său temperament de luptător.

„Adevărul Literar" — fratele mai mic, în marea familie care ne înconjoară — aruncă pe patul bolnavului florile versurilor şi frumuseţile prozei colaboratorilor lui. Avântul pe care l-a luat această publicaţie este datorită tot energiei, iniţiativei şi spiritului împăciuitor care prezidează la toate actele noastre. In puţine zile de la venirea lui în fruntea ziarelor noastre, Rosenthal a izbutit să adune pe toţi scriitorii de astăzi în coloanele revistei. Cu un tact, unic în felul cum ştie să aplaneze conflictele dintre scriitorii cu felurite susceptibilităţi, cu o rară pricepere în discernământul ce-l face, cu un avânt şi un imbold dătător de entuziasm, instituind premii, dând unora posibilităţi să lucreze în linişte, altora îndemnuri să nu se lase biruit de împrejurări neprielnice, Rosenthal este marele animator, a cărui activitate pe acest tărâm va preţui în viaţa noastră culturală.

Aşa se explică, de altfel, cum se face că primeşte zilnic cuvinte de îmbărbătare dela toţi scriitorii români şi cum printre primii care l-au asigurat de prietenia lor a fost marele nostru Iorga, acest om întreg, minte luminată, suflet larg biruitor de decepţii, încălzitor de idealuri. Şi-au urmat apoi: Jean Bart, Ion Minulescu, Rădulescu-Motru, Ion Slavici, V. Al. Jean, Victor Eftimiu, Ioan Agârbiceanu, Liviu Rebreanu, V. Demetrius, Claudia Millian, Sărmanul Klopstock etc. etc.

Toate aceste nume sunt un strălucit mănunchi de flori pe care eu, modest colaborator al lui Rosenthal, la „Adevărul Literar", i le-arunc pe patutl de suferinţă cu inima mâhnită şi ochii înlăcrimaţi.

A. de HERZ

„Şcoala mea"

Sub acest titlu, d. profesor Iorga, scrie următorul articol în „Neamul Românesc". Reproducându-l, suntem siguri că putem contribui, şi noi, la realizarea unei idei ce face parte din rodnica şi bogata activitate culturală a marelui profesor.

„Vreau să fac o şcoală. Lucrez la clădirea ei, care în câteva zile, va fi gata. Şi, cum e o încercare nouă şi opinia publică o poate primi fără încredere şi măcar fără interes, mă simt dator a o lămuri pe această cale, a chema prin acest mijloc pe cine vrea a petrece un an în cuprinsul ei, rugând în acelaş timp presa care se interesează la întărirea morală a acestei ţări, să răspândească lămuririle mele.

De şi „fac politică", eu nu aştept de la politică în cea mai mare parte îndreptarea nenorocitelor împrejurări de azi, când interesul material pentru satisfacerea celor mai grosolane instinct e singurul imbold. Eu cred că totul se poate preface numai printr'o majoritate de oameni buni.

Şi, pentru ca ei să fie aşa, trebuesc crescuţi în această direcţie. Iar creşterea n'o dă „domnul" de pe catedră, ci viaţa de familie. Iar această viaţă e cum o vrea femeia.

A creşte femeile care să transforme această societate, iată problema.

Pentru a porni lucrul trebue o propagandă. Şi ea cere o pregătire prealabilă. Misionarele reformei nu se improvizează decât cu primejdia rătăcirilor naive, dar stricătoare.

Mi-am zis atunci, după exemplul cursurilor de vară, că într'un mediu aproape rural, de aier bun, natură bogată şi linişte, conferinţi de sfaturi făcute de femei şi oameni de bine şi de merit, ar putea timp de un an, să exercite asupra sufletelor o influenţă de o viaţă.

Mulţămită conducătorilor băncii „Almăşanu" şi Românilor din America am casa pentru douăsprezece fete, din toate provinciile româneşti, care să trăiască acest an de zile împreună. Am făgădueli de profesoare şi profesori, cari vor veni fiecare pe o săptămână, care va fi a lor, numai a lor. Am numele iubit al Reginei ca ocrotire pentru „Şcoala misionarelor naţionale şi morale". Am dela d-rul Anghelescu, ca ministru, douăsprezece burse de o mie de lei pe lună, deci întreţinerea.

Imi trebue elevele.

Pot veni absolvente de liceu, care nu au intenţia de a merge la Universitate. Pot veni studente. Pot veni absolvente de Universitate, pregătindu-şi aici examenul de capacitate. Nu vor regreta anul petrecut la Văleni, le asigur.

Şcoala va începe la 1 Noemvrie şi aştept înscrierile.

N. IORGA

Contribuţii la istoricul societăţii literare „Junimea" dela Iaşi

Corespondenţa lui *Nicolae Volenti* cu d. *Iacob Negruzzi*

Nicolae Volenti *s'a născut în anul 1856 în oraşul Galaţi. Incă de tânăr, la vârsta de 21 ani el a început să ia parte la întrunirile „Junimei" şi tot odată să publice şi mici încercări lirice în coloanele „Convorbirilor". Talentul său literar se manifestase chiar de pe băncile liceului; şi primul lui volum de „Câteva strofe" apărut în Galaţi la 1875, a fost mult gustat de colegii şi prietenii săi.*

Plecat la Paris penrtu studii de drept, Volenti se pasionează de poezia romanticilor, mai ales de aceea a lui Alfred de Musset din care a şi publicat în „Convorbiri": „Noaptea din August" şi „Namouna".

Intors în ţară la 1878 ocupă mai multe demnităţi în magistratură până în 1906, când lovit de boală, e nevoit să se retragă. Dela această dată şi până în 1910 când moare, este aşa rău chinuit de nemiloasa boală, în cât abia putea fi recunoscut de vechii prieteni.

Despre opera lui poetică gustată şi apreciată mult. acum câteva decenii, astăzi nu mai putem vorbi cu aceleaşi elogioase cuvinte; dar despre rolul în cercul „Junimei" dela Iaşi, istoricul literar va trebui să-i consacre un capitol special, atunci când se va ocupa de faptele societăţii literare ieşene. **S. C.**

I

Stimabilul meu Domn,

Nu ştiu dacă Vă aduceţi aminte de buna voitoarea ospitalitate ce aţi acrodat în coloanele revistei ce redactaţi,—unor poesii semnate cu două iniţiale, sunt acum trei ani; în acest cas sarcina de a mă prezentà singur mi-ar fi mai uşoară, totuşi găsesc de cuviinţă a Vă asigurà că cel ce vă scrie este animat de via dorinţă de a să intrui—pe or ce cale—fără ostentaţie precum şi fără falsă modestie.

Aici în Paris, în mijlocul acestei lumi ocupate şi indiferente, dese-ori „Convorbirile lierare", pe care le eau dela cei ce le primesc îmi întreţin mintea, ca şi odinioară în şcoală când aşteptam cu nerăbdare începutul lunei.

Am avut ideia de mai multe ori să vă trimet din încercările mele poetice, însă credeţi-mă, n'am îndrăsnit şi, aceasta nu ştiu pentru ce. Zilele trecute am primit dela D. Teodorescu care se află încă aici, cartea dumisale asupra proverbelor Romîniei; am avut curajul să pun pe hârtie câteva observaţii critice, pe care azi nu esitez a vi le trimite; poaet că sunt inoportune, poate că au alt păcat, în tot casul nu poate resista îndemnului de a vi le adresa. Dacă socotiţi că merită lumina vă mulţumesc pentru publicarea lor, dacă nu, eu voi căuta, cu altă ocasie, a-mi modula mai bine gîndirea şi a mi-o îndreptà. Peste curînd dacă îmi daţi voe, vă voiu trimite poate ceva din poesiile mele.

Or care ar fi soarta dărei de samă ce alăturez cu aceasta, Vă rog nu-mi răspundeţi în corespondenţa jurnalului şi daţi focului ceeace nu a putut fi dat zilei, aceasta e o graţiozitate nu un privilegiu ce-mi permit a vă cere.

Voi fi foarte fericit, din potrivă dacă aţi bine voi prin poştă să-mi notificaţi părerile dv.

Primiţi Dl meu, stima mea.

N. Volenti

1877 Paris Mai 22 Rue Monge 12

II

1877 Galaţ, August 20

Stimabilul meu Domn,

Am avut norocirea să primesc scrisoarea ce aţi binevoit am adresa; nu mă aflam acasă aşa în cât n'am putut să Vă răspund „immediat". Vă mulţumesc de desluşirea ce mi-aţi dat în privinţa versurilor ce V'am expediat fiind încă în Paris.

Socot că după o lună de zile când va trebui să mă reîntorc pentru continuarea studiilor în Paris voiu trece pentru puţin şi prin Iaşi, când voiu avea ocasiunea dacă îmi permiteţi să Vă citesc şi să Vă las chiar cea mai mare parte din colecţiunea mea de poesii.

Dacă nu mă conform dorinţei Dv. de a vi le trimite chiar acum când aveţi timp mai mult, aceasta e din pricină că aşi dori ca însumi să Vi le prezint. Cu modul acesta aşi culege prin mine însumi objecţiunile ce de, voie voit aţi avea a-mi face, profitul mi-ar fi mai real. Poate că cu acel prilej Vă Voiu aduce şi un studiu asupra lui Alfred de Musset, pe care îl pregătesc acum.

Să-mi daţi voe să vă trimet cu aceasta şi o poesie, o mică cugetare care mi-a surîs, n'am voit să o las să treacă fără a o prinde din sbor.

Nu şitu dacă mai aveaţi între dosarele Dv. literare, ca să zic astfel, critica mea asupra cărţii lui Theodorescu; aşi dori în acest cas să o daţi focului sau să o distrugeţi prin orce alt chip.

Mulţumindu-vă încă odată din toată inima mea, Vă rog, să primiţi consideraţiunea şi toată stima mea.

Al Dv. serv

N. Volenti

III

1878 la 17 Septembre, Galaţ

Stimabilul meu Domn,

In numărul din Septembrie am văzut că aţi avut buna voinţă de a dà publicităţii încă cîteva din poesiile ce de demult avusesem onoarea de a le prezentà Junimei şi judicioasei Dv. aprecieri.

Ba încă ceva mai mult de cînd eram în Paris am văzut că aţi primit în coloanele ziarului Dv. Noaptea de August poesia lui Alfred de Musset şi cum ştiu că Junimea pronunţase un „Véto" condamnînd'o să stea între virtuoasele încercări ce nu văd soarele, nu mi-am putut explicà „reliabilitarea" ei de cât prin iniţiativa Dv bună voitoare, şi de astă dată ca întotdeauna.

Pe cît de norocit însă am fost în aceste, pe atît de fără noroc într'un alt fel de întreprindere; făcusem o critică asupra unei cărţi de Educaţiune a lui Spencer şi o expediasem D-lui Vîrgolici pentru a o depune Junimei; pe drum însă s'a perdut şi astfel, oboseala mea n'a avut nici o roadă. S'o mai reîncep acum acea lucrare? Iată cestiunea ce-mi pun. Ştiţi că în aşa trebi cea dintâi impresiune e cea mai bună; aşi dori totuşi să am şi părerea Dv. asupra acestui punct.

Eu peste curînd poate să viu în Iaşi, căci aşi dori să fiu acolo în magistratură în mijlocul unui centru mai viu de inteligenţă şi activitate.

Mi s'a promis aceasta şi pînă azi sunt numai în aşteptare.

Revenind iarăşi la Poesie, vă mai trimit cu aceasta două bucăţi, pe care vă rog să le luaţi sub ocrotirea Dv. ca astfel fulgerile Junimei—căci ştiu că e cam fulgerătoare — să fie mai temperate.

Primiţi Dl Meu, toată stima şi respectele mele.

N. Volenti

P. S. Teza mea de licenţă aţi primit'o?

Testamentul Paulinei V. Alecsandri

Subsemnata Paulina V. Alecsandri, domiciliată în Com. Mirceşti, jud. Roman, fiind în deplinătatea facultăţilor mintale şi nesilită de nimeni, declar ca ultima mia voinţă ca casele în care locuesc dimpreună cu toată mobila să rămâe Academiei Române cu rugămintea să aibă grijă că aciastă casă în care iubitul meu soţ, marele poet Vasile Alecsandri a trăit până la moarte, să se păstreze în stare bună şi să se facă muzeu naţional.

Din averia mia mobilă, testez finei mele Domnişoara Elena M. Nazare suma de 12.500 lei (două-spre-zece mii cinci sute) ce mi s'a aprobat ca daune de războ, rugând-o să aibă recunoştinţă pentru memoria mia.

Doresc să fiu înmormântată în cavoul în care se odihneşte rămăşiţele iubitului meu soţ.

Mirceşti, 31 Ianuarie 1921

ss. Paulina Alecsandri

Paulina Alecsandri

Acest testament autentificat de judecătoria ocolului rural Mirceşti, jud. Roman sub No. 47/1921 a fost făcut de văduva marelui poet în scopul ca să se complecteze actul de vinderea uzufructului moşiei Mirceşti şi a viei de la Socola intervenit cu 7 ani înainte de moarte.

D-na Margareta N. Catargi şi D-şoara Elena D. Catargi nepoatele lui V. Alecsandri, către Paulina V. Alecsandri a vândut uzufructul în schimbul caselor şi a mobilelor donate Academiei Române nu au ajutat-o cu nimic aşa în cât văduva poetului îşi trăeşte ultimii ani ai vieţii în lipsă şi suferinţă şi din mila altora.

C. I. LUNGULESCU

Cum l'am cunoscat pe Alecsandri

Din partea d-lui Andronic Ţăranu, dela Botoşani, primim următoarele rânduri, interesante pentru toţi cei cari se pasionează de viaţa intimă a poeţilor. D. Andronic, care a cunoscut şi pe Eminescu, a scris şi despre poetul „Luceafărului" în „Revista Moldovei" de care „A. L." s-a ocupat la timp.

Intre anii 1874—1884, eram funcţionar la Oficiul telegrafic din Roman. Acolo, am avut un amic intim, pe Ioan Buicliu, fost pe vremuri casier general, în casa căruia, am petrecut de multe ori.

Intr'una din zile, Buicliu mă invită la masă, zicându-mi că mai are câţi-va musafiri, şi la ora 8 seara m'am înfiinţat la el acasă.

Când am intrat în salon am văzut mai multe persoane, între care era şi un bătrân, pleşuv, cu mustaţa albă şi barba rasă. Avea poate vre-o 60 de ani. Acesta era Vasile Alexandri, dela Mirceşti, şi Buicliu m'a prezentat poetului.

Cucoana Paulina, soţia lui Alecsandri, nu ştiu din ce cauză a lipsit dela sindrofie.

Pe la ora 9 seara, doamna Aneta, soţia lui Buicliu, ne-a invitat pe toţi la masă şi, mi-a oferit un loc alături cu o coconiţă tânără şi dăgălaşă.

Trebuie să vă mărturisesc adevărul că, deocamdată nu dădeam multă atenţie bardului dela Mirceşti, căci, fiind băiat tânăr, îmi plăcea mai mult să mă întreţin cu o femeie frumoasă, decât cu un poet celebru!

Pe când eram la masă, ne pomenim cu câţi-va lăutari, aduşi de Buicliu, pentru noi, ca să ne facă o surpriză plăcută.

Lăutarii au început să cânte: valsuri, cânturi naţionale şi romanţe. Intre altele, au cântat şi cunoscuta poezie eroică a lui Alecsandri:

Colo în Plevna şi-n redute
Stau păgânii mii şi sute...
Stau la pândă ţupilaţi
Ca zăvoi de cei turbaţi.

Dar ţiganii schimonoseau poezia astfel

Colo în Plevna şi-n rehute
Sunt soldaţi o mie şi o sută
Stau la pânda calcaţi
De zapciii cei turbaţi!

Alecsandri a început să râdă şi, întrerupând pe lăutari, i-a întrebat:

— Ştiţi voi cine a făcut poezia asta?

— Să trăiţi, cucoane, *n'om putea şti noi!...*

— Apoi să ştiţi că, eu am făcut-o şi, voi o schimonosiţi rău de tot. Căutaţi s'o învăţaţi bine, şi, să nu mă mai faceţi de râs în societate, cum m'aţi făcut acum!

— Sărut mâna, boerule, răspunse unul din ţigani, nu vă supăraţi că, de... noi nu ştim carte, aşa am auzit-o de la lăutarii noştri, şi aşa o cântăm şi noi.

Apoi, s'au ridicat mai multe toaste în sănătatea lui Alecsandri, la care poetul a răspuns cu multă vervă. Iar la toastul care i l-a ridicat prietenul său intim, Ioan Buicliu, Alecsandri i-a mulţumit prin câteva versuri improvizate cu caracter glumeţ, hazliu, care ne-a făcut pe toţi să râdem în hohote!

Acum, am neglijat conversaţia, pentru un moment cu gentila mea vecină şi, am ascultat cu multă atenţiune cuvântările poetului.

Petrecerea s'a terminat cam pe la orele 12 noaptea. Toţi eram entuziasmaţi şi, vr'o câţi-va din adoratorii lui Baccus, erau atât de afumaţi că, umblau pe două drumuri!... Poetul era bine dispus, dar foarte rezervat. Eu însă deşi băusem numai apă, eram cel mai beat dintre toţi, pentrucă, duduia cea drăgălaşă, mă îmbătase în aşa fel că, nici astăzi, după 50 de ani, nu m'am trezit încă bine!...

ANDRONIC M. ŢARANU

Aprecieri pripite

După ce scrie despre un poem dramatic, apărut de curând, în editura revistei „Junimea Literară" din Cernăuţi, că:

Versurile de mai jos ne reamintesc ca plasticitate şi ca profunzime, caracterul fusului Margaretei din Faust.

Cronicarul literar al unui confrate bucureştean, le reproduce şi ne simţim datori să le reproducem şi noi:

Scrâşnind se'nvârte cheia'n vechea broască
Se crapă uşa şi trei guri se cască
Vărsând puhoi de aburi şi de foc,
Guri de balaur — repede le toc
Cu paloşul, ce sângăne 'n bătae
Când muşcă solzi şi'n carne vie taie:
Şi din grumazii groşi trei capuri sboară
Ţâşneşte sânge negru în trei izvoare
Iar din lăuntru zbucneşte-un vaer.

Mărturisim că nu observăm de fel „caracterul" fusului Margaretei. Nici cu reproducerea versurilor în care *„capurile"* sboară din grumazi, sau „gurile de balaur sunt transformate în *tocătoare"* nu ne putem lămuri dacă fata are caracter frumos, adică dacă e „bună" sau „încăpăţânată".

Totuşi cronicarul literar găseşte în acest poem:

cele mai frumoase versuri dramatice cari s'au scris în limba română.

Bietul Alecsandri! Bietul Hasdeu!!! Bietul Iorga!!!

Greseli de tipar

Câteva greşeli de tipar precum şi lipsa câtorva rânduri, scăpate din nebăgarea de seamă a corectorului, au lăsat neînţelese unele pasagii din articolul: „George Drogli, nepotul lui Eminescu" în No. trecut. După indicaţiile, pe care le dăm mai jos, rugăm pe cititori să facă singuri îndreptările necesare:

La rândul 6, să se citească „Măzănăeşti" în loc de „Mălăneşti" satul unde s'a născut Drogli.

In coloana doua, rândul 12 (de jos în sus): „Majestatea Sa Apostolică", în loc de „lepostalică".

Pe coloana a 3-a, după conceptul de descriere a boalei lui George Drogli, s'a omis, în rândurile: *„George Drogli a murit la 2 Fevruarie 1917, orele 8 dimineaţa, în vârstă de 43 ani.* [illegible] *„Sclerosis multiplex şi Dementia praecox"*

SERIA III ANUL IV — No. 151

5 Lei Exemplarul în ţara
10 Lei Ex. în străinătate

Duminică 28 Octombrie 1923

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897 / CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

SFÂRŞIT DE TOAMNĂ

Vesela verde câmpie acu-i tristă, veştejită;
Lunca bătută de brumă, acum pare ruginită;
Frunzele-i cad, sbor în aer şi de crengi se deslipesc
Ca frumoasele iluzii dintr'un suflet omenesc.

Din tus-patru părţi a lumii se ridică 'nalt pe ceruri
Ca balauri din poveste, nouri negri plini de geruri,
Soarele iubit s'ascunde, iar pe sub grozavii nori,
Trece-un cârd de corbi iernatici prin văzduh croncănitori

V. ALECSANDRI

Patru zile de drumuri oltene

de N. IORGA

Ce sărac e drumul care peste costișe aproape cu desăvârşire despoiate de păduri şi sorindu-şi ţerna galbenă la arşiţa unui Septembre înfocat duce pe drumece desfundate la Filiaşi! Ţinuturi de mare proprietate, care poate să fi fost miloasă la unul şi la altul, dar în totalitatea ei a fost mai mult decât aspră, nesimţitoare. Şi pentru bieţii de săteni, aşa de buni, aşa de ascultători sorbind cuvintele pe înţelesul lor, cîntărindu-le, cari n'au în căsuţele care-i adăpostesc din neam în neam nici putinţa, nici gustul moştenit al frumuseţii, dar nici în curţile lor ale „boerilor" însăşi. Căci dela un grup de gospodari necăjiţi la altul abia dacă vre-o înjghebare urîtă, modernă se ridică de-asupra coperişurilor de stuf, de şindrilă, de urîtă tablă nouă. Preoţimea, ca părintele Surăianu, din Mihăiţa, care ne primeşte cu atâta prietenie caldă, învăţătorimea, ca tânărul din Bralostiţa, dacă reiau astăzi în conducerea satelor un loc care era o dată al boierimii oltene.

Şi, totuşi, când era vorba de Dumnezeu, dregătorii cei vechi căutau în pungă şi durau zdravene clădiri în care meşterii fără carte ştiau să coboare canonul nescris al frumuseţii veşnice. Nu ştiu dacă la Coţofeni, boierii care poartă acest nume (satul se chiamă după păsările din pădure, ca Hurezi) şi-au păstrat şi astfel amintirea; la Bralostiţa însă, în marginea satului, aproape de larga şi aici foarte lină apă a Jiului, vechii Argetoieni, coborîtori din Spătarul Mihai Cantacuzino fratele lui Şerban-Vodă şi unchiul Brâncoveanului, — Racoviţeştii pleacă din altă ramură feminină — au înnălţat una din cele mai bine proporţionate şi mai măiestru zugrăvite din lăcaşurile acestor părţi.

Pridvorul pe stîlpi străluceşte de aprinsele colori ale chipurilor şi scenelor sfinte, un brîu cu zimţi bine potrivit încinge zidirea, fără sinuri, cu altarul pentagonal, cu un turnuleţ lateral, cuprinzând scara la clopote, iar turnul cu delicate profiluri ţîşneşte ca un potir de floare din mijlocul acoperişului odată şindrit sau acoperit cu olane, pe care-l subliniază alţi zimţi. Innăuntru o întreagă seminţie defilează pe ziduri: Mihai Spătarul şi soţia, Balaşa fata lor, purtând numele fiicei Brâncoveanului şi al Doamnei lui Constantin Basarab, cu soţul Pitarul Constantin Argetoianu din Argetoaia, care e aici în fund— fiul lor, ctitorul bisericii, Serdarul Constantiin cu „jupaniţa" lui, fiică a lui Nicola din Slatina. Realismul figurilor arată meşteşugul vechiului zugrav din 1761. Această bogăţie de zugrăveli complectează totala lipsă a sculpturii, ferestile fiind înconjurate numai cu privazuri de lemn (sus, altele sînt zugrăvite).

* * *

Odată Filiaşul, al cărui nume trebue apropiat de Crîngaşi, dar rădăcina însăşi nu se desluşeşte, era un sat smerit ca şi celelalte; boierii Filieşeni sau Filişeni joacă un rol în marea mişcare de boierinaşi olteni care aduse la putere pe tovarăşul lor Aga Matei din Brîncoveni: Matei Basarab. Azi moşia e a altora, oameni noi, şi o ultimă tresărire de ambiţie a acestui neam de luptători şi de curteni s'a închegat în marea casă de pe deal, într'un stil oarecare, şi în capela pompoasă a cimitirului. Calea ferată a întemeiat tîrgul ale cărui case trainice, dar fără podoabe, ale cărui prăvălii de toate cele, mărginesc şoseaua.

Gorjul, încă mai sărac, se anunţă printr'un nume care trezeşte amintiri istorice. La Ţânţăreni, venind din sus, Tudor şi-a aşezat una din taberele în care a stat mai multă vreme. Interesant moment din viaţa noastră naţională şi interesant nume de sat, care trimete la un sat de obîrşie, prin cine ştie ce părţi de baltă, Ţînţarii. Broştenii sînt şi ei veniţi din jos, aici ca şi în Moldova numele acesta înfăţişînd: locuitori de părţi mlăştinoase: Băltenii ba chiar şi Rovinarii, de la „rovine" băltoase mai departe au aceiaşi origine. Contra părerii obişnuite, au fost deci şi colonisări de jos în sus. Peşteana corespunde unui sat ardelenesc, iar la Ias ca şi la alt Ias din Argeş se vede că originea vechii capitale moldoveneşti n'are nimic a face cu Iazigii, cărora de fapt, la Unguri (v. Iàsz-berény, centrul lor) ca şi la Slavi, li se zice Iaşi. E numele întemeietorului, vechiu nume ca şi al acelor „moşi" cari au dat numele lor la Vlăduleni şi Drăguţeşti, la Romaneşti, din margenea „Tîrgului" de pe Jiiu: Vlădulea, Dragotă, Roman. La Olari e încă unul din satele, ca Fundenii Prahovei, Potigraful Ilfovului, care dădeau şi dau până astăzi ceramica în care se întrupează, prin forme şi colori, simţul de frumuseţă al poporului nostru.

Acest simţ se arată în asemenea locuri cu casele mai mult umile, nu în improvisaţiile hidoase ale bogătaşilor, darnici în colori şi în stucaturi, ci în admirabilul port al sătenilor, al femeilor mai ales, care începe odată cu muncelele de supt Carpaţi. Trupul pare dat însuşi, în mlădirea lui gingaşă, după aceste cămăşi învoalte, după aceste oprege care strîng, după supţirea maramă, albă ori galbenă, care flutură. Femeile aşezate pe margenea cerdacului cu furca în mână, sînt icoane de graţie patriarcală.

* * *

Trecînd prin regiunile de supt munte, a căror tragedie în războiu mi-o descrie emoţionat un ofiţer al marilor lupte, scriitorul Pamfil Şeicaru, revăd Tismana, care-mi rezervă descoperiri: candelele de argint date în amintirea boierului Vlăduţu de la sfîrşitul veacului al XVII lea şi, mai ales, în uşa paraclisului, prefăcut din grajd de vite în capelă absolut nouă, avînd însă duioasa notă a vitraliilor dăruite în amintirea fiului, mort de accident, al lui Coşbuc, vechiul privaz de piatră al lui Nicodim ctitorul. Sînt uşoare desemnuri înflorite de o linie dură, fără nimic din pompa celuilalt cadru de piatră din secolul al XVI-lea, care duce la biserica cea mare.

* * *

De aici, de supt stânca amenințătoare asupra vechii ctitorii, din adîncul pădurii de stejari şi castani în care vîjiie isvorul şi cascada-şi aruncă necurmatul zbucium, drumul merge spre Apus printr'un ţinut bogat împădurit, cu innălţimile stropite de pete şi străbătute de vine colorate. In fund amfiteatrul munţilor se vădeşte în cele mai delicate colori, o brumă uşoară părînd că acopere suprafeţele sure. Puţine şi rare aşezări omeneşti, dar cît sînt de vechi o arată numele celei dintâiu pe care o întâlnim: Celeiu, corespunzând în sunetu-i dacic Celeiului de pe malul Dunării.

La Tarniţa, unde ne aşteaptă prieteneşte familiile Hârgot şi Popescu, sîntem, ni se spune, în locul chiar al celor mai vechi exploatări de aramă: s'ar cunoaşte săpăturile de atunci, şi de-o parte şi de alta a şoselei se răsfiră praful pietrei cotlite.

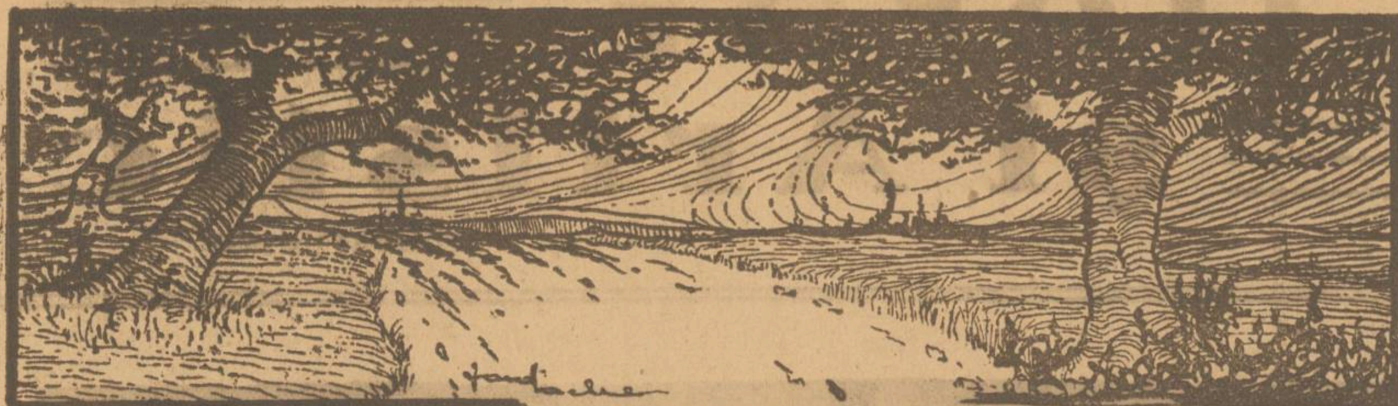
Ar fi fost cândva aici o mai însemnată aşezare. Ziduri de biserică ni se arată în curtea unui sătean şi cazmaua lui răscoleşte scăfîrlii galbene, rotunde. Azi însă casele sînt puţine, destul de gospodăreşti însă, dar sărace, cu vetre primitive pe lut în odăile fără găteală: ceia ce interesează mai mult în acest tip de clădiri din lemn, întreţesute şi muruite cu lut, cu acoperişul triunghiular ca o glugă, de şindrilă sau de laţi, e scara piezişă care străbate interiorul ducînd la rîndul de sus, scară vizibilă din afară, cu marginea ei împodobită. Bisericuţa de pe muncel e tot ce poate fi mai smerit, cu înjghebarea-i de lemn abia uns, cu „tîmpa" ei de lemn şi „rîndul de icoane al meşterului rural de la 1799.

* * *

Aci e satul românesc. La Baia-de-Aramă alături vezi altceva. Lângă aceiaşi, iute, veselă, limpede apă a Bulbei, care o năpusteşte adesea de la un capăt la altul, căsuţele stau îngrămădite între innălţimele pe care le domină, departe, piscurile mari ale Carpaţilor, cu „piatra" Cloşanilor şi Oslea de Mehedinţi, care nu întâmplător seamănă la nume cu Ossa antichităţii traco-elenice. Şi aici cele două rânduri, cel de jos mai solid, din piatră, celălalt înseilat din lemn, şi aici lipsa cerdacului, şi aici gluga coperişului. Dar prăvălia sămănată prinrte case are adesea ceva provizoriu, în neisprăvirea şi neîngrijirea ei. Se vede omul venit de aiurea, după cîştig, locuitorul neînrădăcinat.

Şi, în adevăr, chiar dacă această Baie, pe lângă a Moldovei, a Maramurăşului (Baia-Mare), a Crişului, este

(Continuare în pag. II-a)

foarte veche, deşi la început se va fi lucrat şi mai încolo. către Tarniţa, chiar dacă de aci se va fi scos arama pentru grosolanii bani dacici, imitînd pe-ai regilor macedoneni şi, dacă Românii au lucrat aici pentru armele lor de bronz, dacă în sfîrşit într'o vreme mai nouă, supt Matei Basarab, se scotea de aici minereul pentru a-l arde, cum spune călătorul sirian Pavel din Alep, cîrciumarii, negustorii, meşterii par a fi venit de peste Dunăre, din Sîrbime, încetăţenindu-se apoi în acest colţ muntean de Oltenie. De aici aspectul tîrgului balcanic, care se menţine.

Supt Brîncoveanu, un „Băiaş" de aici, Milco, ajutat şi de Banul Cornea Brăiloiu, care a făcut danii şi la Tismana, a ridicat în mulţi ani, cu trudă, de la 1699 la 1703, biserica, a cării aleasă zugrăveală, în care se deosebeşte mai ales Cina cea de Taină, se datoreşte unui călugăr dela Tismana, Partenie. Icoanele de pe catapiteazmă sînt strălucite, vrednice de a fi puse alături cu acelea din vestita mănăstire vecină; uşiţa din mijloc, dusă de d. profesor Bărcăcilă la muzeul din Severin, trebuie neapărat restituită şi pusă la locul ei.

Ce e mai frumos însă decât tot ce a putut da vechea artă, decît chiar cadrul de natură, aşa de impunător totuşi, e portul muntelui. Văzut în oraş chiar sau în alaiul coborîrii de către Tismana ori lângă izvoarele ce se joacă pe pietre în Valea Găinii, el dă, în neasemănata varietate a florilor şi liniilor de pe oprege, în nesfîrşitele variante ale rîurilor de la gît, depe mîneci, de pe piept, o privelişte neuitată.

Regalele cusături se leagănă ritmic, maramele ca spuma joacă în vînt, fluturi şi salbe îşi schimbă focurile şi de-asupra mulţimii ciobanul cu căciula înnaltă ori cu pălăriuţa rotundă ardelenească, bătrînul preot de sat cu barba încîlcită, călări, domină vuietul, strălucirile şi scînteierile.

Aceşti oameni frămîntaţi cu Mocani de dincolo, — dintre cari sunt ctitorii dela Tarniţa — au în ei posibilităţi nesfîrşite de mai înaltă civilizaţie. In marginea tîrgului, fără învăţător şi sfătuitor, fără îndemn şi fără carte, meşterul Ioan Tartoreanu şi-a aşezat atelierul, cu imensa roată, lucrată de el, care-l pune în mişcare. E cărăţaş, cu tot ce se cere dela breasla lui, e morar, e tot ce vreţi şi mai ales *tot ce vrea el*. Spune cu mîndrie că are douăsprezece meserii. Şi bunul Stat român îl încurajează punîndu-l la bir pentru fiecare din ele...

* * *

Spre Severin, lîngă apa neastîmpărată, curgînd spre Motru, între sate mai bine închegate, dar în care iarăşi arta nu e în locuinţă, ci în veşmînt, Nadanova are un sunet slavon arhaic, care miră, alături de Gheorghieni, de Baloteşti şi Călineşti, de po...cul „isvor al Berzei".

De-odată în stânga, supt înălţimi se ridică ziduri înnalte, ca de cetate spartă şi lângă ele, de-asupra căsuţelor satului, un lăcaş bisericesc care te chiamă din drum prin simplicitatea liniilor lui aşa de bine chibzuite ca şi prin covorul viu al zugrăvelilor. E bisericuţa cu hramul Vovideniei al „Ovideniei" pe care a ridicat-o la 1818, a împodobit-o prin talentul lui Matei, lui Fotache şi lui Constantin zugravii, în 1837, Ion şi fiul său Costache, — pe olteneşte: Costaiche—Burnez. Aceşti Sârbi de neam intraseră cu totul în viaţa ţării: îmbrăcaţi în haine de tăietură veche Ion şi Ana, Costache şi Ruxandra au lângă ei copii cari poartă cu mândrie uniformele celei dintâiu şcoli miltare în principatul muntean. Unul din meşteri a înfăţişat „lenea femeilor" în faţă cu chipul cumplit al Samodivei legendare.

* * *

Din Severin apucăm către satul din care d-rul Gomoiu vrea să facă pentru ai săi cela ce-l doreşte inima. Drumul aleargă pe culme de-asupra Dunării, care se încolăceşte la vale, strălucitor de albă în răsfrângerile luminii tari. Ţinut de hrană cu aşezări trainice. Numele arată vechimea, nume din familia celor terminate în **ova**, care merg dela Orşova până la aceste Hinova, Rogova şi se întind într'o mare parte a Serbiei de Nord; gândindu-te la Berzava dacică, e o întrebare dacă sufixul slav nu s'a aşternut asupra unuia dacic, mai vechiu.

Vânjul-Mare, unde sîntem aşteptaţi, Vânjuleţul sînt dincolo de hotarul mândrelor oprege şi al cămăşilor înflorite. Aici casa a biruit. Şi tot ea domină aspectul satelor, cu stâlpii de zid solizi, la Viaşu, la Pătulele, unde sufletele bune n'au ştiut ce să mai facă pentru a ne întâmpina. Suflete bune şi viteze, în osebirile politice de azi ca şi în luptele eroice din alte timpuri, — căci vecinele sate Roşiori şi Vînători par a fi vechi. 1)

La Viaşu sau Mărdăşteţi, Fratoştiţenii au făcut biserica, de cel mai frumos tip, şi zugravul Petru din Craiova, cu „calfa" sa Ilie ni i-a păstrat, cu faţa şi haina lor, tot neamul, îmbelşugat, al polcovnicului Răduţu, plus un logofăt, un abagiu, un boiangiu, câte un preot cu „prioteasa" lângă dînsul. Duioasă întovărăşire a unui stat întreg, cu boierinaşul în frunte.

Tot drumul până la Pleniţa e pe lângă case de proprietari expropriaţi, unele pe calea ruinei, îndată după plecarea stăpînului, pe lângă bogate ogoare de grîu şi porumb. Bogăţia aceasta o căra la Dunăre o [illegible] îngustă făcută de nemţi: acuma — ruşine şi scandal [illegible] cine vrea îşi ia vergi de fier din şine şi micuţele vagoane ruginesc. Ai impresia că treci printr'o ţară total neadministrată. La Pleniţa, foarte mare sat, s'a dat de curînd dreptul de comună urbană: atîtea altele se aşteaptă aici ca şi aiurea. Va veni vremea gospodăriei, prin politică sau şi în ciuda politicei? Aceste locuri, ca pământ şi ca oameni, sînt vrednice de toate îngrijirile.

N. IORGA

1) Nume interesante la Dîrvari („lemnari"), la Plopşor, la Terpeziţa („mesuţa").

STUDII DE FOLKLOR

Zilele săptămânii. - Miercurea

de **I. AUREL CANDREA**

„Să trăeşti, cinstită Miercuri, că eşti zi mare şi mijloc de săptămână, şi eşti zi curată, că de aceea este Miercurea sfânta-văduvă curată" (G. Coşbuc, *Dintr'ale neamului nostru*, p. 93).

1. Miercurea se ţine de „dânsele". „La o seamă de femei nu li se ţine a lucra Miercurea. Cum lucrează în ziua aceea, fac bube pe la încheieturi, capătă dureri şi li se schimosesc mâinile şi trupul; iar dacă ţin, nu li-i nimică" (Veronca, *op. cit.* 271). — „Cine pune mâna pe sită, să cearnă, focul lui Dumnezeu pe capul ei. Şi bube pe cap, albe ca tărâţele ce rămân în sită, şi junghiuri prin cruce, şi să n'aibă astâmpăr ca făina când o cerni, şi frământată să fie de necazuri şi de rele ca aluatul din albie când îl frămânţi. Nu e bine Miercurea nici să baţi porumb, nici să alegi fasole ca s'o pui la foc... că bătută ai să fii de draci în Gheena ca porumbul în saci..." (Coşbuc, *ibid.*).

Tot astfel, la Aromâni, femeile nu lucrează Miercurea, de frica „Gagioaii" (Cosmulei, *op. cit.* p. 44).

In nordul Italiei (Modena), Miercurea nu se începe nici o lucrare, căci nu se sfârşeşte cu bine (P. Riccardi, *Pregind. e superstiz.* p. 29).

La germani, Miercurea e o zi nenorocoasă: nu e bine să sameni în această zi, nici să îngraşi câmpul, să nu răneşti staulul, nici să duci vita pe o păşune nouă. Un copil, care se trimite Miercurea pentru întâia oară la şcoală, nu se alege cu o boabă de carte. O femeie, care-şi mulge vaca pentru prima dată în această zi, nu va avea noroc la ea. Muierea, care vrea s'aleagă unt într'o Miercuri, e o vrăjitoare. Viţeii fătaţi în această zi se prăpădesc curând. Căci, după credinţa poporului, Miercurea nici nu este o zi, ci doar mijlocul săptămânii *(Mittwoch)*. Şi dacă-l întrebi pe ţăranul din Tirol, de ce e aşa de nenorocoasă Miercurea, îţi răspunde că'n această zi s'a spânzurat Iuda! In Silezia şi Baden, se crede că Miercurea l-a vândut Iuda pe Mântuitorul (M. Busch, *Deutscher Volksglaube*, p. 14—15; K. Reiser, *Sagen des Allgäus*, II, 249 L. Strackerjan, *Alberglaube* II, 25; P. Druchsler, *Sitte, Brauch u. Volksglaube*, II, 186; A. Wuttke, *Der deutsche Volksaberglaube*, p. 60).

Şi Votiacii din Rusia consideră Miercurea ca o zi nenorocoasă şi nu încep nici o lucrare în această zi (*Am Urquell*, IV, 288).

2. „Nu e bine a porni Miercurea în peţite, pentru că „Miercurea e stinghere pe lume, Miercurea e văduvă, şi cel ce peţeşte sau se cunună în această zi foarte lesne poate să rămâie văduvoiu" (S. Fl. Marian, *Sărbătorile* I, 102; id. *Nunta la Români*, p. 88; G. S. Ioneanu, *Superst. pop. rom.* p. 28).

In Italia, de asemenea, Miercurea e o zi fără noroc pentru cei ce vor să se însoare. La Modena, nu e bine să te duci pentru întâia oară, într'o Miercuri, la fata pe care ai îndrăgit-o, nici să n'o ceri de nevastă în această zi (P. Ricardi, *op. cit.* p. 48). In alte regiuni (Canavese), se crede că soţii cununaţi în această zi vor înnebuni, (Gaet. di Giovanni, *Usi*, p. 47).

Tot astfel, în Germania, Miercurea e o zi nefastă pentru căsătorii, şi numai nebunii, sau numai femeile necinstite, stricate, fac nuntă în această zi (K. Reiser, *op. cit.* II, 429; L. Strackerjan, *op. cit.* II, 25; P. Drechsler, *op. cit.* II, 188; E. H. Meyer, *Badisches Volksleben*, p. 281). După alţii, numai schiopii se pot însura în această zi, (prin aluzie la „Miercurea strâmbă", despre care vezi mai jos). La Maghiari, din potrivă, nunţile se serbează de obiceiu Miercurea (*Am Urguell*, V, 288).

3. Femeile cari se spală Miercurea pe cap, se zice că vor rămânea văduve" (Rev. *Ion Creangă* III, 309). — „Dacă o fată se va là Miercurea, o va lua un văduvoiu" (ibid. IV, 271). — „Când te te vei la Miercurea, ai să rămâi vădană" (Gorovei, *Cred. şi superst.* 4045). — „Miercuri să nu te lai, că rămâi vădană. — Un an de zile de te lai Miercurea la lună nouă, îţi moare bărbatul. — Miercuri să nu te lai, căci nu-ţi putrezeşte capul (când mori). — Miercuri să nu te lai, că te urăsc oamenii. — Miercuri, dacă te lai, să arunci apa aceea pe un câine şi să meneşti pe cineva ce ţi-e duşman, şi acela nu se poate apăra de câini aşa dau la ei" (Voronca, *op. cit.* 272). Aromânii cred, de asemenea, că nu e bine să te speli pe cap Miercurea cu apă caldă, nici să te piepteni (Cosmulei, *op. cit.* p. 44).

Tot astfel, în Silezia, lumea nu se spală pe cap Miercurea (P. Drechsler, *op. cit.* II, 186).

4. „Cine se bărbiereşte Miercurea, ci-că rămâne burlac" (Rev. *Ion Creangă* IV, 81) — „Cine se rade Miercurea, rămâne văduv". (*Cartea Neamului*, 1913, p. 25).

5. Să nu-ţi tai unghiile Miercurea, că e păcat (Gorovei, *op. cit.* 3886).

In Franţa (Normandia) şi în Italia (Modena) se crede că cel ce-şi tae unghiile Miercurea, îi vor creşte pieliţe în jurul lor şi-i se va întâmpla o nenorocire (A. de Chesnel, *Dict. des superst.* 505; P. Ricardi, *op. cit.* 147).

La Venzii din Germania se crede, din potrivă, că e bine să-ţi tai unghiile Miercurea, căci atunci scapi de a le mai tăia, că nu mai cresc (W. von Schulenberg, *Wend. Volksthum*, p. 147).

6. „Miercurea nu se spală cămăşi, că pe ceea lume bei zoala. — Să nu faci leşie Miercurea, că e rău de oboseală" (Gorovei, *op. cit.* 2221, 2869). — „Nu e bine să se spele cămăşile Miercurea, că e rău de răutate" (Rev. *Ion Creangă*, III, 82). — „Miercuri să nu faci leşie, să nu zoleşti" (Voronca, *op. cit.* 271). — „Leşie să nu se facă Miercurea, că e rău de arsuri" (*Ghilusul*, an. I, no. 6, p. 14). — „Miercurea nu se face leşie, nu se fierb cămăşi, căci e rău de boale, de primejdii şi de năpaste" (*Şezătoarea*, III, 200). — „Nu e bine Miercurea nici să speli haine, nici să întinzi pânză la soare, că toate aşa ţi se întâmplă cum le faci, pe semnul lucrării şi ai să fii de draci... întinsă pe cărbuni aprinşi ca pânza la soare şi zolită în cazanele iadului ca o cămaşe pe care o zoleşti în mâini ca să scoţi murdăria, şi, cum storci cămaşa udă învârtind-o sul, aşa te-or stoarce balaurii din ceea lume între mâini" (G. Coşbuc, *op. cit.* p. 93).

La Unguri, din potrivă, se spală rufele de obiceiu Miercurea (Wlislocki, *Aus dem Volksleben der Magyaren*, p. 156).

7. „Miercurea nu se începe pânză, căci Miercurea, s'a făcut pământul" (*Cartea Neamului*, 1913, p. 25).

Tot astfel în Modena (Italia), nu se urzeşte pânza într'o Miercuri, căci toate firele se vor încâlci (P. Riccardi, *op. cit.* p. 29).

8. „Să nu coşi în spre Miercuri, ori să torci, că te îmbolnăveşti" (Rev. *Ion Creangă*, III, 339). — „Să nu cârpeşti Miercurea, că nu ţine mult treaba" (Gorovei, *op. cit.* 643).

Tot astfel, la Huţulii din Bucovina, femeile nu torc Miercurea şi nici furca n'o lasă să stea în odaie, căci altfel vine *Sereda* (Miercurea personificată) şi toată noaptea hodorogeşte prin casă (Kaindl, *Die Huzulen*, p. 80).

Nici la Bulgari nu se coase şi nu se toarce în această zi (*Sbornik*, VI, 91; VIII, 138). Numai rochia miresei e bine să se coasă într'o Miercuri, pentru ca să fie fericită în căsnicie (Strauss, *Die Bulgaren*, p. 299; *Sbornik* VII, 126).

9. Miercurea nu se dă cenuşa afară, că-ţi ia uliul puii sau e rău de sărăcie (Voronca, *op. cit.* 273; *Cartea Neamului*, 1913, p. 25). — „Să nu dai cenuşa afară Miercurea, ca cioarele să nu-ţi răpească puii dela cloşcă" (Rev. *Ion Creangă*, VII, 145).

10. Intocmai ca şi Lunea şi Vinerea, nu e bine să dai Miercuri frupt din casă, dacă ai vite, căci rămân fără frupt. Dacă ţii oi, să nu dai sare, căci pot să piară. Cine-ţi voeşte rău, vine anume să-ţi ceară. (Voronca, *op. cit.* 272—3). La Huţulii din Bucovina, cine împrumută altuia ouă în această zi, îi mănâncă uliul găinile (Kaindl, *op. cit.* p. 80).

11. „Miercurea să nu iei ouăle din cuibar, că faci pecingine pe obraz" (Gorovei, *op. cit.* 3140; *Şezătoarea*, III, 50).

12. „Dacă pui raţa în această zi să clocească, va scoate numai răţoesi, fără nici o răţuscă" (C. D. Gheorghiu, *Calend. fem. superst.* p. 113). Tot astfel, în Baden, se crede că cloştile, nu vor sta pe ouă, dacă le pui Miercurea să clocească, sau că din ouă vor eşi numai puişori piperniciţi şi schiopi (E. H. Meyer, *op. cit.* p. 511).

13. „Castraveţii să nu-i pui în pământ Miercuri, că ies amari. — Miercurea să nu rupi castraveţi din aceia cari au eşit întâiu, că se amărăsc" Gorovei, *op. cit.* 675, 676).

14. Miercurea, fiind zi de post, nu se retează stupii, căci le va merge rău albinelor (S. Fl. Marian, *Insectele*, p. 169).

5. „Miercuri e ziua Maicii Domnului, întru cinstea ei se posteşte". — Miercurea se posteşte, ca să ai cinste" (Voronca, *op. cit.* 271, 272). — „Miercurea nu se mănâncă de frupt, căci e rău de boale, de primejdii şi de năpaste" *Şezătoarea*, III, 200). — „Se crede că dacă un flăcău sau văduvoiu se înfruptă Miercurea, apoi cu greu se poate însura" (Gorovei, *op. cit.* 1770).

16. „Miercurea nu-i bine să se umple borş, căci mâncând cineva o mâncare pregătită cu acel borş, face pe corp bubuşoare mici şi capătă (boala numită) cel-perit" Rev. *Ion Creangă*, VII, 145).

17. „Miercuri s'a născut soarele" (Veronca, *op. cit.* 271). — „Miercurea s'a născut soarele, de aceea, ori în ce timp ar fi cât de negură şi urât, tot trebue să se arate soarele măcar o clipă" (*Cartea Neamului*, 1913, p. 25).

La Musulmani se crede că, de oare ce Dumnezeu a creat lumina Miercurea, ori ce ar întreprinde ei în acea zi trebue să izbutească (A. de Chesnel, *op. cit.* 506).

18. Cine se naşte într'o Miercuri e fără noroc (Voronca, *op. cit.* p. 272). — „Copilul născut Miercuri va trăi cam 30 de ani şi va fi sărăcăcios" (Gorovei, *op. cit.* 3429).

In Germania se crede că copii născuţi într'o miercuri sânt greu de crescut, şi ajung stricaţi (K. Reiser, *op. cit.* II, 429; E. H. Meyer, *op. cit.* 511).

In Italia, din potrivă, cei născuţi Miercurea sânt norocoşi (G. Finamore, *Tradiz. pop.* p. 71). Papei Sixtu V îi plăcea cu deosebire Miercurea, pentru că, nu numai se născuse în acea zi, dar toate evenimentele fericite din viaţa lui i se întâmplase să cadă în această zi: numirea lui ca vicar general al ordinului Cordelierilor, ridicarea lui la rangul de cardinal, alegerea lui ca papă şi opt zile după aceea, încoronarea lui s'au întâmplat toate într'o Miercuri (A. de Chesnel, *op. cit.* 507).

19. In afară de Miercurile obicinuite, femeile dela ţară se feresc de anumite lucrări şi în unele Miercuri „speciale" de peste an. Astfel e Miercurea care cade în prima săptămână a postului Paştilor, numită *Miercurea strâmbă*, în care nu se lucrează, ca să nu i se întâmple omului ceva (Rev. *Ion Creangă* V, 339). Bulgarii numesc această zi *Luda Srĕda*, adică „Miercurea nebună", şi se feresc de a lucra în această zi de frica nebuniei. Cu privire la numirea de *Miercurea strâmbă* e de observat că Germanii din Silezia numesc astfel *(der krumme Mittwoch)* Miercurea din săptămâna patimilor (P. Drechsler, *op. cit* I, 77). — Miercurea care cade la mijlocul postului Paştilor se numeşte *Miezul-părăsimilor*, expresiune devenită, în graiul poporului, *Miezii-păreţi*, ca şi cum ar avea vre-o legătură cu „păreţii". In această zi, cele mai multe femei nu lucrează nimic, mai ales *nu ung păreţii* caselor, nu torc, nu râşchie, nu perie fuioarele, nu urzesc, nu ţes, nici nu cos, de teamă să nu zacă sau să se obosească: după altele să nu înebunească. Singura lucrare îngăduită în această zi e numărarea ouălor de prin cuibare (S. Fl. Marian, *Sărbătorile*, II, 214, 218, 219). — Altă Miercuri cinstită de femei cu nelucrare e Miercurea după Paşti, pe care o ţin de teama puricilor (Gorovei, *op. cit.* 3303).

I. AUREL CANDREA

Toamna a venit cu paşii grei...

Toamna a venit cu paşii grei,
cu tusea plicitisitoare a unui vânt,
cu lumânările de ceară topite pe mâinele ei
şi cu miros şi gânduri de mormânt...
Toamna a venit cu paşii grei,
cu pete de băltoace pe alei,
cu pete de cangrenă peste vii
şi'n suflete cu pete de melancolii...

Toamna a venit cu paşii grei,

Da... Toamna s'a coborât în sat
cu turmele posomorâte şi murdare
urmate de un baciu îngândurat...
Toamna a coborât în sat,
cu scârţâitul lemnelor din care,
cu câteva cruci strâmbe în cimitirul de pe deal
şi cu svântarea lacrimei unui caval...
...Şi Toamna a gemut cu strugurii în teascuri
şi s'a aşezat cu ţăranii lângă un foc de vreascuri
şi-a ascultat bătrânele poveşti
şi cântecele haiduceşti
pe care tinerii nu le mai ascultau...
...Şi a văzut cum bruma văruia pe coaste
şi cum cocoarele plecau
deodată cu flăcăii ce se duc ca să tuşească la oaste...
...Şi Toamna a coborât în sat
şi-a plâns lângă răscruce
pe-o cruce
pe care ruginise-un Christ...

...Şi Toamna a mugit c'un taur lung şi trist...

Dar Toamna a intrat şi în oraş
cu cârduri frigiroase şi plouate de ocnaşi...
Şi-a intrat pe poarta câtor-va spitale
şi-a tremurat pe pulpele murdare ale unor haimanale...
Şi Toamna s'a 'ndreptat în parc, cu paşii grei,
spre mâinile crispate ale crengilor de tei,
şi s'a aşezat pe-o bancă, între frunze putrezite,
şi-a citit scrisoarea tristă a unei fete cu mâinile învineţite...
...Toamna a venit cu dangăte de clopote prin mahalale,
cu coviltire de ţigani rătăcitori,
şi-a răguşit cu fluerul muncitelor furnale
şi-a întins mâna cu posacii cerşetori...
Toamna a mers cu oameni sâmbitori în urma unui dric
şi-a scuipat sânge cu o fată bătrână care numai visa nimic...

Toamna a bătut cu ploaia în ferestre
şi s'a ascuns, ţipătoare, în flageolete de orchestre...
...Toamna a râs cu bucuriile copiilor doritori de zăpadă
şi Toamna s'a zgribulit c'un câine huiduit în stradă...

RADU GYR

Palatul fermecat

Cu dimineaţa 'n ochii uimiţi, în părul blond,
In grelele cireşe ce-ţi atârnau sub tâmple
Trecea-i, râzând, nebună de bucuria vieţii...
Alături: lanul, gârla, zefirii toţi, — şi visul.

Trecea-i în răsăritul de aur, fericită
Cu toată dimineaţa în ochii luminoşi
In lanuri, macii tineri creşteau să te zărească
Păraele, cu tine fugeau, subt ciocârlii.

Era în toată firea în urma ta, o goană,
O 'ntrecere de ramuri, de vânt, de rândunele,
Cu mii de mâini întinse în aer, după tine
Intreaga fire, parcă, te 'ndupleca să stai.

Dar tu trecea-i nainte... Era în vale, jos,
Jos, undeva, departe, palatul fermecat
In lacul de lumină, subt sălcii mari de-argint,
Comorile din basme şi mirele visat.

Şi te-aşteptau acolo domniţele bălaie
Cu flori de crin pe rochii şi cu chimvale 'n mâini
Copii de casă, gingaşi, îţi deschideau alaiul
Să intri, aşteptată, în turnul de cleştar.

Eu te-am văzut, cu părul în soare, cum intra-i
In apa desfăcută ca printr'o încântare
In apa ce se 'nchise în urma ta, 'noptată—,
Un nor trecu deodată şi nu te-am mai văzut.

Eşti fericită, spune, în lumea ta de vise?
A fost aevea basmul palatului din lac
Sau ai murit, minţită de 'nşelătoarea undă
Şi zaci, 'n fund de ape, o zdreanţă 'n buruieni?

VICTOR EFTIMIU

Pe şesul nesfârşit al gândului...

Pe şesul nesfârşit al gândului,
Pe albe şine,
Un negru tren aleargă..., vine... vine...
Depărtările călcându-le, sdrobindu-le în mers,
El vine-vine-vine,
Şi cu tine
Mi-aduce 'n braţe 'ntregul univers...

Pe şesul nesfârşit al gândului, prin ucigaş zăduf,
Te simt cum vii,
Din depărtările atâtor nostalgii....
Te simt cum vii, omorîtor de singură cum vii—
Şi în fiecare dimineaţă şi în fiecare sară,
Eu te aştept o, Veşnicia mea, la gară,
La a Visului feerică şi nevăzută gară!...

A. COTRUŞ

LITERATURA STRAINA

Poezii de P. Cerna

— două traduceri necunoscute după Lenau şi Hugo —

Din volumul de poezii al lui Cerna lipsesc două traduceri, pe cari le-am descoperit în două reviste uitate, de pe vremuri. Prima traducere „Trecut", după poetul german, Lenau, a apărut în No. 33 din 24 August 1897 al revistei lui *G. Coşbuc „Foaia interesantă"*. A doua „Gheţarul dela Ron", după Victor Hugo, s'a publicat în No. : dela 22 Fevruarie 1898 al revistei *„Foaia populară"*, redactată de *Ilie Ighel-Deleanu*.

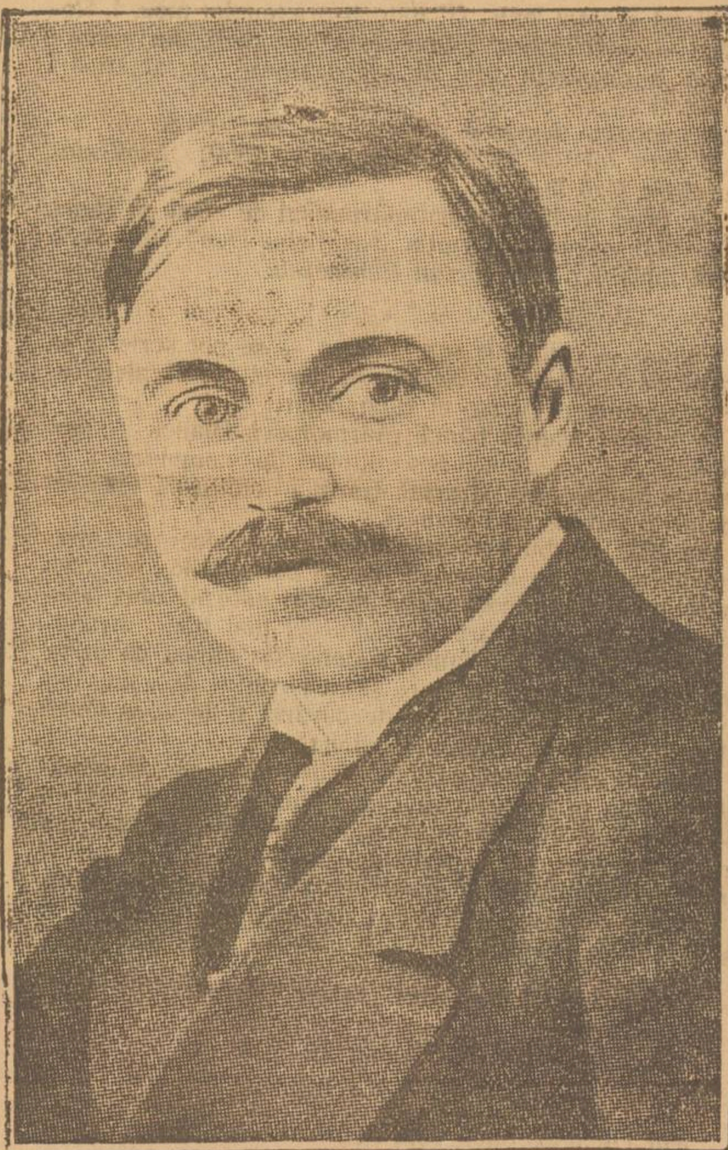
Le reproducem, pentru a fi la îndemână acelora, cari vor reedita volumul de poezii al poetului.

Liviu Marian

TRECUT

— după Lenau —

In amurg, pe 'ntinsa mare
Soarele de mult s'a stins ;
Şi lumina zilei moare
Ca ecoul unui plâns...
Prin văzduh plutind molatec,
Nori se 'nlănţuiesc departe
Şi pe cripta zilei moarte
Tes cununi ca de jăratec.
Printre lumile 'n repaos
Ziua moartă s'a pierdut :
Inc'o clipă s'a adaos
Negurosului trecut.
Larg mormânt, tu mă 'nfic
Inoptat şi trist trecut,
Căci în sinu-ţi s'a pierdut,
Cu noianul de plânsori,
Şi norocul ce-am avut.

P. CERNA

Gheţarul dela Ron

— după V. Hugo —

AMURG

Cutezător se 'naltă
Gheţarul pân' la cer,
Răzându-şi de când lumea
De crivăţ şi de ger..
Spre fraţii lui de-alături
Triumfător priveşte,
Şi haina cea de ghiaţă
Pe umeri îi sclipeşte.
Iar soarele în lavă,
Curgând pe vârfu-i nins,
Il schimbă, înroşindu-l
Intr'un crater nestins.

NOAPTE

Târziu, în pacea nopţii,
Năvalnice isvoare
Cu spumă—amestecate
S'asvârl tânguitoare.
Din vreme'n vreme codrii
Inăbuşit vuesc,
Şi negrele furtune
In urlet se târesc...
In depărtări, gheţarul
In lumea nopţii pare
Un zori-de-ziuă vecinic,
Ce luminează 'n zare.

P. Cerna

Literatura engleză

Umbra

O parabolă

de Edgar Allan Poe

Da r deşi merg prin valea Umbrei.

Psalm din David

Tu care citeşti eşti încă printre cei în viaţă; dar eu care scriu voi fi plecat de mult pe drumul care duce în ţinutul umbrelor. Căci cu adevărat lucruri stranii se vor petrece, şi lucruri tainice se vor afla, şi multe veacuri se vor scurge, înainte ca aceste însemnări să fie văzute de oameni. Şi când vor fi văzute, unii nu le vor crede şi alţii se vor îndoi, dar vor fi totuşi câţiva cari vor sta să cugete mult asupra literelor săpate aici cu un stilet de fier.

Fusese un an de groază şi de simţiri mai puternice ca groaza pentru care nu există nume pe pământ. Căci multe minuni se întâmplaseră şi multe semne se arătaseră, şi, în lung şi în lat, peste mări şi ţări, aripile negre ale Ciumei erau larg deschise. Fără îndoială că cei ce citesc în stele, ştiau că cerul avea o înfăţişare prevestitoare de nenorociri; şi eu, grecul Oinos, printre alţii, eram convins că sosise cel d'al şeaptesutelea şi nouăzeci şi patrulea an, când, în faţa lui Marte, planeta Jupiter întâlneşte în cale inelul roşu al groaznicului Saturn. Starea neobişnuită a cerului, se reflecta, nu numai în orbita fizică a pământului, ci şi în sufletele, închipuirile şi gândurile oamenilor.

Intr'o sală aristocratică, în cetatea neguroasă numită Ptolemais, şedeam, într'o noapte, un grup de şeapte inşi, bând din sticle vin roşu de Chian. Şi în odaia noastră nu se putea pătrunde decât prin o uşe măreaţă de alamă; şi uşa fusese lucrată de meşterul Corinos, şi fiind o operă de artă rară, fusese înţepenită pe dinăuntru. Draperii negre, în mohorâta cameră, ascundeau vederei noastre luna, stelele galbene ca ceara, şi străzile pustii — dar prevestirea şi amintirea nenorocirilor, nu se puteau izgoni astfel. In jurul şi deasupra noastră erau lucruri de cari nu pot să dau socoteală în chip lămurit — lucruri materiale şi spirituale — o atmosferă încărcată — o impresie de înăbuşire — de teamă — şi, mai presus de orice, acea chinuitoare conştiinţă a existenţei fizice şi spirituale pe cari cei nervoşi o simt când simţurile sunt treze şi aţâţate, în timp ce forţele intelectuale sunt adormite. O copleşeală de moarte ne apasă. Ne apăsa membrile — mobila casei — cupele din care beam; şi toate lucrurile erau înăbuşite şi din această pricină neînsufleţite — toate lucrurile afară de flăcările celor şapte lămpi cari ne luminau cheful. Inălţându-se în sus în fâşii lungi şi subţiri de lumină, ardeau astfel palide şi nemişcate; şi în oglinda pe care o făcea reflexul lor pe masa rotundă de abanos, la care şedeam fiecare din cei adunaţi acolo, ne priviam paliditatea figurei, şi privirea neliniştită din ochii lăsaţi în jos ai tovarăşilor noştri. Şi totuşi râdeam şi eram veseli în felul nostru — care era isteric; şi cântam cântecele lui Anacreon—care e nebunie; şi beam din plin — deşi vinul purpuriu ne amintea de sânge. Căci mai era cineva în odaia noastră. Era tânărul Zoilus.

Mort, zăcea întins în toată lungimea corpului, înfăşurat în giulgiu; — geniul şi demonul scenei. Vai! El nu contribuia cu nimic la veselia noastră, decât că chipul, desfigurat de Ciumă, şi ochii lui în cari Moartea numai în parte stinsese focul Ciumei, păreau că poartă un interes aşa de mare veseliei noastre ca interesul pe care-l poate purta un mort veseliei celor ce vor să moară. Dar deşi eu, Oinos, simţeam că ochii celui dus erau îndreptaţi asupra mea, totuşi mă munceam să nu văd amărăciunea expresiei lor, şi privind în jos ţintă în adâncimile oglinzii de abanos, cântam cu voce tare şi sonoră cântecele fiului lui Teosului. Dar treptat cântecele mele au încetat, şi ecoul lor, rostogolindu-se departe printre draperiile îndoliate, devenia slab şi neclar, şi astfel murea. Şi vai! dintre perdelele funerare unde se pierduse răsunetele cântecului meu, se ivi o umbră neargă şi nelămurită — o umbră asemeni lunei, care, jos pe orizont, ar lua fiinţă din chipul unui om: dar nu era nici umbră de om, nici de zeu, nici a vreunui lucru cunoscut. Şi tremurând o clipă printre draperiile camerei, în cele din urmă se aşeză drept în faţa noastră pe suprafaţa uşei de alamă. Dar umbra era confuză, lipsită de formă şi nelămurită, şi nu era nici umbra unui om, nici o unui zeu din Grecia, nici a uui zeu din Chaldea, nici a vreunui zeu Egiptean. Şi umbra şedea pe uşa de alamă, şi sub bolta inbucăturei uşei şi nu se mişca, şi nici nu spunea vreo vorbă ci şedea acolo nemişcată. Şi uşa pe care se aşezase umbra era, dacă-mi amintesc bine, în faţa picioarelor tânărului înfăşurat în giulgiu, Zoilus. Dar noi, cei şeapte adunaţi acolo, văzând umbra ieşind dintre perdele, n'am îndrăznit s'o privim drept în faţă, ci am lăsat ochii în jos, şi am privit mereu în adâncimile oglinzei de abanos. Şi la urmă, eu, Oinos, spunând cu vocea slabă câteva cuvinte, întrebai umbra unde locueşte şi cum o chiamă. Şi umbra răspunse: „Eu sunt Umbră, şi locuesc lângă catacombele din Ptoleinais şi în apropierea câmpiilor înegurate ale Holusionului, care sunt mărginite de canalul murdar al lui Charon. Şi atunci ne-am ridicat noi, cei şeapte, înspăimântaţi depe scaunele noastre, şi tremuram, şi eram înfricoşaţi: căci sunetul vocei Umbrei nu era sunetul vocei vreunei fiinţe, ci a unei mulţimi de fiinţe, şi variind în cadenţa lui silabă cu silabă, ne izbi trist urechile sub forma accentelor bine cunoscute ale vocilor a multor mii de prieteni dispăruţi.

Din englezeşte de Lordul B.

CASTELUL ARS

de Remy de Gourment

Tacâmurile fură ridicate şi toţi trei rămaseră în jurul mesei, vorbind puţin ca nişte oameni cu idei rare, şi cari repetând mereu acelaş lucru, au instinctul de a pune intervale între fraze.

D. de Brunon bea rachiu dintr'un pahar de argint; turna dintr'o sticlă veche de cristal cizelat şi aurit, pe care de fie ce dată o ridica în dreptul ochilor ca să strălucească în lumina lămpii. Desigur îi plăcea flaconul pentru rachiul care lucea prin cristalul cizelat şi aurit, iar rachiul pentru frumuseţea flaconului şi pentru amintirele vechilor bucurii închise în el şi cari curgeau poate odată cu ultimul pahar şi ultima licărire!

In fiece seară bea aşa, în timp ce fiica lui, Daniela, citea vre-o poveste mediocră sau broda un colţ de batistă. Şi ea era tot de aur căci obişnuind să încline fruntea totdeauna deasupra cărţei sau a broderiei, nu vedeai din capul ei decât părul blond; de câte ori tată-său se gândea la dânsa, îi evoca părul blond, căci chipul fiicei sale, aspru şi rece, purtând în ochi ceva asemuitor nestrămutatului suflet care dormea în sticlele cu rachiu, îl tulbura.

Dela moartea Doamnei de Brunon, a cărei fantezie şi vanitate ruinase casa, trăiau amândoi singuri, într'o penibilă demnitate, cu grija de a aduce viaţa şi traiul cerut de numele şi starea lor socială, cu singurul gând al aparenţelor, şi dibăcia lor era aşa de mare, încât înşela nu numai pe servitorii casei, dar chiar pe notarul lor.

De două ori pe an, aspra şi recea Daniela, pleca luând cu sine un cufăr vechi şi mare, bătut în cuie de aramă, — iar la înapoere primele-i cuvinte erau o ţifră rostită cu glas scurt. La epoca în crae Baudoin de B.... sosi, aşteptat de ani de zile în castelul de Brunon, Daniela nu mai purta nici un inel pe degete: când broda îşi ascundea mâna stângă sub bucata de muselină. Cu toată asprimea şi răceala ei, tatăl său o văzu într'o zi plângând, privindu-şi mâinele lungi, albe şi goale. In ziua aceea, d. de Brunon bău doar pe jumătate sticla de rachiu.

— Nu te-am uitat niciodată, îi zise Baudoin, în vreme ce d. de Brunon, sorbind ultimul pahar, adormea. Iată încă pe degetul meu, micul inel ce ţi-am furat jurându-ţi că mă voi întoarce să ţi-l înapoez; dă-mi mâna.

Daniela îi întinse mâna albă şi goală.

— Ce fel, nu mai porţi nici un inel?

— Nu; aşteptam pe cel ce trebuia să-mi înapoezi. Daniela era puţin emoţionată. Aceste drăgălaşe copilării sentimentale îi mlădiau oarecum inima ei de metal. Sufletul său redeveni pentru câteva ceasuri tot aşa de tânăr ca şi faţa ei, iar ochii îi se înblânziră până la dragoste.

Foarte mirată, îşi dădu seamă de schimbarea aceasta.

— Dacă aş fi bogată ca odinioară, Baudoin, aşi fi iubitoare şi bună ca atunci. Dar îmi dau seamă, m'am făcut rea, m'am făcut aspră şi rece, — şi acesta e ireparabil.

Atunci, mărturisi lui Baudin întreg adevărul, dar el nu fu prea mişcat, căci era o fire simplă şi un suflet desinteresat. Iubea pe Daniela cu o dragoste care nu-i putea fi micşorată prin mărturisirea sărăciei sale, şi apucându-i mâinele lungi, albe şi goale, despuiate de toate inelele, le sărută pe rând spuindu-i:

— Le ţin pentru mine, albe şi goale, sărace şi curate.

— Da, Baudoin, adăogă Daniela, mai cu seamă sărace, sărace, sărace....

— Sărace! strigă deodată d. de Brunon deşteptat de tristele silabe ce-i îngrozise somnul.

Apoi ridicându-se, întinse mâna spre flaconul aurit.

— E gol, copila mea! vrei să te duci să mi-l umpli?

Daniela se sculă şi luând flaconul, se duse şi trase o perdea de tapiserie în dosul căreia dormea un butoiaş de stejar plin cu visuri, cu amintiri, cu iluzii, — un butoiaş de stejar din care curgea fără îndoială, cuvântul care scapă din lanţuri pe stăpânul şi paznicul bucuriei omeneşti, Dragonul de aur.

Când flaconul fu adus pe masă, d. de Brunon îl făcu din nou să strălucească, şi turnându-şi paharul plin, zise:

— E mai frumos ca orice când! E strălucitor, Danielo, şi cred de data asta să-mi spună taina. Bea şi tu Baudoin. Baudoin cedă şi bău câteva pahare cu rachiu.

— Săraci! repetă încă odată d. de Brunon — şi află că acest bătrân castel, blestemat de fantomele morţilor, e asigurat pentru sume... pentru sume enorme.... Ce avere, Danielo!... Şi poate niciodată n'are să ardă....

— Nu vorbi aşa, tată. Materia care e inertă, se supune cuvântului, care trăeşte. Castelul acesta are să ardă într'o zi: când? nimeni nu poate şti încă. Mai bea un pahar din acest rachiu, Baudoin, poate că îţi va spune taina, — taina pe care nu i-a spus-o niciodată tatei.

Şi Baudoin mai bău un pahar cu rachiu.

Câteva ceasuri mai târziu, d. de Brunon, fiică-sa şi cu Baudoin, înfăşuraţi în plăpumi, şedeau ghemuiţi în paiele unui hangar de fermă, în vreme ce flacări frumoase şi înalte se încolăceau armonios, galbene şi roşii, deasupra rugului prevestit de Daniela. D. de Brunon plângea, înspăimântat de magica realizare a visului său groasnic; Baudoin pe jumătate leşinat, gâfâia întins pe spate, cu degetele aţâţate de mişcări nervoase; Daniela, în genuchi, părea că se roagă; mâinele ei lungi şi albe pe care strălucea un singur inel, se împreunase, iar chipul ei luminat de vâlvătaia incendiului, strălucea ca ceva supraomenesc.

Baudoin aproape în delir, rostea cuvinte fără şir; atunci, ea se apropie de dânsul, şi sărutându-l pe gură, îi murmură:

— Taci, Taci! Gândul tău îmi aparţine. Iată-ne uniţi printr'o legătură mai trainică decât iubirea.

— Crima! bolborosi Baudoin.

— Taci, te iubesc.

Adunci Baudoin înlănţuindu-i gâtul cu braţele lui docile, îşi apăsă buzele de buzele Danielei, gândind întunecat:

— Sunt pe vecie robul acestei femei.

JOC

(dupe Heine)

Adesea ne-am jucat, duios, «de-a hoţii»;
şi-am rătăcit, de mână, prin păduri.
Iar altădată ne-am jucat «de-a soţii»:
şi inima ai izbutit să-mi furi.

Dar când «de-a v'aţi ascunselea» am vrut
să ne jucăm ca cerbii printre brazi,
aşa de-adânc ştiuşi să te ascunzi,
că nu te-am mai găsit nici până azi.

PETRE STRIHAN

IMN FRUMUSEŢII

(dupe Baudelaire)

Scobori din cer tu oare, sau ieşi dintr'o-genună?
Privirea ta ne-arată infernul şi divinul,
Tu 'mprăştii binefaceri şi crimele 'mpreună,
De-aceea, frumuseţe, te-asemănăm cu vinul.

In ochi ai aurora şi-apusul, cu porfirul
Şi cu mireasma serii purtată 'n uragan ;
Un filtru ţi-e sărutul şi gura ta-i potirul,
Cari fac poltron eroul şi brav, pe-un băetan.

Ieşi din abisul groasnic, sau te scobori din astre?
Supus, te urmăreşte şi-un demon, ca un câine;
Tu sameni la 'ntâmplare belşuguri şi dezastre,
Stăpână fără teamă şi astăzi, ca şi mâine.

Batjocoreşti chiar morţii, călcându-i sub picioare,
Iar printre juvaeruri — fermecător şirag —
Ai Groaza şi Amorul, surori încântătoare,
Cari pe trufaşu-ţi pântec dansează mai cu drag.

Orbită, efemera, alunecă 'n spre tine
Şi-arzând, ea proslăveşte ucigătoarea faclă!
Şi 'ndrăgostitul pare,—când spre frumoasa-i vine—
Un muribund ce'n spasme îmbrăţişează-o raclă...

Că te destrami din slavă sau vii din iad, ce-mii pasă
O, frumuseţe! monstru grozav, nevinovat! —
Când ochii şi-al tău zâmbet, să'ntrezăresc îmi lasă,
Un Infinit — enigmă, deapururi adorat...

Eşti Inger sau Sirenă, din iad sau din Lumină,
Tot una mi-e, Crăiasă cu ochi de catifea:
Parfum şi strălucire dai vieţii, o, regină, —
Când clipele ni-s grele şi lumea-atât de rea!

G. Lazăr Demetrescu

NOTE

Academia Franceză se ocupă acuma cu stabilirea datelor când urmează să-şi facă intrarea solemnă, cu discursuri şi răspunsuri, cei aleşi în sesiunea trecută, adică d-nii Henri Brémond, Jonnart şi Porto-Riche.

In acelaş timp, nemuritorii sunt preocupaţi de alegerea noilor membri pentru locurile rămase vacante în urma morţii lui Jean Aicard, Alfred Capus, Frédéric Masson, Ribot, Freycinet şi Pierre Loti.

Pentru comemorarea lui Ronsard, dela moartea căruia se împlinesc patru sute de ani, Institutul Franţei, cu toate secţiunile reunite, a hotărît să ţină o şedinţă solemnă în care d. Piere de Nelhac va vorbi despre „Tinereaţea" marelui poet.

* * *

La Valvins, în Franţa, unde a trăit şi a murit Mallarmé, o mână de oameni, ferventi admiratori ai poetului „Herodiadei" şi „l'après-midi d'un Faune", au comemorat a douăzeci şi cincea aniversare dela moartea marelui simbolist. Henri de Regnier a rostit o emoţionantă cuvântare.

* * *

Istoriograful literar francez d. Henry Lyonnet, autorul studiului „Premières de Molière", publică acuma un al doilea, în care se ocupă de ***„Premierele lui Corneille"***. Găsim aci o adunare a documentelor neştiute, până azi, împreună cu consideraţiuni asupra vieţii şi operii poetului. Din când în când avem o fizionomie a publicului care a contribuit la gloria lui Corneille. In sfârşit, câteva citaţii din criticile, care prin ura lor, au contribuit şi ele la această glorie.

Corneille n'a fost legat de un singur teatru, ci vedea cu ochi buni, ori de câte ori se înfiinţau alte trupe, pentru că în primul rând marele poet tragic urmărea succese materiale, fiind foarte sărac.

* * *

La ce vârstă au produs scriitorii, lucrarea lor socotită capodoperă? Răspunsul ar fi între 20 şi 35 de ani. La această epocă a vieţii a scris Chateaubriand „Atala" şi „Le génie du Christianisme"; Victor Hugo „Odes" şi „Notre-Dame de Paris"; Lamartine „Les Meditations".

Balzac avea 35 de ani când a publicat „Eugène Grandet" şi 36 de ani avea Baudelaire când a scris „Les Fleurs du mal".

La aceeaşi vârstă a scris Flaubert „Madame Bovary" şi Dickens avea 25 de ani când apăru „Pickvick Popers".

Alfred de Musset avea 35 de ani când a scris opera lui nemuritoare şi Goethe, 25 de ani, când apăru ***Werther***.

Thomas Hardy, ilustrul scriitor englez, care împlineşte acuma nouăzeci de ani, avea 35 când s'a impus şi Georges Courteline 25, când apăru „Les gaités de l'escadron".

Cei cari au depăşit vârsta indicată mai sus, mai pot avea nădejde pentru că Rabelais avea 49 de ani când a scris „Gargantua" şi Cervantes 57, când isprăvi partea întâia din „Don Quichotte"

CHIPURI şi ICOANE

Din povestirile lui Moş Andrei

de I. Agârbiceanu

Tartoriţele

Dumneata, le ştii, Domnişorule Vasilică: trei erau, tartoriţele, matca şi două viespi, pe-o formă de uscate, la fel de afumate, cu obrajii lungi să nu se mai gate, cu ochii mici şi răi, sfredelitori şi nebodiniţi, reci ca nişte mărgele ţilburi. Nu dumneata care le vedeai câte-odată, dar eu care dam zilnic ochi cu ele, nu puteam face deschilinire: care-i mama şi cari sunt fetele.

Când au sosit în Dumbrăveni din cine ştie ce meleaguri ale ţării lor, stăteau toate trei aşa de drepte, de înţepenite între şini, înaintea staţiei, de părea că tustrele au înghiţit câte-un par. Şi nu şi-au întors capul nici în stânga, nici în dreapta, până ce nu s'a apropiat de ele şeful gărei, Sfredeluşu. Au boscorodit mult în limba lor înaintea hodrobelelor cu care au venit şi care trebuiau încărcate în căruţe şi duse la poştă. S'au urcat în urmă oftând, şi cu tot hurducatul căruţii, au înghiţit din nou parii lor.

Aşa ţapene le-am văzut şapte ani în şir: n'aveau ochi să ne vadă pe noi şi lumea românească din jurul lor. Şi-au trăit, astfel într'o pustietate şi într'un îngheţ, care le-a înrăutăţit şi mai tare: s'au uscat şi s'au învechit aşa că de multe ori nu le puteam deosebi de scaunul pe care şedeau.

Imi părea rău după bietul domnul Biro, poştarul de mai înainte, cu care puteai schimba o vorbă şi puteai bea un păhărel de rachiu. Ungur şi el, dar ungur de cei cu gura mare, care se laudă că opresc soarele din cer şi beau până dau cu oala în câne. I-au găsit, la o inspecţie, lipsă la bani, şi i-au făcut vânt să aducă pe zgripţuroaice. Unguroaicele din neamul celor cu sufletul ascuns, cari, din turbată fală, nici nu te socotesc de om, şi li se pare că s'ar spurca dacă ar sta de vorbă cu tine.

Le-am petrecut, atunci, căruţa până acasă, dar când am văzut că-mi fac numai semn cu mâna, ca la dobitoc, ei nişte mişcări domneşti din deget, să le descarc boarfele şi să le duc în casă, acolo le-am închinat şi două săptămâni n'au mai dat pe la poştă.

Dacă m'am înduplecat a fost numai la rugămintea lui Domn Michel, a notarului, care-mi spunea că folosul satului cere să fiu la poştă. Au învăţat ele, cu vremea, câteva vorbe pe româneşte, dar cât de împungaci le spuneau şi cum să răsteau la oamenii cari aveau treburi la poştă!

Dumnezeu să le ştie!! Câte-odată când mă gândeam îmi părea că-i cu neputinţă să se fi adunat atâta răutate în ele numai pentrucă picaseră într'un ţinut în care nici urmă nu era de neamul lor. Ai ce ai cu oamenii de alt neam, dar nu se mănâncă om pe om decât în bătae. Iar ele, tartoriţele, aveau mereu priviri de ucigaşi în ochii lor sfredelitori. Imi ziceam. Cine ştie ce nenorocire ascund în suflet! Poate vor fi fost doamne mari, au sărăcit aşa dintr'o dată, şi acum sunt nevoite să trăiască din munca lor, dintr'o sărăcie de slujbă nu cu mult mai lăptoasă decât a mea.

Imi mai ziceam: iată avem trei dascăli ficiori juni, şi nici unul nu se plimbă pe dinaintea ferestrelor lor. Poate şi de-aici izvorul răutăţii şi al pismei.

Bietele femei! Nu-şi dădeau ele seama că veninul din suflet le mânca tot pe ele, cum mănâncă rugina fierul!

Oamenii cari veniau la poştă ce sufereau? Iacă, eşiau împroşcaţi, şi mergeau o jumătate de uliţă tot suduind la tartoriţele din lăuntru, care, pentru nimica toată, nu primeau scrisoare, pachetul adus, nu dădeau banii sosiţi. Dar omul se răzbuna înjurând şi suduind. Apoi, se uita odată roată, vedea unde e, cine e, şi-i trecea năcazul. Pe când ele rămâneau cu veninul în suflet să-l mistue pe 'ndelete.

Şapte ani nu le-am auzit cântând, nu le-am văzut râzând decât zâmbetul galben al batjocorii.

Răsplata şi-au avut-o cu vârf şi îndesat: bărbaţi şi femei unde numai puteau, le înconjurau de departe ca pe bivoliţele împungace. Mai ales după ce s'a început războiul. Atunci m'am trezit de-odată că ştiu româneşte destul pentru ca să ne poată arunca toate ocările.

Atunci mi-am dat seama că nu erau numai nişte nenorocite, ci că au ceva ghiavoles în ele. Uite, eu am tot auzit, ba am şi cetit, că sunt şi neamuri păgâne, dar nu mi-a venit să cred până în ziua de sfântu Ilie, când s'a pornit bătaia.

Ce plânsete şi ce jele!! Era ca la sfârşitul lumii: peste patru sute de oameni plecară la război în ziua aceea. Toată ziua tartoriţele s'au plimbat prin sat, şi dela poştă la staţie, îmbrăcate ca'n ziua de Paşti, aprinse la obraji, înflăcărate, cu ochii ca nişte suliţi. Şi râdeau, se hârjoneau tare pe uliţă, îşi făceau semne, se ghionteau.

Sfântă maică precistă, mi-am zis, astea trebue să fie de cele care umblă după catane! De-aceea vor fi fost atât de supărate până acum când începe lumea lor.

Dar au plecat şi cei din urmă mobilizaţi, şi ele nu s'au suit în tren.

Dimpotrivă, seara păreau mai potolite. Tartoriţa cea bătrână îmi zise:

— Oe, moş Andrei, *dumeta nu plecat?*

Şi cum nu-i răspunsei nimic, ea spuse iar:

— Vine rându la toţi. *Toţi trebue plecat!* Toţi, toţi!

Şi deodată cele două fete începură să cânte cântecul lor naţional, în care-i cheamă Kosuth la bătae. Se sculaseră în picioare, se ţineau pe după cap şi urlau. Grozave glasuri: aspre, sparte, hodorogite. De când erau în Dumbrăveni, acum cântau întâia oară. Se ruginiseră vocile lor.

După un răstimp ele tăcură palide, istovite. Şezură răsuflând din adânc.

Bătrâna privindu-mă ţintă, zise din nou:

— *Batem la toţi, la Sârb, la Muscal, la Franţa. Batem la Rumania.*

— „Bateţi voi pe muma dracului", le-am zis şi am eşit trântind uşa.

A doua zi mă chemară la postul de jandarmi.

— Adevărat e'ai spus aşa?

— Vezi bine că-i adevărat.

— Şi nu ţi-e frică!?

— De ce să-mi fie frică?

— Da dumneata ştii cu cine ţine România?

— Cum să nu ştiu! Cu Românii, că doar n'o ţinea cu duşmanii!

— Rumunia ţine cu noi, moşule. Bagă-ţi minţile 'n cap! Şi să nu mai aud că spui prostii!

Prostia era în capetele lor.

Tot satul vuia că România a trecut graniţa. Dar de atunci am înţeles cu cine am de lucru: tartoriţele puteau să mă tragă de limbă!

Numai eu şi Dumnezeu ştiu ce-am pătimit în cei doi ani, până a intrat în război şi România. Nu era o veste de biruinţă în gazetele ungureşti pe care să nu mi-o spună toate trei tartoriţele, şi una o spunea mai cu coarne decât ceealaltă. Să le fi văzut acum în voe bună, la chefuri cu jandarmii şi cu sfredeluşul dela staţie. Umblau prin sat ca nişte împărătese. Credeai că toată lumea-i a lor. Nu era scrisoare care pleca sau sosia de pe front să n'o citească cu de-amănuntul. Dela ele aflam mai întâi cine a murit, cine s'a chilăşit, cine-i bolnav. Toate înştiinţările dela spitale care veneau la primărie, ele le cetesc mai întâi.

Ardea în ele un foc care le mistuia parcă mai tare decât îngheţul în care trăiseră mai înainte. Mă bolnăveam numai când le vedeam şi, din cât puteam, le înconjuram. Cu bucuria şi veselia lor drăcească, făceau rău unui sat întreg. Oamenii le urau acum. Şi ura s'a îngrămădit mereu în cei dintâi doi ani de război.

Câte veşti nu scorniseră şi nu le împrăştiaseră în sat? Că Bulgarii au trecut Dunărea, că Ruşii sunt la Iaşi, că România vrând-nevrând, trebue să ţină cu Ungurii. Că Ungurii şi Nemţii bat toată lumea, că Francezii sunt subt călcâiul lor, că România, dacă nu va vrea să ţină cu Ungurii va fi zdrobită ca un pui de viperă. In fiecare zi treceau suliţi nouă prin inima oamenilor.

Băteau ziua-noaptea telegraful, una din ele era mereu la telefon, vorbeau, cred, până şi cu Pesta lor. Şi totdeauna aveau veşti nouă!!

Oamenii se fereau de ele ca de ducăşă pe pustii, mulţi avură de pătimit pe urma lor, iar eu am stat şi în temniţă două săptămâni, pentrucă le-am spus odată că nu toate câte le scriu gazetele lor sunt cu lapte.

Dela o vreme, le-am lăsat în plata Domnului, să-mi toace ce vor vrea. Să-mi mai prind mintea cu nişte muieri nebune? Şi mă gândeam că dacă tot neamul lor e aşa ca ele, rău trebue să i se clatine pământul subt picioare. Apoi, nu simţeam noi toţi, că România va veni?.....

Dar iată că, tot vorbind pe sârmele lor, într'o noapte au dat de dracu! Cum mă culcasem în grădina peştei, într'o căpiţă de otavă, că aveam să duc la trenul de noapte nişte scrisori grabnice, şi cum abea aţipisem, aud de-odată nişte ţipete ascuţite în poştă. Ziua următoare era târg de ţară la noi şi cum ştiam că la târguri se cam adună şi hoţii, de-odată mi-a fulgerat în cap că vor fi intrat tâlharii să jefuiască poşta.

M'am ridicat repede şi dau fuga. Când ajung la uşe, uşa încuiată şi în lăuntrul linişte de moarte. Stau eu, ascult. Nimic. Es în uliţă, mă uit pe la fereşti: fereştile încuiate, în casă întuneric, pe drum nici pui de om. Mă s'o fi părut, mi-am zis. V'oi fi visat, mai ales că seara băusem cu nişte oameni din Vale care veniseră pentru târg.

Dar nu apuc să aţipesc, şi iată trei mohândeţe, cu nişte legături în mână, se strecoară încet pe cărarea din grădină, venind dinspre poştă.

Dumneata, domnişorule Vasilică, ştii cărarea care duce pe acolo la staţie. Ascult, mă uit: cine să fie? Erau tartoriţele.

Când m'am ridicat din otavă să văd ce vânt le poartă noaptea, ele dădură tustrele un ţipăt şi căzură ca nişte cârpe moi. Am avut de furcă până le-am dus în casă şi le-am trezit. Nu le mai cunoşteam: păreau nişte arătări, nişte umbre. Şi îmbătrânite, îmbătrânite.

Mă uitam la legăturile lor, mă uitam la lucrurile răsturnate de prin casă, şi de-odată parcă mi-a răsărit soarele în suflet.

— Vreţi să plecaţi? le-am întrebat.

Ele dădură neputincios din cap.

— Dar' nu e aşa grabă mare. Poate v'aţi speriat în zadar.

Bătrâna ridică o mână uscată şi arătă la telefon.

Părea că mi s'a luminat vieaţa până în adânc în negurile pruncieî.

— Au trecut graniţa?

Cele trei femei se uitau înmărmurite la mine.

— Totuşi nu trebue să vă prea grăbiţi. Aveţi aici lucrurile dumneavoastră pe cari nu le puteţi lăsa.

Bătrâna îmi spuse cu greutate mare, înecându-se mereu, că trebue să plece nesmintit, cu trenul de noapte, că, după ce o prietenă i-a spus vestea, a primit şi poruncă să plece, să ducă şi banii şi hârtiile mai de preţ.

— Ei, vedeţi!! Şi dumneavoastră era să plecaţi lăsând aici toate. Mai sunt trei ceasuri până pleacă trenul. Vedeţi, şi adunaţi-vă lucrurile. Eu o să mă duc după un car.

Cele trei femei înviară din nou şi începură să ţipe. Să nu mă duc, să nu fac larmă, să le las să plece fără să ştie cineva. Vor duce ce vor putea.

Prostii! Cap de muere şi pace!

Cum puteai prinde, iepuri cu mine, fără să se dumirească ele, şi intrai în curte cu căruţa lui Bucurel. Venise şi el să ne ajute.

Dar cele trei femei nu mai erau bune de nimic. Zadarnic începură să-şi adune lucrurile: le tot mutau dela un loc la altul. Eu ştiam ce fusese în casa asta la sosirea lor.

Cu ajutorul lui Bucurel le-am scos toate lucrurile lor, şi lada cu banii şi scrisorile, le-am încărcat în căruţă.

In ruptul capului n'au voit să se urce şi ele şi să treacă pe uliţele satului. Dar nu mai cutezau să meargă singure nici pe cărare până la gară. Am mers cu ele, şi bătrâna trebuia să se rezeme mereu de mine.

In gară trenul s'a oprit mai mult ca de obiceiu. Işi luau catrafusele şi jandarmii şi şeful staţiei, ca din toate satele dela graniţă. Mai avusei vreme să le aduc şi purcelul pe care-l uitaseră în coteţ, şi de care bătrâna îşi aduse aminte îndată ce văzu porcul grăscior al şefului.

Le părea rău că se duc, la toţi şi la toate. Suduiau, plângeau şi se 'mbrăţişeau. Ştiau că de-acum peste stăpânia lor s'a pus cruce. Ştiam şi eu, şi Bucurel, şi toţi cari ajutaseră la încărcatul averii celor ce plecau.

Ne era milă de ei! Ei plecau în nenorocirea lor, noi rămâneam cu bucuria pe care nu o poţi avea decât când simţi cum s'a sfinţit şi cum s'a înnoit lumea. Şi era nouă lumea întreagă, în noaptea aceea, domnişorule Vasilică: era nou nouţ cerul, şi nou-nouţ pământul şi aerul pe care-l respiram, de par'că numai în clipa aceea le-ar fi zidit Dumnezeu. Sfântu!

I. AGÂRBICEANU

In No. viitor: *Noaptea minunată.*

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor:

In ţară:

Lei 250.— pe timp de un an
„ 125.— „ „ „ 6 luni
„ 65.— „ „ „ 3 „

In străinătate:

Lei 500.— pe timp de un an
„ 250.— „ „ „ 6 luni
„ 130.— „ „ „ 3 „

Digresiuni estetico-gramaticale în jurul unui lexic monetar

I

Am început, în *Platus*, tipărirea unui glosariu al monedelor ce-au avut mai mult ori mai puţin curs în ţările româneşti, cam din cele mai îndepărtate vremuri până acum.

Intreprinzând o asemenea lucrare, într'o publicaţie comercială, te trezeşti de-odată devenit grav şi întrucâtva moderat, chiar dacă glosarul ţi se înfăţişează nu numai istoric, ci şi *anecdotic*. Umorul şi melancolia te prind atunci să se slujească de alte unelte şi simboluri: în locul tolbelor cu săgeţi epigramatice, întrebuinţezi testeaua cu ace de sârmă; — când ţi se duce gândul spre Moarte, îţi şi vezi coşciugul gata făcut din duşumele de brad cel mult nituite, dacă nu „semplu lămbuite". Chiar şi spânzurătoarea omul şi-o zăreşte *altfel*: în locul tradiţionalei frânghii îi apare o lungă înădire de cravate (sau crăvăţi) din bumbac sau jumătate-bumbac, croşetate sau nu.

Cât pentru descurcarea stilului tău încâlcit, rubrica „Mărfurile Capitalei" îţi oferă, — o scriitorule! — nişte piepteni (cu ţ).

Incompatibilitate, aşa dar, nu există între poezie, numismatică, legendele cosmogice şi comerţ: numai că zefirul în loc să adie, se vinde cu bucata (în subâmpărţirea „galanterie"); şi cum graiurile se amestecă anachronic, constaţi că firul Ariadnei fusese din coton perlé jurubite culori ori din ibrişim a câte 50 de coţi, vânduţi cu duzina.

* * *

Intocmirea unui lexic trebue să fie *precedată*, ori se cuvine să fie *urmată* de alcătuirea unui indice sau repertoriu alfabetic? In ce priveşte glosariul meu, pot spune că indicele mi l'am înjghebat înaintea lexicului. El nu este numai un repertoriu al monetelor, ci şi al unora din termenii în legătură cu ele, şi al câtorva cuvinte argotice.

Iată-l aci, destul de incomplect:

INDICE

Accea, alb, albet, albişor, altin, altină, altmişlic, aluminiu, aramă, argint, aspru, asprişor, atule, aur.

Ban, bănărie, bancă, băncuţă, bănişor, banul, barbuta, baică, bătrână, bătut, beiramlâc, bistari, bucată, bumaşcă, burlin, burlinc, buzdugea.

Calagros, caln, calpuzan, capeică, caragros, caragroş, carboanţă, carboavă, carlin, carolină, cearolin, cedrosat, cearşaf, cecmegea, centimă, cerclu, chior, codranţ, copeică, coroană, constandă, creiţar, cronţaler, crusar.

Daler, denar, denchiu, didrachm, dinar, diobol, direcliu, dodecar, dolar, drahmă, dramă, dublon, duant, ducat.

Echilic, ermilic

Fată-mare, ferlon, fertun, filer, finic, fioren, fiorin, firfiric, firfirică, firfirig, florin, florincior, florint, franc, frederic, funduc, funducliu.

Galben, galifanţi, galifi, gata, gologan, grivnă, groş, groşiţă, guld, gulden.

Havalagiu, haznà, hazne, heller, herogie, hiperperi, husăş.

Ianuin, ichilic, icosar, împărătesc, irmilic, iuzluc, — Jolţi.

Lăscae, left, leopold, lept, lescae, leţcae, leu, liră, liţcae, livonină, livră, lovele, ludovic.

Maghiar, mahmudea, mahmudi, mangâr, mangur, marcă, mardei, mariaş, mariengroş, mărunţiş, medin, mină, misir, misirliu, monetărie.

Naht, napoleon, nart, nestea, nikel, nisiea, nisif.

Obol, olandez, onluc, ort, orţiţă, otoman.

Pară, părpăr, părpărit, părpir, patacă, pătar, penny, perper, pesches, pesin, piastru, piesă, pitac, pistol, pitulă, pol, poltarac, potcoavă, potor, potronic, prost, puişor, pund, pungă.

Real, refenea, rixdal, riză, rubie, rublă, rupte, ruşfet.

Şalău, schimb, şchimb, sechin, serafim, sfanţ, sgriptor, şiling, solzi, sorcovăţ, sorocovăţ, spert, stambol, stater, sultaniu.

Taler, tarapană, techin, tetradrachm, tetrobol, timf, timlan, tridrachm, tunuh, turaliu, ţvanţih.

Ug, ughiu.

Venetic, visterie, vistiernic, vizneă.

Zarat, zarmacup, zechin, zimt, zirgirliu, zlot, zvanţih.

* * *

Iubitorii de *quolibet*-uri şi de *concetti*, ar putea spune că, — odată ce, la litera p, am înregistrat termenul: *pistol* — se cuvenea, la *i*, să pun cuvântul „împuşc" din împerecherea „împuşc francu".

Dar un joc-de-cuvinte mult mai frumos, mă obsedează cu prilejul acestui lexic. (E datorit prietenului meu, I. Rosenthal — codirectorul „*Adevărului*" — care, din verva-i darnică, a răspândit sute de scăpărătoare caracterizări epigramatice):

Se cunoaşte deviza depe monedele noastre de aur, argint şi depe biletele de bancă de după 1869: *Nihil sine Deo* (nimic fără D-zeu).

Or, când în 1906, apăru mărunţişul de nikel cu găuri, I. Rosenthal propuse inscripţia „Nikel sine Deo", căci găsia această monetă... *fără niciun Dumnezeu.*

* * *

Poeme — originale sau traduse — se pot scrie şi pe margini de borderouri; iar epigramele şi madrigalele încap de minune pe verso-ul cupoanelor.

O lucrare asupra băncii Marmorosch-Blanck — monumentală ca execuţie, susceptibilă de complectări în partea ei istorică — ne arată tradiţia culturală persistând într'o familie de bancheri.

Din câte a izbutit să'mi evoce această lucrare (înregistrărilor acestora li voi da loc în cercetările imediat-următoare) vreau, deocamdată să arăt *aportul* adus beletristicei noastre, de către unul din cei mai tineri diriguitori ai băncii, pe care lumea îl cunoaşte numai ca autor de opere economico-financiare şi ca pornitor de vaste iniţiative culturale, concretizate de curând şi în acea uzină de tipărituri care e „Cultura Naţională".

Or, acum douăzeci de ani, — în vreme ce „Sămănătorul" tipărea postumele lui Eminescu, iar Nerva Hodoş, Ilarie Chendi şi Ioan Scurtu pregăteau ediţii definitive din opera Maestrului, — d. Aristide Blank întreprinsese şi tălmăcirea în germană a unora din poeziile lui Eminescu.

Iată aci primele opt versuri din sonetul „Veneţia", în versiunea d-lui Blank:

„Erstorben ist Venedigs stolzes Leben,
Erloschen sind die Lichter froher Feste;
Der Mond allein bescheinet die Palaeste,
Den bleichen Stein die Wasser wiedergeben.

Nur Okeanos blieb vom Schwarm der Gaeste;
Er, ewig jung, fuehlt ungestuem das Streben,
Die Braut mit seinem Kosen zu beleben —
Sein Wogen brechen duestrer Pfaehle Reste".

Desprind şi, din libera adaptare germană a postumei lui Eminescu „Stelele'n cer — de-asupra mărilor", următoarele patru strofe:

Es leuchten die Sterne
Ringsum in die Ferne
Hoch ueber den Seen
Bis sie vergehen.

. . . .

Ueber Berge und Kluefte
Durchschneiden die Luefte
Die Schwalben gleich Winden
Bis sie verschwinden.

Das Bluehen und Leben —
Ein ewiges Weben,
Ein Streben, ein Sterben —
Bis sie verderben.

Es kann nichts bestehen,
Muss alles vergehen —
Und schwindet das Glueck
Kehrt's nimmer zurueck.

Alături de J. Bettelheim şi Oswald Neuschotz de Iassy, de Carmen Sylva şi Mitte Kremnitz, de Dr. Gaster şi Em. Grigorovitza, de L. W. Fischer, Al. Gr. Soutzo, Maximilian W. Schrof, Dr. A. Franken, H. Sanielevici, W. Majerczik, N. Iorga, Septimie Gorcelx, Margueritte-Miller Verghy, Mony Sabin, V. Tecontia, Ramiro Ortiz, Louis Forest, Dr. Antonier..., — d. Aristide Blank dobândeşte prin aceste tălmăciri, o „scrisoare de creanţă" către Muza ocrotitoare a Poeziei eminesciene.

BARBU LAZAREANU

Din istoricul epigramei româneşti

AL. DONICI (1)
(1806—1866)

1. Epigramă

Un om beţiv se ispovăduiă,
Iară duhovnicul aşa îl sfătueă
„Aproapele tău să-l iubeşti,
Şi pe vrăjmaşi să nu urăşti,
De vin cu totul să te laşi —
Că-ţi este cel mai rău şi ne'mpăcat vrăjmaş.
— „O contrazicere ce nu-l de înţeles
Răspunse beţivanul:
Mai înainte, cum? iar singur îmi ziseşi
Să nu-mi urăsc vrăjmaşul.
Şi iată, prin urmare,
Că la aceasta eu nu-ţi pot da ascultare.

2. Torentele şi oamenii

Cu vuet şi sgomot torentele trec,
Şi unul pe altul ca 'n luptă se 'ntrec;
Le place mişcare şi-a undei lăţime,
Le place răceala, ce dă prospeţime;
Şi oamenii astfel în şir necurmat,
Pe calea vieţii se scurg ne 'ncetat;
Ei cred că au inimi dar a lor căldură,
Ca torentul rece-i egoism şi ură. (2).

3. La mormântul unui doctor (3)

Sub astă piatră zace un doctor învăţat;
Cu moartea lui, de moarte pe mulţi a scăpat. (4).

La morm. d-rului

Nu-l mai plângeţi. De-ar trăi,
Căţi, în locul lui, n'am fi!

(adunate şi publicate de *Paul I. Pappadopol*).

(1) Din: „*Colecţiunea Şaraga*".
(2) Publicată, pentru prima oară în „*Revista română*" 1862.
(3) Vezi nota 2.
(4) Amintim, în acelaş spirit, epigrama semnată: Lord Osborne şi publicată în „*Vieaţa*", d-rului Ureche:

IDOL

Eu nu te caut, Doamne, dar poate de aceia
Te simt în fiecare ispită a naturii...

Iubesc,
Iarba în câmpuri, în clăbuci mărunte,
Păstrăvii în pâraie reci de munte,
Alunul vechi în inima pădurii.

De-aceia câmpurile mă primesc
Ca-aplauze de iarbă,
Păstrăvii din pâraie când vreau pot să-i adun
Şi gâzele mi se 'mbulzesc prietenos în barbă
Când rătăcesc pădurile cu umbre de alun.

Sunt frate bun cu tine, bun pământ —
Şi-ţi simt sufletul darnic —
In valurile de mătase ale ierbii,
In aurul păstrăvilor din ape
Şi sub ambroaseie a'unilor pleoape,
Când rătăcesc prin câmpi,
Pe târmuri,
Prin inima pădurii...

Eu nu te caut, Doamne, dar poate de aceia
Te simt în fiecare ispită a naturii...

MIRCEA [illegible]

Vederi din Carpaţi

de IOAN SLAVICI

Trecători

Trecătorile sunt locuri mai mult sau mai puţin ridicate, prin care trece drumul dintr'o vale în alta.

Cea mai despre Apus dintre trecătorile din Carpaţii noştri e cea de pe muntele Rosanda, care se ridică la mijloc între Ardeal, Maramurăş, Salagiu şi aşa zisa Ţară-Ungurească.

Pornind dela Baia-Mare, drumul trece pe la Baia-Sprie la Capnic şi de acolo urcă 'n serpentină cu cotituri lungi, trece peste Rosanda şi coboară la Strâmbu, unde deasemenea sunt mine.

Până la Capnic, vegetaţiunea e bogată şi vederile sunt încântătoare, dar nu largi, ear de la Capnic înainte se deschid când spre dreapta, când spre stânga, după cum se schimbă cotiturile, vederi din ce în ce mai largi şi mai bogate în amănunte. Cu deosebire încântătoare, chiar pline de măreţie, sunt vederile spre Ţara-Oaşului din Maramurăş: munţi acoperiţi de păduri, printre care se 'ntind ici poeni păscute de turme ori fânaţe, colo porumbişti ori lanuri, şi în cealaltă parte străbate prin frunzişul pomilor de prin grădini, albul caselor câte-unui sat adăpostit la poala muntelui.

Eu am trecut Rotunda singur, pe jos, şi în primele zile ale lunii lui August. Plecasem din Capnic pe la ora zece înainte de ameazâ-zi şi noaptea m'a prins tot urcând. Fiind răsărită luna plină, mi-am urmat drumul în răcoarea plăcută a serii.

Departe spre valea Tisei, nu era încă stinsă zarea luminoasă a soarelui acum asfinţit, şi 'n Ţara-Oaşului se iviau mai ici, mai colo focurile aprinse de către păstorii de pe poieni şi de către pândarii de pe valea porumbiştii şi din când în când răsunau dealungul văilor puştile descărcate spre a speria urşii flămânzi.

Timp îndelungat trecuse decând am întâlnit coborînd la vale cel din urmă car şi drumul era pustiu; tocmai de aceea însă nu-mi rămânea decât să merg înainte, căci înapoi nu mă mai puteam întoarce.

Când se lumina de ziuă vederile se deschideau spre văile din Ardeal şii e nespusă bucuria, de care am fost cuprins când am început să aud departe'n adâncul văii lătratul câinilor şi cântatul cocoşilor, semne învederate, că trăiesc şi mai prin apropiere oameni.

Intre tinerii, care le citesc aceste, vor fi fără îndoială şi unii, care vor fi dorind să aibă şi ei parte de asemenea bucurii. — Să aibă, dar eu le dau sfatul să plece de la Capnic, tot pe jos, dar nu singuri şi nu pe la ora zece înainte de ameazâ-zi, ci pe la cântatul de zori al cocoşilor.

De la Strâmbu mai e încă drum de o jumătate de zi până la Mogoaje, unde se află o altă serpentină cu vederi mai puţin largi, dar tot încântătoare.

Drumul poate să fie făcut şi dela Mogoaje peste Rosanda la Baia-Mare, şi cred că e mai plăcut toamna decât vara.

Cea mai apropiată trecătoare e din Selagiu peste Meseş în Ardeal. Plecând dimineaţa din Simleu, drumeţul soseşte pe 'nserate la Ciucea 'n valea Crişului repede. — Drumeţul urcă încetul cu încetul, oare-cum pe nesimţite, printre păduri umbroase şi are vederi mai ales spre Selagiu, apoi coboară deodată în valea cea strâmtă a Crişului.

Mai lung şi mai bogat în vederi largi şi încântătoare e trecătoarea, care pleacă din Ardeal pe la Abrud în valea Crişului Alb la Brad şi de acolo peste Baia de Criş la Halmagiu. Drumeţul trece pe la băile de Vaţa şi pe la Ţebea, unde se află gorunul lui Horia şi mormântul lui Avram Iancu şi are mereu în faţa sa muntele Găina, în culmea căruia se ţin aşa zisele târguri de fete.

Cea mai însemnată dintre trecătorile din Ardeal e însă aşa numita Poartă-de-Fier. Plecând dela Haţeg, călătorul urcă la Grădişte, sub Răţezatu, unde se află rămăşiţele oraşului Ulpia Traiană sau Sărmisegetuza, apoi coboară spre Caransebeş.

Mai puţin însemnată, dar mai prăpăstioasă şi astfel mai interesantă, e trecătoarea de la Bran între Rucărul din Valea Dâmboviţei şi Branul din Ţara Bârsei.

Cea mai umblată dintre toate trecătorile din Carpaţii orientali e cea de la Predeal, prin care abia 'n timpul mai nou s'a deschis drum.

Ea are să fie socotită de la Comarnic la Braşov, un drum umblat de atât de mulţi, dintre care numai de tot puţini îl cunosc în toate amănuntele lui. Despre drumul acesta şi despre excursiunile ce se pot face la dreapta şi la stânga lui se poate scrie o carte mare fără ca ea să cuprindă tot ceea ce se poate zice...

De tot puţini sunt cei ce trec drumul acesta în goană mare, ci ţin să umble pe el a 'ndelete pentru ca să se bucure la tot pasul de câte ceva. Umblă unii dintre dânşii — nu numai vara, toamna şi primăvara, când munţii sunt acoperiţi pe mari întinderi de fel de fel de flori. Ştiu oameni, care în timpul sărbătorilor de iarnă, au trecut de la Sinaia peste Bucegii acoperiţi de troieni în Ţara Bârsei.

Ardealul fiind brăzdat de munţi care despart unii basinul Oltului de al Mureşului, iar alţii basinul Mureşului de al Someşului, trecători mai mult ori mai puţin însemnate sunt şi în lăuntrul Ardealului.

E între aceste una, care le întrece pe toate: trecătoarea de la isvoarele Oltului la ale Murăşului.

Plecând dimineaţa de la Csik Szt. Domokos, călătorul urcă încetul cu încetul la început prin păduri, apoi prin rarişti de brad şi în cele din urmă peste poene luminoase, având mereu vederi spre munţii Ciucului, apoi coboară spre isvoarele Mureşului având alte vederi spre Giurgiu, iar pe înserate soseşte la Sânmielăuş. — Ceeace mângâie vederea în drumul acesta nu sunt numai vederile bogate în amănunte, ci şi iarba verde, deasă şi proaspătă, precum şi lumina cea multă.

Tot acolo mai e şi altă trecătoare ce-va mai scurtă, dar tot bogată în vederi: drumul de la Ditro, care urcă printre păduri de brad şi coboară la Borszék.

Aceste sunt fără îndoială cele mai frumoase dintre trecătorile din lăuntrul Ardealului.

Trecători frumoase mai sunt şi în Muntenia.

Una dintre aceste pleacă din valea Oltului, de la Câineni, urcă pe la Titeşti pe sub munţii Coriei, trece pe la Clocoşici şi coboară în valea Topologului.

Alta pleacă dela Curtea de Argeş, trece peste Musceli şi coboară la Câmpulung. In tot drumul nu sunt păduri. Călătorul trece peste dealuri acoperite de iarbă îmbelşugată.

Excursiunea aceasta are să fie făcută pe la sfârşitul primăverei, mai înainte de a fi fost cosite fâneţele, când toate sunt în plină floare.

Iar alta e trecătoarea din valea Dâmboviţei, în valea Ialomiţei, dela Capu-Coastei la Pucioasa.

Cu deosebire, încântătoare este trecătoarea din valea Ialomiţei în valea Prahovei, de la Moroieni la Sinaia, pe sub muntele Păduchiosul.

Tot un fel de trecătoare e şi drumul de la Câmpulung pe la Nămăieşti, peste Mateiaş şi pe deasupra Dragoslavelor la Rucăr.

Cele mai măreţe dintre trecătorile, prin care am umblat, sunt însă în Moldova.

Una dintre aceste, în aparenţă, neînsemnată, e drumul de la Paşcani în valea Moldovei, la Cârsteşti şi de acolo la Târgu-Neamţului.

De la Paşcani drumul urcă prin o pădure ca toate pădurile, dar, sosit în culme, călătorul rămâne într'un fel de extaz.

Am umblat mult prin Carpaţi, şi prin strâmtori, şi prin trecători şi în culmi, dar niciodată şi nicăiri n'am fost atât de adânc impresionat ca aici, unde dintr'o căutătură am cuprins valea Moldovei, la dreapta, pe râu le deal până în Rarăul perdut în ceaţa albăstruie, iar înainte până în şirul de munţi ce desparte Moldova de Ardeal — cu Ceahlăul în frunte.

Cealaltă e trecătoarea din valea Şuşiţei în valea Putnei şi de acolo prin munţii Vrancei peste Poiana Mărului la Bretcu în Ardeal.

Sunt două drumuri: unul de la Soveja prin pădurile de brad pe la Lepşa şi pe la Tulnici la Obârşiile Putnei, iar altul, care pleacă din jos de Soveja de-a lungul căii ferate a societăţii „*Tişiţa*" pe Şuşiţa la deal şi trece prin munţii Vrancei tot la obârşiile Putnei.

Mai ales din acest al doilea drum se deschid vederi, care sunt mai presus de tot ceeace mi-a fost dat să văd în cutreierările mele prin Carpaţi.

In tot drumul călătorul e încântat de vegetaţiunea bogată şi proaspătă, rarişti de brad, de mesteacăn şi de fag şi cu fâneţe de o îmbelşugare ne mai pomenită, cu mai puţină floare, dară iarbă mai deasă şi mai înaltă decât pe muşceli. — Se zice apoi, că nu e pădure fără de uscături. Aici uscături nu sunt. Sunt însă la tot pasul isvoare de apă rece, limpede şi curată.

Sosit apoi în plaiul dintre Şuşiţa şi Putna, călătorul rămâne cuprins de adâncă uimire. O aşa zisă căldare muntoasă se întinde în faţa lui, cea mai mare din toate câte se pot vedea în Carpaţi. In fundul căldării sunt satele Tulnici şi Negrileşti, iar de acolo înainte se ridică două, trei, patru, într'o parte chiar cinci şiruri de munţi. — Nici de pe Rotunda tundă spre Ţara Oaşului, nici din vârful muntelui Găina spre Valea Arieşului, nici din culmea Negoiului spre Ţara Făgăraşului, nici din culmele Bucegilor spre Ţara Bârsei, nici de la isvoarele Oltului şi de la ale Mureşului, ochiul nu cuprinde dintr'o singură căutătură întinderi atât de mari ca aici.

Urmând drumul pe Tişiţa la deal, călătorul intră în nişte strâmtori mai înguste, mai prăpăstioase şi mai sălbatice chiar şi decât cele de pe valea Oltului ori cele de pe Dâmbovicioară. — Aici însă inima e cuprinsă de jale: mai ici, mai colo, fie la dreapta, fie la stânga, sunt mari grămezi de uscături, păduri culcate de vântoase ori mistuite de foc, — mari bogăţii lăsate să putrezească.

IOAN SLAVICI

In numărul viitor: *Culmi şi plaiuri.*

Prin Germania de azi

— IMPRESII DE CĂLĂTORIE —

de DEM. THEODORESCU

II

Spre Berlin

Am intrat în Germania, venind din Varşovia. Nu ştiu precis unde e vechea graniţă, săpată în trupul Poloniei, dintre Germania şi Rusia. Dar, o văd, o simt lesne.

E par'că un zid invizibil care desparte *două* lumi, *două* atmosfere, — zid înălţat pe întinsul uniform al aceleiaşi ţări. O barieră mai categorică de câte toate semnele materiale ale frontierelor se întinde încă acolo ca o cicatrice care desfigurează..

In parcursul a doi chilometri, se schimbă brutal tot *peisagiul omenesc*. E aceeaş câmpie aspră pe cari joacă vânturile nesfârşite, acelaş e cerul căzut şi încruntat, dar omul — adică lucrul omenesc — e altul. Niciodată nu-ţi dai seamă câtă valoare de privelişte, — cât univers adăogăm noi universului, — ca înaintea unor asemenea constatări.

E altfel satul şi e altfel înfăţişarea omului dincolo de acea dureroasă graniţă invizibilă. Casele curate, albe, cu înaltul lor coperiş triunghiular, drumurile tari, fără praf şi calme, — însfârşit oamenii încălţaţi şi copiii rumeni, îţi arată că ai trecut linia care ţărmurea bucata de pradă a Ţarului. Eşti în cuprinsul pe care răsbunata crimă a celor trei imperii o destină muncii, metodei şi civilizaţiei drastice a germanului.

Şi suntem, totuş, pe teritoriul Poloniei reînviate. Mergem încă două ceasuri în această atmosferă nouă, aşa de deosebită de cea lenevoasă şi amărue, din jurul Varşoviei.

Frontiera nouă a Poloniei, aşa de fixată geografic, se zideşte deabia sufleteşte în cruntă luptă cu îndărătnicia prusacă. E acolo — cum e dealungul tutulor hotarelor fixate de noua Magna Charta a lumii — un răsboi al sufletelor, tăcut, tainic dar teribil şi fără contenire. Polonezii au, şi ei, povara de *a-şi realiza* graniţa în spre fostul stăpân al pământului lor. O vezi această luptă în atenţia furioasă a unora şi altora dintre paznicii graniţei. In cuvântul repezit, în gesturile violente, în nervozitatea lor inutilă, e expresiunea omului covârşit de rigorile hărţei nesfârşite.

Vameşul polonez ar vrea să vorbească franţuzeşte, dar neisbutind să se facă înţeles, se asvârle într'o nemţească familiară, cu năcaz şi resemnare... Ţine mult vămuirea şi controlul polon, — făcute cu grijă supărată a omului care te vede trecând în curtea vecinului duşman: îi e frică să nu-i iei ceva pentru celălalt....

Străvechea ordine a neamţului, sfârşeşte cu duritate treaba, dar repede. Plecăm spre Berlin cu un tren ce deabia se mişcă, dar îngrijit, spălat şi orânduit, că par'că (ai drept ca român s'o zici) n'ar fi tren!...

Deşi suntem deabia în mijlocul lui August, se încură peste câmpia cenuşie crivăţul, şi urlă. Trecem pe dinaintea satelor amorţite şi strânse, înghemuite sub şarja necontenită a duhurilor văzduhului.... Aerul pare lichid şi curge ducându-ne cu el, ca un fluviu turbure şi agitat. Nu sunt nouri şi totuşi o negură mare, grea, se amestecă material, că o cerneală, în undele acestui torent de urlete.

Trecem prin gări triste, curate şi pustii ca nişte cavouri. Oamenii sunt tăcuţi şi încovoiaţi de o evidentă slăbiciune. Simţi în jurul tău mizeria. O simţi plutind în atmosferă, o vezi în ochii tutulor, — o miroşi par'că şi te asaltează ca o obsesie crâncenă.... Străbatem, odată cu vântul, un vast, orgolios şi straşnic organizat imperiu al mizeriei.

Şi tot călătorind, cu gulerele ridicate şi cu mâinile înfundate în buzunare, dealungul câmpului monoton. [illegible] ca un decor de teatru pentru o piesă de nenorociţi nordice, — se apropie nămiaza şi ne apucă foamea. Trenul nu are vagon restaurant fiindcă între Berlin şi Stensch (graniţa polonă spre Varşovia) nu circulă azi trenuri „de lux". Intrebăm la întâmplare pe un funcţionar de cale ferată, cum şi unde am putea mânca ceva. El surâde şi zice:

— Aşa ceva e foarte greu pe aici!...

Ne convingem că în Prusia orientală nu se poate mânca. Vedem în chipurile oamenilor că nu numai călătorilor se impune asemenea regim. Avem imagina groaznică a unui popor care nu se mai hrăneşte. E întâia impresie pe care o culegem cu primii paşi făcuţi în Germania. Şi trecem, totuş, prin gări superbe în cari sunt saloanele unor restaurante zăvorite. Cele cari nu s'au închis încă, oferă călătorilor doar bomboane şi ţigări...

— Cel puţin, pâine!..., insistă cineva dintre noi.

— Mai ales pâine, nu!, i se răspunde cu asprime.

Deabia la Frankfurt pe Oder, gară de dimensia şi acurateţa germană cunoscută, găsim în vasta sală de restaurant, o farfurie cu „crenvürşti" pe care patronul îi distribue în chip raţional: câte o pereche pentru fiecare călător!

Şi mizeria aceasta sinistră în decorul turbure al firii şi în cel aşa de impunător al adaosului mâinii omeneşti, se înteţeşte pe măsură ce ne apropriem de Berlin. E par'că acolo un soare al mizeriei ale cărui raze usucă în juru-i cu o putere care poleieşte în aceeaş măsură în care ruinează...

Când vedeţi, deci, că Germania nordică — adică vechia Prusie a iunkerilor — e azi mai supusă republicei şi mai accesibilă revoluţiei decât regiunile sudului german, explicaţia n'o puteţi găsi decât în mentalitatea şi pornirile pe cari le făureşte omului mizeria şi foametea. Germania din jurul Berlinului şi, în special, cea dinspre răsăritul marei metropole, sufere mai mult ca toate celelalte ţări ale Reichului, urmările şi nefericirile înfrângerii.

Şi totuş, ura generală împotriva regimului vinovat de ruinarea bunei-stări şi a splendorii germane, îndreptările de conştiinţă pe care foamea le săvârşeşte îngrozitor în sufletul unui popor, se împletesc şi aci, în iadul acesta organizat, cu amintirea materială şi morală a unei străluciri detestate şi prea-mărite în acelaş timp. Mizeria îndeamnă hotărît acest popor către o îndreptare ce nu poate veni decât dela desăvârşirea revoluţiei sociale şi morale pricinuite de înfrângere. Dar, umilinţa politică a urmărilor înfrângerii îl împing să caute grabnic cel puţin un sprijin sufletesc; de această necesitate se foloseşte strajea monarhică pentru a ţine, artificial, înfiptă ca un plasture desperat în suferinţa germană, imagina, — foarte puţin simpatizată totuş, — a lui Wilhelm al II-lea.

Trenul, dus de oameni nemâncaţi, ajunge în prima gară a Berlinului, cu precizia obişnuită. Cinci trenuri, în aceeaş minută, vin sau pleacă odată cu noi. Oamenii cari suie şi coboară sunt o vastă armată ordonată de chipuri supte cu ochii stinşi, cu obrajii scorojiţi. Au rătăcirea de expresie a unor făpturi cărora le e foame. Şi totuş întreaga treabă se face după stricteţea ordinei stabilite.

...Pe drum, ziarele mă informaseră că în Berlin sunt mari mişcări revoluţionare!

DEM. THEODORESCU

Locotenentul Florian

— SCHIŢĂ —

de Gh. Brăescu

Eram în Moldova, în trista perioadă a refacerii. La popotă, aşezată într'o casă desvelită, pe lângă ceeace fusese odinioară gara Mărăşeşti, ofiţerii, în dezordinea unui sfârşit de masă, discutau cu înverşunare calităţile armatei germane.

— „Sunt neîntrecute, susţinea căpitanul Popescu. Technica lor e desăvârşită, au o disciplină de fier, luptă cu voinţa încăpăţânată de a învinge iar dorinţa de a stăpâni lumea îi face invincibili"...

— „Mai las-o Popescule... Francezii sunt cu Dumnezeu şi dreptatea de partea lor. Eroi din neam în neam, au stăpânit odată lumea cu bravura şi iscusinţa lor militară şi o stăpânesc şi astăzi cu geniul lor miraculos".

— „Lasă-l domnule... E firesc să vorbească aşa fiindcă şi-a făcut studiile în Germania. Dacă şi-ar fi făcut studiile în Patagonia, Patagonii ar fi fost desigur superiori Germanilor... Aşa suntem noi Românii: filofrancezi, englezi sau germani, după ţara în care ne-am făcut studiile".

— „Fapte, domnule locotenent, nu vorbe goale. Spune d-ta, s'ar fi întâmplat la Nemţi, panica la care ai fost martor şi care s'a întâmplat la noi?... Spune d-ta că ai văzut la Nemţi vre-o panică dela începutul războiului şi mă închin".

— „Eu mă uit la tine că eşti om bătrân, iartă-mă că-ţi vorbesc aşa, că eşti căpitan, dar nu-eşti prieten... Dă-mi şi mie mijloacele lor, să ţi-i bag în panică pe viaţă. Da aşa, cine nu ştie... ai noştri cu pieptul gol şi ei la 10 k. m. în dosul unui zid chinezesc de tunuri, cu cuiburi de mitraliere, cu tot felul de otrăvuri şi cu piramide de muniţiuni la spatele lor. Dar ia să stai de vorbă cu Francezii, să-ţi povestească ei de câte ori au îngălbenit nemţii pantalonii, făcând *Kamerad*, cum fac căţeii sluj".

— „Eu nu vorbesc de Francezi; ce-am eu cu Francezii"...

— „Bine monşer, dar ce-i mai şor decât să provoci panică între oameni fără arme, flămânzi şi goi?"

— „Nemţii nu-şi pierd capul niciodată".

— „Aşa crezi... bine! Mâine seară e rândul nostru să ne urcăm pe poziţie. Vrei să ţi-i bag eu într'o panică nebună să râzi şi tu odată cu curcile?"

— „Tu?"

— „Eu... Facem prinsoare?"

— „Facem".

— „Pe ce?"

— „Pe ce vrei".

— „Spune tu".

— „Mi-e egal".

— „Pe o damigeană de vin. S'o bem cu toţii la popotă".

Ura! strigară ofiţerii şi părăsiră popota în sgomote de scaune şi glume vesele.

* * *

Incepuse a se însera când locotenentul Starcovici însoţit de cornistul Cândea din Calafat eşiră neobservaţi din tranşee, fără alte arme decât pumnale bine ascuţite şi cu tot frigul vremii, fără mantale. Inaintau greu, abia târându-se printre mărăcini uscaţi şi pietre, ţinându-şi răsuflarea, cu simţurile încordate peste măsură. Reflectorul din tabăra duşmană le îngreuia şi mai mult mersul silindu-i să se oprească la intervale scurte, în primejdie de moarte. Pale de lumină ce se plimbau ca secera morţii iscodeau necontenit cerul plumburiu, risipind negura nopţii, descoperind în zare câmpul liniştit, pustiu şi rece ca un cimitir. Se înnoptase bine, când se treziră pe neaşteptate în faţa primei reţele de sârmă a inamicului. Pân'aci totul mersese bine. Un moment însă se crezură pierduţi. O piatră rânduită acolo de veacuri, desprinsă cu piciorul unuia din ei, se rostogoli cu un uruit asurzitor, un timp ce li se păru un veac. Se opriră unul lângă altul, lipiţi de pământ ca broasca, strângând pumnalele cu mâini încleştate, gata să se ajute. Inima le bătea să se rupă. Aşteptau lovitura de moarte, cu părul muiat de o sudoare rece, cu ochii sgâiţi în întuneric. Dar nici o mişcare; sgomotul nu-i trădase. Porniră din nou.

Auzul lui Cândea mai exercitat prinse bâzâitul unui telefon de campanie.

Inşfăcând pe locotenent de haină, îl ţintui în loc şi-i suflă mai mult decât îi şopti în ureche: „tilifonul". Fulgi mărunţi de zăpadă, pluteau răzleţ în aer purtaţi de un vânt subţire de ger în scădere. Cocoşii cântau în depărtare. Glasul lor ajungea slăbit ca din alte lumi. „Cântă e moină" se gândi Cândea, furat o clipă şi transportat de amintiri duioase în satul lui.

Acum desluşia şi locotenentul binişor, vocea aspră care vorbea la telefon:

„Ja, ja wohl"...

„Post de observaţie", şopti el lui Cândea. „Inainte!" Porniră din nou, târându-se ca râmele. Se găsiau acum în coasta adăpostului duşman, adevărată cameră, săpată în sprânceana dealului, pe care se organizase inamicul.

La lumina palidă a reflectorului, silueta masivă a santinelii, ce juca pe loc pentru a se încălzi, se desprindea îngroşată de cojoc ca o matahală.

— „Mai este unul culcat colo, lângă tilifonist, uite-te bine", mormăi Cândea cu ochi scânteietori.

Ai dreptate... Vezi de santinelă... bagă de seamă... odată!

Şi strângându-se cu vinele încordate, ţâşniră ca de pe arcuri, răsturnând santinela, omorând telefonistul, care şedea întors cu spatele, pe când cel de jos surprins în somn, se ridică în genunchi, cu mâinile în sus, cerând jalnic iertare: „Kamerad, Kamerad!"

Cât te-ai freca la ochi, locotenentul îi puse căluşul în gură şi îl dete în primirea lui Cândea, care-şi aranjase şi el partea lui de neamţ, aşa cum învăţase omul la teorie. Il desbrăcase frumuşel de manta şi-i tăiase beteliile şi nasturii dela pantaloni, ca să nu fugă.

Locotenentul vorbea perfect de bine nemţeşte.

Punând mâna pe receptor telefonă: „Allo! Românii înaintează în valuri. Se simt mişcări de trupe numeroase".

Apoi rupse firul şi ridică aparatul.

Treaba isprăvită, plecară repede, locotenentul cu telefonul la subţioară, Cândea cu armele inamicului în spinare, ţinând un neamţ de guler, fără grijă de cel care mergea cu pantalonii în mâini şi slobod.

Nu trecu mult şi din tabăra duşmană porni un foc turbat deslănţuit pe toată lungimea frontului. Curată diaree de puşti, mitraliere şi tunuri. Valea clocotea asurzitor ca iadul.

— Unde ai fost? îl întrebă căpitanul, cruciându-se nedumerit.

— Am dat Nemţilor de lucru. Prea eram boeri dela un când de vreme, răspunse locotenentul, prezentându-i pe Landswehrii Fuchs şi Mayer, cu telefon cu tot. „Ascultă-ţi prietenii", adăogă el ironic. „Eu n'am vreme. Hora o să ţină toată noaptea. Pe Nemţi e greu până-i încurci", şi satisfăcut, adormi sdrobit de oboseală, înfăşurat într'o manta învechită, pe un pat de răniţi bolovănoase şi umede.

Când s'a luminat de ziuă, tranşeele Nemţilor erau goale.

LEGE asupra proprietăţii literare şi artistice

FERDINAND I,

Prin graţia lui Dnmuezeu şi voinţa naţională, Rege al României,

La toţi de faţă şi viitori, sănătate:

Corpurile leguitoare au votat şi adoptat, iar Noi sancţionăm ce urmează:

Lege
ASUPRA
PROPRIETĂŢII LITERARE ŞI ARTISTICE

CAP. I
Dispoziţiuni generale

Art. 1. — Dreptul de proprietate literară şi artistică, adică proprietatea creaţiunilor intelectuale, este respectat şi garantat în România, fără îndeplinirea nici unei formalităţi sau înregistrări şi fără efectuarea nici unui depozit, atât românilor cât şi străinilor, în mod egal.

Proprietatea industrială rămâne în afară de dispoziţiunile acestei legi. Ea urmează a fi guvernată şi garantată de legea ei specială.

Art. 2. — Autorii de tot felul de scrieri literare sau ştiinţifice, compozitorii de muzică, pictorii, desenatorii, sculptorii, architecţii, gravorii, în fine toţi creatorii de opere intelectuale, sub orice formă şi alcătuire s'ar manifesta ele, se vor bucura în tot timpul vieţii, ca de o proprietate a lor, de dreptul exclusiv de a publica, reprezenta sau executa, a autoriza traducerile, adaptările şi reproducerile în orice mod, a exploata singuri sau a vinde operele lor, în total sau în parte, a le dărui sau a le transmite altora prin testament.

Art. 3. — In caz de cesiune sau vânzare, autorii sau moştenitorii lor păstrează dreptul de control asupra operei publicate, a traducerilor, reproducerilor sau a adaptărilor făcute după ea, având facultatea de a retrage cesiunea sau autorizaţia dată, pe cale de somaţie judiciară, cu dreptul ca autorul să se adreseze justiţiei, în cazul când editorul sau reproducătorul modifică opera cedată, o denaturează, o publică sau o reproduce contrar condiţiunilor din contract sau într'un mod prejudiciabil reputaţiei autorului, putând cere şi daune.

Dreptul moral de control nu se poate cesiona. El nu poate forma obiectul nici unei tranzacţii. Orice clauze contrare sunt nule de drept.

Art. 4. — După moartea autorului, moştenitorii săi în gradul prevăzut de prezenta lege, precum şi cesionarii lor, se vor bucura timp de 30 ani de aceleaşi drepturi de cari s'a bucurat autorul.

Dispoziţiuunile art. 650 şi următorii din codul civil relative la succesiuni, sunt aplicabile şi în această materie, cu următoarele derogări:

1. Soţul supravieţuitor se va bucura de aceleaşi drepturi ca şi copiii legitimi;

2. In linie ascendentă şi descendentă, nu pot veni la succesiune decât numai tatăl şi mama, copiii autorului şi nepoţii de fii ai acestuia.

3. In linie colaterală, nu au drept la succesiune decât numai fraţii şi surorile autorului.

Cesionarii şi moştenitorii autorilor străini se vor bucura de aceleaşi drrpturi ca şi moştenitorii autorilor români, dar sub condiţia reciprocităţii, durata acestor drepturi neputând depăşi durata fixată de legea română.

Totuş dacă ele expiră mai curând în ţara lor ele vor înceta în acelaş timp şi în România.

Art. 5. — In cazul când după moartea autorului, moştenitorii sau cesionarii lor nu editează operele acestora timp de 3 ani, ministerul artelor are facultatea să facă aceasta, beneficiile împărţindu-se după scoaterea cheltuelilor în mod egal, între moştenitori sau cesionari deoparte şi ministerul artelor de alta.

Art. 6. — După trecerea celor 30 ani dela moartea autorului, opera sa cade în domeniul public, oricine fiind liber a o reproduce şi exploata.

Când nu există moştenitori, legatari, cesionari, sau creditori ai autorului, opera sa cade în domeniul public imediat după moarte.

După moartea autorului, nici moştenitorii, nici editorii nu pot face operei vreo modificare, fără ca aceasta să fie adusă în mod aparent la cunoştinţa publicului.

Ministerul artelor va putea cere tribunalelor să ordone distrugerea exemplarelor reproduse fără respectarea obligaţiunii de mai sus, pe lângă amenda prevăzută la art. 48.

Dreptul de control prevăzut de art. 3 îl va avea în acest caz numai Academia română. Acest drept este perpetuu. Ori cine poate aduce la cunoştinţa Academiei asemenea cazuri.

Art. 7. — Dreptul de proprietate al autorilor este mobiliar, cesibil, cu titlul gratuit sau oneros şi transmisibil prin succesiune *ab intestat* sau testamentară, în total sau în parte, pe tot timpul duratei lui sau numai pe un anume timp, dispoziţiunile din codul civil asupra succesiunilor fiindu-i aplicabile întocmai, cu restricţia stabilită la art. 4 din prezenta lege. Regulele absenţei din codul civil sunt deasemenea aplicabile dreptului de proprietate al autorilor.

Art. 8. — In ceeace priveşte operele cari nu au fost publicate în timpul vieţii autorului, acest apoate, prin testament, să interzică ca ele să fie publicate un anume timp, care totuş nu poate fi mai mare de 30 ani dela moartea sa, putând indica şi persoana sau instituţia însărcinată cu executarea voinţei sale.

Dispoziţiunile art. 4 relative la drepturile moştenitorilor şi cesionarilor se aplică şi în acest caz. Ele nu vor putea începe însă decât după expirarea timpului în care opera a fost interzisă de a fi publicată.

Dispoziţiuunile art. 3 şi 6, alin. II, sunt aplicabile şi în acest caz.

Art. 9. — Cât timp opera unui autor se află în stare de manuscris, în formă de note, schiţă, planuri, opere plastice neexpuse în public, etc., ea este insesisabilă, aşa că nici creditorii autorului, nici acei ai moştenitorilor, nu pot obţine prin o acţiune judiciară dreptul de sechestrare, urmărire sau dreptul de a o publica, traduce, reprezenta, executa, reproduce şi expune în public.

Art. 10. — Deasemenea creditorii autorului nu vor putea în timpul vieţii acestuia să dobândească dreptul de a tipări sau reproduce o nouă ediţiune a unei opere deja publicată. Acest drept aparţine exclusiv numai autorului.

După moarte, însă, drepturile de proprietate asupra operelor deja publicate, lăsate în urma sa, intră în massa succesorală, putându-se urmări de creditori împreună cu celelalte valori rămase în succesiune, garantându-se soţiei şi minorilor o jumătate din această valoare, care devine astfel insesizabilă.

Art. 11. — In materie de lucrări dramatice, muzicale şi coreografice, dreptul de publicare este independent de dreptul de reprezentare sau executare. Fiecare din aceste două drepturi pot forma obiectul unui contract separat de cesiune în condiţiunile speciale fiecărui drept.

Art. 12. — In materie artistică: pictură, sculptură, desemn, gravură, litografie, medalii, hărţi geografice, topografice, opere de arhitectură, etc., dreptul de reproducere este deasemenea independent de dreptul de proprietate asupra operei vândute sau comandate. El rămâne artistului dacă nu l-a cedat şi pe acesta în mod expres. Aceste două drepturi: de proprietate asupra operei originale şi de reproducerea ei prin mijloace manuale, mecanice sau chimice, formând drepturi absolut distincte, cesiunea unuia nu presupune şi cesiunea celuilalt. In caz de tăcere a contractului, dreptul de reproducere se presupne a fi rezervat autorului.

Art. 13. — Cesionarul sau editorul unei opere literare, ştiinţifice, muzicale sau artistice, punând opera în vânzare, nu poate sub nici un motiv să schimbe titlul lucrării nici a-i modifica sau completa conţinutul sau forma, fără învoirea autorului sau a celor în drept.

Art. 14. — Cesionarul sau editorul, primind spre publicare opera unui autor, este obligat a o tipări conform condiţiunilor din contract. El nu o poate ceda altui editor fără învoirea autorului, afară de cazul când această cesiune e cuprinsă în vânzarea întregului fond de comerţ al unei case de editură.

Dacă cesionarul sau editorul unei lucrări, întrucât nu s'a stipulat un termen, nu o publică în timp de trei ani dela data contractului şi predarea manuscrisului, autorul are dreptul de a cere rezilierea contractului precum şi daune-interese pentru prejudiciul moral şi material cauzat prin această întârziere.

Art. 15. — Dreptul de proprietate al autorului unei compoziţiuni muzicale cuprinde în mod implicit şi dreptul de a face sau autoriza alcătuirea de aranjamente, prelucrări, transcripţiuni, etc., după opera originală.

Art. 16. — Când autorul unei opere de artă autoriză reproducerea ei prin mijlocirea unei arte deosebite de aceea a originalului, reproducătorul se bucură asupra acestui nou produs artistic de toate drepturile de proprietate prevăzute de această lege.

Art. 17. — O operă literară sau ştiinţifică este considerată ca publicată din momentul ce a fost tipărită şi pusă în vânzare.

In ceeace priveşte operele dramatice, muzicale şi coregrafice, din momentul în care ele au fost tipărite şi puse la dispoziţia publicului, iar dacă sunt în stare de manuscris, din ziua primei lor reprezentanţiuni sau execuţiuni publice făcute cu învoirea autorului sau a celor în drept.

Deasemenea operele artistice, din momentul expunerii lor în public sau a reproducerii lor prin mijloacele arătate la art. 12 şi 16.

CAP. II
Opere literare

Art. 18. — Dreptul de proprietate literară asupra operelor de literatură şi de ştiinţă (poezii, nuvele, romane, studii critice, de drept, sociologie, filozofie, etc.) cuprinde dreptul exclusiv de publicare, de reproducere, de vânzarea şi exploatarea operei precum şi dreptul de a autoriza traducerea ei în orice alte limbi.

Art. 19. — Constitue o atingere a dreptului de proprietate literară:

1. Publicarea prin orice mijloace de reproducere a lucrărilor arătate în art. 18, fără învoirea expresă a autorului, tot astfel şi traducerea lor;

2. Publicara unei lucrări aflate în stare de manuscris, în contra voinţei autorului;

3. Retipărirea unei lucrări sau a unei noui ediţii pe care autorul sau editorul o publică contra condiţiunilor contractului încheiat între dânşii şi înainte de epuizarea primei ediţii.

Aceste dispoziţiuni nu se aplică editorului în cazul unei cesiuni totale;

4. Punerea în vânzare, fără ştirea şi încuviinţarea autorului, a unui număr mai mare de exemplare decât cel stabilit în contract;

5. Publicarea unei colecţii de scrisori, corespondenţe literare sau particulare, fără consimţământul autorilor, scriitorilor sau a celor în drept;

6. Reproducerea totală sau parţială a unei lucrări literare din mijlocirea filmelor cinematografice sau prin orice mijloace mecanice de reproducere optică sau fonetică.

Art. 20. — Din contra, nu constitue o atingere a dreptului de proprietate literară.

1. Citaţiunile textuale a unor pasaje izolate din o scriere deja publicată, în dările de seamă sau studiile critice şi polemice ce se fac asupra acestei lucrări;

2. Indicarea şi rezumatul cuprinsului unei scrieri apărute, a unui discurs sau conferinţe ţinute în public;

3. Reproducerea articolelor nesemnate din ziare şi reviste, a informaţiunilor şi telegramelor în condiţiunile arătate în art. 46 şi 47;

4. Reproducerea în cărţile didactice: antologii, crestomaţii, publicaţii pentru cultura şcolarilor, cărţi de citire, compoziţii, gramatici, dicţionare, etc., de pasaje izolate, poezii şi mici bucăţi literare sau ştiinţifice, în întregime sau rezumate, cu oblitia arătării numelui autorului şi titlului lucrării din cari s'a făcut reproducerea sau rezumarea;

5. Recitarea în public de poezii sau bucăţi literare, la serbări şcolare, reprezentaţii oficiale sau lecturi publice, alcătuite de societăţi de cultură populară sau în scopuri de binefacere, cu sau fără plată.

CAP. III
Opere dramatice şi muzicale

Art. 21. — Dreptul de proprietate asupra unei opere dramatice, muzicale şi coreografice (balet, pantomine, etc), cuprinde dreptul de a exploata prin tipărire, punerea ei în vânzare, precum şi reprezentarea sau executarea ei în public.

Art. 22. — Constitue o atingere a acestui drept de proprietate:

1. Editarea, reprezentarea sau executarea în public a unei opere dramatice, muzicale sau coregrafice, fără autorizarea autorului;

2. Tipărirea sau reprezentarea în public, în mod parţial, de acte sau scene separate după operele dramatice, sau tipărirea sau executarea în public de aranjamente, transcripţiuni sau extrase de pe operele muzicale sau coregrafice;

3. Reproducerea neautorizată a operelor muzicale pe plăci de gramofoane, suluri şi orice alte piese destinate instrumentelor de reproducere mecanică a sunetelor;

4. Reproducerea în total sau în rezumat a unei opere dramatice sau a libretului unei opere muzicale sau coregrafice prin mijlocirea filmelor de cinematograf sau prin orice alte procedee şi mijloace mecanice de reproducere.

Art. 23. — Din contra, nu constituie o atingere a dreptului de proprietate artistică:

1. Citarea de pasaje izolate, de scene sau mici extrase luate din operele dramatice sau muzicale, făcute în dările de seamă, sau criticele dramatice sau muzicale, precum şi publicarea de culegeri destinate special şcolilor, în mici bucăţi sau compoziţii dramatice sau muzicale deja publicate, cu obligaţiunea de a se indica numele autorului şi titlul lucrării din cari au fost extras;

2. Reproducerea în mod izolat a scenelor, a rolurilor sau a partiţiunilor muzicale, pentru uzul exclusiv al artiştilor sau al executanţilor orali sau instrumentali, reproduceri cari însă nu sunt destinate de a fi puse în comerţ;

3. Reprezentarea sau executarea în public de acte separate, bucăţi de muzică sau scene coregrafice la serbări şcolare sau reprezentaţii oficiale, organizate de societăţi populare, corale sau instrumentale, sau în scopuri de binefacere, cu sau fără plată.

CAP. IV
Opere artistice

Art. 24. — Dreptul de proprietate artistică asupra operelor de artă: pictură, desen, litografie, gravură, medalii, sculptură, hărţi geografice şi tipografice, terestre sau marine, lucrări de arhitectură, etc., cuprinde dreptul exclusiv pentru autorul lor de a publica, vinde sau expune opera respectivă, de a autoriza reproducerea ei prin orice procedeu plastic, mecanic sau chimic şi de a ceda sa a pune în vânzare aceste reproduceri.

Art. 25. — Reproducătorul unei opere de artă prin mijlocirea unui procedeu deosebit de acela al originalului, când reproducerea este făcută cu autorizaţiunea autorului, se va bucura şi el la rându-i de dreptul de proprietate şi derivatele lui asupra nouei sale creaţiuni artistice.

Art. 26. — Constitue o atingere a dreptului de proprietate artistică:

1. Orice reproducere neautorizată de autor a operei sale artistice prin orice mijloace s'ar realiza ea;

2. Punerea în vânzare de opere de pictură, sculptură sau orice alte producţiuni artistice, semnate în mod fraudulos cu numele vreunui artist reputat, imitându-i semnătura sau semnul special adoptat de el, în scopul de a înşela pe cumpărător.

Art. 27. — Din contra, nu constitue o atingere a dreptului de proprietate artistică:

1. Reproducerea picturilor, sculpturilor şi oricărui alt obiect de artă, aflate în muzeele şi pinacotecele publice sau ale Statului, precum şi a statuelor şi monumentelor aşezate în grădinele, pieţele sau drumurile publice afară de cazul când artiştii-autori şi-au rezervat în mod expres şi exclusiv dreptul de reproducere asupra acestor opere publice de artă;

2. Reproducerile izolate de opere deja publicate sau expuse, precum şi grupe sau porţiuni din acele opere făcute în scopul explicării textului unei lucrări de critică sau analiză artistică, a unei istorii sau dicţionar al artelor, în cărţile didactice sau publicaţiuni pentru cultura şcolarilor, atunci când aceste din urmă lucrări constitue partea principală a publicaţiei, iar reproducerile partea accesorie, cu obligaţiunea indicării numelui autorului şi a operei după care se face reproducerea;

3. Reproducerea prin ziare, reviste, anuare, alanahuri sau calendare, a operelor artistice expuse în public, în dările de seamă sau criticile de artă ce se fac în aceste publicaţii periodice, cu obligaţia pentru reproducător de a indica numele autorului artist;

4. Reproducerile prin orice mijloace tehnice a serbărilor naţionale, oficiale sau populare, cortegii etc.

Art. 28. — Când e vorba de portrete, busturi sua statui făcute după comenzi particulare, în cazul acesta, nici artistul pictor sau desenator, sculptor sau gravor, nici chiar proprietarul tabloului bustului sau statuei nu au dreptul de a-l reproduce sau expune în public fără autorizaţiunea persoanei reprezentate sau al celor ce l-au comandat.

CAP. V
Opere anonime, pseudonime şi postume

Art. 29. — Dreptul de proprietate asupra operelor literare sau artistice anonime sau pseudonime aparţine persoanei care a contractat cu editorul şi a autorizat publicarea sau a editorului care a imprimat lucrarea.

Când e vorba de opere artistice, proprietatea aparţine expunătorului sau reproducătorului.

Durata acestui drept este aceea arătată la art. 2 şi 4, în condiţiunile prevăzute de aceste articole.

In cazul când autorul adevărat se face cunoscut, acest drept trece implicit asupra sa, afară de cazul unei cesiuni parţiale sau totale făcute editorului, în care situaţie se vor respecta termenele prevăzute în contract. In acest caz, dacă autorul o cere, anonimatul sau pseudonimul întrebuinţat poate fi înlocuit cu numele său.

Art. 30. — Când e vorba de opere postume, proprietarul lor sau acela care prin mijloace licite le va fi descoperit şi dat la lumină mai întâi, se bucură de acelaş drept exclusiv de proprietate ca şi autorul lor, în condiţiunile prevăzute de art. 2 şi 4 din prezenta lege.

CAP. VI
Traduceri şi reproduceri

Art. 31. — Traducătorul unei opere literare sau reproducătorul prin orice mijloace a unei opere de artă, când aceste traduceri sau reproduceri sunt făcute cu autorizaţia autorilor, se bucură de aceleaşi drepturi de proprietate asupra lor ca şi autorul operei originale.

Art. 32. — Autorii însă pot condiţiona acest drept ce acordă traducătorilor sau reproducătorilor operelor lor. Contractul încheiat între dânşii va preciza dacă autorizarea este dată unei singure persoane sau la mai multe, dacă este dată pentru o singură ediţiune sau pentru mai multe şi în cari anume limbi autoriză aceste traduceri. Când e vorba de reproducerea operelor de artă se vor preciza mijloacele mecanice sau chimice şi natura materialului din care autorul încuviinţează a se face reproducerea.

Art. 33. — Pentru lucrările cari apar în mai multe volume sau în mai multe părţi, autorizaţia dată de autor trebue să precizeze dacă priveşte opera întreagă sau numai un singur volum sau parte.

Art. 34. — Traducerile operelor clasice, precum şi a celor moderne căzute în domeniul public, sunt proprietatea acelora cari le-au tradus. Acest drept însă nu poate constitui un obstacol pentru alţii de a face alte traduceri după aceleaşi opere.

CAP. VII
Drepturile colaboratorilor

Art. 35. — Colaboratorii unei opere literare sau artistice au drepturile egale asupra operei comune care este indivizibilă, afară de convenţii contrare.

Dacă lucrarea se compune din muzică şi cuvinte (libret), ea nu este considerată ca indivizibilă. Compozitorul muzical sau autorul libretului au dreptul de a exploata lucrarea lor în comun sau separat, fiecare în felul său, după natura producţiunii fiecăruia, prin publicaţii, traduceri sau execuţiuni publice. Nu au dreptul însă în caz de neînţelegere să-şi aleagă un alt colaborator pentru partea respectivă fiecăruia.

Art. 36. — Când o lucrare este alcătuită de mai mulţi autori, fără ca colaborarea fiecăruia să constitue o parte distinctă, pentru a putea fi publicată sau cesionată, este necesară autorizaţia tuturor.

Tot astfel şi în cazul când dreptul de proprietate al unei asemenea lucrări este transmis prin succesiune în mod egal la mai mulţi moştenitori sau sunt în concurenţă o parte din colaboratorii cu parte din moştenitorii celorlalţi.

In caz de neînţelegere între dânşii, tribunalul va decide, ajutat de va fi nevoie de luminile unor exprţi speciali fiecărei lucrări, având ca criteriu interesul general al culturii.

Art. 37. — Când e vorba de o enciclopedie, de un dicţionar, sau de o altă lucrare de acest gen, care este alcătuită de diferiţi autori, pe temeiul specialităţii lor literare, ştiinţifice, artistice, filozofice, etc., şi al căror nume figurează în fruntea lucrării, fără însă a se putea determina partea de lucrare a fiecăruia, proprietatea le aparţine în comun şi în mod egal.

Regulele cuprinse în articolul precedent le sunt aplicabile şi acestora.

Art. 38. — In cazul când articolele sau partea de lucru a fiecărui din colaboratorii unor astfel de lucrări este semnată sau este notoriu cunoscută ca fiind scrisă de anume autor, fiecare din aceştia se bucură în mod exclusiv de dreptul de proprietate prevăzut de prezenta lege asupra articolelor semnate sau a părţii speciale din lucrarea ce-i aparţine personal.

El are dreptul de a publica această parte şi separat.

Art. 39. — Colaboratorul unei lucrări literare, dramatice, muzicale sau artistice, care nu voeşte să participe la exploatarea ei, poate cere ca numele său să nu figureze pe lucrare şi să refuze de a fi părtaş la cheltuelile de exploatare, renunţând şi la beneficiile ce eventual ar produce lucrarea respectivă. In orice caz refuzul său nu poate împiedica publicarea sau exploatarea operei.

Renunţările nu se presupun, ele trebuiesc expres manifestate.

Art. 40. — Dreptul de proprietate, în caz de colaborare, durează în mod egal în folosul tuturor colaboratorilor tot timpul vieţii lor. Moştenitorii, legatarii sau cesionarii fiecărui colaborator se vor bucura de acest drept până la trecerea a 30 ani de la moartea colaboratorului supravieţuitor.

In lipsă de moştenitori sau cesionari ai unuia din colaboratori, partea sa trece de drept în folosul celorlalţi colaboratori sau succesorilor acestora.

Art. 41. — In caz de colaborare, cesiunea unei lucrări nu poate fi acordată decât unui singur editor. Excepţiune se face numai în cazul prevăzut de art. 35, relativ la operele muzicale, însoţit de cuvinte (libret), când colaboratorul sau colaboratorii muzicei sau ai libretului pot, în caz de neînţelegere, să-şi cesioneze lucrarea lor la diferiţi editori.

CAP. VIII
Acte şi publicaţii oficiale; producţiuni orale

Art. 42. — Nu pot alcătui un drept exclusiv de proprietate literară: actele şi publicaţiunile oficiale (afară de acele declarate secrete), proiectele de legi, legile votate de Parlamente, decretele, deciziunile sau circulările ministeriale sau ale altor autorităţi, precum şi jurisprudenţele instanţelor judecătoreşti; deasemenea pledoariile orale şi concluziile scrise sau orice alte acte depuse la tribunale şi Curţi; discursurile parlamentare şi politice, conferinţele publice şi orice alte producţiuni orale cari cad în domeniul public imediat ce au fost publicate în „Monitorul Oficial" sau au fost pronunţate în public.

Ziarele, revistele şi orice alte publicaţiuni periodice au obsolută libertate de a le reproduce şi publica în rezumat sau în întregime.

Art. 43. — Pentru colecţionarea lor însă, în broşuri sau volume, trebuiesc observate următoarele reguli şi condiţiuni:

1. Pentru colecţionarea legilor sau a jurisprudenţelor, este obligator ca acel care le publică să fie doctor sau licenţiat în drept sau în ştiinţele economice, financiare, comerciale, sociologice, etc., şi să aibă cel puţin 3 ani de practică sau stagiu ca: magistrat, advocat, profesor sau funcţionar într'un minister sau orice altă instituţie publică;

2. Pentru colecţionarea discursurilor parlamentare, politice, juridice, a conferinţelor sau a altor lucrări pronunţate în public, trebueşte obţinută autorizarea în scris a autorilor lor.

Art. 44. — Academia Română, Arhivele Statului, Societatea Regală de geografie şi orice alte societăţi sau instituţiuni asemănătoare: literare, ştiinţifice sau artistice, recunoscute ca persoane morale, deasemenea Statul, judeţele sau comunele, au dreptul exclusiv de proprietate şi deci de exploatare şi de reproducere a operelor comandate şi publicate prin îngrijirea, conducerea şi cheltuiala lor.

Durata acestui drept însă nu este mai mare de 20 ani, care începe a curge din anul publicării.

După trecerea acestei durate de timp opera cade în domeniul public, cu rezerva prevăzută în art. 6, alin. II al prezentei legi.

Dispoziţiunile art. 20 şi 27 sunt aplicabile în cazurile cuprinse în prezentul articol.

CAP. IX
Ziare, reviste, publicaţii periodice

Art. 45. — Ziarele, revistele şi orice alte publicaţiuni periodice sunt proprietatea exclusivă a persoanelor sau societăţilor cari le publică.

Titlul lor de asemenea constitue un drept de proprietate care este garantat aceluia care l-a creiat sau întrebuinţat cel dintâi.

Un titlu de ziar sau revistă încetează de a mai forma un drept exclusiv de proprietate, în înţelesul aliniatului precedent, dacă au trecut 10 ani consecutivi din ziua când ziarul sau revista a încetat de a mai apare.

Această prescripţie poate fi însă întreruptă prin reapariţiunea chiar neregulată a ziarului sau revistei în intervalul acestor 10 ani.

Art. 46. — Articolele sau notele cu caracter literar, ştiinţific, artistic sau juridic, ce se publică în ziare, reviste sau alte publicaţii periodice, sunt proprietatea acelora cari le-au scris, dacă ele sunt semnate de autorii lor. Ele nu se pot reproduce fără autorizaţia acestora. In cazul când nu sunt semnate, ele se pot reproduce în rezumat sau în întregime, fără să fie nevoie de nici o autorizaţiune, însă cu obligaţiunea de a se cita locul de unde sunt reproduse.

Art. 47. — Articolele precum şi polemicele cu caracter politic sau interes obştesc, chiar când sunt semnate, faptele diverse, informaţiunile, telegramele sau corespondenţele, nu constituesc un drept de proprietate în înţelesul prezentei legi.

Ele se pot reproduce fără autorizare, cu obligaţia de a se indica ziarul sau revista din care au fost reproduse.

CAP. X
Delicte, contravenţiuni, pedepse

Art. 48. — Oriceatingere a dreptului de propriettate literară şi artistică constitue delictul de contrafacere pedepsit de art. 339 şi următorii din codul penal.

Pedepsele edictate în art. 341 din codul penal se modifică precum urmează:

Pedeapsa contrafăcătorului sau a introducătorului va fi amenda dela 2.000—10.000 lei, iar pentru vânzător amenda dela 1.000.—5.000 lei. In cazuri deosebit de grave, tribunalul va putea pronunţa şi pedeapsa cu închisoarea până la o lună.

Art. 49. — In afară de delictele de contrafacere, orice călcare

(Continuare în pagina 7-a).

a dispoziţiunilor edictate prin prezenta lege constitue o contravenţiune şi se pedepseşte cu o amendă de 100 lei până la 2.000 lei.

Amenzile în caz de insolvabilitate a condamnatului se transformă în închisoare.

Durata închisorii se va determina de justiţie socotindu-se drept 50 lei amendă o zi de închisoare; durata închisorii nu va putea fi în asemenea cazuri mai mare de şase luni.

Art. 50. — In caz de recidivă, tribunalul are dreptul de a dubla amenzile atât când e vorba de delictele de contrafacere cât şi atunci când e vorba de contravenţiuni.

Art. 51. — Sunt deasemenea culpabili pentru delictul de contrafacere şi pedepsiţi conform art. 341 şi 342 din codul penal:

1. Acei cari, în scop de a induce în eroare şi a înşela pe cumpărători, publică o lucrare a unui autor reputat, pe propriul său nume, ori pe un nume împrumutat, sau publică o lucrare a sa personală pe numele unui autor reputat, precum şi acei cari cu bună ştiinţă o pun în vânzare, o reproduc sau o reprezintă; tot astfel şi acei, cari comit faptele prevăzute în art. 26, alin. II din prezenta lege.

In cazul când opera este căzută în domeniul public, reprezentanţii autorului sau Academia Română, conform art. 6, alin. II, au dreptul de a intenta acţiune în daune interese, conform art. 998 din codul civil, în contra autorului acestor contrafaceri;

2. Introducătorii în ţară a oricărei lucrări contrafăcute în străinătate, precum şi punerea ei în vânzare, cu bună ştiinţă asupra provenienţei delictoase a acestei lucrări.

Art. 52. — Delictele de contrafaceri, ca şi contravenţiunile prevăzute de această lege, se vor judeca în primă instanţă de tribunalele de judeţ, cu drept de apel la Curtea respectivă, în termen de 15 zile dela pronunţarea sentinţei când este pronunţată contradictor sau 15 zile dela comunicare când este pronunţată în lipsă, şi fără drept de opoziţie la nici o instanţă.

Partea civilă are drept de apel în acelaş termen, însă numai în ceeace priveşte cuantumul despăgubirilor acordate.

Art. 53. — Pronunţând condamnarea, tribunalul, după cererea părţii lezate, va declara confiscate toate reproducerile sau exemplarele puse sau destinate a fi puse în vânzare, ordonând în acelaş timp distrugerea formelor de tipar, clişeelor, planşelor, pietrelor, mulajelor sau a compoziţiunilor ce au servit la contrafacere.

Aceleaşi măsuri se vor lua de tribunal şi în cazul prevăzut de art. 26 alin. II şi art. 51 alin. I din prezenta lege.

Art. 54. — In caz de reprezentare ilicită a operelor dramatice, muzicale, coreografice, etc., tribunalul, poate ordona confiscarea manuscriselor, libretelor, notelor muzicale, partiţiunile sau rolurile împărţite artiştilor.

In caz de flagrant delict de reprezentare sau de execuţie a unor asemenea opere, procurorul sau delegatul său, care face ancheta, va confisca toţi banii proveniţi din încasările făcute, spre a servi pentru despăgubiri.

Art. 55. — Autorul, moştenitorii sau cesionarii lor, au dreptul de a cere tribunalului, chiar înainte de a se pronunţa condamnarea, de a ordona pe cale de ordonanţe preşedinţiale, conform art. 66 bis din procedura civilă, măsuri conservatorii, urmărind sau sechestrând obiectele enumărate la art. 53 şi de a lua în acelaş timp măsurile necesare de a împiedica continuarea sau reînceperea faptului delictos.

Tribunalul este dator a se pronunţa imediat asupra acestor cereri având facultatea de a condiţiona admiterea lor prin depunerea unei cauţiuni din partea acelora cari pretind asemenea măsuri.

Art. 56. — La necesitate, tribunalul poate recurge la luminile unor experţi de specialitate pentru a se lămuri asupra chestiunilor în legătură cu prejudiciile cauzate autorilor, sau celor în drept, cu ocazia comiterii delictelor de contrafacere sau a contravenţiunilor.

Art. 57. — Tribunalul competent de a judeca este acela al domiciliului autorului lezat, al moştenitorului sau al cesionarului. Când sunt mai mulţi autori, moştenitori sau cesionari cu domiciliul deosebit, atunci tribunalul competent este cel din Bucureşti.

Art. 58. — Acţiunea penală, ca şi acţiunea civilă în despăgubiri, rezultată din delictul de contrafacere sau din contraventinea comisă, se prescrie după trecere de 3 ani din ziua publicării, reprezentării, reproducerii, executării sau punerii în vânzare a lucrării contrafăcute sau a contravenţiunii făptuite. Pedeapsa se prescrie prin trecerea a 5 ani dela pronunţarea ei în mod definitiv. Deciziunea condamnatoare rămasă definitivă se va publica în două ziare din cele mai răspândite, pe spesele celui condamnat.

CAP. XI

Dispoziţiuni finale

Art. 59. — Prezenta lege va intra în vigoare în tot cuprinsul ţării dela data promulgării şi publicării ei prin „Monitorul Oficial".

Art. 60. — Când opera unui autor a fost cesionată unui editor de însuş autorul sau de moştenitorii lui, înaintea promulgării acestei legi, cesionarul nu va putea beneficia decât de termenul de 10 ani după moartea autorului, conform art. 2 din legea presei dela 1862, întru cât convenţia părţilor dintre autor şi editor, sau dintre moştenitori şi editor, a avut de bază acest număr de ani prevăzut de vechea lege.

Prezenta lege prelungind însă dreptul moştenitorilor la 30 ani, pentru restul de timp ce mai rămâne până la completarea acestui număr de ani, dreptul de exploatare al operei revine moştenitorilor, afară de o nouă convenţie ce ar interveni între moştenitori şi editori pentru restul de timp până la completarea celor 30 ani.

Art. 61. — Pentru operele deja căzute în domeniul public, prezenta lege nu are efect retroactiv, drepturile moştenitorilor ca şi ale cesionarilor fiind definitiv stinse prin expirarea celor 10 ani de la moartea autorului, prevăzuţi de legea dela 1862.

Prezenta lege nu modifică raporturile juridice stabilite deja în virtutea vechei legi.

Art. 62. — Soţia-autor, sub orice regim matrimonial ar fi căsătorită, este dispensată de orice autorizaţiune maritală sau judecătorească pentru toate actele ce le va face în exercitarea drepturilor sale de proprietate literară şi artistică.

Art. 63. — Legea presei din 1 Aprilie 1862, în partea ei referitoare la „proprietatea literară şi artistică" (art. 1—11), precum şi toate legile asupra proprietăţii literare în vigoare până azi în teritoriile desrobite, sunt abrogate. Legea din 24 Martie 1904, modificată prin legea din 19 Decemvrie 1922, rămâne în vigoare şi se va aplica în tot cuprinsul ţării.

Această lege s'a votat de Adunarea deputaţilor în şedinţa dela 31 Mai anul 1923 şi s'a adoptat cu unanimitate de *nouăzeci* şi *nouă* voturi.

Vice-preşedinte, **Pompiliu Piso**
(L. S. A. D.)

Secretar, *Petre P. Gârboviceanu.*

Această lege s'a votat de Senat în şedinţa dela 1 Iunie anul 1923 şi s'a adoptat cu majoritate de **cincizeci** şi **şapte** voturi contra **unu.**

Vice-preşedinte, **Grigore D. Vasiliu**
(L. S. S.)

Secretar, *V. Hasnaş.*

Promulgăm această lege şi ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul Statului şi publicată în *Monitorul Oficial.*

Dat în Sinaia, la 16 Iunie, 1923.

FERDINAND

(L. S. St.)

Ministrul cultelor şi artelor,
C. BANU

Ministrul justiţiei
IOAN T. FLORESCU

No. 3.165

Cărţi şi Reviste

JULES LECLERCQ: *L'Islande et sa littérature,* (Bruxelles, Maurice Lamertin, 1923).

Descoperită în sec. IX, de către Norvegieni, Islanda, al cărei nume însemnează „Terre de glace", poartă, sub raportul cultural în genere, şi al celui literar în special, semnificative analogii cu Japonia. Căci în poveştile Islandei găsim multe din caracteristicile povestitorlor nipponieni: aceeaş vigoare, aceeaş francheţă, acelaş stil natural, simplu, precis, cu adevărat inimitabil. Ţinut al răsbunării, al duelului, al luptelor omerice şi al proscripţiunilor, Islanda pare că a împrumutat aceste aventuri tragice din povestea ciudată a Roninilor japonezi. Descrierea unei atari lupte sau aventuri japoneze se poate pune — mutatis mutandum — ca petrecute în Islanda. De fapt se impune numai schimbarea numelui personagiilor; ca loc şi scenă, ca obiceiu, nu există nici o diferenţă.

Cea mai veche scriere islandeză este *Islendingabók* (cartea islandeză) un fel de cronică scrisă — probabil — înainte de sec. X de un oarecare *Ari,* supranumit *frodi* (le savant), supranumit mai apoi „tatăl literaturii islandeze", (vezi prefaţa dela „Heimskringla") pentrucă în sec. XI întâlnim o cronică mai nouă („landnàmabók"), în care se descrie, cu multe amănunte, cucerirea definitivă a insulei — pe la 874—890 — de către emigranţii lui Harald, rege al unui ţinut din Norvegia.

Circulă însă în legătură cu faptul acesta o mulţime de tradiţiuni orale; reunite la un loc — în 1225 — de istoricul *Snorre Sturleson* aceste tradiţiuni — purtate din gură'n gură, din generaţie în generaţie — aveau să alcătuiască prima istorie a insulei, publicată într'o ediţie îngrijită de *Sturleson,* sub titlul de „Heimskringla".

După aceste puţine începuturi literatura islandeză avea să se îmbogăţească cu o serie de povestiri, orale la început, mai apoi scrise, numite *sagas* (segia-dire-a spune, a povesti) în care povestiri se oglindeşte întreaga viaţă a Islandei, cu toate manifestările ei. E de observat că dacă la alte popoare, la noi de pildă, basmele vechi orale aveau de bază un element supranatural, *les sagas* din Islanda se bazează pe realitate, pe întâmplările survenite în cursul veacurilor, fie ale vieţii naţionale, fie ale unei clase sociale sau numai ale unui singur ţinut, sat sau individ. Sunt ceva cam în sensul legendelor lui Neculce, numai că în povestriile islandeze oglindeau — după cum am amintit — şi viaţa naţional-socială precum şi viaţa familiară, intimă.

Mai caracteristică ar fi acea a lui *Gisli* (Laxdoela Saga) pe care *Leclercq* o dă în traducere la finele cărţii.

Cunoaşterea acestei literaturi îmbogăţeşte spiritul cu lucruri noui, mai ales că e una din literaturile care dela formarea ei — din evul mediu — n'a primit nici o influenţă europeană.

Scrisă cu avântul savantului care cercetează la faţa locului, lucrarea prinde să închiege, numai în 25 de pagini, întreaga caracteristică a acestei literaturi. De aceea cartea lui *Leclercq* este bine venită.

DMITRIE GUSTI: *Fiinţa şi maniera Academiilor* (discurs de recepţie la A. R. — Bucureşti — Cultura Naţională).

Acordul stabilit între înaltul aşezământ de cultură şi editura Culturei Naţionale permite celei dintâi să-şi tipărească lucrările într'o ediţie demnă de imitat. Este faptul cel mai îmbucurător, că, după stagnarea cauzată de răsboi, Academia Română e ţinută la curent cu publicarea memoriilor şi a discursurilor de recepţiune — uneori lucrări cari întrec cadrul obişnuit de solemnitate academică, ridicându-se până la adevărate cercetări într'un domeniu sau altul.

Discursul domnului *Gusti* este însă o cercetare aparte. Făcând istoricul Academiilor, dela „grădina lui Academos" în care înflorea cuvântul lui Plato şi până la Academiile din zilele noastre, discutând legile fireşti ale evoluţiunei fiecăruia, d. *Gusti* fixează astfel menirea Academiei din zilele noastre: *Funcţia specifică a Academiei şi care o deosebeşte de celelalte instituţii ştiinţifice, constă tocmai în iniţiativa organizării creaţiei ştiinţifice colective. Aceasta este ceeace face esenţa caracteristică unei Academii.* (19).

Ceeace dă strălucire acestei lucrări este erudiţia senină, stilul cald, cu care d. *Gusti* a ştiut să-şi îmbrace expunerea. Mai plin de poezie este răspunsul d. *Vasile Pârvan, „învăţatul atins de adierea armonioasă a geniului vechilor eleni",* în grad mai înalt decât d. *Gusti,* căruia îi acordă caracteristica de mai sus.

REVUE BLEUE (6 Octombre) Continuă publicarea articolului „Un centenaire oublié" al lui *Henry Jaudon* în care e vorba de *Henri Perregyve.* Un articol care ţine de istoria literară este acel al lui *Victor Fleury* desprex „La jeunesse de Jules Lemaître". *Firmin Roz* reuşeşte să prindă câteva din caracteristicile romanului contemporan. Romanele care pun în scenă tipuri de tinere studente — de pildă — trebue să pună alături adevărate condiţiuni de viaţă. Partizani ai percepţiunilor lui Nietsche unii, ai lui Taine alţii, problemele puse de romancieri sunt discutate în sensul problemelor şi concluziunilor la cari voesc să ajungă, astfel că în mare parte se dă romanelor o preocupare etică. Este iarăşi veşnica problemă a tendenţionalismului în artă şi literatură.

O latură a „orientărilor" lui *Firmin Roz* merge spre romanele exotice, din care relevă „Trois femmes annamites" al lui *Cl. Chivas-Baron,* „Frick en exil" al lui *Jeanne Leuba* sau „Koffi, roman croi d'un noir" al lui *Gaston Joseph.* Imboldul puternic spre această lume necunoscută l'a dat întrucâtva „Atlantide" a lui *Pierre Benoit* şi mai mult „Batouala" romanul premiat al scriitorului negru. *Firmin Roz* însă nu arată gustul autorilor; pe al cititorilor de literatură ori nu l'a prins, ori îl trece deocamdată sub tăcere.

LUMEA LITERARA ŞI ARTISTICA (no. 20). Din bogat bazar cu imagini desprindem un pasaj referitor la viaţa ziaristului:

„Activitatea şi nervii lui străbat zilnic în mulţime. El nu se poate izola. Manifestarea lui de fiecare clipă e publică. El gândeşte, simte şi luptă în plină lumină, atrăgând asupra sa atenţia unanimă.

Când se desfăşoară furiile şi se deslănţue furtunile de patimi, fiinţa lui apare ca un paratrăsnet.

Rânduri scrise sub revolta şi durerea cauzată de atentatul contra *„ziaristului Rosenthal"* care *„este un admirabil coleg, apropiat de noi sufleteşte, prin capitalul lui de muncă, prin temperament, prin fantezia şi pasiunea sa gazetărească".*

Se publică o inedită de a lui Delavrancea. Este o biografie a lui Petru Ispirescu, scrisă cu mult regret, la câteva zile după moartea povestitorului.

G. B.

Rumänische Balladen de Otto Hauser

Pare că literatura noastră începe să trăiască vremuri mai bune. Odată cu mărirea ţării, lărgirea hotarelor a adus cu sine o creştere a interesului străinătăţii pentru tot ce se produce la noi. Mai cu seamă scrierile, de tot felul treceau foarte cu greu în ţările de altă limbă; nimeni nu se obosia să traducă ceva din autorii români, — fie ei şi din cei consacraţi. Aşa fiind, era o adevărată victorie culturală să vezi numele lui Caragiale sau al lui Sadoveanu pe vre-o cărticică din biblioteca de popularizare a unei cunoscute edituri germane.

Acum, după răsboi, se observă un puternic curent de schimburi culturale între ţările dornice de o cât mai adâncă pătrundere şi cunoaştere reciprocă.

Pretutindeni, în noile ţinuturi, harnici traducători tălmăcesc frumuseţi ce ne-ar fi rămas străine şi necunoscute în limba lor de origine. Nu mai vorbim de traducerile din ruseşte: cea mai mare parte din operele scriitorilor de seamă ruşi, s'a tradus sau e pe cale să fie tradusă; dar chiar din autorii saşi şi unguri — ale căror producţiuni se ridică până la nivelul celor mai rafinate şi mai moderne lucrări. Nevoia aceasta de a tălmăci e, de sigur, o urmare a nevoei de a se cunoaşte mai bine. Popoarele simt sufleteşte, că au să-şi împărtăşească frumuseţi şi comori pe care nu le-au bănuit odinioară, — şi că o nouă şi sănătoasă atmosferă de frăţie şi de înţelegere se poate statornici într'astfel. Faptul că am rămas mai la urmă şi că abia acum am atras atenţia străinătăţii, îşi are explicaţia firească. Totul era în funcţie de politică...

Mi-a căzut, de curând, în mână, o carte apărută cu doi ani în urmă, la Weimar, în editura lui Al. Duncker,— în colecţia „Aus fremden Gärten". E vorba de o culegere de balade populare, traduse în limba germană de Otto Hauser, cunoscut ca traducător al lui Eminescu şi al lui Alecsandri şi ca autorul unei alte culegeri de poveşti româneşti. Nu m'aşi fi oprit asupra ei, dacă nu m'ar fi impresionat tragerea de inimă şi dragostea pe care le-a avut Otto Hauser în alcătuirea volumaşului de peste cincizeci de pagini.

Cu o introducere despre poezia populară română — găsim adunate: Păunaşul Codrilor, Dolca, Mânăstirea Argeşului, Balaurul, Iordache, Constantin Brâncoveanu ş. a. Traducătorul s'a străduit să păstreze ritmul poeziei populare şi a izbutit de minune. Câteva exemple:

„...O Tataren, Lumpenhauf,
„Fresset auch mein Fleisch ihr auf
„Democh wisset, dass als Christ
„Brancovan gestorben ist!"

care nu-i decât:

— „Câini turbaţi, Turci, liftă rea,
„De-ţi mânca şi carnea mea,
„Să ştiţi c'a murit creştin
„Brâncoveanul Constantin!"

In deosebi, legenda mânăstirei Argeşului, mi-se pare foarte bine redată. Disperarea lui Manole — meşterul — care-şi vede „soţioara lui, floarea câmpului" apropiindu-se ca să cadă jertfă hotărîrii de-a zidi pe cine va veni mai întâiu cu bucate, în ziua aceea, — e minunat transpusă:

Wieder Kniet er nieder,
Betet also wieder:
„Schicke, schik, o Herr,
„Einen Sturm daher,
„Dass die Fichten wanken
Die Platanen Schwanken, —
„Dass die Erde zittert
„Das Gebirge Schüttert, —
„Und mir aus dem Tal
„Heimkehr' das Gemahl!"

adică:

„Suflă Doamne-un vânt,
Suflă-l pe pământ
Brazii să-i despoaie
Paltinii să 'ndoaie
„Munţii să răstoarne, etc.

sau:

Mane, Mane mein,
Meister Mane mein!
Drückt der Stein so schwer,
Weint mein Herz so sehr,
Bricht mir 's Kindlein er!"
Mane sprach Kein Wort,
Baute weiter fort.
Und es wüchs die Wand,
Und es stieg ihr Rand
Bis zu ihrer Hüfte
Bis an ihre Brüste,
Bis zu ihren Lippen
Bis zu ihren Blicken,
Bis man, wehe ihr!
Nichts mehr sah von ihr...

Ca să fim drepţi, vom mărturisi însă că, pe alocuri, se pierd atât de mult miresmele de gingaşă naivitate ce reies din diminutivele poeziei populare, — încât poezia pierde şi ea, în întregimea ei. E neîndoios bine tradus:

„Tu, Ileana Cosinzeana,
„O du Sehle ohne Fehle,
„Und du Sonne, hell von Schein,
„Leib von allem Mäckel rein, atc.

dar, — orice s'ar spune, — nu izbuteşte să redea toată frăgezimea versului:

Tu, Ileană Cosinzeană,
Sufleţel fără prihană,
Şi tu Soare, luminate,
Trupuşor făr' de păcate!...
(Soarele şi luna)

Dar nu aceste mici defecte vrem să le evidenţiăm; ci să însemnăm acest fenomen îmbucurător — traducerea scrierilor noastre în limbile străine. El ar trebui încurajat cât mai mult, — pentru că fiecare carte de felul acesteia de care ne ocupăm, însemnează un pas înainte, către victoria culturală a ţării...

G. S.

Chestiuni feminine

Feminismul francez şi M-me Avril de Sainte-Croix

Sosirea la noi a doamnei Avril de Sainte-Croix, deschide paragraful feminismului francez, la care mă opresc pentru câteva clipe.

Sunt numeroase femeile franceze care şi-au dedicat îndeletnicirile lor, idealului feminin de pretutindeni şi nu se poate spune că lupta lor n'a fost consfinţită prin câştigarea unei părţi din cauză şi a celor mai multe admiraţiuni.

Doamna Avril de Sainte-Croix este una din personalităţile feminine, care s'a impus în Franţa, prin puterea sa de logică şi de muncă.

Lucrând în *Comisia de reformă a moravurilor,* a susţinut alături de scriitorii cei mari ai timpului, principiile femeeşti şi drepturile ei la o viaţă egală.

Agitaţiunea generală în favoarea sufragiului, reînoită de atâtea ori de la imperiu încoace, şi-a găsit un ecou puternic în Franţa de azi, în urma demersurilor făcute în Anglia ca şi în America.

Incă din anul 1869, apare la Paris o gazetă feministă care aduce după sine înfiinţarea *Ligei franceze pentru drepturile femeei.* Apoi rând pe rând apare *Egalitatea şi Consiliul naţional al femeilor* franceze, care grupează într'o asociaţiune largă toate societăţile ocupate cu soarta femeei şi a copilului.

Printre femeile devotate acestei cauze, au fost Doamnele Vicent, Jeanne Chaudin, de Morsier, Clemence Roger, nume cunoscute pe tărâmul cultural şi ştiinţific.

Asociaţiunea a fost primită cu multă simpatie şi poate ar fi putut aduce avantagii reale feminismului, dacă unele femei, nu ar fi cerut compensaţiuni imediate, aşa M-ne Vincent, a încercat să se impună pe listele electorale din Saint-Denis, Mademoiselle Lavé se prezintă la alegerile comunale — manifestaţiuni care au adus o imediată reacţiune în potriva lor, din partea numeroşilor antifeminişti politici.

Totuşi în anul expoziţiunei, se ţine la Paris al treilea congres feminist internaţional, prin care cauza femeei, recâştigă o puternică reconfortare.

D-na Marguerite Durand iese din Societatea Comediei Franceze pentru a fonda ziarul femenin, nu numai feminist: *Fronda,* la care colaborează şi editează numai femei.

Acest admirabil efort, adună la un loc între anii 1900—1906, toată elita femeiască. Odată cu apariţia *Frondei,* feminismul nu mai părea doar elaborarea unui creer inspirat, ci o nevoie pur omenească, expusă sub un aspect larg şi generos.

Problema femeiască de atunci intră pentru multă vreme în meditaţiunea oamenilor superiori şi literatura toată începe să o studieze în diferitele ei stadii de manifestare.

Intr'un număr viitor, voi vorbi despre femeia luată ca teză în literatura contemporană franceză.

ROZINA

Revista modei

Rochiile timpului

E cald şi frumos, aproape nu-ţi mai vine să-ţi îmbraci costumul tailleur. Ne trebuie ceva uşor, să putem rezista soarelui, mult prea generos în toamna asta.

Iată dar o rochie din stofă cu impresiuni colorate, şi capelinele de mătase revin să ne adăpostească de razele calde. Avem din nou decoruri de vară şi femei îmbrăcate estival.

Culori deschise, în tonuri roşcate şi galbene, ca frunzişul castanilor de pe aleile şoselei. Se văd din nou în defileul sobru — negru şi cenuşiu — al stăpânilor şi seniorilor noştri.

Contrastul e minunat şi priveliştea simpatică. Moda vrea să ne descoperim mâinile şi să ne învelim gâtul şi poate are dreptate. Epidemia amigdalitei ne îndreptăţeşte să avem gâtul în pază şi soarele de astăvară ne-a bronzat suficient carnea, ca să ne exibăm cu succes bronzul patinat al braţelor.

Iată doar o rochie din stofă cu impresiuni colorate, deschise în faţă pe o jupă de crêpe royal plisată larg. N'are mâneci, iar în jurul gâtului se încolăceşte o eşarfă, lungă, cu ondulaţiuni de şarpe.

Alături o rochie de stradă, din postav cărămiziu, subliniată de o bandă de piele *ivoire,* care se lasă elegantă în linii curbe, dealungul rochiei până jos.

Un buzunar din aceeaş piele brodat cu cifra elegantei — iată ceeace vă ofer pentru azi.

BIBLIOGRAFII

Au apărut în edit. „Clutura naţională":

M. Manoilescu: Cum putem reînvia leul aur;

M. Djuvara: Evoluţie şi revoluţie, conferinţă;

Dr. H. Otto Roth: Ideologia şi tendinţele politice ale minorităţilor germane, conferinţă;

Ilie Moscovici: Lupta de clasă şi transformarea socială, conferinţă;

INSEMNĂRI

Concursul literar al „Dimineţii"

Incă din primăvara trecută ziarul „Dimineaţa", — in tendinţa de a apropia cât mai mult presa de literatură şi de a pune marele lui tiraj în serviciul literaturei bune, — a instituit un concurs literar, hotărând un premiu de 50.000 de lei pentru cel mai bun roman românesc.

Romanul, prezintat la acest concurs, trebuie să aibă o acţiune ce se petrece după răsboi, zugrăvind stările sociale dela noi în marea frământare care a urmat victoriei.

S'a prezentat până acuma la direcţia „Dimineţii" cinci romane, dintre care unul a fost înlăturat ne corespunzând condiţiunei de mai sus.

Deşi termenul fixat închiderii concursului era la 15 Septemvrie, el a fost amânat irevocabil pentru 15 Noemvrie, când urmează să înceapă cercetarea manuscriselor.

Amânarea este provocată de intervenţia mai multor scriitori, care n'au putut termina până acuma lucrarea lor. După cum se prevede, comisiunea, alcătuită din d-nii Mihail Sadoveanu, G. Ibrăileanu, Jean Bart, şi — din partea „Dimineţii" d. Iosif Nădejde — va avea de cercetat vre-o zece manuscrise.

Manuscrisele vor avea un „motto" pus şi pe un plic închis în care autorul îşi va scrie numele.

Contribuţii la istoricul societăţii literare „Junimea" dela Iaşi

Corespondenţa lui *N. Volenti* cu d. *Iacob C. Negruzzi* publicată de *Gh. Cardaş*

IV

1879, Februarie în 21, Bârlad.

Iubite Domnule Negruzzi,

Astăzi am primit scrisoarea D-voastre, conţinând rezultatul aprecierilor „Junimei" asupra poeziei mele.

Cu riscul de a părea încăpăţânat, îmi voiu permite şi eu, la rândul meu, o serie de observaţiuni asupra observaţiunilor Junimii şi aceasta pentru că îmi place să discut şi să fiu discutat. Incurajat spre aceasta şi de prietenia ce-mi arătaţi şi de care sunt voios căci ea îmi este priincioasă, iată ceeace gîndesc.

Mai întâiu asupra criticei generale cum că ar trebui să dau vulturului meu nişte caracterizări diferite de acele ce sunt a tuturor vulturilor, că ar fi fost mai nimerit să îmbrac în nişte pene cu culori mai deosebite pe prietenul vultur, a cărei ghiare le-am simţit, la aceasta răspund că nu să ţine sama de adevărata situaţiune a lucrurilor, cînd mi se face procesul. Vulturul este tot vultur şi nu 'i se poate schimba instinctele; dar eu l'am luat ca fiind cel mai rapace şi mai crud dintre sburătoare, faţă cu o lume întreagă de alte animale blînde, încîntătoare şi drăgălaşe. Un vultur duşmănesc s'a apropiat de căminul sau de prispa unde dormea un copilaş şi l'a răpit, ducîndu-l pradă la cuibul său; un strigăt de durere scoate atunci sărmana mamă, şi blăstămîndu-l, nu ştie să-şi răsbune altfel decît să-i zică: „n'ai teamă, monstru înfiorător, oricît de falnic eşti azi, mîni vei muri, căci şi ţie ţi-a veni rîndul!...."

Sunt în joc două feluri de instincte: unul sălbatic, deşi puternic şi fălos, ear altul nobil şi resemnat. Celui slab nu-i rămâne decît să amintească celui tare şi fără milă, că sunt legi mai mari şi mai grozave dela care nimeni nu se poate sustrage. Şi cel mic va muri, însă pentru dînsul aceasta nu este o scădere; este oare tot astfel şi pentru *cel mare şi tare?*

Dacă să zice că să potriveşte şi la alte împărăţii ceia ce scriu ca gîndindu-mă la un anume imperiu, aceasta nu face nimica, căci familia vulturilor este mare, şi nu se deosebesc în fond întru nimic unul de altul. Şi dacă toti au aceleaşi porniri *de ce să nu fie cu toţii blăstămaţi?* Destul este că un gînd românesc înţelege de cine-i vorba. In ceia ce se atinge de partea specială, de detaliu a poeziei, acel

...azi toţi ţi se închină...

precum şi

şi'n pliscu-ţi să-l striveşti,

eu unul ,vă mărturisesc că nu văd de ce acesie emistiсuri ar fi cel dintâi *neîngrijat,* ear cel de al doilea strident sau *şuerător* cum ziceţi D-v. Să poate să ni se fi alterat fineţa de percepţiuni a nervilor mei auditivi, căci eu unul precum nici alţii la care am arătat poesia pentru a mă controla pe mine însu-mi în acest punct, n'au găsit că le-ar produce acelaş efect. In tot cazul, acestea sunt mici pacate, des *pechés véniels* cum zice franţuzul. Despre expresiunile care n'au părut estetice, nu mi-am putut explica atita purism în Junimea; şi iată pentru ce: gustul estetic este ceva relativ şi nu se poate subjuga la nici un fel de regulă fatală; ceia ce-i estetic pentru mine nu este pentru un altul şi vice-versa. De aceea să poate întâmpla ca cîntarul în care să măsoară ceia ce este estetic după Junimea, să nu fie drept.

Ar trebui să se introducă mai multă libertate şi în ţara Esteticei, şi să se învoească de a spune lucrurile pe numele lor, aşa cum zice mai nu ştiu unde Victor Hugo:

J'ai dit à la narine: „Eh mois! tu n'es qu'un nez!"

Bine înţeles, aceasta cu oarecare restricţiuni, fundate pe bun simţ şi pe decenţa şi urbanitatea pe care trebuie să le pună omul în tot ceia ce întreprinde.

Rutina şi *convenitul* sunt două mari scaiuri care încă n'au fost deslipite din multe sfere a cugetării omeneşti, între care eu număr şi pe Estetica.

Eu ştiam că Junimea tinzând tocmai să lucreze pentru cultura adevărat romînească, păşeşte la aceasta pe calea de toleranţă literară care singură conduce la originalitate. Romînul vorbeşte *verde,* nu ştie să se joace cu cuvintele; el nu are decît noţiuni determinate, precise în limbă, de aceia şi aceasta este atît de puţin nuanţată. Aşa trebue să fie şi estetica sa.

De cînd simţul estetic sufere dacă pune cineva pe hîrtie expresiunile: *oase necurate,* sau cuvintul *muscă?* Bag de seamă că prea lungesc vorba şi încheiu aici scrisoarea mea.

Ţineam să discut aceasta cu Dv. şi de aceia am îndrăsnit să adresez umilele mele aprecieri şi Dv. pentru ca chiar dacă n'aş avea dreptate, să-mi daţi desluşiri acolo unde mă încurc sau greşesc.

Peste curând studiul asupra „lucrului".

Primiţi, stimabilul şi iubitul meu Domn, bunele mele amintiri şi stima mea.

N. VOLENTI.

V

1879, Maiu în 5, Bîrlad

Iubite Domnule Negruzzi,

Intre virtuţile omineşti s'a spus că este şi aceia care îl întăreşte pe om întru atît încît nu se descuragiază. Eu, o spun fără modestie şi asupra acestui punct mă potrivesc cu Goethe, nu sunt modest şi nu mă descuragiez. Am trecut de cîteva ori prin foarfeca judiţioasă a „Junimei" şi poate că am lăsat şi *un bout de mes ailes,* cum zice franţezul, căci mi s'a întîmplat cîte-odată să văd citindu-se sentinţa de moarte la două sau trei producţiuni de ale mele. Dar totuşi socot că aceasta nu poate să mă deconcesteze şi de aceia luîndu-mi inima în mînă, vă trimet o poezie pe care o extrag din colecţiunea mea unde am crezut că nu e bine să o uit, dacă nu cumva Junimea nu va fi de părerea contrarie. „Qui ne risque ne gagne pas" zice un proverb —daţi-mi voe să-l aplic şi să vă rog să mă ertaţi dacă nu mi-a venit în minte un altul romînesc.

Fiind că am sfîrşit asupra acestui capitol, trec la o altă ordine de idei. Pe aici asistăm — sau mai bine asist, căci toţi cei care mă încunjură au un rol mai activ — la ceia ce se numeşte de către dicţionarul zilei: mişcarea electorală.

Mai în toate sările reuniuni pline de învăţăminte, un fel de babilonii de toate zilele, în care sunt supuse la o tortură perpetuă atît principiile liberale cele cinstite — sunt şi principii liberale necinstite — cît şi biata limbă romînească care ea forma unui mixtum et compositum hidos şi otrăvitor, în gura oratorilor republicei Bîrladului. Fel de fel de teorii, care de care mai poznaşe, minunate combinaţii politice pentru deslegarea cestiunii Ebreilor, în fine o stare patalogică foarte acută, a cărei îndreptare nu se poate uşor realiza, căci fenomenul medical e ceia ce Romînul numeşte în limba sa plastică: prostie din născare, leac nu mai are.

Aceste sunt impresiunile ce mi-au lăsat patrioticele întâlniri, cele dintâi de care mă împărtăşesc şi eu. Nu m'am putut opri de a nu vă schiţa într'un mod general tabloul ce s'a presentat ochilor mei. In tot cazul, triste scene am văzut multe anomalii şi mai cu osebire o reuşită parodie a principiilor liberale din alte ţări. De aceia mă tem mult ca nu cumva să mi se afecteze şi modul meu de a cugeta de această primă impresiune, şi odată cu perderea ilusiilor să-mi pierd şi speranţa. Dar, pentru a sfîrşi cum am început, voi repeta că nu mă descuragiez oricum ar fi lucrurile; acum deocamdată studiez oamenii şi lumea după vorbă şi după faptă. Până la revedere Vă trimet o caldă strângere de mînă şi mii de salutări.

Al D-voastre

N. VOLENTI

Un răspuns şi o lămurire

In numărul cel mai recent (din 15 Octomvrie) al revistei „Ramuri", noul cronicar literar, d-l profesor universitar V. Bogrea, îmi aduce o gravă şi ruşinoasă acuzare, de care nu puteam să fiu capabil.

Publicând în coloanele „Adevărului literar" corespondenţa lui Şt. Vârgolici adresată d-lui Iacob C. Negruzzi — corespondenţă cuprinzătoare de „duioase amintiri" pentru d-l prof. N. Iorga*) —, subsemnatul n'aş fi fost în stare „să descifrez" în întregime numele vestitului cavaler Don Quijote dela *Mancha.*

Gravă şi grea acuzare!...

Dar să lămurim.

Editorul acestor scrisori, care trece acum prin universitate, a făcut de mult cunoştinţă cu eroul lui Cervantes; înainte chiar de a i se impune aceasta, de către profesorul de limba română, în clasa V-a liceală.

Deci acuzarea de ignoranţă literară, trebue să cadă.

Dar atunci cum stăm cu supărarea d-lui cronicar, atribuită pe nedrept „lacunelor de ordin intelectual, cultural"?

Iată explicarea:

Cunoscutul nostru savant dela Cluj, abătându-se un moment dela preocupările înalte ale Domniei Sale, şi-a aruncat o fugitivă şi dispreţuitoare privire asupra celor cu ocupaţii mai mărunte; şi cetind repede scrisoarea lui Vîrgolici, unde se vorbeste de Don Quijote, n'a observat că propoziţiunea, cu pricina învinuirii: *„n'am putut descifra cuvântul",* n'a fost pusă între paranteze drepte, pentru ca să poată fi atribuită editorului; — ci este, după cum reese, de altfel, din lectura mai atentă; pur şi simplu, *o ironie a lui Virgolici;* explicabilă pentru acea vreme (1887) când romanul lui Cervantes, abia începuse a fi cunoscut la noi.

Răspunsul la virulenta ocară a d-lui cronicar, este numai de ordin explicativ, pornit dela un *student în litere* (accentuez asupra acestui umil titlu, spre mai multă garanţie a elementarelor cunoştinţe de literatură), care are pentru eruditul domn profesor universitar, tot respectul şi admiraţia sa.

Gh. Cardaş

*) Vezi „O amintire: St. G. Virgolici" în „Ramuri" din 1 Octombrie a. c.

Contribuţiuni la istoria teatrului românesc

In dosarul, cu titlul „reprezentaţii teatrale", *pe anul 1865,* aflat în arhiva primăriei Dorohoi, am găsit că, artista Maria Evolschi, cere, primăriei din Dorohoi, autorizaţie de a da o serie de reprezentaţiuni teatrale cu abonament şi cu garanţia *artistului Ioan Anestin.*

Pe cerere, primarul de atunci, cu semnătura indescifrabilă, pune rezoluţia că se admite în principiu, dar *petentul* va prezenta, mai întâi, programa precum şi localul unde va da reprezentaţiile sale.

Artista Maria Evolschi, înaintează următorul apel, cu ortografia şi stilul următor:

Teatrului Naţional

Societate 'theatrului reprezentată prinŭ Doamna Mari Evolsci.

Am onoare a anonţa pe înalta nobilime şi onoratului publicŭ din oraşulŭ Dorohoiŭ, că voeşte a juca unŭ numerŭ de şase reprezentaţii theatrale cu începere de la 1 Martie viiorŭ, în sala D-luî Căpitanŭ Iorgu Manoliu I), spre a se putea susţine însă, trebueşte onorabili Domni şi Doamne, ca să fie sprijinite de unŭ abonamentŭ, şi de aceia cunoscându-vă îndestul de bine, bună voinţa ce aveţi pentru arta theatrală, recomandămŭ sprijinulŭ Domniei-Voastre aceste reprezentaţii. Societate se reprezintă prinŭ Doamna Mari Evoilsci, care este autorizată de noi a închee abonamente pentru aceste reprezentaţii. Apelămŭ patronajulŭ şi sprijinulŭ Domniei-Voastre prea onorabil Domn şi prea onorabile Doamne.

1865 Februarie 15 zile

Reprezentanta societăţii Mariea Evoltzci.

Pe originalul din dosar semnătura diferă complect de scrisul apelului.

Personalul artistic e reprezentat prin D-nele Mari Evolschi, Mari Negrescu, D-ra Mari Popescu, D-nii Ioan Şibovici, Iorgu Botez, Iorgu Smâdu, iar şefu muzicii *Elii Anastasii.*

Repertorul format din piesele: *Insurăţeii, Criminalistu, farsa din zilele noastre, Margho, Clevetirea, Noua Ermională, Căsătoria silită, Stecla arsă, Surdu cu oala, Bucatarul politic, Inima are strune, Doi feti logofeti, Rămăsagul, Bani fac calităţi,* si drama *Fiul perdut.* Abonament pentru *o stală secundară* — patru irmilici. Cercetând pe cale particulară, vr'un martor ocular sau vr'un alt document care să ne lămurească calitatea pieselor, talentul artiştilor, condiţiile tehnice ale acestor reprezentaţii, până'n prezent, nu am putut nimic afla.

Prof. *Mih. G. Posluşnicu*
liceul „Laurian"

Apropieri interesante

A apărut de curând a nuvelă inedită de Balzac, al cărui manuscris, după cum am anunţat şi noi la timp, s'a găsit la o vânzare publică în Aprilie trecut. E intitulată „Les fantaisies de la Gina" şi acţiunea se petrece la Milano. Măritată cu un nobil şi credincioasă soţului, Gina, ca să dovedească semenelor ei, că poate înflăcăra inimile se înamorează de-abinelea de un tânăr marchiz.

Balzacienii au stabilit că nuvela fusese scrisă în 1842, dar o coencidenţă bizară arată că şi în romanul lui Stendhal „La Chartreuse de Parme" există eroina cu numele de Gina, tot milaneză ca şi aceea din nuvela lui Balzac. Romanul a apărut în 1839, adică cu trei ani înaintea nuvelei.

Balzac citise romanul din prima zi a apariţiei, şi scrisese lui Stendhal că o asemenea operă îi provoacă... invidia. Şi din ziua aceea începu în „Revue Parisienne" o vie campanie în favoarea celui pe care îl „invidia". E firesc, prin urmare, ca Balzac să se fi inspirat din Stendhal, dar dacă n'a publicat nuvela, pricina fusese că nu vroia să compromită pe o femee foarte cunoscută, contesa Bolognini, modelul celor doi scriitori.

Probabil, însă, că Balzac s'a mai gândit şi la apropierea ce s'ar putea face între cele două lucrări şi s'a pus la adăpostul criticilor veninoase.

Un monument grandios

In Statele Unite se vântură ideea ridicărei unui monument în amintirea lui Cristofor Columb, la Saint-Domingo. S'a ales acest oraş pentrucă e stabilit acuma, că rămăşiţele ilustrului navigator sunt îngropate acolo şi nu la Sevilla cum s'a crezut multă vreme şi cum vor Spaniolii. Aci, în Spania, zac osemintele fiului lui Columb aduse la Cuba şi de-acolo transportate la Sevilla.

Monumentul proectat va semăna cu al lui Napoleon la Invalizi. Va fi prevăzut cu un far enorm menit să lumineze căile vapoarelor pe marea atât de chinuitor cercetată de nemuritorul marinar.

Inainte de răsboi suma trebuincioasă realizărei unei asemenea idei, se ridica la 150.000 de dolari. Acuma, e nevoe de mai mult şi se lansează liste pentru o subscripţie populară.

Urmările unui cutremur

Cu prilejul nenorocirii care a lovit atât de crud viteazul popor japonez, se povesteşte o tristă urmare a unui alt cutremur care la 18 Septemvrie 1692 a prăpădit Olanda şi în special oraşul Roterdam. Acolo trăia un mare pictor, Penteman, iscusit maestru în redarea naturii moarte.

Insărcinat să simbolizeze vanitatea plăcerilor din lume, pictorul adunase la el cranii şi schelete care apăreau într'un belşug de flori. Toate atârnau în jurul lui în momentul când se produse cutremurul, şi deschizând ochii, omul văzu cu groază cum scheletele dansează în jurul patului său de odihnă. Convins că trăeşte ziua judecăţii din urmă când morţii es din morminte. Penteman, înebuneşte şi sare pe fereastră căzând dela o mare înălţime. Ridicat de prieteni, pictorul a murit în chinuri groaznice, fără să se fi putut trezi din oribila emoţie cerebrală.

Tedila

(*anexă la Digresiunile în jarul lexicului monetar*)

S'ar putea spune că, dacă tipărirea diverselor numiri ale *aceleeaşi* monede, — când o biată vocală, una singură, indică neânsemnate variante (lăscae, lescae, lescae, leţcae, liscae şi liţcae) — dacă această tipărire constitue o repetare pedantescă, cu atât mai mult termenii *schimb* şi *şchimb* sânt dovada unui exces de zel care tinde spre manie şi sânt o tortură pentru zeţar. Asta, nu! E bine să-i obicinueşti pe culegătorul tipograf şi pe cofetar să nu nesocotească ţedila (cedila sau sedila). De curând am fost martor la un incident pe care'l pricinuise omiterea ţedilei. De onomastica sa, un mahalagiu cârn primeşte o superbă tortă de ciocolată pe care cu litere de cremă era următoarea urare: „Trăiască nasul!". A urmat mânie foanfă, apoi strigăte şi scrâşnirea dinţilor. In realitate cofetarul trebuia să scrie: „Trăiască naşul!". Căci darul venea din partea unei fine.

Impotriva violentelor

Colaboratorul nostru C. Iordăchescu, directorul şcoalei „Marchian" din Botoşani, ne trimite continuarea studiului său asupra lui Macedonsky.

Scrisoarea prietenului nostru, care însoţeşte manuscrisul, se termină astfel:

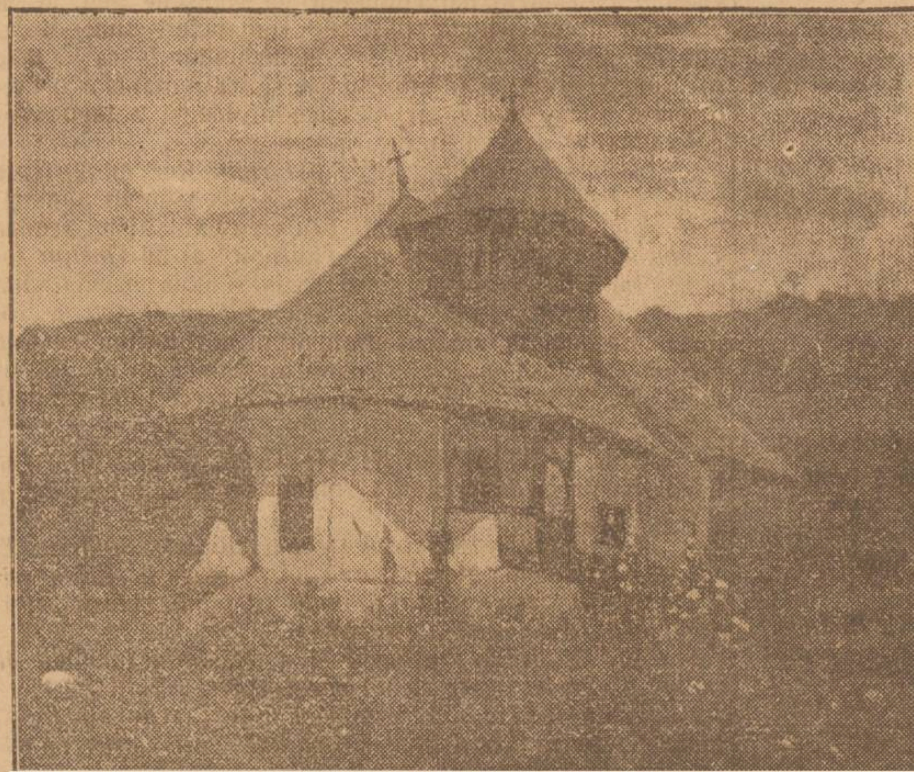
„Cu acest prilej ţin să-mi exprim şi eu indignarea împotriva mişelescului atentat, care pune în primejdie viaţa d-lui I. Rosenthal.

Noi, botoşenenii, avem un cuvânt mai mult pentru a vesteji odiosul atentat, întrucât d. Rosenthal este un vrednic fiu al Botoşanilor, oraş urgisit de oameni, dar binecuvântat de cel de sus, — fiind-că a dat ţărei cea mai bogată recoltă de energii culturale în fruntea cărora deapururi vor sta ca niste faruri gigantice, Eminescu şi N. Iorga.

Articolul publicat de dv. în „Adevărul Literar şi Artistic" a tălmăcit de minune sentimentele colaboratorilor acestei eminente foi culturale, printre care am cinstea a mă număra şi eu.

Paturi de Fer —
Paturi de Bronz —
Telefon 25/63
Paturi de Copii
găsiţi la vechea
fabrica de Mobile
GUTMAN MARCUS
Str. Sfţi Apostoli. 72
Colţ prin Cal. Rahovei

Expoziţiile

La Maison d'Art s'a deschis expoziţia pictorului Pavelescu care se prezintă cu o serie de 60 pânze, majoritatea din regiunea Mărăşti şi Mărăşeşti. In vădit progres artistul ne dă de astă dată bucăţi pline de lumină şi pitoresc. Remarc „Casa dărîmată, de o melancolie peste care razele soarelui au ţesut dantela lor tăiată ici colo de petele de umbră ale pomilor. Credincios lorilor după care se inspira în anii de debut, penelul său de artist, d.-nul Pavelescu ne dă fragede „Roze" şi „garoafe" în rivalitate triumfătoare cu natura.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.